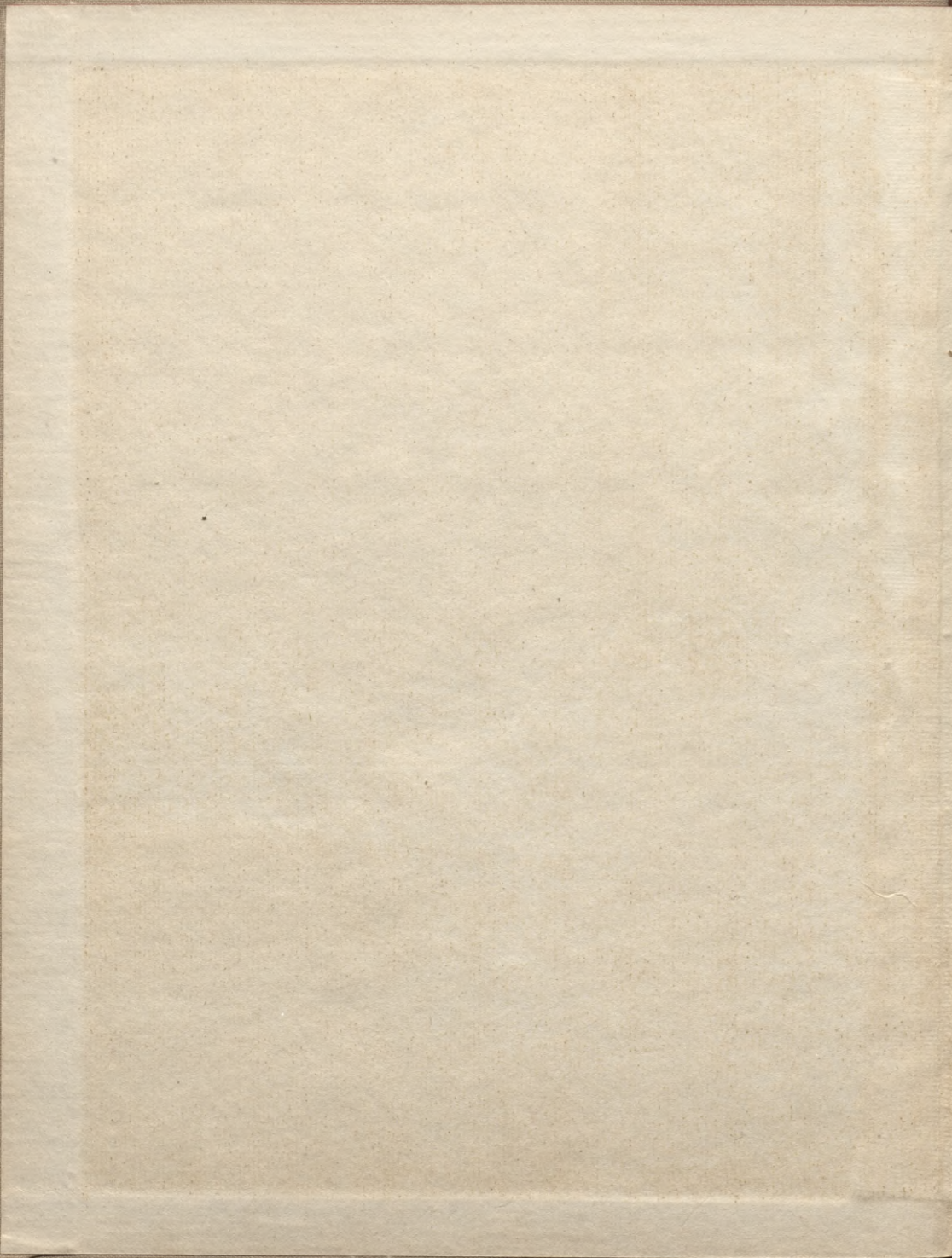
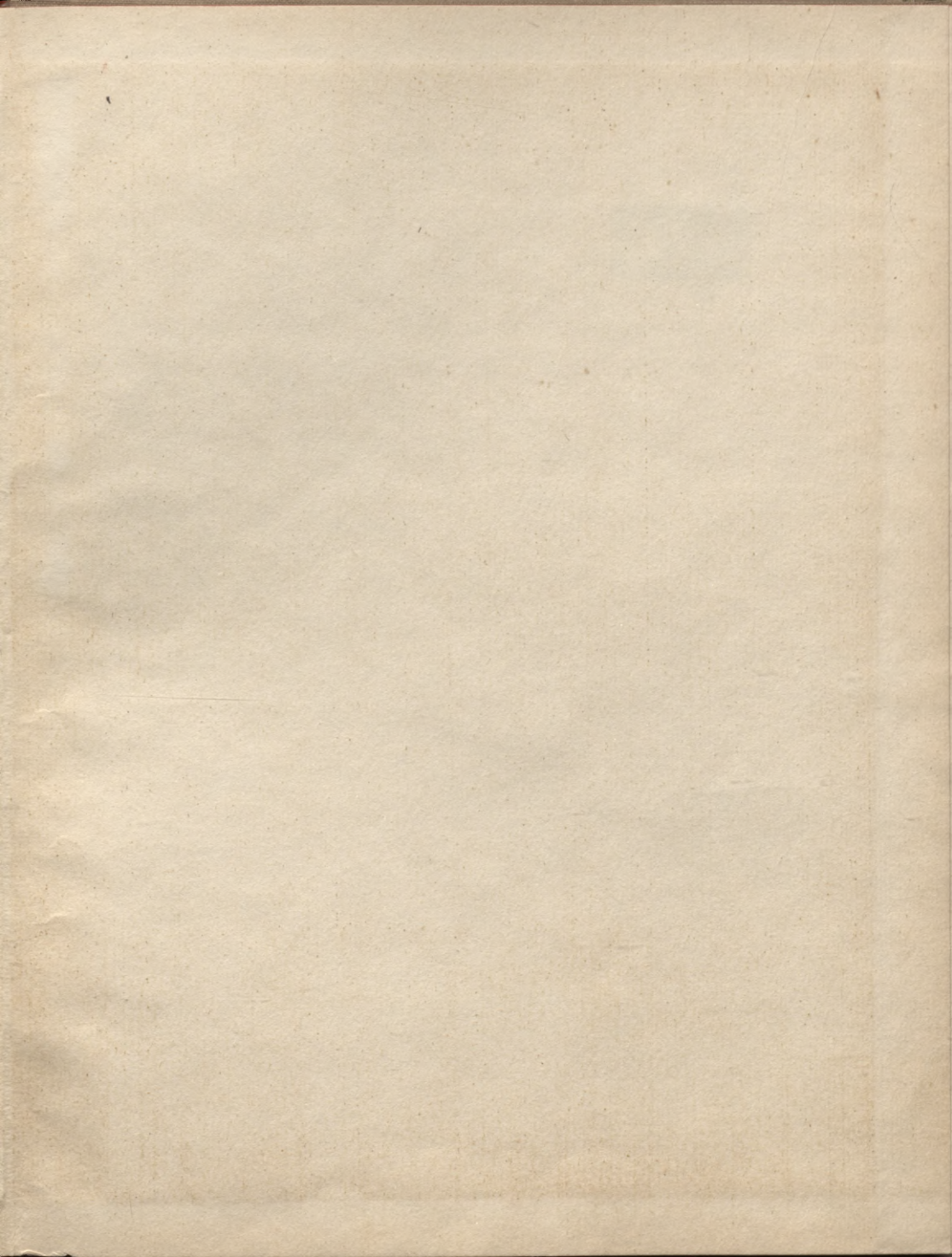

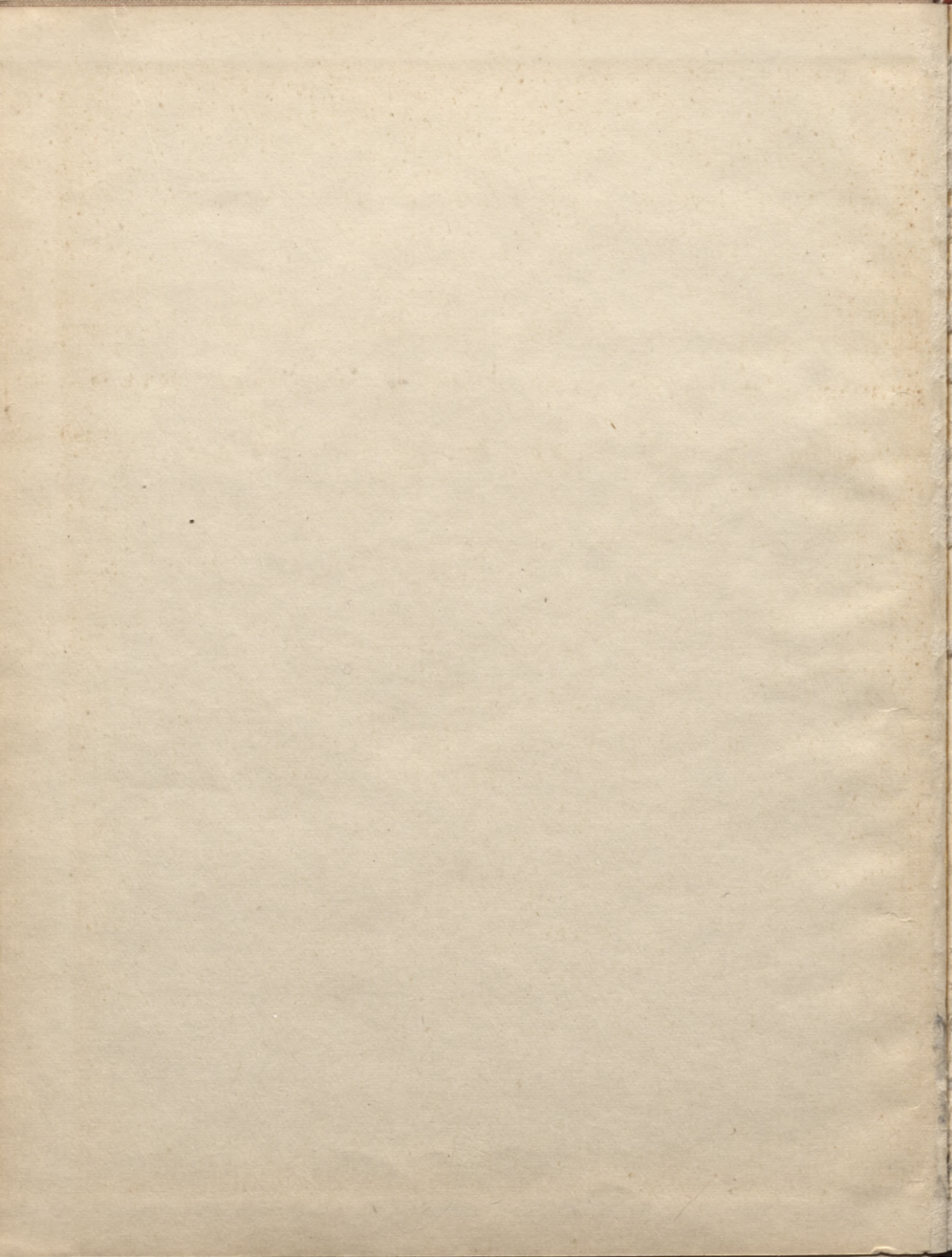
62-5
L 68

LATVIEŠU TĒLOTĀJĀ MĀKSLĀ

170076

L.P.B.

L 62-5
L 68

L
7

LATVIEŠU TĒLOTĀJA MĀKSLA

IZDEVNIECĪBAS
MĀKSLA

LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA
RIGĀ 1962

7S
La802

UŠĪVĪTAI
TĒLOTĀJA
MĀKSĻA

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

0303069096

SAKĀRTOJIS R. BĒMS

REDKOLĒGIJA

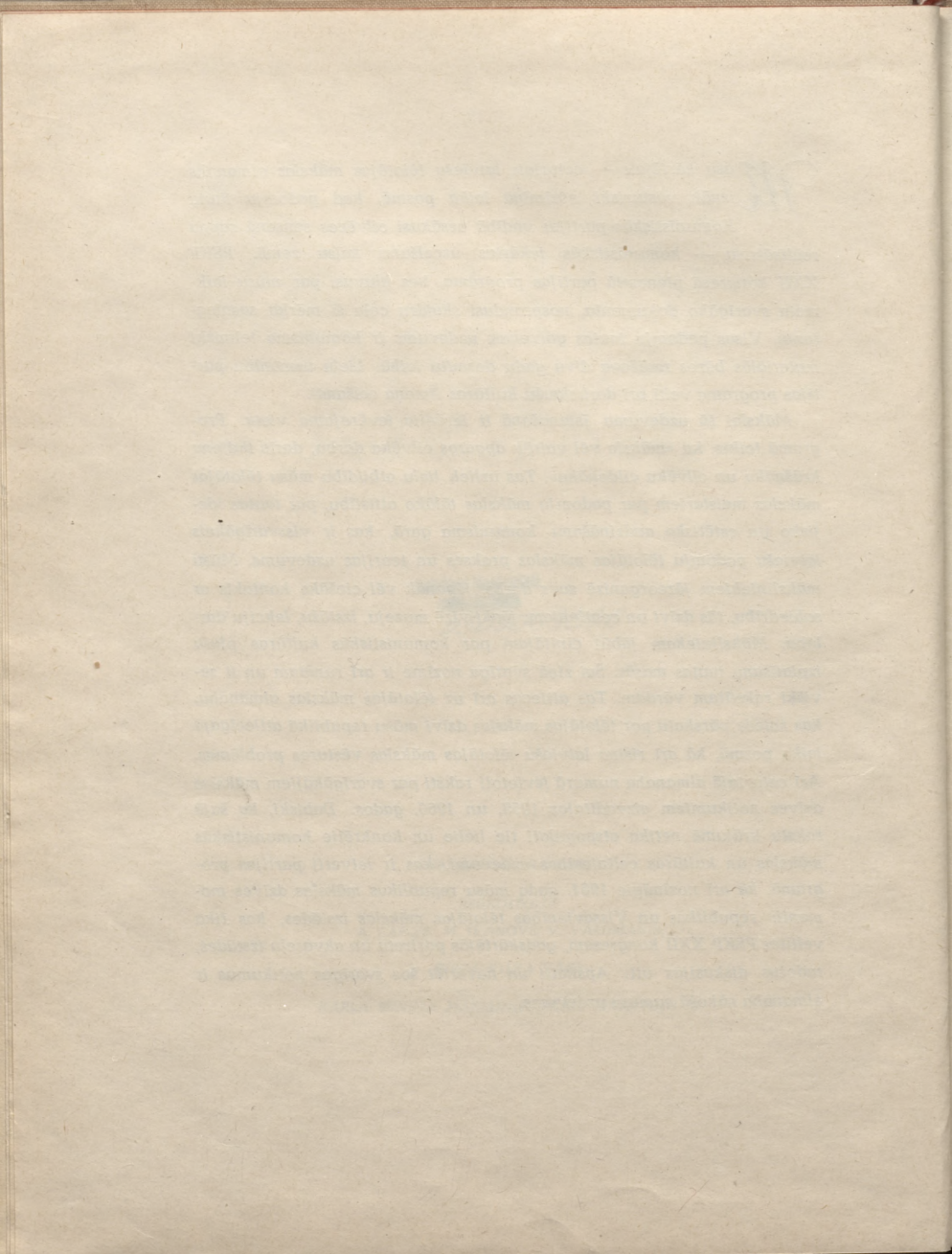
A. LAPIŅŠ, M. IVANOVŠ, V. VALDMANIS

ĢIRTA VILKA VĀKS

KĀRĻA SŪNIŅA MĀKSLINIECISKAIS IEKĀRTOJUMS

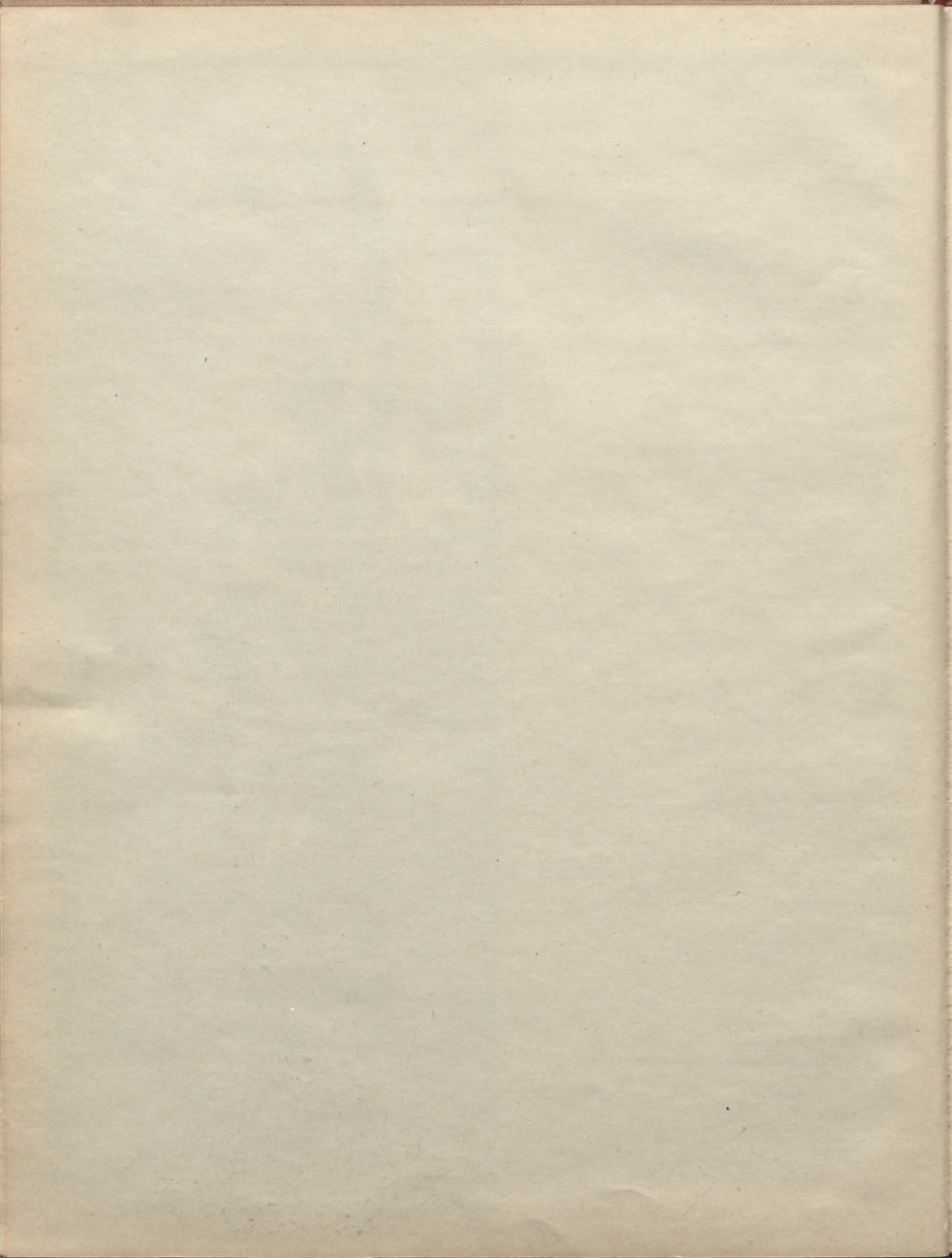
Mūsu kārtējais — ceturtais latviešu tēlotājas mākslas almanahs iznāk vēsturiski nozīmīgā laika posmā, kad padomju tauta Komunistiskās partijas vadībā uzsākusi cilvēces senseņā sapņa realizēšanu — komunistiskās iekārtas uzcelšanu mūsu zemē. PSKP XXII kongresā pieņemtā partijas programa, kas kļuvusi par mūsu laikmeta svarīgāko dokumentu, nospraudusi skaidru ceļu šī mērķa sasniegšanai. Visas padomju tautas galvenais uzdevums ir komunisma tehniski materiālās bāzes radīšana divu gadu desmitu laikā. Lielu uzmanību partijas programa veltī arī darbaļaužu kultūras līmeņa celšanai.

Mākslai šā uzdevuma īstenošanā ir ierādīta ievērojama vieta. Programā teikts, ka «māksla vēl vairāk apgaros cilvēka darbu, darīs ikdienā krāšņāku un cilvēku cildenāku». Tas uzliek lielu atbildību mūsu tēlotājas mākslas meistariem par padomju mākslas tālāko attīstību, par tautas idejisko un estētisko audzināšanu komunisma garā, kas ir vissvarīgākais latviešu padomju tēlotājas mākslas prakses un teorijas uzdevums. Mūsu māksliniekiem jāreorganizē savs darbs, jāpanāk vēl ciešāks kontakts ar sabiedrību, tās dzīvi un centieniem, jāaktivizē muzeju, izstāžu, lekciju darbība. Māksliniekam jābūt cīnītājam par komunistiskās kultūras plašu izplatīšanu tautas masās. Šai ziņā svarīga nozīme ir arī runātam un it sevišķi rakstītam vārdam. Tas attiecas arī uz tēlotājas mākslas almanahu, kas sniedz pārskatu par tēlotājas mākslas dzīvi mūsu republikā attiecīgajā laika posmā, kā arī risina latviešu tēlotājas mākslas vēstures problēmas. Arī ceturtajā almanaha numurā ievietoti raksti par svarīgākajiem mākslas dzīves notikumiem aizvadītajos 1959. un 1960. gados. Dabiski, ka šajā rakstu krājumā netika atspoguļoti tie lielie un konkrētie komunistiskās mākslas un kultūras celtniecības uzdevumi, kas ir ietverti partijas programā, kā arī nozīmīgie 1961. gada mūsu republikas mākslas dzīves momenti: republikas un Vissavienības tēlotājas mākslas izstādes, kas tika veltītas PSKP XXII kongresam, gadskārtējās portretu un akvareļu izstādes, radošas diskusijas utt. Apskatīt un novērtēt šos svarīgos notikumus ir almanaha nākošā numura uzdevums.

G. Zvaigznite.
Preti kosmosam. Vara kalums. 1960. g.

L A T V I E Š U
PADOMJU MĀKSLA

L A T V I E S U
PADOJAU MAKSTA

**LATVIEŠU
PADOMJU TĒLOTĀJAS MĀKSLAS
ATTĪSTĪBA, TĀS SASNIEGUMI UN
TRŪKUMI NO 1958. LĪDZ 1960. G.**

LPSR MĀKSLINIEKU SAVIENĪBAS
VALDES PRIEKŠSĒDĒTĀJA L. SVEMPA REFERĀTS
PADOMJU LATVIJAS MĀKSLINIEKU V KONGRESĀ
1960. GADA OKTOBRĪ (SAISINĀTS)

Padomju Latvijas mākslinieku V kongress ir uzsācis darbu. Mēs stāvam nopietnu un svarīgu uzdevumu priekšā. Mums jāapspiež jautājums par Padomju Latvijas tēlotājas mākslas stāvokli un tās tālāko attīstību. Mums pareizi jānovērtē mūsu radošie sasniegumi, visā pilnībā jāatklāj trūkumi un jānosprauž tālākie uzdevumi.

Pats par sevi saprotams, ka mūsu mākslinieku darbs jāaplūko to vadošo lēmumu gaismā, kurus pieņēma Padomju Savienības Komunistiskās partijas XX un XXI kongress, norādot uz zinātnes, literatūras un mākslas

lielo nozīmi darbaļaužu idejiskajā audzināšanā. Biedrs Ņ. Hruščovs XX kongresā teica: «Mūsu partijas cīņā pret atmirstošajām vecās pasaules idejām un priekšstatiem, par komunistiskās ideoloģijas izplatīšanu un nostiprināšanu liela loma ir preseī, literatūrai un mākslai. Atzīmējot ievērojamus panākumus šajā laukā, tai pašā laikā jāsaaka, ka mūsu literatūra un māksla daudzējādā ziņā vēl atpaliek no dzīves, no padomju īstenības, kura ir nesalīdzināmi bagātāka par tās atspoguļojumu mākslā un literatūrā. Pamatoti jājauta: vai dažiem mūsu rakstniekiem un mākslas darbiniekiem nav kļuvuši vājāki sakari ar dzīvi?»

Mūsu zemes māksla un literatūra var panākt un tām jāpanāk, lai tās kļūtu par pirmajām pasaulē ne vien satura bagātības ziņā, bet arī mākslas spēka un meistariības ziņā. Nevar samierināties, kā to dara daži biedri mākslas orgānos, redakcijās un izdevniecībās, ar bāliem, sasteigtiem darbiem. Nepietiekams pretspars tiek dots viduvējībai un nepatiesam dzīves skatījumam, ar ko tiek nodarīts ļaunums mākslas attīstībai un tautas mākslinieciskās gaumes audzināšanai.»

Ja arī pēc Padomju Savienības Komunistiskās partijas XX kongresa padomju māksla ir gājusi lielā mērā uz priekšu, tad tomēr jāsaaka, ka nevar samierināties ar sasniegto un minētais Ņ. Hruščova norādījums paliek spēkā. Tāpat mums visā nopietnībā jāņem vērā Ņ. Hruščova vārdi, kurus viņš teicis Padomju Savienības Komunistiskās partijas XXI kongresā. Iztirzājot savā runā jaatājumu par komunistisko audzināšanu un tautas izglītību, par mākslas un kultūras attīstību, Ņ. Hruščovs saaka: «Komunisma celtniecība paredz ne vien agrāk nepieredzētu ekonomikas, zinātnes un kultūras attīstību, bet dod arī milzīgas iespējas maksimāli pilnīgi un vispusīgi atklāt visas cilvēces radošās iespējas un talantus.

Sociālistiskās sabiedrības garīgās kultūras attīstīšanā un bagātināšanā svarīga loma ir literatūrai un mākslai, kas aktīvi veicina komunistiskās sabiedrības cilvēka veidošanos. Nav cēlāka un augstāka uzdevuma par to, kas izvirzīts mūsu mākslai, — padarīt nemirstīgu tautas — komunisma cēlājas dižo varoņdarbu. Literatūras, teātra, kino, mūzikas, tēlniecības un glezniecības darbinieku uzdevums ir vēl augstāk celt savas daiļrades idejiski māksliniecisko līmeni, arī turpmāk būt aktīviem partijas un valsts palīgiem darbaļaužu komunistiskajā audzināšanā, komunistiskās morāles principu propagandēšanā, sociālistiskās daudznciņu kultūras attīstīšanā, labas estētiskās gaumes veidošanā.»

Laika sprīdī starp Padomju Latvijas mākslinieku IV un V kongresu ir bijuši lieli notikumi. Padomju zinātne iet milzu soļiem uz priekšu — tiek

iekarots kosmos. Straujas rūpniecības un lauksaimniecības attīstības rezultātā ātri paaugstinās darbaļaužu dzīves līmenis, kam seko lielāka prasība pēc jaunām un pilnīgākām mākslas vērtībām.

Padomju tauta ir tauta radītāja, tā neatlaidīgi cīnās par labāku nākotni. Arī Padomju Latvijas mākslinieki nestāv nomaļus no šīs lielās cīņas. Tajā ir iesaistīties viss mūsu mākslinieku kolektīvs, sākot ar visvecākajiem un beidzot ar visjaunākajiem. Par to liecina intensīvais izstāžu darbs. Par bagāto mākslinieku darbu klāstu liecināja Padomju Latvijas 20. gadadienai veltītā republikāniskā izstāde Rīgā, kā arī lielā un labi izdevusies Baltijas republiku izstāde Maskavā. Netrūka skeptiķu, kuri domāja: vai tikai mūsu mākslinieki varēs aizpildīt Centrālās izstāžu zāles telpas. Tomēr šo skeptiķu uzskati izrādījās maldīgi. Padomju Latvijas māksliniekiem Komunistiskā partija dāvāja uzticību, atbalstīja viņus šai lielajā pasākumā, un mākslinieki savu uzdevumu arī veica. Izstādes atklāšana izvērtās par lielām svinībām.

Mūsu mākslinieku sniegumus tik plaši izvērstā mākslas darbu klāstā galvaspilsētas sabiedriskās aprindas un darbaļaudis skatīja pirmo reizi. Ka izstāde ir radījusi interesi, pierāda daudzie ieraksti apmeklētāju grāmatā, kuros izteikts patiess prieks par latviešu padomju mākslas sasniegumiem.

Izstāde Maskavā bija mūsu mākslinieku radošā darba rezumējums, tā visumā izsmeltoši parādīja mūsu tēlotājas mākslas pašreizējo attīstības stāvokli.

Padomju Latvijas tēlotājas mākslas nodaļu ievadīja Oto Skulmes, Eduarda Kalniņa, Edgara Iltnera un Ārija Skrides liela apmēra darbi. Oto Skulme ilgi un neatlaidīgi ir strādājis pie Ļeņina tēla radīšanas, un šī darba rezultātā radušās gleznas «V. Ļeņins ar latviešu strēlniekiem Kremļī 1918. gada 1. maijā» un «V. Ļeņins LSD IV kongresā Briselē 1914. gadā». Šie darbi guvuši vispārēju atzinību jau iepriekšējās Padomju Latvijas mākslas izstādēs. Arī šinī izstādē to politiski sabiedriskā nozīme bija neapšaubāmi liela. Tāpat E. Kalniņa kompozīcijas no mūsu zvejnieku dzīves ir jau ieguvušas plašu popularitāti, šie darbi, it sevišķi glezna «Jaunās buras», tika izstādīti daudzās izstādēs aiz mūsu republikas robežām un pat ārzemēs.

Jaunus vārdus šai izstādē par Padomju Latvijas darbaļaudīm runā E. Iltners savā lielajā gleznā «Zemes saimnieki». Milzīga spēka un apņēmības pilni ir šie Iltnera radītie tēli. Viņu solis ir mērens un ritmiskas

bagātības pilns. Smagās rokas liecina par lielu padarītu darbu. Lakoniski veidotās sejas pauž latviešu darba cilvēku mīlestību pret darbu. Tā ir glezna ar monumentāli episku raksturu. Skarbais un asais kolorīts un tā kontrasti nepiedzīvojušam skatītājam var likties pārāk asi, bet, manuprāt, tie gleznas tēmai piedod pat heroisku skanējumu, tādā veidā kāpinot tēmas nozīmīgumu. Iltnera attīstības ceļš ir taisns un nelokāms, viņam nav nekādu šaubu par mākslas sabiedriskiem uzdevumiem. Nozīmīgu vietu izstādē ieņem Jāņa Oša lielā glezna «Airēšanas sacikstes zvejnieku kolhozā». Arī viņš, tāpat kā Iltners, iet savu ceļu, arī viņam ir savi individuālie gleznnieciskās izteiksmes paņēmieni, bet viņa mentalitāte ir diametrāli pretēja Iltnera gleznniecībai. Viņš necenšas kāpināt iespaidu ar izteiksmes hiperbolas palīdzību, kolorīts viņam vajadzīgs vienīgi, lai veidotu priekšmetu formas. Tādēļ viņa gleznojums mērenāks, klusāks un nekad neizsauc skatītājos asas diskusijas. Viņš cenšas kāpināt izteiksmi ar raksturu parādīšanu neparastā perspektīviskā griezumā, uzsvērt laivas, zābaku, airu un roku lielumu, attiecīgi samazinot figūras un to sejas.

Ārijs Skride ir devis veselu virkni tematisku gleznu, kuras visas ir liela apmēra un uzgleznotas 1960. gadā. Viņš, tāpat arī pārējie vidējās paaudzes gleznotāji — J. Viļumainis, A. Zviedris, N. Breikšs, Ā. Melnārs, N. Petraškevičs, intensīvi iedzīvušies radošā darbā, un tā rezultātā ir radušies vairāki nozīmīgi tematiski darbi, bez kuriem izstādes kopiespāids nebūtu bijis tik bagāts. Ir sevišķi jāuzsver Ā. Skrides glezna «Zaļbarības sagatavošana» un J. Viļumaiņa darbs «Bezdarbnieki». Ja minētajā Skrides gleznā nav izceltas atsevišķas figūras, tad tomēr skatītājs skaidri redz, ka zaļbarības sagatavošanas darbā ir iesaistīti viss kolhoznieku kolektīvs, ka šo intensīvo kolektīvo darbu nevar pat salīdzināt ar bijušo viensētnieku individuālo darbu. Ne mazāk nozīmīgi atrisinājis savu tēmu J. Viļumainis gleznā «Bezdarbnieki». Plašā gleznojumā viņš rāda buržuāziskā laika bezdarbnieku grūto likteni. Gleznas drūmais kolorīts pastiprina risinātās tēmas traģiskumu.

Ā. Melnārs risinājis latviešu strēlnieku tēmu. Darbs var skatītājiem patikt vai nepatikt, bet tas ir pieskaitāms pie Melnāra labākajiem sniegtajiem. Divas N. Petraškeviča gleznas veltītas zvejnieku tematikai. Glezna «Pirmie stāvvedi» uzgleznota viņam piemītošā niansētā pelēkā gammā. Otrā darbā «Maiņa nāk», kurš gan kompozīcijas ziņā ir mazāk izteiksmīgs nekā pirmais, mākslinieks sācis meklēt krāsās asāku kolorītisku izteiksmi. A. Zviedris savā gleznā «Darba varenība» parāda lielisku izdomu, pie kam šis izdomas plašumu pasvītro ar sabiezināta kolorīta uzsvāru. Ļoti žēl, ka

gleznotājs nav parādījis gleznā, kaut stafaža veidā, cilvēkus, tas vēl vairāk celtu gleznas tematisko nozīmi. N. Breikšam ir laba gleznotāja slava, viņš sniedz skatītājam rītausmas gaisa un gaismas pilnu gleznu «Rāznas ezera loms». Tomēr jāatzīmē, ka pārliecīgi izsmalcinātā niansu meklēšana ļoti lielā gleznā nedeva iespēju izteiksmīgāk parādīt attēloto cilvēku un priekšmetu plastisko veidojumu.

No jaunajiem gleznotājiem I. Zariņam ir laba veiksmē jaunu tēmu risināšanā. To apliecina viņa glezna «Kāds augstums!». Šis darbs ir guvis skatītāju nedalītu atzinību. Jaunajā gleznā «Pie mums jau spāres» varbūt ar vēl lielāku siltumu nekā iepriekšējā darbā viņš rāda lauku celtniecības attīstību. Celtnieki ir kolhoza ļaudis. Viņi priecājas par sava darba rezultātiem. Šai darbā Zariņš centies atveidot priekšmetu materiālo vielu — koku šķiedru, drānas, zābakus. Tomēr tas viņam nav izdevies tik pārliecinoši, kā to redzam Jāņa Oša gleznojumos.

Svinīgi un dziļas nopietnības pilni soļo pa balto sniegu G. Mitrevica attēlotie cīnītāji viņa gleznā «Latgales partizāņi». Darba heroiku redzam Mitrevica pēdējā gleznā «Jaunais tilts». Rūpīgi pie savas lielās gleznas «Kolhoza kokzāģētavā» strādājis H. Veldre. Šinī darbā daudz siltuma, attēlotajā gleznā paveras plaša Latvijas ainava. Tomēr cilvēku figūru plastiskā veidojumā var vēlēties lielāku viengabalainību. Tematiski nozīmīgu darbu — «No armijas rūpnīcā» ir izstādījusi arī Džemma Skulme. Darbs interesanti izdomāts un neparasti sakomponēts, gleznots īpatnējā siltā kolorītā. Tomēr zināma plakanība gleznas vispārējā un detaļu veidojumā nenāk darbam par labu.

Rita Valnere devusi izstādei bagātīgu darbu klāstu — sešas gleznas, visas nopietni un rūpīgi gleznotas. Tomēr māksliniece vēl nav atradusi to negrozāmo pārliecību par saviem radošajiem nodomiem, kā to mēs redzējām pie E. Iltnera un J. Oša. Šī iemesla dēļ Valneres gleznu klāstā, sākot ar diplomdarbu, nav atrodama izteiksmes vienotība. Tomēr šo dažādo meklējumu rezultātā ir radušies emocionāli bagāti darbi, piemēram, netaiņa mākslinieka O. Saldava portrets un oriģināli interpretētā glezna «Tramvajā».

Boriss Bērziņš ir apdāvināts gleznotājs, bet arī viņa nemierīgais gars nav vēl atradis nelokāmu un pārliecinošu izteiksmes veidu. Tomēr labas ir viņa izstādītās kompozīcijas «Uz pirti» un «Krogā», kurās attēlota latviešu grūtā dzīve dzimtbūšanas laikos. Ar lielu patiesīgumu viņš tēlo šī smagā laikmeta ļaužu dzīvi un viņus pašus grūtsirdīgām un bālām sešām. Šie ļaudis, tērpušies saulē un lietū izbalējušās drēbēs, ēd ar koka karotēm

nabadzīgu, pusizdzisušu viru vai arī ar grūtsirdīgi noliektām galvām soļo uz pirti, lai sasildītu savas nosalušās miesas. Šie darbi savā metveida interpretējumā it kā sasaucas ar Jāņa Liepiņa gleznās attēloto ļaužu grūto likteni. A. Rodins savā nelielajā gleznā ir parādījis kolhozu ganāmpulku. Vēl jāpiemin V. Andrijenko «Slaucējas». Vēl jāatzīmē ar lielu taktu gleznotais V. Dišlera darbs «Teātrī», M. Korņecka, A. Fjodorova un A. Stankeviča padomju celtniecības darbu attēlojošās gleznas un savdabīgie T. Graša žanra gleznojumi, kuros parādīti tautas meistarū keramiķu dzīve un darbs, kā arī labi komponētā V. Ozola glezna «Dārzā», kura glezniecības meistarības ziņā gan neaizsniedz viņa diplomdarba līmeni.

K. Andrejevs un V. Kozins savās gleznās «Nebrīvē» un «Dzīvē» ir ieguldījuši lielu un rūpīgu darbu. Viņi cenšas pastiprināt un paplašināt savus izteiksmes līdzekļus kā pēc kompozicionālās izdomas, tā arī pēc kolorītiskā skanējuma; uz šiem meklējumiem norāda sabiezinātais kolorīts, kuru līdz šim pie abiem māksliniekiem nenovērojām. Andrejevs ar kolorīta aso akcentējumu cenšas pastiprināt savas tēmas «Nebrīvē» smago traģēdiju. Kozina glezna «Dzīvē» jāpieskaita pie viņa labākajiem sniegiem. Trauksmes pilna ir Ģederta Eliāsa glezna «1905. gads». Tā pilnīgi atveido to noskaņu, kas bija raksturīga 1905. gada revolūcijas notikumiem, kad latviešu zemnieki devās uzbrukumā pret saviem apspiedējiem muižniekiem. Tas ir viens no nozīmīgākajiem darbiem mūsu glezniecībā par 1905. gada revolūciju.

Beidzot vēl jāmin dziļās krāsu gammās meistariski tvērtie un lieliski komponētie Jāņa Liepiņa darbi, kuros viņš parāda latviešu darbaļaužu grūto likteni buržuāzijas valdīšanas laikā. Šīs tēmas viņš interpretē ar lielu ekspresiju.

Savrup no visiem stāv gleznotājs L. Kokle ar savu gleznu klāstu. Lai arī viņš savās gleznās ir attēlojis noteiktas personas, tad tomēr jāatzīmē, ka šie darbi, kas ir gleznoti ar ļoti smalku kolorītisku pieeju, pēc sava rakstura stāv tuvāk žanra gleznojumiem.

Maskavā izstādītie trīs Ojāra Ābola darbi, tai skaitā arī glezna «Kolhoznieki», atstāj labu iespaidu. Turpretim Rīgā izstādītā glezna «Grantsbedrēs» izraisīja diezgan asas kritiskas piezīmes. Manuprāt, tas notika tāpēc, ka savā gleznā O. Ābols bija atteicies no formas veidošanas ar gaismas un ēnas palīdzību, bet pielietojis vairāk grafiski lineāru traktējumu un, otrkārt, ka viņš savu ļoti konkrēto darba tēmu bija centies attēlot kā kādu alegorisku motīvu. Šāds gleznošanas veids nav piemērots minētās tēmas risināšanai.

Nevar palikt neatzīmēti arī Liepājas gleznotāju darbi, proti: T. Uldriķa «Strādnieki dodas aizstāvēt Liepāju» un V. Uztiča «Zvejnieku sievas».

Pārejot pie portretu apskata, jāatzīmē, ka laikam gan portretisti ir saņēmuši visvairāk pārmetumu par to, ka viņi pievēršas gandrīz tikai mākslas darbinieku portretu gleznošanai un nemaz neattēlo mūsu darbaļaudis. Tomēr nav gluži pareizi, ka portretisti gleznotu tikai mākslas darbiniekus. Viņi, kaut arī nepietiekamā mērā, ir pievērsuši savu uzmanību arī mūsu darba varoņiem. Lai veicinātu portretu attīstību, mūsu mākslas izdevumos vajadzētu kritiski novērtēt, pamatojoties uz konkrētiem materiāliem, portretistu darba trūkumus. Tāpat Mākslas akadēmijai ir pienācis laiks pārskatīt diplomdarbu tēmu sarakstu, lai jau diplomdarbos parādītos mūsu Sociālistiskā Darba Varoņu un darbaļaužu portreti. Varētu teikt, ka izstādē eksponētie portreti nav bijuši augstas kvalitātes. Ja portrets atpaliek, tad jāvēlta divkārtas pūles, lai uzlabotu šā žanra sniegtumus. Portrets varbūt ir visgrūtākais mākslas žanrs, un to nevar atstāt pašplūsmā. Portretistiem līdz šim veltīts maz vērības. Par to pilnīgi pamatoti sūdzas paši portretisti.

Apskatot mūsu portretistu klāstu republikas izstādē un izstādē Maskavā, jāsaka, ka mums ir portretistu kadri un viņu līmenis nav zems. Mums ir tāds izcils portreta vecmeistars kā LPSR Tautas mākslinieks J. Tilbergs, kurš ar saviem portretiem padarījis tik bagātu latviešu mākslas krātuvi. To pašu var teikt par Ģedertu Eliāsu. Sekojot portretu mākslas labākajām tradīcijām, par ievērojamāko portretistu padomju varas laikā ir kļuvis H. Bobinskis. Viņa gleznotie portreti ir labā meistarības līmenī. Pilns enerģijas ir H. Bobinska gleznotais Sociālistiskā Darba Varones A. Ezeriņas portrets, bet arodbiedrības darbinieces M. Ogas portrets pauž cilvēciņu siltumu un vienkāršību. Ne tik vienmērīgi sasniegumi kā Bobinskim portreta mākslā ir vecākās paaudzes portretistēm A. Beļcovai, A. Āboliņai un V. Dauksei. Blakus labiem darbiem viņu mākslā sastopami arī viduvēja līmeņa darbi. Arī L. Auza līdztekus žanra gleznojumiem nododas portretu mākslai, kurā viņai, manuprāt, ir labāki sasniegumi un lielāka gatavība. Par to pārliecinoši runā siltā krāsu gammā darinātais deļotājas V. Vilciņas portrets. Ar stingru zīmējumu izceļas A. Melnāres portreti. Maija Eliāse pēdējā laikā it kā atturas no portretu glezniecības, bet viņas veidotais komponista M. Zariņa portrets vērtējams atzinīgi. Daudz siltuma ir Ritas Valneres gleznotajā slaucējas V. Elksnes portretā. Ērika Romāne ir uzgleznojusi izteiksmīgus Sociālistiskā Darba Varones M. Fridrihsones un gleznotāja J. Liepiņa portretus. Pilns siltu jūtu, kaut arī stipri

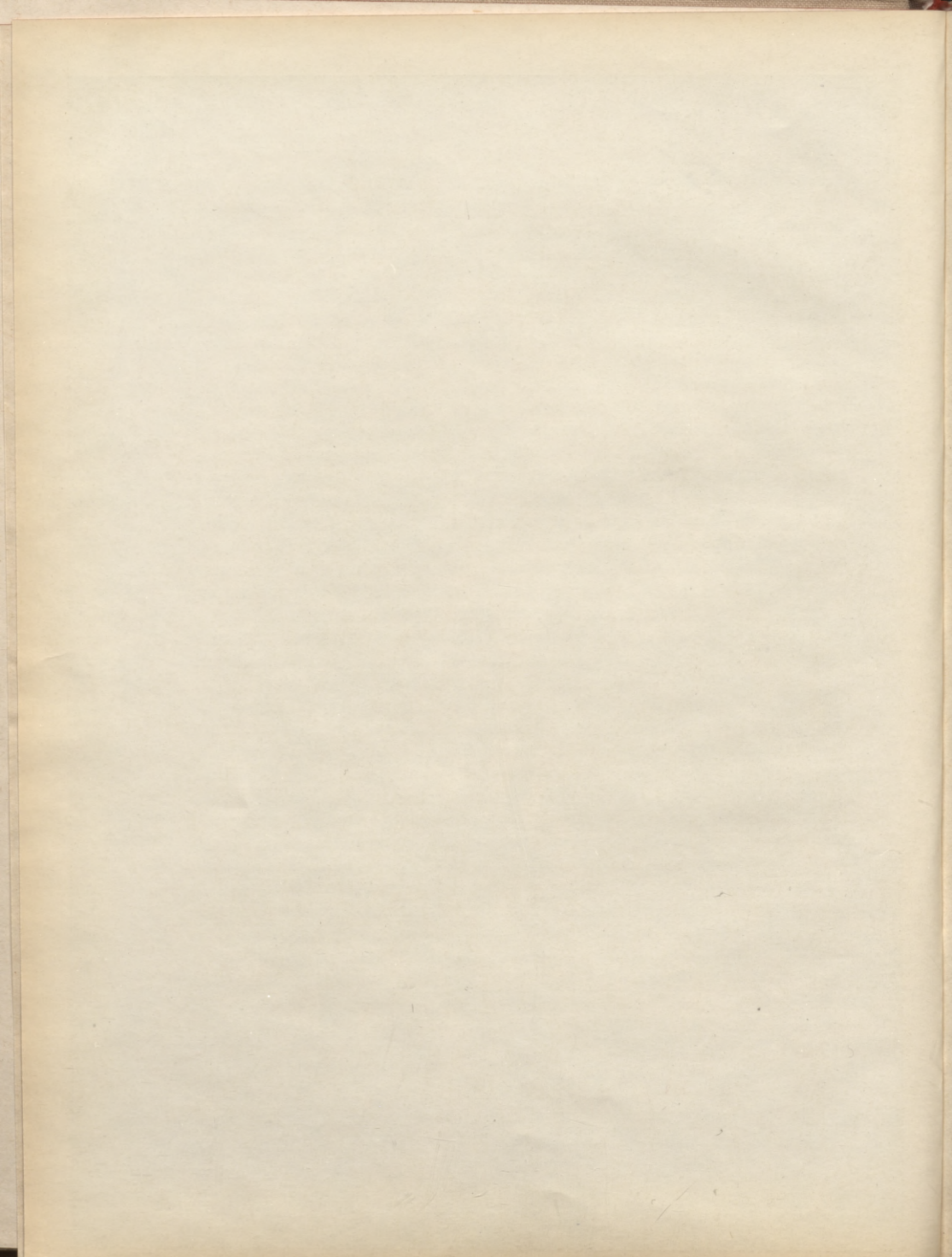
konvencionāli gleznots, ir V. Tiščenko mātes un bērna dubultportrets, bet D. Paņičeva Sociālistiskā Darba Varoņa A. Čikstes portrets pauz nelokāmu padomju cilvēka apņēmību un spēku. A. Zauera gleznotajā Tautas mākslinieces Ž. Heines-Vāgneres portretā, par nožēlošanu, jaušamas salonglezniecības ieskaņas. J. Rikmaņa meitenes portrets uzgleznots siltā toņu gammā. L. Mūrnieka emocionālie meiteņu portreti pēc sava rakstura tuvāki žanra gleznām.

No jaunajiem māksliniekiem vislielākie sasniegumi portreta jomā ir U. Zemzarim. Viņš veic jau visai sarežģīta rakstura portretus — kompozīcijas. Par to liecina krāsās atturīgais strādnieču Z. Rumpes un M. Norītes dubultportrets. Šis portrets no pirmā acu uzmetiena pārliecina skatītāju ar savu vienkāršo plastiku, bet pats galvenais ir tas, ka Zemzaris vēl nepavisam nav izsmēlis savas spējas kāpināt sasniegumus, ņemot vērā to, ka viņš ir arī izcils zīmētājs. Šai gadījumā es domāju par gleznojuma un zīmējuma absolūtās sintēzes sasniegšanu viņa darbos.

Tagad apskatīsim mūsu ainavu klāstu. Darba cilvēks mīl dabu, priecājas par savas dzimtenes skaistumu. Tādēļ arī saprotama tā interese, kādu tauta izrāda par savas dzimtenes dabas attēlotājiem. Lielajā Maskavas izstādē ainavu klāstu ievada mūsu sirmais mākslinieks K. Miesnieks. Viņš nāk pie tautas ar saviem Latvijas mežiem un ārēm. Tanī pašā zālē tika eksponētas arī deviņas E. Kalniņa maza formāta ainavas, kurās mākslinieks parāda mūsu jūru ar vienīgi viņam piemītošu interpretācijas savdabību un tehnikas virtuozitāti. Tad jāmin V. Kalnrozes plašā tehnikā gleznotās vairākas ainavu kompozīcijas. Pēdējos gados mākslinieks attīstījis ļoti lielu radošu aktivitāti un ieguvis cienītājus pat aiz mūsu republikas robežām.

Kalnrozem pilnīgi pretēju viedokli ieņem K. Ubāns ar savām ainavām. Ubānam nav plaša un izšķērdīga gleznojuma, viņš savus darbus ir gleznojis pacietīgi un rūpīgi, iedziļinoties Latvijas dabā tā, ka pat visvienkāršākais motīvs — ar ežmalīti, rugājiem, vientuļiem rudzu statiem un mierīgi rietošu sauli kļūst tuvs katram mūsu skatītājam. Populārais ainavists K. Melbārzdīs mīl tēlot mūsu zemi lielās kompozīcijās. Viņa glezna «Rīga», kas atgādina lielu, saulainu panorāmu, stāsta skatītājam par Padomju Latvijas skaisto galvaspilsētu. Citīgām ainavu studijām ir nodevies R. Pinnis. Trijās Maskavā izstādītajās ainavās savu agrāko krāsu spilgtumu viņš centies pakļaut dabas lokālam tonim, tas viņam arī izdevies. J. Skučs palicis uzticīgs jūras gleznojumiem. Vēl jāmin A. Egle, N. Petraškevičs, Uga Skulme, kuri turpina strādāt savā parastajā veidā, un tas arī būtu gandrīz viss, kas paliek atmiņā.

Ja apskatām mūsu ainavu tematiku, tad jāatzīst, ka tā ir diezgan šaura. Jauna skanējuma kā pēc tēmas, tā pēc tehniskās interpretācijas maz. Iepriecinoša parādība tematiskā ziņā ir divas H. Doncova industriālās ainavas, kurās attēlotas Nižņijtagilas rūpnīcas un raktuves. Acīm redzot, H. Doncovs mīl industriālo ainavu, un tas ir ļoti svarīgi, jo industrijas attīstība ir viens no mūsu zemes galvenajiem uzdevumiem. Industriālie motīvi dod bagātīgu vielu un iespējas ainavu glezniecībai, un tas mums jāņem vērā.

Daži vārdi par klusajām dabām. Klusās dabas tradīcija latviešu glezniecībā nav tik veca kā ainavu glezniecība. Klusās dabas žanrs pie mums sāka nodibināties tikai 20. gados, bet drīz vien ieņēma visai redzamu vietu. Padomju Latvijas 20. gadadienai veltītajās izstādēs kļūso dabu klāsts nebija plašs. Še jāatzīmē vecākās paaudzes mākslinieku O. Skulmes, U. Skulmes, kā arī vidējās paaudzes mākslinieku R. Piņņa, Ā. Melnāra un N. Breikša klusās dabas. Sevišķi N. Breikšs tieši padomju varas laikā ir daudz strādājis klusās dabas žanrā un guvis ievērojamus panākumus. No jaunajiem māksliniekiem jāatzīmē V. Ozola, B. Baumanes veiksmīgi gleznotās klusās dabas.

Pēdējā laikā attiecībā uz klusajām dabām ir pacēlušās balsis, ka nepieciešams bagātināt klusās dabas ar mūsu tagadējās dzīves priekšmetiem, kaut tie būtu pat no plastmasas. Katrs ierosinājums par diapazona paplašināšanu ir vērtīgs, bet ar to vien nepietiek. Klusā daba nav tikai priekšmetu nogleznošana. Klusās dabas koncepcija ir daudz sarežģītāka. Klusā daba pauž mākslinieka uzskatu par dabas un cilvēka čaklo roku radīto skaistumu. Klusā daba var runāt uz skatītāju prieka pilnu vālodu un var būt bedu pilna. Tā var rādīt pārpilnību un nabadzību.

Grafiku klāsts jau Rīgā šā gada republikāniskajā izstādē bija bagātīgs, bet izstādē Maskavā, pateicoties lietpratīgai ekspozīcijai un labai izvēlei, atstāja viengabalainu iespaidu. Pēdējos gados grafiku sekcijas vadība vērtījusi sevišķu vērtību stājgrafikas attīstībai. Jāmin vispirms kokgrebēji. Tie jau ir izstrādājuši paliekošas tradīcijas, un viņu devumi vienmēr bijuši ļoti labā līmenī. Lai minam A. Junkera, P. Upiša un O. Ābelītes darbus. P. Upītis ar lielām sekmēm cīnījies par padomju tematikas attēlošanu kokgrebumā. It sevišķi nozīmīgs un savdabīgs izdomā ir viņa lielais kokgre-

bumu cikls «Purvū nebūs». A. Junkers nav pievērsies tik plašai tematikai. Viņš galvenokārt ir asinājis savu keltu, lai padziļinātu formas izteiksmes daudzpusību un bagātību. Šai ziņā viņš ir guvis izcilas sekmes. Par to liecina viņa ainavas un klusās dabas. O. Ābelītes kokgrebumi — ilustrācijas romānam «Tils Pūcesspiegelis» ir viens no viņa lielākajiem sasniegumiem.

Ofortists A. Apinis ar klasisku skaidrību un noteiktību rāda savus oforta ciklus un grāmatu apdares. Sevišķi labas ir viņa 7 ilustrācijas A. Bloka darbam «Lakstīgalu dārzs» un J. Sudrabkalna dzejām.

Tālāk jāmin M. Vītoļa linogriezumā darinātie zvejniekostas skati un krāsainā litogrāfija «Kolhoza spēkstacija Anneniekos». Šie darbi bija izstādīti Polijā un Bulgārijā. Jāatzīmē M. Ozoliņa Brocēnu rūpnīcai veltītie darbi, E. Ozoliņa kokgrebumu cikls «Vecā Rīga», kā arī Z. Tālbergas oforti. Tematiski izteiksmīgas ir J. Kuzkovska lielās linogrāvīras no cikla «Tamaņas karagājiens».

Ļoti populārs tautā ir ievērojamā grāmatu ilustratora V. Valdmaņa vārds. V. Valdmaņa ilustrācijām V. Lāča romāniem ir paliekoša nozīme. Daudziem patīk arī viņa ilustrācijas J. Raiņa darbam «Uguns un nakts». Grāmatu ilustrācijas laukā izcila vieta pieder arī Ģirtam Vilkam. Viņa ilustrācijas J. Raiņa, A. Pumpura un K. Skalbes darbiem, kurām piemīt plastiska vienkāršība un liels izteiksmes spēks, pieder pie īpatnējākiem sniegumiem mūsu mākslā. Bagāti pēc psiholoģiskā risinājuma ir S. Adamoviča ilustrāciju klāsti. K. Freimaņa ilustrācijas J. Raiņa lugai «Zelta zirgs» izceļas ar savu dekoratīvo risinājumu. Jāpiemin vēl A. Jēģera un M. Karpenko darbi, kaut arī to klāsts nav liels. Tomēr visumā ilustrācijas attīstībā vērojams zināms sastingums.

Arī jauno mākslinieku darbu ir daudz, un tie ir visai iespaidīgi. Šeit vispirms jāatzīmē E. Andersona oriģināllitogrāfijas. Tās visas darinātas ļoti virtuozā tehnikā un pauž padomju laikmeta aktuālu tematiku. Taču pārlicīga aizraušanās ar lieliem formātiem diez vai nāk darbu kvalitātei par labu. Tas pats sakāms par M. Osi, kurš ar visai izteiksmīgiem līdzekļiem vienmēr runā aktuālas tematikas valodu. No pēdējiem viņa darbiem sevišķi jāatzīmē lielais cikls «Maize». Vēl jāmin R. Tilberga korektie darbi. Z. Zuzem vislabāk padodas mazāka apmēra kokgrebumi. Par ļoti emocionālu ofortistu sāk izveidoties P. Duškins. Tas pats jāsaka par otru jauno grafiķi S. Šegelmani. Savos meklējumos viņš iet pāri parastām formas izteiksmes robežām un, lai izteiktu savu tēmu traģiskumu, vēl sabiezina savas emocijas, risinot pēc kompozīcijas neparastas ainas. Tas it sevišķi

sakāms par viņa ciklu «Salaspils upuru piemiņai». Tomēr ne visi viņa darbi pārlicina skatītāju. E. Henriša visu uztver vienkārši un dabiski un visu cenšas sasildīt ar savu emociju siltumu.

No grafiķiem portretistiem ar stingru zīmējumu un pārlicinošu raksturojumu izceļas G. Vaskas darbi. Par to liecina viņas zvejnieku portretu sērija. F. Pauļuka šoreiz vai nu apzināti, vai neapzināti ir piešķirusi savām portretētājām personām kaut ko līdzīgu negatīvām pazīmēm. Vai tas tiešām vajadzīgs? Labākais man liekas A. Junkera portrets.

Runājot par mūsu akvarelistiem, jāatzīmē, ka tie ir izveidojuši ļoti aktīvu kolektīvu. Viņi sarīkojuši vairākas izstādes Latvijā, bet arī aiz republikas robežas guvuši labu slavu. Vispirms še jāmin K. Sūniņš, kurš ar saviem darbiem stāsta mums par Latvijas dabu tikpat pārlicinoši kā K. Ubāns, un viņa iedziļināšanās mūsu dabas konkrētībā ir tik liela, ka akvareļos attēlotie motīvi mums visiem liekas ļoti pazīstami.

E. Cēsnieka darbi ar savu veiklo tehnisko plūdinājumu stāsta mums par dabas skaistumu. Šinī ziņā tie it kā sasauca ar K. Fridrihsona darbiem. Temperamenta pilni un tehnikā virtuozī ir N. Petraškeviča akvareļi, kuri tēlo mūsu jūras un ostu motīvus. Ļoti labas ir O. Urbāna ainavas. Vēl jāmin U. Skulme un A. Dimiņš, kuri savos akvareļos rāda dažādas dabas noskaņas. E. Jurķelis ar savu «Kokzāgētavu», «Cementfabriku» un «Zemgales līdzenumu», kas attēloti plašā tehnikā, ienes akvarelistu klāstā lielāku tematikas dažādību. Tāpat to dara L. Grasmanis ar savu ļoti raksturīgo un plastiski veidoto «Pašportretu» un E. Romāne ar saviem silti gleznotajiem padomju jaunatnes portretiem. Vērtīgs ieguvums akvarelistu kopai ir O. Jaunarāja artistiski gleznotās ainavas.

Savrup no visiem akvarelistiem stāv K. Fridrihsons. Viņu maz interesē dabas konkrētība. Tā ir tikai izejas punkts viņa psiholoģiskajām vīzijām par cilvēku un dabu. K. Fridrihsona akvareļi darināti spožā tehnikā, un tie ar savu improvizācijas spēku rada viņam piekritējus un arī noteiktus pretiniekus. Bet šis gadiem ilgais Fridrihsona akvareļu gleznošanas veids, it kā pašam māksliniekam nemanot, viņu pašu iežogo. Gribētos, lai Fridrihsons tomēr šo žogu pārkāptu.

Pilnīgi pretēja veida personība ir J. Brekte. Viņa akvareļi ar lauku un pilsētu tematiku savā konvencionālā traktējumā vienmēr gūst piekritējus, bet nekad — pretiniekus. Sulīgi ir J. Sprinģa kluso dabu gleznojumi.

Mūsu mākslinieki karikatūristi S. Haskins, H. Joršs, A. Stankevičs, U. Mežvilks un citi dienu no dienas pilda savu mākslinieka karikatūrista uzdevumu. Tomēr ar āģitplakātu, kam ir ne mazāk liela politiska nozīme,

mēs stāvam uz vietas bez kādiem lielākiem un jūtamākiem sasniegumiem. Grūti bija pat atrast materiālu izstādei Maskavā. Plakātisti strādā bez izdomas, neizmanto visas tehniskās iespējas plakātu mākslinieciskās kvalitātes pacelšanai. Labākajā gadījumā mūsu plakāti turas konvencionalitātes robežās.

Atliek vēl apskatīt teātra dekoratoru klāstu Maskavas izstādē. Mūsu teātra dekoratori savām izstādēm gan Rīgā, gan provincē ir devuši teātra uzvedumiem daudz skaistu dekoratīvo ietērpu, par kuriem savu prieku izteikuši skatītāji. Daudzas teātra dekorācijas ir sekmējušas izrādāmās operas vai lugas nozīmes pacelšanu un režisora domas izteikšanu un bagātināšanu. Tas sakāms arī par kinofilmām. Visiem atmiņā Ģ. Vilka dekorācijas V. Šekspīra lugai «Hamlets», A. Lapiņa dekorācijas M. Musorgska operai «Boriss Godunovs», E. Vārdaņa dekorācijas R. Grīnblata baletam «Rigonda», L. Grasmaņa dekorācijas kinofilmāi «Šķēps un roze», tāpat arī jāpiemin A. Spertāla, R. Pilādža, O. Muižnieka, K. Mieziša, B. Goģes, P. Šēnhofa, Cēsu dekoratora J. Rozenberga un citu dekoratoru darinātie skatuves ietēri. Tomēr Maskavas izstādē dekorāciju sīki klāsts varēja būt bagātāks, ņemot vērā to lielo faktisko darbu, ko dekoratori ir padarījuši teātros. Šai izstādē dekorāciju skices aizņēma tikai vienu nelielu telpu.

Tagad jānovērtē mūsu tēlniecības sasniegumi. Savu apskatu sāksu ar E. Meldera un K. Jansona V. Leņina tēla veidojumiem, kuriem ir liela sabiedriska nozīme. Tas pats sakāms par E. Meldera darināto P. Stučkas tēlu. K. Jansons un E. Melderis ilgi un rūpīgi strādājuši pie šīs grūtās tēmas risināšanas un rezultātā ir guvuši panākumus. Tālāk vispirms jāapstājas pie Ļ. Bukovska jaunrades. Izcili vērtējams ir viņa veidojums 1905. gadā kritošo revolucionāru piemineklim Matisa kapos. Tas ir patētisks darbs, tas it kā sasauca ar Iltnera pēdējo lielo kompozīciju. Abos šajos darbos parādīts tautas varonības tēls. Ja Iltners savā darbā «Zemes saimnieki» rāda darba varonību, tad Bukovskis savā 1905. gada veidojumā rāda revolucionāru nesalaužamo spēku. No J. Zariņa darbiem visai iespaidīgs ir «Sievass portrets». Te parādīta padomju sievietes starojošā skaidrība, vienkāršība

un skaistums. Granītā cirstajam latviešu strēlnieka tēlam varētu būt lie-
lāks revolucionārs patoss. Plastiski bagāts ir Zariņa darbs «Bagātā raža».
V. Alberga un Ļ. Bukovska strādnieka un zemnieka tēli — «Nākotnes ka-
lējs» un «Vētras sējējs» ir dekoratīvi veidojumi. V. Alberga tēlam varēja
būt niansēs bagātāks atsevišķu vietu veidojums. M. Lange patētiskā pacē-
lumā ir izveidojusi komponista E. Melngaiļa, Padomju Savienības Varoņa
O. Oškālna un Sociālistiskā Darba Varones M. Semules krūšutēlus. Šie
darbi apliecina mākslinieces īpatnējo savdabību. Populārā tēlniece L. Da-
vidova-Medene cītīgi un neatlaidīgi meklē jaunu izteiksmes veidu dažādos
materiālos, kaut arī ne vienmēr šie meklējumi vainagojas ar panākumiem.
Tomēr tumšā granītā cirstais mākslinieka P. Upīša krūšutēls ir tik veik-
smīgs, ka tas jāuzskata par jaunu ievērojamu sasniegumu blakus iepriek-
šējiem labākajiem tēlnieces sniegumiem — K. Miesnieka un L. Vignera
bronzas krūšutēliem. Plastiski labi ir E. Zvirbuļa vara kalums «Zemes ko-
pēja» un G. Grundbergas vara kalums «Rita». Jāmin vēl M. Skulmes,
K. Baumaņa, P. Zaļkalnes, Z. Zvāras, L. Rezevskas un citu tēlnieku darbi.
Izstādi tematiski bagātāku padara A. Briedes skaistais darbs marmorā
«Miers», L. Dzeguzes «Grāmatnieks», tāpat J. Mauriņa skulptūra «Jūgā» ar
savu īpatnējo jauno interpretācijas veidu. Tāpat tematiski visai nozīmīgs
ir G. Zvaigznītes varā kaltais darbs «Pretī kosmosam», tomēr tam vēl pie-
mīt detaļu sadrumstalotība. Šo tēmu vajadzēja risināt vairāk vispārinātā
un alegoriskā veidā. PSRS Tautas mākslinieks T. Zaļkalns, kā arī viņa
dzīves biedre M. Zaļkalne, neraugoties uz savu gadu nastu, ir snieguši iz-
stādēs izjustus darbus. K. Zemdegas veidotais mūsu lielā dzejnieka J. Raiņa
tēls ar savu aparotību ir ieguvis daudz cienītāju. Tomēr ir viens vispā-
rējas dabas trūkums, kas attiecas uz lielāko daļu jaunās un vidējās pa-
audzes tēlnieku. Ja mēs apskatām gleznotāju darbus, tad redzam viņu jaun-
radē mūžīgu neapmierinātību ar savu izteiksmes formu — vienmēr viņi
tiecas atklāt kādas jaunas iespējas. Taču lielākā daļa tēlnieku šādu neap-
mierinātību neizjūt. Tie jūtas apmierināti ar sasniegto stāvokli un atdusas
uz lauriem. Pat Komunāru laukumā uzstādītajiem krūšutēliem piemīt zi-
nāma vienvēidība. Es domāju, ka tēlniekiem arī vairāk jāmeklē jauni iz-
teiksmes līdzekļi, jo pretējā gadījumā viņi pamazām var nonākt pie vis-
pārējās vienveidības, tādējādi izslēdzot spilgtu māksliniecisku personību
izveidošanos.

Šai apskatā es galvenokārt runāju par Maskavas lielajā izstādē ekspo-
nētajiem darbiem, kas darināti cietos materiālos. Taču gribas atzīmēt arī
vienu gipsi atlietu darbu, kurš bija eksponēts republikāniskajā izstādē

Rīgā, — tas ir I. Rubaumas cilnis «Talka». Šis darbs atstāj pārliecinošu iespaidu ar savu tautiskumu un plastisko vērienu. Šo cilni gribētos redzēt cietā materiālā un izstādītu pie kādas attiecīgas jaunceltnes.

Lietišķās mākslas meistari patiešām varēja būt apmierināti ar savu darbu skaisto ekspozīciju Baltijas republiku izstādē Maskavā. Tā atstāja ļoti patīkamu iespaidu, un es Maskavā par to dzirdēju ļoti labas atsauksmes. Ja arī Lietuvas un Igaunijas biedru ekspozīcijas bija bagātākas eksponātu ziņā, tad tomēr mūsu mākslinieki godam turējās līdzī. It sevišķi dekoratīvi izskatījās Ernasa Rubenes aizkari un šalles. Tie saistīja skatītāju uzmanību ar savu krāsu siltumu, faktūras bagātību. To pašu var teikt par R. Heimrāta darbiem. Visiespaidīgākais no tiem bija gobelēna tehnikā darinātais sienas paklājs «Dziesmu svētkos». Visai augsti vērtējami ir T. Aļejevas lielie dekoratīvie darbi — keramikas mozaikas «Zvejnieces» un «Kauguriešu sacelšanās». Šāda veida darbi pie mums parādās pirmo reizi. Liepājnieka V. Ansuļa, tāpat arī M. Staņas projektētās mēbeles ir labs sasniegums jaunu mēbeļu formu meklējumos. Tālāk jāatzīmē V. Bodnieka tradicionāli veidotā kokle un V. Tiltiņa pūra lāde. Labus paklājus un citus audumus ir devušas M. Kalniņa, Dz. Anduža, N. Veidenbauma, sevišķi izdalās liepājnieces V. Viduka un E. Ošeles. Labus darbus ādas plastikas tehnikā ir snieguši J. Ozoliņš, T. Krūmiņa, L. Feldmanis un citi. Rotaslietu izstrādājumu klāsts varēja būt plašāks.

Visbagātākais ir mūsu keramiķu devums. Viņi strādā ļoti daudz un ļoti rūpīgi un neapšaubāmi ir sasnieguši labu gaumes un meistarības līmeni. Še jāmin M. Dreimanes, N. Viļumaines, A. Žūriņas, E. Zariņas, L. Lukšo, A. Mellupes, M. Melnalksnes, S. Ozoliņas, M. Priedes, Z. Ulstes, F. Heimrātes, V. Šimanovskas un citu mākslinieku darbi. Tomēr rodas bažas, vai tikai zināmā izteiksmes līdzekļu vienveidība, kura sāk jau ielgt, ar laiku neierobežos keramiķu individualitātes izpausmi. Paliek atmiņā G. Kruglova unikālā vāze, kura bija izstādīta Vispasaules izstādē Ostendē, un citi viņa darbi, S. Ozoliņas ļoti skaistais un formā bagātais tējas trauku komplekts, kā arī M. Dreimanes ar augstu kultūru darinātās mazās krūkas.

Nobeidzot mūsu lietišķās mākslas mākslinieku devuma īso apskatu, gribu norādīt uz vienu apstākli. Bija jau skaisti Maskavas izstādē izstādītie interjeri ar mēbelēm, segām, traukiem, pūra lādītēm, vāzēm, dažādiem dekoratīviem nīcīņiem uz galdiem. Tas viss ir palicis atmiņā, bet tomēr

liekas, vai tikai mēs neesam apstājušies pie «sava kaktiņa, sava stūrīša». Vai nevajadzētu sākt domāt par interjeru, kam piemīt liela, pat izcila sabiedriska nozīme, es domāju par kultūras namu, jaunu teātra ēku, klubu, lasitavu, sabiedrisku sanāksmju vietu un citu telpu plaša vērīena deko-rēšanu ar mūsu lietišķās un tēlotājas mākslas darbiem. To prasa pieau-gošās mūsu tautas slāpes pēc jaunām kultūras vērtībām.

Beidzot gribu teikt dažus vārdus par dekoratīvo mākslu. Darbaļaužu estētiskā audzināšana ir viens no galvenajiem mākslinieka radošā darba uzdevumiem. Šai ziņā ļoti liela loma ir dekoratīvai mākslai, jo tai piemīt publicistisks raksturs, kas izpaužas pilsētu svētku dekorējumos, kā arī sabiedrisko telpu, tautas saimniecības sasniegumu izstāžu, sporta laukumu un citu objektu dekorēšanā. Svētku sarīkojumus, izstādes, stadionus utt. apmeklēt simtiem tūkstošu skatītāju, tur viņi daudz ko var gūt sava kul-tūras līmeņa pacelšanai. Tādēļ ir saprotams, ka republikāniskā presē pē-dējā laikā ir parādījušies kritiski raksti par dekoratīvās mākslas trūku-miem un it sevišķi par Rīgas tautas saimniecības sasniegumu izstādes mākslinieciško apdari. Jāpiezīmē, ka tieši dekoratīvā māksla var visdrīzāk noslīdēt dažādās ārējās «novatorisma» ekstravagancēs, kuras vienkāršais darba cilvēks nesapratis. Ir izvirzīts jautājums, ka sadzīvē lietojamiem priekšmetiem, pat darba rīkiem jābūt skaistiem. Šai ziņā mūsu dekorato-riem stāv priekšā plašs darbalauks. Bet pats bēdīgākais ir tas, ka paši mākslinieki maz interesējas par savas nozares tālāko attīstību. Arī Māk-slinieku savienības dekoratīvās mākslas sekcija maz ko darījusi, lai pa-celtu šīs mākslas nozares līmeni. Kaut viena konference būtu organizēta! Materiāla šādai konferencei būtu ļoti daudz: tautas saimniecības sasnie-gumu izstādes (Rīgā un Maskavā), jaunās Rīgas stacijas, sporta un tenisa laukumu un telpu (Mežaparkā) mākslinieciškā apdare, skatlogu dekorē-jumi, pilsētu svētku dekoratīvie ietēri utt. Ja mēs pieturēsimies pie līdz-šinējām darba metodēm, tad nevarēsim pacelt dekoratīvās mākslas kvalitāti.

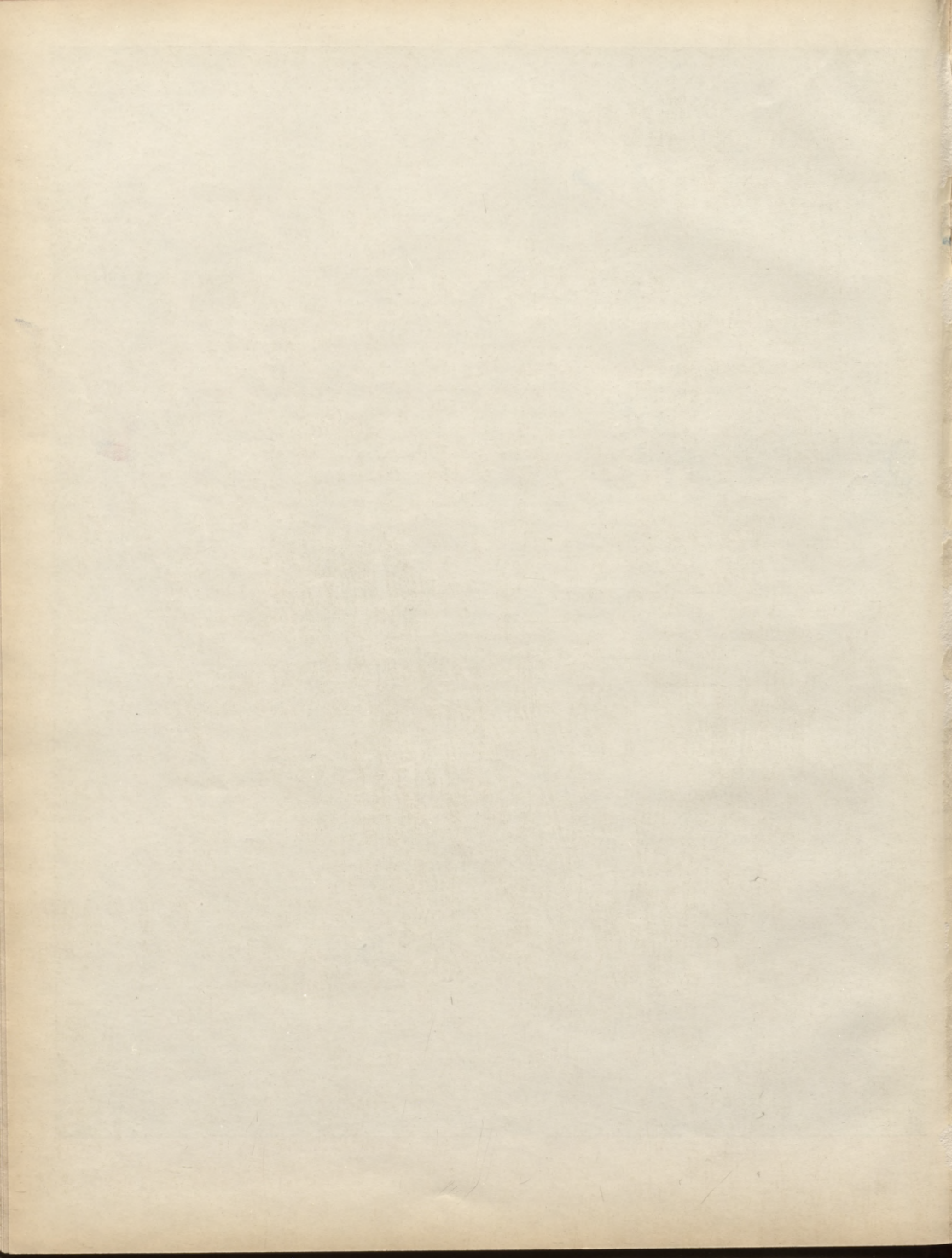
Esmu teicis daudz labu vārdu, bet ir bijis arī daudz kritisku piezīmju. Vieniem varbūt liksies, ka laba runāts par daudz, daži domās, ka laba va-rēja būt vairāk. Tomēr galvenais ir un paliek paškritika. Šai sakarā es gribu pateikt trīs vispārējās dabas kritiskus atzinumus, kas skar mūs visus.

Pirmais: tematiski ideoloģiskajā ziņā mums vēl ir lieli trūkumi, jo risināto tēmu diapazons ir diezgan ierobežots. Mūsu mākslinieki galvenām kārtām attēlo zvejnieku un lauku darbaļaužu dzīvi, 1905. gada notikumus un latviešu strēlniekus, tad vēl celtniecību, pavisam reti skar buržuāzijas valdīšanas perioda negatīvās sabiedriskās dzīves parādības, kā arī cita saturs tēmas. Salīdzinājumā ar mums Krievijas federācijas izstāde tematikas ziņā bija daudz vispusīgāka un atspoguļoja gandrīz visas padomju cilvēka dzīves nozares, bet mums šai ziņā trūkst plašāka vēriena. Tādēļ arī mums nav tādas svarīgas tēmas kā industrijas attīstība, mums nav miera tēmas, tautu draudzības tēmas, tēmas, kas skar padomju robežu aizsardzību, mums maz ir pat mūsu darbaļaužu sadzīves tēmu utt. Lai gan portretisti tagad daudz vairāk attēlo mūsu darbaļaudis un Sociālistiskā Darba Varoņus, tomēr šis darbs ir vēl pašā sākumā. Arī mūsu ainavistiem jāmeklē tās jaunās pārmaiņas, kas radušās padomju dzīvē un dabā, jāpaplašina savs apvārnis.

Otrs trūkums, kas piemīt mūsu māksliniekiem, ir zināma atrautība no padomju dzīves, nepietiekama tiešās tagadnes studēšana. Mūsu mākslinieki daudz izbrauc studijās, bet galvenokārt atved darbus, ko pārdot mākslas salonā. Mūsu mākslinieki daudz strādā radošā darba namos, taču tā rezultātā rodas tikai vispārīga rakstura darbi. Mūsu mākslinieki gan redz dzīvi, bet maz to fiksē tieši dabā. Tādēļ arī lielajās tematiskajās gleznās bieži vien tiek attēloti vispārināta rakstura cilvēki, bet ne konkrēti strādnieki un kolhoznieki. Daudz kas ir uzgleznots, tā teikt, no galvas. Izstādēs parādās darbi ar shematiskām cilvēku figūrām. Ja mēs sāksim meklēt darba studijas lielākajām mūsu mākslinieku gleznām, tad diez vai atradīsim. Pat ja skatāmies uz Jāņa Oša populāro gleznu «Airēšanas sacīkstes zvejnieku kolhozā», tad tā vien liekas, ka patieso zvejnieku sejas ir atvietotas ar mākslinieku vai aktieru sejām.

Viss iepriekš minētais pilnā mērā attiecas arī uz zināmu daļu jauno mākslinieku. Daudzajiem jaunajiem māksliniekiem nav skaidrības par saviem radošajiem uzdevumiem. Viņi vadās no principa «mana vieta mākslā», bet ne no principa «manas mākslas sabiedriskā nozīme». Viņu gleznās valda idejisks juceklis, viņi slikti izprot padomju mākslinieka sabiedriskos uzdevumus, kas tik skaidri formulēti biedra Ņ. Hruščova vārdos: «Mākslinieku uzdevums — aktīvi veicināt komunistiskās sabiedrības cilvēka veidošanu, un tā ir kalpošana tautai.» Par to dažiem jaunajiem māksliniekiem vajadzētu padomāt — tad jauno mākslinieku izstādēs neparādīsies tādi shematiski darbi kā B. Bērziņa «Krāsotāji», S. Masļakova

lielā kompozīcija «Komunisti» (šie darbi jau sāk attālināties no reālās dabas uztveres un satura ziņā pilnīgi neskaidri), kā arī A. Stankeviča ar sausiem grafiskiem paņēmieniem gleznotais darbs «Pie pieturas». Kompozīcija nav shēma, kolorīts nav atklāta, spilgta krāsa. Tam jābūt saistītam ar dzīves un dabas patieso būtību. Tādēļ mums ir sveši un pilnīgi nepieņemami kapitālistisko zemju abstraktās mākslas shematiskie labirinti ar tās patvaļu un trikiem, un, ja šodien pasaule ir sadalījusies divās nometnēs — kapitālistiskajā un sociālistiskajā, tad arī māksla atrodas šo nometņu cīņu ugunīs. Sociālistiskā reālismā mākslas pamatprincips ir — kalpošana tautai. Savā ideoloģiskā cīņā tas nostājas pret kapitālistisko zemju abstrakto mākslu, kas kalpo nevis tautai (tautai tā ir sveša un nesaprotama), bet gan kādai izredzēto estētu šaurai grupai.

Un, beidzot, trešais trūkums. Neraugoties uz visiem sasniegumiem un progresu mūsu tēlotājas mākslas laukā, nedrīkst aizmirst, ka mākslas darba kvalitātes pamatu pamats ir mākslinieka meistarības celšana. Mākslinieks nekad nedrīkst domāt, ka ir sasniedzis meistarības kalngalus, viņam vienmēr ir jāmeklē jauni izteiksmes līdzekļi. Meistarības celšanas jautājums un problēmas, kas ir saistītas ar šo jautājumu, gandrīz tikpat kā nemaz netiek apspriestas mūsu radošo sekciju darbā.

Visiem mūsu mākslas sasniegumiem tikai tad ir dziļāka jēga, ja tie kalpo tautai. Mūsu mākslinieki to ir sapratuši. Par to liecina intensīvā izstāžu darbība, ar kuras palīdzību mākslas darbinieki cenšas rast ciešāku kontaktu ar tautu. Mūsu mākslinieku darbi ir nonākuši pat ārzemju izstādēs. Arī tauta ir izrādījusi vislielāko interesi par mūsu mākslinieku sasniegumiem. To pierāda abu pirmo mākslinieku dienu lielā popularitāte tautā. Apmeklētāju skaits Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā vien pēdējos trīs gados pārsniedza vienu ceturto daļu miljona. Bet kur paliek citi muzeji, izstādes perifērijā, Maskavā, citās Padomju republikās!

Mūsu mākslinieku darbi bez Maskavas un Rīgas tika izstādīti Ļeņingradā, Tbilisi, Smoļenskā, Viļņā, Pleskavā, Novgorodā, Kijevā, Kišiņevā, Minskā, Kauņā, Tallinā un citās pilsētās. Mūsu mākslinieki ir piedalījušies starptautiskajās izstādēs un padomju mākslas izstādēs ārzemēs.

Liela nozīme mākslinieku idejiskā audzināšanā ir bijusi trim lielajām starprepublikāniskajām konferencēm līdz ar izstādēm, kuras sarīkoja

PSRS Mākslinieku savienības valdes sekretariāts: tēlniecības darbu izstādei un konferencēi Rīgā, tematisko gleznu izstādei un konferencēi Tallinā un teātra dekoratoru izstādei un konferencēi Rīgā.

Tuvojoties šī ziņojuma noslēgumam, es gribu teikt, ka nav bijis iespējams apskatīt visas tās problēmas, kas izvirzās mūsu radošā darba procesā. Daudzas svarīgas detaļas ir palikušas bez vajadzīgā apgaismojuma, bet vienu es varu teikt — mūsu mākslinieku kolektīvs, balstoties uz sociālistiskā reālisma principiem, ir cīnījies un guvis panākumus. Bet līdz ar to jāaizrāda, ka mūsu mākslinieki apzinās, ka šie viņu sasniegumi tēlotājā mākslā nav vienīgi mākslinieku kolektīva nopelns. Mākslinieki ar visu nopietnību apzinās, ka, tikai pateicoties Padomju Savienības Komunistiskās partijas rūpēm par māksliniekiem un viņu darbu, ir bijis iespējams strādāt tik sekmīgi. Un, ja šodien mēs kongresā apskatām savus sasniegumus un apspriežam arī trūkumus, kuru nav mazums, tad mēs darām to, lai mūsu padomju māksla attīstītos vēl straujāk, vēl pilnīgāk, lai mūsu tēlnieki radītu vēl varenākus mūsu darba cilvēku tēlus, lai mūsu glezniecības un grafikas darbos vēl spožāk atmirdzētu mūsu dzimtenes daba un mūsu tautas dzīve un varonīgais darbs, lai mūsu lietišķā un dekoratīvā māksla sniegtu mūsu darba tautai vēl vairāk skaistuma un prieka. Tam tā jābūt, un tas tā arī būs, to nodrošina padomju valdības un partijas rūpes par mākslas attīstības gaitām.

DAŽAS
LATVIEŠU PADOMJU GLEZNICĪBAS
ATTĪSTĪBAS PROBLĒMAS

(PĒC PADOMJU LATVIJAS 20. GADADIENAI VELTĪTO
IZSTĀŽU EKSPOZĪCIJAS RĪGĀ UN MASKAVĀ)

Padomju ļaudīm ir izveidojusies skaista tradīcija katru izcilu notikumu valsts dzīvē atzīmēt ar jauniem sasniegumiem darbā. Ar šādām dāvanām mūsu tauta sagaidīja arī Padomju Latvijas 20. gadadienu. Tāda velte šai ievērojamai dienai bija republikāniskā tēlotājas mākslas izstāde Rīgā. Latviešu mākslinieki tai gatavojās ar sevišķu aizrautību un izstādē plaši demonstrēja sava radošā darba pēdējo divu gadu sasniegumus.

Gadadiena tomēr liek cilvēkam vienmēr atskatīties arī uz noiето ceļu, un mums bija dota arī šī iespēja: Maskavā, Centrālajā izstāžu zālē, kur norisinājās jubilejas izstādes otrs cēliens, līdzās jaunajiem bija eksponēti arī daudzi darbi, kas jau ieskaitīti mūsu tēlotājas mākslas zelta fondā. Šī plašā ekspozīcija uzskatāmi izcēla kā atsevišķu meistarų daiļrades evolūciju, tā arī nozīmīgus momentus visas latviešu padomju mākslas attīstībā. Tā deva arī iespēju asāk uztvert nepilnības, apcerēt problēmas, kuru atrisināšana ir latviešu mākslas nākotnes uzdevums. Visciešāk šādu problēmu mezgls ir savijies ap tā saukto *tematisko glezniecību*¹, kurā apvie-

¹ Mūsu terminoloģijā jēdziens «tematiskā glezniecība» šķiet jau cieši nostiprinājies. Tomēr, lietojot to, aizvien no jauna pārliecināmies par tā neskaidrību un loģisko nepama-

notas divu tradicionālo žanru kategorijas — vēsturiskā glezniecība un sadzīves glezniecība. Runājot par šiem diviem žanriem, ir jārunā arī par divām mākslinieku paaudzēm, no kurām viena savu profesionālo meistarību bija izveidojusi dažādos periodos pirms 1940. gada, bet otra sākusī to veidot tikai pēc Lielā Tēvijas kara.

Pašreiz viena no aktuālākajām problēmām latviešu padomju mākslā ir *novatorisma* jautājums. Lielu aktivitāti tā risināšanā uzrāda pašreizējā jauno mākslinieku paaudze. Taču mēs nevarētu šodien runāt par sociālistiskā reālisma uzvaru latviešu padomju mākslā, ja paties novatorisms nebūtu kļuvis par pamatu jau ar pirmajiem latviešu padomju mākslas attīstības soļiem visu paaudžu mākslinieku darbā. Jubilejas izstādes deva plašu materiālu šīs patiesības pierādījumam. Mēs redzējām, ka E. Kalniņa «Jaunās buras» (1945), O. Skulmes «Kauguriešu sacelšanās» (1947) nav tikai hronoloģiski faktori. Ar šiem darbiem aizsākta visas latviešu padomju glezniecības maģistrāle. No tiem joprojām var daudz ko mācīties, jo novatorisms nebūt nav iepriekš uzkrātās pozitīvās pieredzes noliegums

totību, kaut gan to plaši lieto visā padomju mākslas dzīvē. Dabiski, ka mūsu komunisma celtniecības laikmetā, kad mākslai ir savi jauni un lieluma ziņā ne ar ko pagātnē nesalīdzināmi uzdevumi, mainās arī žanru klasifikācija, izzūd līdzsīnīgās vēsturiski nospraustās robežas. Vēsturiskā žanra un sadzīves žanra tuvošanās notikusi galvenokārt uz sadzīves žanra satura paplašināšanās pamata. Turpretī reālistiskās vēsturiskās glezniecības jēdziens savā būtībā nav mainījies. Joprojām tas saistās ar pagātnes notikumu attēlojumu, ietver sevī vēsturisko konfliktu, lielu idejisku aktivitāti, paužot revolūcijas idejas, parādot tautas masu spēku. Sadzīves žanrs tai pašā laikā ir ļoti izmainījies. Glezniecību, kas attēlo mūsdienīgu padomju cilvēku dzīvi un darbu, tā novatorisko būtību un sabiedrisko vērtību, ir grūti saukt par sadzīves žanru. Tā sen jau pārkāpusi šī jēdziena robežas, lai cik plaši tas arī būtu tulkots, un ar sava satura plašumu un nozīmīgumu kļuvusi radniecīga vēsturiskajai glezniecībai. Neraugoties uz šādu acīm redzamu abu žanru tuvināšanos, nav tomēr nekāda zinātniska pamata apvienot tos ar kopīgu nosaukumu «tematiskā glezniecība». Pēc būtības tematisks ir jebkurš mākslas veids. Bez tam padomju māksla kļūst aizvien bagātāka un daudzveidīgāka. Tāpēc apvienot ar šādu vispārinātu nosaukumu divus atsevišķus žanrus ir nepareizi; jo tas sašaurina, padara nabadzīgāku mūsu mākslas terminoloģiju. Un tāpēc termins «tematiskā glezniecība» patiesībā ir ļoti nosacīts un, cerams, arī pārejošs. Bijušajam sadzīves žanram ir noteikti agri vai vēl jāatrod jauns — savām jaunajām īpašībām atbilstošs nosaukums. Nāk prātā, ka I. Repins jau savā laikā, runājot par paredzviņjūku glezniecību, pasvitroja, ka tā neesot nekāds sadzīves žanrs, bet tai esot tiesības saukties par *laikmeta žanru*. Un tiesām, kāda gan «sadzīve» bija attēlota Repina gleznās «Atteikšanās no grēksūdzes», «Propagandista arests» un citos viņa un viņa laikabiedru darbos, kas atspoguļoja krievu tautas ciešanas un cīņu? Vai par šo Repina tālredzīgo ierosinājumu nav pienācis laiks padomāt tieši šodien, kad tik skaidri un viengabalaini padomju mākslā līdzās vēsturiskajam žanram izēmējas laikmeta žanrs?

un padomju mākslas attīstība nav nepārtraukta radošo principu maiņa, bet gan uz kopīgās sociālistiskā reālisma metodes balstītas daiļrades pilnveidošana un bagātināšana saturā un formā. Novatorisms «nav izgudrojams teorētiski, apriori», kā pareizi aizrāda A. Lapiņš. «Reālisma mākslā tas var sākties tikai no idejiski tematiskās saknes un meklējams mākslinieka jaunā, spilgtā, padziļinātā attieksmē pret īstenību, pret tautas dzīvi...»¹

Tieši tā savu uzdevumu sapratuši tie latviešu padomju mākslinieki, kas sprauduši pirmās ceļa zīmes latviešu padomju glezniecības 20 gadu garajā ceļa posmā. Latviešu mākslinieki, kuru radošā personība bija veidojusies buržuāziskās iekārtas apstākļos, padomju laikā pārdzīvo grūtu un sarežģītu ideoloģiskās pāraugšanas procesu. Jaunais laiks deva jaunus ideālus, kuriem bija jāklūst arī par latviešu mākslas ideāliem un kuru apliecināšanai vajadzēja apgūt jaunu daiļrades metodi — sociālistiskā reālisma metodi. Šo uzdevumu nebūt nepadarīja vieglāku tas, ka toreizējais latviešu mākslas aktīvs sastāvēja galvenokārt no profesionāli nobriedušiem meistariem, kam katram jau bija izveidojies savs personīgs rokraksts. Sociālistiskais reālisms prasīja arī jaunu — padziļinātu meistarības izpratni. Šādu izpratni ļoti skaidri raksturojis pieredzes bagātais padomju tēlnieks S. Koņenkovs: «Meistarības jautājums — tas vispirms ir jautājums par to, kā tiek radīts tēls. Meistarību rada visa mākslinieka dzīve, viņa jūtas, domas. Bez dzīves uztveres svaiguma nav meistarības.» Ar šo apziņu arī mūsu vecāko paaudžu meistari sāka jaunu dzīves īstenības apguvi. Un jaunā, strauji augošā dzīve kļuva par viņu radošo panākumu pamatu. Viņi apliecināja savu ideālu — pierādīja savu ticību padomju iekārtai un komunistiskai nākotnei. Un viņu darbi savukārt mācīja sabiedrību pareizi saprast un pārveidot dzīvi, iemīlēt to. Protams, šo idejisko kodolu mēs neredzam pasniegtu sausā, didaktiskā formā. Jaunās mākslas radīšanu latviešu mākslinieki pareizi saprata kā svarīgu estētisku problēmu.

E. Kalniņa gleznas idejiskais saturs ietverts zīmīgā, pat simboliskā sīzetā: zvejnieki gatavo jaunu buru. Gleznas tēma veltīta mierīgai, gaišai dzīvei un darbam. Šo momentu novatorisms sevišķi skaidrs kļūst tad, kad salīdzinām «Jaunās buras» ar Kalniņa iepriekšējo lielāko darbu «Plostnieki» (1935), no kura dveš baskāju romantika. Dzīvi un tipiski ir Kalniņa

¹ A. Lapiņš, Galvenais — ciešas saites ar tautas dzīvi, Māksla, 1960, 1. nr., 8. lpp.

zvejnieku tēli. Nacionālais un laikmetīgais tajos saudies vienā veselā. Zvejnieku skarabajos tipos, viņu mierīgajās pozās un gausajās kustībās izpaužas īpašības, kas latviešu zvejniekos ieaugušas jau no pāudžu pāudzēm. Un reizē šis miers, ar kādu tumšās, darvas piezīdušās rokas gatavo jauno, balto buru, ir līdzīgs dziļai pārliecībai, ka viņi dara pašreiz visvairadzīgāko un neatliekamāko darbu, ar kuru viņu dzīvē sākas kaut kas jauns, jau ilgi gaidīts un saukts. Tā ne tikai tēma un sižets, bet arī tēlu emocionālais saturs liecina, ka ar šo darbu māksliņieka daiļradē norisinājies liels kvalitatīvs lēciens, kam ir nozīme arī visas latviešu padomju mākslas attīstībā. Šādi darbi nerodas viegli un ātri. Tāpēc mums ir pilnīgas tiesības saskatīt šo kvalitatīvo pārvērtību sākumu pirmajā padomju gadā.

Ar O. Skulmes «Kauguriešu sacelšanos» latviešu padomju mākslā ienāk mūsu tautas revolucionārās atbrīvošanās cīņu tēma, kura bija gandrīz izsvītota no buržuāziskās Latvijas mākslas. «Kauguriešu sacelšanās» ir himna tautas revolucionārajam patosam, tās nemirstīgajam heroismam, kas kveldēts garo gadsimtu cīņās par savu nacionālo un sociālo brīvību. Arī šeit gleznas idejiskais saturs ir plašāks nekā sižets. Kauguru zemnieku sacelšanās beidzās ar neveiksmi. Bet gleznā viņo dziļš optimisms. Tā ir jauna, nozīmīga īpašība, kas ienāk latviešu mākslā. Dienās, kad nesen vēl ar uzvaru bija noslēgusies cīņa pret vācu fašismu, šī noskaņa piešķir gleznai spilgtu laikmetīgumu.

Šie divi darbi nostiprināja pirmos novatoriskos iekarojumus latviešu padomju glezniecībā. Kā tematiskās glezniecības darbi tie reprezentēja cīņu pret sabiedriski nozīmīgu tematiku un aktīvu sižetu, parādīja tautas masas kā vēsturi virzītāju spēku, radīja spilgtus, laikmetīga optimisma un heroisma noskaņu pilnus cilvēku tēlus.

Gan daļēji, gan pilnā izvērsumā šīs īpašības atspoguļojas arī citos 40. gadu beigu glezniecības darbos. A. Egles, N. Breikša, Ā. Skrides žanra darbu galvenā tēma bija padomju cilvēku kolektīvais darbs. Sevišķi pārliecinoši šo tēmu risināja Ā. Skride. Viņa glezna «Kolhoznieki nodod labību valstij» (1948) bija iezīmīgs programatisks darbs latviešu tematiskās glezniecības attīstībā. Arī viņa jaunie darbi («TEC trasē», «Zaļbarības gatavošana», abi 1960. g.) jubilejas izstādē atbalsoja jaunas un lielas dzīves esamības apziņu.

Novatorisma problēma nav izolējama no tradīciju jautājuma. Latviešu padomju glezniecības attīstības pēckara posmā aktīvi norisinājās arī progresīvās — demokrātiskās mākslas tradīciju jauna apguve, ko bija nonie-

cinājusi buržuāziskā kultūra. Par tādu paraugu kļuva arī peredvižņiku darbi, kuros padomju māksla vienmēr radusi jaunas ierosmes un vērtības.

Tematiskās glezniecības ceļš tomēr neturpinājās gludi un vienmērīgi. Vēl visumā nebija pārvarētas pāraugšanas grūtības.

Arī personības kulta iespaids 40. un 50. gadu mijā lika pārdzīvot lielas grūtības jaunajai, vēl vispārēju briedumu nesasniegušajai latviešu padomju mākslai. Dogmatiska pieeja radošai metodei iznīcināja mākslinieka personisko iniciatīvu. Tematiskajā glezniecībā ieviesās paradums reducēt mākslas darba radišanu uz sižeta sīku izklāstījumu, par augstāko mērķi uzskatot istenības parādību uzskaitījumu. Tāpēc šajos gados mēs tikpat kā neredzam jaunas ceļazīmes latviešu tematiskajā glezniecībā un jubilejas izstādē šis posms pārstāvēts gandrīz vienīgi ar intīmo portretu un ainavām. Par šo posmu tomēr jādomā, kad vērtējam mūsu mākslas šodienas līmeni, jo ar to saistās daudzas turpmākās parādības latviešu tematiskajā glezniecībā. Arī starp pēdējos gados radītajiem darbiem, no kuriem daži bija redzami arī jubilejas izstādēs, bieži sastopam tādus, kuros gan, pateicoties sižetiskajam vēstījumam, viegli saprotama sabiedriski izvirzītā doma, bet kuru izteiksmes līdzekļiem nav nekādas tēlainas vērtības. Šķiet, it kā autoru galvenais mērķis ir bijis izkārtot figūras, sekojot darbības loģiskai norisei. Ir jādomā arī par māksliniecisko tēlu, darba estētisko funkciju, bez kuras mākslas darbs nebūs dzīvs. Ievēribu pelna fakts, ka bieži vien mākslinieki, kuri rada tematisku darbu kā pasīvu aprakstu, citos gadījumos uzrāda lielas mākslinieciskās dotības (H. Veldre ainavā, A. Bromults portretā utt.). Tas var izraisīt divējādus secinājumus: 1) vai nu daļa mākslinieku vēl nav pārvarējuši vienpusīgus priekšstatus par tematisko glezniecību kā oficiālu pienākumu, kurā galvenais ir faktu konstatējums un daudzums, vai arī 2) šeit atklājas šī mākslas veida sarežģītība un augstās prasības, kas nereti nav pa spēkam arī pieredzējušiem meistariem. Domāju, ka reāli jārēķinās kā ar vienu, tā otru parādību. Galu galā abas šīs parādības izriet no mākslinieka pasaules uzskata nenosvērtības vai brieduma trūkuma.

40. gadu beigās un 50. gadu sākumā latviešu glezniecībā tomēr nostiprinājās arī dažas labas un iezīmējās dažas jaunas īpašības. Viena no tām ir dažu svarīgu buržuāziskās Latvijas mākslā novārtā atstātu sižetiski tematiskās gleznes profesionālās izteiksmes līdzekļu izkopšana. Šo gadu darbos mēs redzam uzsvētu stingru zīmējumu, konkrētu darbības vietas un laika raksturojumu, apzinīgu visu izteiksmes līdzekļu pakļaušanu sižetiskā stāstījuma atsegumam. Šis tēlošanas veids ir sevišķi piemērots

zināmu konkrētu notikumu atspoguļojumam, kaut gan, kā jau atzīmēts, savā galējībā tas noveda līdz sižeta absolutizēšanai un mākslinieciskās tēlainības iznīcināšanai.

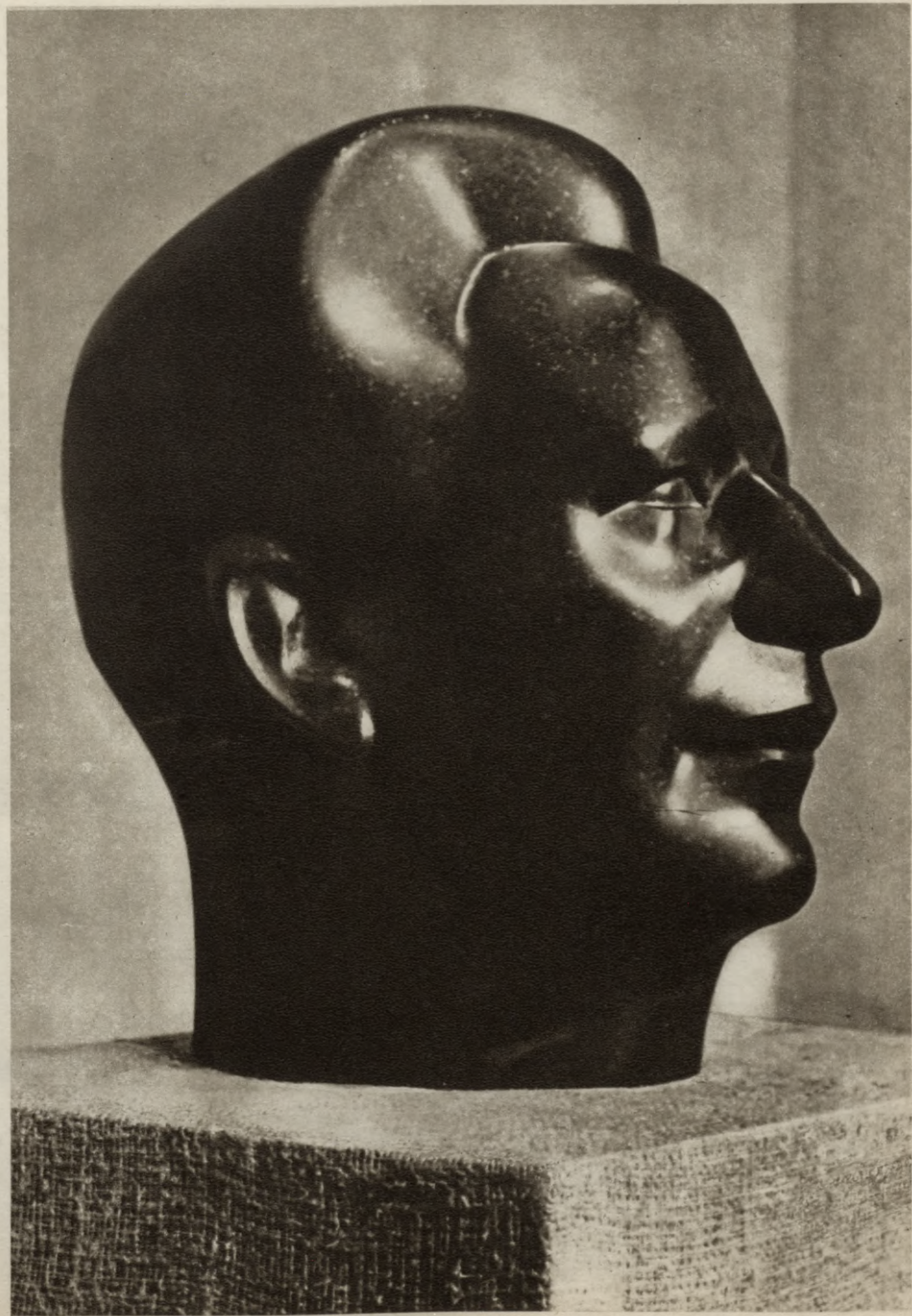
Labākais šī posma tematiskās glezniecības paraugs — vienīgais, kas pārstāvēja 50. gadu pirmās puses tematisko glezniecību jubilejas izstādē Maskavā, — ir O. Skulmes glezna «Ļeņins LSD IV kongresā Briselē 1914. gadā» (1952). Šajā gleznā O. Skulme pārliecinoši sniedz konkrētu vēsturisku personu reālistiski psiholoģisku tēla risinājumu, ko atbalsta ar precīzu ārēju atributāciju. Ar pēdējo mākslinieks tomēr neaizraujas, bet līdzsvaro to ar bagātu iekšējo raksturojumu. Šis darbs ir nozīmīgs solis arī paša mākslinieka radošajā evolūcijā, un šajā plānā viņš devis arī savu nākamos darbus, kas pilnīgi nostiprinājuši latviešu tautas revolūcionārās pagātnes tēmu mūsu glezniecībā.

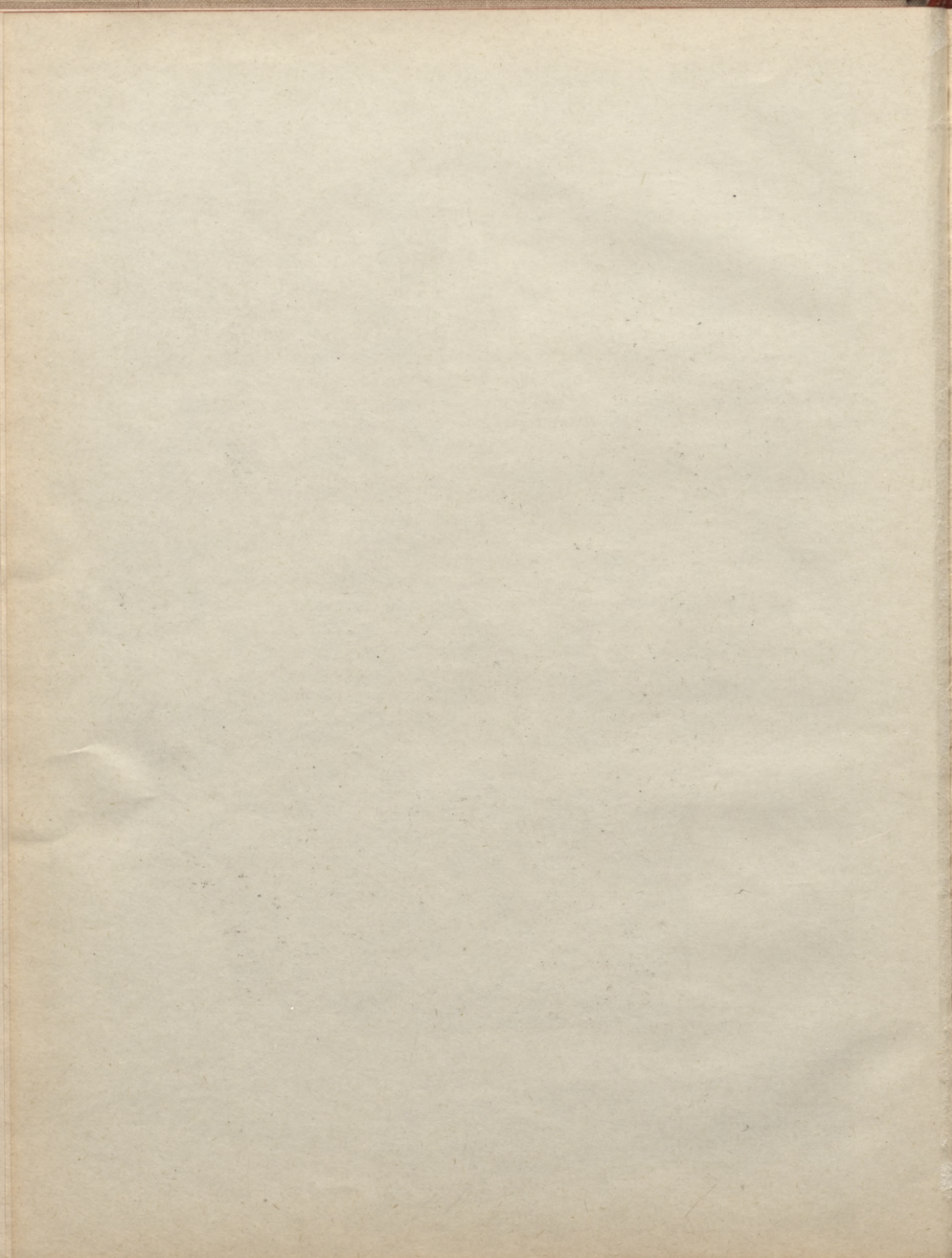
50. gadu sākumā sevi pirmo reizi sāk pieteikt arī jaunie mākslinieki — pirmie Latvijas PSR Mākslas akadēmijas absolventi, galvenokārt gan ar saviem diplomdarbiem. Akadēmijas mācību sistēmas rezultātā viņu radošās intereses jau studiju gados pievērsušās tematiskai glezniecībai. Mācībās dotā ievirze ir nopietns stimulējošs faktors, un akadēmijas gadskārtējo absolventu diplomdarbi aizpilda tematiskās glezniecības izstrūkumu vairākās iepriekšējās latviešu mākslas izstādēs.

Paliekamu nozīmi latviešu padomju mākslā ir ieguvis J. Oša diplomdarbs «Latviešu zvejnieki» (1951). Runājot par latviešu tematiskās glezniecības attīstību, ir jārunā arī par šo darbu, jo tajā pirmo reizi pēc vairākiem gadiem parādās jauns darba tēmas interpretējums, kas gūst atbalsi arī citu gleznotāju turpmāko gadu darbos. Oša gleznā mēs redzam, ka darbs padomju cilvēkam kļuvis goda un lepnuma lieta. Ar jaunu spēku Oša zvejniekos atsegtas mūsu tautas garīgā varenuma potences, tās mierīgā pārliecība par šodienu un ticība rītdienai. J. Osis ir E. Kalniņa skolnieks. Tāpēc nav nejaušība, ka Oša diplomdarbā redzam tiešu «Jaunajās burās» dzimušā latviešu zvejnieka tēla tālāko attīstību. Un arī šoreiz šis tēls ir tik bagāts, ka asociējas ar visas latviešu tautas dzīvi.

Uz šīs interpretācijas padziļinājumu pēc vairākiem gadiem pretendē J. Viļumaiņa gleznā «Uz zveju» (1957). Nesot tiklus, zvejnieki dodas uz darbu. Viņu gaitā ir kaut kas episki varens un tajā pašā reizē poētisks. Šis gājieni uz darbu līdzinās svinīgam rituālam. Gleznas nozīmi tomēr mazina tas, ka nav pietiekami atsegt šī svinīguma iekšējais estētiskais stimulē.

1957. gads jubilejas izstādē bija reprezentēts ļoti bagātīgi. Tas uzskatāmi pārliecināja, ka ar šo gadu sācies jauns posms, jauns pacēlums tema-

tiskās glezniecības attīstībā. Un tas sācies ar gatavošanos Oktobra revolūcijas 40. gadadienai veltītajai Vissavienības izstādei. Ierosināts bija arī 1957. gada sākumā notikušais I Vissavienības mākslinieku kongress, kurā bija risināti radošās individualitātes, formas meistarības un sociālistiskās mākslas stila jautājumi.

1957. gads neienes lielu paplašinājumu tematikā. Pārsvārā tie paši zvejnieki un lauku dzīves attēlojumi. Bet ievērojami daudzveidīgāks un plašāks kļuvis sižetu loks. Galvenais šī gada mantojums tomēr ir jauns kāpinājums laikmeta dzīves tēlojuma saturā, liela emocionālo noslieču sazarošānās. Ar jaunu tematisku darbu nāk klajā E. Kalniņš. «Latviešu zvejnieki Atlantikā» gan nozīmības ziņā nesasniedz «Jaunās buras», bet šajā gleznā sniegtā cilvēka darba heroika, cilvēka aktīvās rīcības pret-nostatījums dabas stihijai ir jauns moments latviešu tematiskajā glezniecībā.

Jaunu savdabīgu līniju žanra glezniecībā iezīmē arī N. Breikša «Bagātā raža» (1957), kura figurāli žanriskais līdzsvarots ar klusās dabas elementu. Līdzīgu uzdevumu, tikai gleznieciski sarežģītāku, Breikšs risinājis arī savā jaunākajā kompozīcijā «Rāznas ezera loms» (1960). Uzrāidāms lielu meistarību kluso dabu gleznošanā, Breikšs savās sižetiskajās kompozīcijās it kā rezumē to dzīves bagātības un pilnskanības izjūtu, kuras izpausmes līdzeklis ir arī viņa klusās dabas. Aktīvā sižeta izvēle, konkrētas darbības un tipāza tēlojums panāk šīs izjūtas spilgtu kāpinājumu.

Divi jaunās paaudzes gleznotāji — V. Dišlers un O. Ābols, tēlojot mūsu sociālistisko lauku ļaudis, pievērsušies psiholoģiskam risinājumam tuvplānā. V. Dišlera glezna «No sapulces» un O. Ābola kompozīcija «Kolhoza brigadierī» daudzējādā ziņā ir ļoti atšķirīgi darbi. Dišlera glezna risināta 19. gs. beigu sadzīves glezniecības tradīcijās — laikmeta sadzīves ainas traktējumā Dišlers ienes pat zināmas intimitātes un liriskas noslieces. Ābols neizvērš tādu sižetisku vēstījumu, viņa kompozīcijas veidojums līdzīgs grupas portretam (kaut gan arī šeit jūtams sižeta pavediens). Galvenais tomēr ir tas, kas abus šos darbus vieno: bagātais un daudzveidīgais tipāza sniegums, niansētais psiholoģiskais raksturojums. Latviešu padomju sadzīves žanra glezniecībā šeit pirmo reizi dota iespēja tik tuvu ieskatīties darba cilvēku sejās un tik skaidri saskatīt tur viņu domu, viņu interešu atspulgu. Un šajā atspulgā mēs ieraugām jaunus — sociālistisko lauku ļaudis, kuru domas un valodas ar saimnieka interesi vērpjas ap kopsaimniecības lietām. Konsekventāk šī tēma risināta O. Ābola darbā.

Ar 1957. gadu latviešu glezniecībā aizvien spēcīgāk izpaužas jauno mākslinieku aktivitāte. Tā izpaužas jau iepriekšējā gadā sarīkotajā I patstāvīgajā jauno mākslinieku izstādē. Ar labiem panākumiem jaunie latviešu mākslinieki 1957. gada vasarā piedalījās arī Vissavienības izstādē Maskavā VI Vispasaules jaunatnes un studentu festivāla laikā. Turpmākajos gados jaunie mākslinieki sāk ieņemt vadošo vietu gandrīz ikvienā republikas izstādē, un viņu meklējumi un sasniegumi lielā mērā nosaka latviešu padomju glezniecības šodienas seju. Tas ir pareizi un likumsakarīgi, jo jaunās maiņas vēsturiskais uzdevums, nākot ar svaigu sava laikmeta uztveri, ir sasniegt jaunas virsotnes mākslas attīstībā. Un mūsu jaunā paaudze šo savu vēsturisko misiju grib veikt pēc iespējas strauji un pārliecinoši. Novatorisms kļuvis viņiem par apzinātu mērķi un kā problēma ieguvis lielu asumu.

Bet, iekams runājam par jauno mākslinieku darbību, jāatzīmē jaunās paaudzes radošās attīstības labvēlīgākie apstākļi atšķirībā no vecāko paaudžu mākslinieku dzīvē radītiem priekšnoteikumiem, kā arī vēsturiskā situācija, kādā jaunie mākslinieki sāka aktīvi uzstāties un kas lielā mērā noteica veselu virkni parādību viņu radošajos meklējumos.

Mūsu jaunākā mākslinieku paaudze izaugusi padomju iekārtas apstākļos. Marksistiski-ļeņinskās estētikas pamatus tā apguvusi jau skolā. Jauno mākslinieku misiju atvieglina arī tas, ka viņi var balstīties uz iepriekšējo gadu pieredzi, saņemot jau nopietnu mantojumu no saviem vecākajiem biedriem. Tāpēc arī viņu daiļrades tempi var būt daudz straujāki, viņu mērķi tālāki. Bet pret šādiem idejiski brūpotiem, savu mērķi ziņojošiem māksliniekiem arī sabiedrībai ir tiesības būt prasīgāki, nedodot lielu atlaidi viņu radošās prakses šajam laikam.

Jauno mākslinieku galvenais darbības lauks ir tematiskā glezniecība, pie tam tieši laikmeta tēma. Tā ir iepriecinoša parādība, bet reizē tajā slēpjas arī daži negatīvi momenti. Kā jau aizrādīts, viss mācību process Mākslas akadēmijā iekārtots tā, ka sagatavo jauno mākslinieku tieši šim stājglezniecības veidam. Tas neapšaubāmi ir vissarežģītākais un daudzpusīgākais glezniecības veids, kas prasa no mākslinieka lielu vispusību. Bet iebildumus izraisa tas, ka jaunie mākslinieki vāji pārzina citu žanru specifiku. Kāds jaunais mākslinieks reiz atzinās, ka starp viņiem esot tik maz ainavistu tāpēc, ka viņi neprotot gleznot bez figūrām. Ievērosim, ka starp vecāko paaudžu māksliniekiem daudzi palika uzticīgi ainavai, klusai dabai, portretam, piešķirot ar to vēl šodien daudzveidību latviešu padomju glezniecībai, kamēr jaunie visi ir figurālisti. Jauno mākslinieku

ieaugšana tematiskajā glezniecībā tādā kārtā notiek gluži amatnieciski, viņi tikai tai tiek gatavoti, un tāpēc viņu pievēršanās tai pēc akadēmijas beigšanas notiek gluži mehāniski, nereti bez iekšējas garīgas prasības, bez nepieciešamības tieši šai mākslas veidā apliecināt savu ideālu, uzskatot, ka galvenais ir izstrādāt savu personīgo stilu. Šeit tad nu meklējams iemesls daudziem bezsaturīgiem darbiem.

Jaunie mākslinieki jau ar pirmajiem patstāvīgajiem soļiem ir izrādījuši lielu aktivitāti mākslinieciskās formas meklējumos. Šai parādībai ir divējādi cēloņi. Pirmkārt, tas vienmēr raksturo jaunus iesācējus, otrkārt — šo tendenci pastiprināja tā situācija visā padomju mākslā, kurā iekrita mūsu jauno mākslinieku darbības sākums. Šajā laikā visā padomju mākslā pastiprinās uzmanība pret formas jautājumiem. Jaunās mākslinieku paaudzes pirmā radošā iniciatīva visās republikās bija vērsta pret šī štampa paliekām. Līdz ar šīm kopējām tendencēm sākās arī daudz jaunu problēmu, kas tāpat kopējas visai padomju mākslai. Ja apmēram līdz 1957. gadam latviešu tematiskā glezniecība bija galvenokārt nodarbināta ar savām iekšējām — lokālām problēmām, cenšoties apgūt to, kas jau bija nostiprinājies padomju mākslā, tad tagad šī robeža bija aizsniegta, un pēc 1957. gada latviešu mākslinieku sniegums iegūst aizvien plašāku un principiālāku nozīmi visas padomju tematiskās glezniecības tālākā kopīgā attīstībā. Un, pateicoties mūsu jauno mākslinieku izcilai radošai aktivitātei, ar viņu sniegumu bieži vien tiek plaši mēroti padomju mākslas sasniegumi un trūkumi, veiksmes un kļūdas. Tā Maskavas mākslas zinātniece J. Murina par latviešu jaunajiem māksliniekiem raksta: «Kritizējot viņu darbus, ir jādomā, ka patiesībā atgadījies kaut kas ļoti priecīgs. Viņi ir saasinājuši mūsu laikmetīguma izjūtu mākslā, bet tas savukārt paaugstinājis mūsu prasības. Tagad šis prasīgums uzrāda savas pretenzijas un vēlējumus.»¹ Šis prasīgums liek aizvien no jauna atgādināt jaunajiem māksliniekiem, ka viņu radošā izaugsme un reizē padomju mākslas tālākā attīstība ir ne tikai jaunu formu meklēšanas process, bet arī sarežģīts garīgās — idejiskās izaugsmes process, kura rezultātā jāizveidojas harmoniskai un pilnskanīgai radošai personībai, kas mūsu valsts un tautas, mūsu partijas idejas pārdzīvo kā savas, kas ziedo savu talantu lielajai cīņai par komunismu. Profesionālās nepilnības mākslā nav būtiska problēma, meistarību apgūst ar gadiem, bet, ja trūkst šīs ziedošanās apziņas, tad mākslinieka radošais sniegums vienmēr slēpj sevī daudz dziļu, prin-

¹ Е. Мурина, Достижения и трудности, Творчество, 1960, № 12.

cipiālu pretrunu, ar kurām nevar samierināties padomju sabiedrība. Arī mūsu jauno mākslinieku daiļradē ir saskatāmas šīs pretrunas. Līdzās jauniem pozitīviem sniegumiem tās izsaukušas arī ievērojamas atkāpes no apgūtā, mudinājušas apiet stāvākās virsotnes, vienkāršot sarežģītākos uzdevumus. Tas viss nevar būt mums vienaldzīgi, jo tikai šo bremsējošo pretrunu novēršanā un pārvarēšanā tiek nodrošināta mūsu mākslas tālākā attīstība.

Jauno mākslinieku sniegumā pirmajā vietā ir laikmeta tēma. Kādas jaunas vērtības viņi tajā ir ienesuši? 1957. gadā ar darbu «Vīri nāk» debiņtēja E. Iltners. Šī glezna uzreiz guva lielu ievēribu. Tā saasināja uzmanību pret tēla vispārīguma un monumentālisma problēmām stājgleznā. Ja Dišlera un Ābola darbos jaunais ienāca organiskā savijumā ar tradicionālo un iepriekš kopto kā jauna variācija, tad Iltnera glezna ar savu struktūru šķita svešatnīga, bez radniecības ar visu to, kas līdz tam bija redzēts latviešu padomju glezniecībā. Šinī gleznā drosmīgi atmeta cieņa pret ārējo atributāciju, pret detaļām, pret izvērstu sižetisko vēstījumu. Jā, sižets šeit ieguvus pavisam savdabīgu pagriezianu. Pēc iepriekšējos gados nostiprinātām tradīcijām, ja darbs sauktos «Vīri nāk», tad arī būtu attēlota šo vīru atgriešanās no jūras. Bet Iltnera gleznā attēlotas gaidošas sievas. Mūsu priekšā tēlaina metafora, kas stāsta par jūras izauklētiem laudim, viņu dzīves skarbumu, viņu šķiršanās un atgriešanās gaitu dramatismu. Lakoniska un neparasta ir audekla kompozīcija. Augstais horizonts izolē figūras no telpas un tuvina tās priekšplānam, koncentrē skatītāja uzmanību pie šiem sastingušajiem, masīvajiem tēliem, kuru veidoli ir cilvēciski vienkārši un reizē episka spēka, dzižuma un dinamikas pilni.

Monumentālisms mūsdienu tematikas risinājumā ir pilnīgi likumsakarīga parādība. Tam pamatu dod visa mūsu dzīves jauncelsme, tās plašais vēriens. Bet tieši šis moments Iltnera varenajos tēlos nav jūtams. Tajos ar zināmu fatālisma pieskaņu atbalsojas filozofiskas ārpuslaika — «mūžības» tēmas risinājums. Bez tam iekšējās dinamikas kāpinājums Iltnera tēlos bija noticis uz ārēja statiskuma rēķina, un arī tas mazina laikmetīgā izjūtu. Mūsu laikmets — tas ir mūžīga darbība, kūšājoša enerģija, aktīva kustība. Šie momenti zvejnieku dzīves tēlojumā pārliecinoši atsegti E. Kalniņa gleznā «Latviešu zvejnieki Atlantikā». Ārpuslaika noskaņa piemīt arī Iltnera turpmākajiem darbiem («Partizāņi», 1958, un «Dzintara meklētāji», 1959), kuros sasprindzināts dramatisms mainās ar maīgu liriku. Bet jubilejas izstādē, nākot klajā ar jaunu darbu «Zemes saimnieki» (1960), Iltners sasniedzis jaunu pakāpi laikmetiskās tēmas risinājumā.

Vadošais elements šajā darbā ir mērķtiecīgas kustības ritms, kas ienes lielu dinamikas kāpinājumu un asociējas ar mūsu tautas drošo un pārliecības pilno gaitu pretī rītdienai. Savas garīgās pasaules atklāsmē Iltnera «Zemes saimnieki» ir skopi. Bet, ja labi padomājam, tad šī nosvērtība ir attaisnojama, jo viņu domas pārliecinoši atsegtas viņu lietišķajā gaitā, kuru mākslinieks izvirzījis kā galveno izteiksmes līdzekli. Savā iekšējā struktūrā šie tēli sasaucas ar E. Kalniņa zvejniekiem «Jaunajās burās». Arī šeit liela apvaldītība žestos un sejas izteiksmēs, kas liecina par dziļu savas tautas garīgās būtības izpratni. Abus darbus vieno arī tēla vispārīgums, lietišķā attieksme pret dzīvi, optimisms, kas trūka Iltnera iepriekšējos darbos, sīzeta metaforiskā tēlainība un lakoniskā formas uzbūve ar dekoratīvo kolorītu. Tādā kārtā varam konstatēt, ka Iltnera «Zemes saimnieki» it kā noslēdz zināmu loku, ko latviešu tematiskā glezniecība nostaiģājusi apmēram 15 gadu laikā, nonākot no jauna pie tās monumentāli episkās laikmetīgā tēla interpretācijas, kas aizsākta E. Kalniņa «Jaunajās burās». Reizē ar to tas ir jauna loka sākums, kas iezīmējas ar kāpinātu ekspresiju un jaunu dzīves tempa izjūtu.

Laikmeta žanra risinājumā krietnu ieguldījumu devis arī I. Zariņš. Šis jaunais mākslinieks izdalās ar sevišķi straujiem daiļrades tempiem, kas radījuši veselu virkni diezgan nevienmērīgu darbu. Pagaidām starp tiem kā nopietnākie sniegumi iezīmējas divi — «Kāds augstums!» (1958) un «Pie mums jau spāres» (1960), kuri pirmo reizi parādījās jubilejas izstādē. Zariņa labākos darbus raksturo pievēršanās celtniecības tematikai, kas sniegta ar bagātu zemtekstu. Viņa darbu stilistika ir pacilāti romantiska. Par gleznu «Kāds augstums!» J. Murina raksta: «Gandrīz patētisks darba skaistuma apliecinājums...»¹ Zariņa darbos izmantota vesela virkne jaunu izteiksmes līdzekļu. Viņš prot atsegt skaistumu pabeigtās, cilvēka roku radītās formās. Tāpēc viņa gleznās līdzās figurālajam elementam ievērojamu vietu ieņem ainavas elements — te zilās debess un balto mākoņu fonā, augstumā, kur, saules apmirdzēti, peld spārnotie gaisa lidoņi, paceļas skaidra nākamās celtnes dzelzs konstrukcija; smaržo svaigi, gaiši dzeltenī dēļi, kas uz saviem gludajiem sāniem, liekas, vēl nes zāģa dziesmu; pāri plašiem kopsaimniecības lauku kopumiem paceļas jaunceltnu spāres. Un visur šeit rosās cilvēks, kas visu to veido un ceļ. Vienā gadījumā šī celtniecības tēma pacelta patētikas augstumā, otrā — gandrīz intīmā, sirsnīgi liriskā sīzetā, bet abos darbos mēs jūtam, ka ikdienišķajā,

¹ Творчество, 1960, № 12.

parastajā ietverts lielais, daudznozīmīgais. Tas it kā laužas ārā no lapidārajiem izteiksmes līdzekļiem: no plakātiski skaudrajām, bet skanoši priecīgajām krāsām un grafiski uzsvērto līniju ritma, kas asāk liek izjust laikmeta dzīves tempu. Zariņa darbus raksturo liela kompozīcijas skaidrība un precizitāte, kura tomēr nepadara tos sausus, neizslēdz lirisko izjūtu, saliedējot sevī racionālo un emocionālo. Bet daudzos gadījumos šis emocionālais ir ļoti sekls. Tāds kārtējais sniegums ir arī glezna «Ceļā» (1960), otrs jubilejas izstādē demonstrētais darbs. Arī šeit celtniecības tēma, mūsu sociālistiskās Rīgas fons, optimistiski noskaņoti ļaudis, bet ne pie viena no šiem elementiem negribas pakavēties, nekas neizraisa pārdzīvojumu. Darbam nav zemteksta, un visa tā uzbūve reducēta līdz konstruktīvās uzbūves pamatiem. Ne krāsai, ne kādam citam elementam nav šeit tēlainas funkcijas, jo tās tēlainība nav jūtama pašā iecerē. Redzams, ka «ātrradīšana» nenāk jaunajam māksliniekam par labu. Rodas šaubas, vai viss viņa attēlotais ir pārdzīvots kā dzīves īstenība. Varbūt sava daļa taisnības ir J. Murinai, kas par Zariņa darbiem raksta: «... uzskatot viņa precizās konstrukcijas — kompozīcijas ar to «asajiem» rakursiem, man šķiet, ka es dzirdu fotokameras knikšķi.»¹

Tā Zariņa darbos atklājas divas dažādas tendences, kas kopējas daudzu jauno mākslinieku daiļradei. No vienas puses, mēs redzam jaunu aktīvu izteiksmes līdzekļu izmantošanu nozīmīga sabiedriskā saturā atsegšanā, no otras — šo pašu izteiksmes līdzekļu pasīvu pielietošanu dekoratīvi skaistu, bet idejiski tukšu kompozīciju radīšanā. Izteiksmes līdzekļu, krāsu laukumu attiecības, līniju ritma aktivizētā patstāvīgā estētiskā vērtība šeit tiek padarīta par pašmērķi. Bet nedrīkst aizmirst, ka «estētiskais iet bojā, ja to atrauj no sabiedriskās attīstības lielajām tendencēm un ideāliem»². Diemžēl, ar šo parādību mums nākas sastapties ļoti bieži.

Jaunie mākslinieki sāka savu darbību, vērsoties pret ilustratīvismu un saskatot to pirmkārt ārējās atribūcijas pārmērībās. Taču jaunie mākslinieki nepadomāja par ilustratīvisma būtību un uzsāka cīņu tikai pret dažām tā ārējām izpausmēm. Viņi nenovērtēja, ka ilustratīvisms savā būtībā ir pasīva attieksme pret mākslas darba idejisko saturu, kas nav atraujams no estētiskās idejas. Tēlotājā mākslā ilustratīvisms konstatējams arī tad, ja mākslinieks aprobežojas ar subjektīvu, parasti optisku iespaidu attēlošanu. Tas ir sevišķi raksturīgi jaunajiem māksliniekiem. Arī starp jubilejas izstādes jaunajiem darbiem varēja atrast ne vienu vien šādu pie-

¹ Творчество, 1960, № 12.

² P. Zeile, Ilustratīvisms un mākslinieciskā izziņa, Karogs, 1961, 1. nr.

mēru. Gandrīz visiem tiem ļoti laba aktuāla tēma, bet cilvēkam ierādīta kaut kāda mehāniska funkcija, kamēr blakuselementi — krāsa, ritms, — kas nu kuro reizi ierosinājis mākslinieku, padarīti par galveno. Tā G. Mitrevica «Virs Daugavas» («Jaunais tilts») krāsās un zīmējumā jūtamas aizskartā tērauda dziedošās skaņas. Bet, kāpēc iezīmētas 6 shematiskās figūras, nav saprotams. Galvenais izteiksmes elements ir milzīgā, pusi gleznas aizņēmusī dzelzs sija ar skaistajiem krāsu notecējumiem šķērsām pāri tai. Lidzīga situācija ir arī A. Fjodorova gleznā «Pilsēta atjaunojas», kurā ritmiski uz celtnes sienas izlīpinātās figūras kalpo tikai kā plastisks līdzsvara elements sastatņu ģeometriskajām līnijām. Šis noslieces kaut kādā mērā piemīt arī Dž. Skulmes darbam «No armijas uz rūpnīcu». Savdabīgais kolorīts, visai pārliecinošais rūpnīcas atmosfēras tēlojums ir šī darba labās īpašības. Bet atkal — pats galvenais — jaunais cilvēks, kas no armijas atnācis šeit sākt jaunu dzīves posmu, iezīmēts tikai shematiski. Kā tukša frāze skan mākslinieces solījums: «Gribējās parādīt vienkāršo darba cilvēku, viņa spēku, mērķtiecību, tāpēc Padomju Latvijas jubilejas izstādei nolēmu gleznot tieši rūpnīcas strādnieku.»¹

Pirmkārt, šai iecerei nemaz neatbilst mākslinieces izvēlētais sižets, otrkārt, skaidri redzams, ka darba procesā mākslinieci vairāk aizrāvusi audekla apdares formālā puse un nevis izvēlētā sižeta pilnvērtīgs atrisinājums. Bet O. Ābola «Grantsbedrēs»? Arī viņš apgalvo: «Mūs saista darba cilvēks.» Taču tā vietā, lai rādītu šo mūsdienu darba cilvēka tēlu, Ābols jubilejas izstādē pasniedza «tīru eksperimentu» — abstraktu grupas kompozīciju ar dažādi sakomponētiem figūru stāvokļiem. Un tas lai būtu nākamais solis pēc «Kolhoza brigadieriem»? Patiesībā te jau ir cits gadījums nekā ar pirmajiem trim. Empīriskas pieejas vietā šeit retrospektīvā 20. gadu sākuma formālisma garā māksloti sacerēta kompozīcija. Bet kā vienā, tā otrā gadījumā tā ir novēršanās no sižetiski tematiskās glezniecības patiesiem uzdevumiem, mēģinājums aizstāt patiesu žanra glezniecību vai ar subjektīvu iespaidu tēlojumu, vai arī ar tīri formāliem vingrinājumiem.

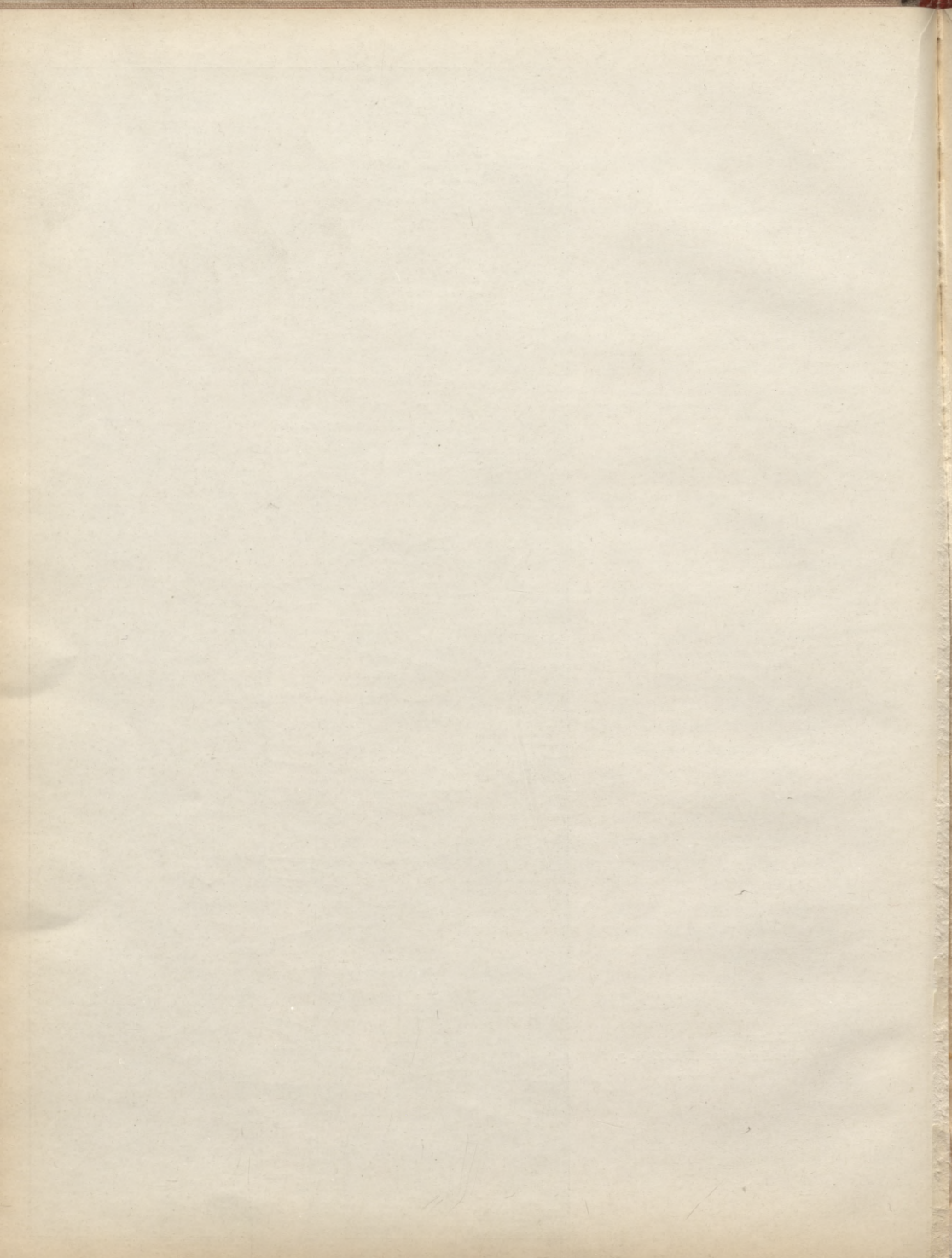
Var rasties jautājums, kāda starpība tad galu galā ir starp šāda veida pseidožanriem un tiem daudzvārdīgajiem žanra gleznojumiem, kuros mēs saskatām personības kulta paliekas un kurus parasti līdz šim mēdzām apzīmēt par ilustratīviem. Būtībā atšķirību nav, abas grupas vieno pasivitāte. Tikai vienā gadījumā tā ir pasivitāte pret tēlaino formu, otrā — pret idejisko saturu. Rezultāts viens un tas pats — nav pilnvērtīga mākslas

¹ Mūs saista darba cilvēks, Literatūra un Māksla, 1960. g. 11. jūn.

darba. Daudzos gadījumos redzam, ka jauno mākslinieku nostāšanās pret ārējo aprakstu un detaļām bijusi vērsta pret kvantitāti, bet ne pret šo parādību kā kvalitatīvu kategoriju. Un ir jūtams, ka, atmetot reālo parādību sīkumainību tēlojumā, kas tomēr vienmēr nodrošina zināmu, kaut gan ne māksliniecisku daudzveidību, jaunie mākslinieki daudz ātrāk nonāk pie štampa un izteiksmes līdzekļu sastinguma, nekā viņi paši tam spēj ticēt. Frīzveida kompozīcijas, dekoratīvi izkārtoti krāsu laukumi, kas au-dekla virsmai piešķir ornamentālu ritmu, individuāli raksturotu tēlu vietā nosacīti silueti — tādas un tamlīdzīgas pazīmes vieno daudzu jauno autoru darbus. Vai te vairs var runāt par individuālās radošās manieres savdabībām? Viens no lielākajiem minusiem, kas sācis ieviesties ar šādu gleznošanas veidu, ir cilvēka tēla individualizācijas noliegums. Sevišķi uzskatāmi to apliecina B. Bērziņa daiļrade, kuras līdzšinējā attīstība ir atsegusi gluži kailu tukšziedīgas gleznošanas regresējošo ceļu. Pirms dažiem gadiem, kad B. Bērziņš vēl bija Mākslas akadēmijas students, viņš ieinteresēja sabiedrību ar savu stihisko gleznotāja temperamentu, kas izpaudās viņa darbu kolorīta bagātajā maiņā un komponējuma vērīenā. Jubilejas izstādē nonākuši tieši šie viņa pirmie darbi — «Krogā» (1956), «Tīklu lāpīšana», «Uz Daugavas», «Uz pirti» (visi trīs gleznoti 1957. g.). Sevišķu popularitāti ieguvusi pēdējā glezna. Tās mazrunīgajā formā, savdabīgi monohromajās krāsās, komponējuma lapidārajā ritmā skarta zināma patiesības izjūta, visvairāk tieši nacionāli vēsturiskā plānā. Bet, jo plašākas iespējas mums bija salīdzināt Bērziņa darbus, kas radās cits pēc cita ar eksplozīvu ātrumu, jo skaidrāk kļuva redzams, ka jaunais mākslinieks neciena cilvēku. Un tas izpaužas ne tikai tajā apstākļi, ka cilvēka tēla interpretējumam viņa gleznās parasti ir grotesks raksturs. Galvenais, ka cilvēks viņam ir tikai shēma, nosacīta zīme. Spēcīgas, muskuļotas rokas, platas muguras, īsas kājas un smaili degunu trīsstūri cejo no vienas gleznas otrā. Tukšajās sejās, kur bieži trūkst pat acu, ierakstīta vienīgi steiga, ar kādu mākslinieks veicis savu darbu, — vienā vai divos piestājienos. Šī īsā un straujā dažu gadu «šturmēšana» pagaidām ir vainagojusies ar viduvēju, divu gadu laikā «mocītu» diplomdarbu («Plostnieki», 1959) un pēdējā jauno mākslinieku izstādē redzēto darbu «Krāsotāji» (1960). Pēdējais lika apklust pat visaktīvākajiem jūsmotājiem, jo tajā mākslinieks bija nonācis līdz naivam kailu dzeltenu, zīlu, zaļu un sarkanu krāsu kārtojuma. Jubilejas izstādei Bērziņš nav devis jaunus darbus. Mākslinieks klusē, un mēs no visas sirds vēlamies, lai šī klusēšana būtu auglīgu pārdomu pilna, lai viņa nākamie darbi būtu viņa spēju cienīgi. Ir populārs

G. Mitrevics.
Virš Daugavas. Eļļa. 1960. g.

apgalvojums, ka tēlu robustums rodas no bailēm iekrist «fotogrāfismā», aiz riebuma pret lakojumu un idealizāciju — personības kulta mantojuma. Iespējams, ka subjektīvi tas tā arī ir. Bet objektīvais rezultāts no tā nekļūst labāks. Negribas ticēt, ka, noliedzot idealizāciju un lakojumu, mākslinieks būtu gribējis noliegt arī cilvēku garīgo skaistumu un daudzveidību, noliegt tematisko gleznu kā poēmu par cilvēku attiecībām un cilvēcīgiem pārdzīvojumiem. Bet rezultātā tā iznāk. Ievērosim, ka E. Iltnera gleznā «Vīri nāk» — vienā no pirmajiem darbiem, kurā parādās vēlāk tik plaši izmantotās kompozīcijas normas, — jaunie formas paņēmieni izmantoti, lai izceltu cilvēka tēlu. Turpretī daudzos citos darbos šie paņēmieni kļuvuši par tukšu štampu. Daudz patiesības ir pazīstamā padomju portretista un monumentālās glezniecības meistara P. Korina asprātīgajā konstatējumā, ka bieži nostiprinājusies jau tāda pieeja: «plakani — tātd monumentāli, pleci kvadrātveida — tātd tēls vispārināts»¹.

Jaunie mākslinieki neiebilst pret P. Zeiles rakstā izteiktajām domām: «Uz mums gulstas milzīga atbildība. Un mums jāparāda visai pasaulei mūsu cilvēka garīgā veidola bagātība, smalkums un sarežģītība, viņa ētiskais skaistums. Bet tas nozīmē, ka jāstrādā ar precīziem un asiem instrumentiem. Cirvju darbs te neder.»² Bet praksē jaunie mākslinieki iecienījuši tieši šo cirvja darbu. Parādījusies kopēja tendence visur dot priekšroku aptuvenībai. Tas attiecas kā uz saturu, tā izteiksmes līdzekļiem. Gleznieciskā vietā, kā tas, piemēram, raksturīgi I. Zariņam, radusies tendence dot priekšroku grafiskajiem izteiksmes līdzekļiem. Bet tas nebūt nenozīmē precizitāti zīmējumā. Tieši zīmējums jauno mākslinieku darbos ieguvis ļoti nosacītu un aptuvenu raksturu. Taču, cenšoties šādā veidā izvairīties no fotogrāfisma, jaunie mākslinieki tomēr padara stājgleznu par daudzu un dažādu mākslas veidu savienošanās arēnu. Presē jau vairākkārt atzīmēts, ka jaunos māksliniekus iespaido tādi aktīvi darbojošies mākslas veidi kā freska, plakāts, pat kino un fotogrāfija. Šajā parādībā saskata cenšanos radīt jaunu mākslas sintēzi, kas ar savu universālumu būtu spējīga izteikt mūsu dzīves lielumu, grandiozitāti. Bet šāda nostāja jau pašā pamatā ir nepareiza. Jaunās paaudzes uzdevums ir padarīt padomju mākslu bagātāku un daudzveidīgāku, izcelt katra mākslas veida specifiskās funkcijas, kuras nevar aizstāt ar citām, nevis radīt kompromisu starp daudziem mākslas veidiem. Tas, protams, neizslēdz katra atsevišķa mākslas veida, tai skaitā arī tematiskās glezns izteiksmes līdzekļu maiņu un pilnveidošanos, kas

¹ П. Корин, О художниках и монументалистах, «Творчество», 1961, № 7.

² P. Zeile, Ilustrativisms un mākslinieciskā izziņa, Karogs, 1961, 1. nr.

nedrīkst notikt atrauti no dotā žanra specifiskajiem satura uzdevumiem. Un izteiksmes līdzekļu maiņa un pilnveidošanās ir nepieciešama, tikai paplašinoties šiem uzdevumiem, bet ne kā līdzeklis stājgleznas iespēju sašaurināšanai. Šur un tur kļūstošais uzskats, ka stājglezniecība ar laiku atmiris un ka šis laiks iestāsies visai drīz, ir maldīgs. Jo sarežģītāks kļūst cilvēka intelekts, bagātāka viņa jūtu dzīve un plašāks apziņas loks, jo bagātākai un daudzveidīgākai jābūt mākslai, kas to atspoguļo.

Jauno mākslinieku daiļradē daudzos gadījumos vērojama tieksme uz galējībām. Iesākuši ciņu pret ilustratīvisma ārējām pazīmēm un cenšoties pacelt izteiksmes līdzekļu estētisko vērtību, viņi nonāk līdz stājgleznas izteiksmes līdzekļu atmešanai. Iesākuši ciņu pret sižeta lomas pārvērtēšanu, viņi nonākuši pie sižeta noniecināšanas. Šo ļoti neveselīgo tendenci pēdējo 4—5 gadu laikā esam varējuši vērot pie daudziem jaunajiem māksliniekiem. Tas, piemēram, raksturīgi R. Valneri. Jubilejas izstādē bija redzami viņas iepriekšējo gadu darbi: «Meitenes uz soliņa» (1957), «Kolhozu tirgū» (1958), «Tramvajā» (1959). Ejot no viena pie otra, pārliecināties, ka proporcionāli izteiksmes līdzekļu lakonisma pieaugumam šajos darbos pieaug arī idejiskā satura pasivitāte. Nav noliedzams, ka mierīgie, skaistie krāsu laukumi gleznā «Tramvajā» klāti ar labu gaumi, bet šajā darbā vairāk nekā visos iepriekšējos redzam, ka cilvēks jaunajai māksliniecei ir tikai klusās dabas elements. Nemaz jau nerunājot par optimismu, cilvēka tēlam šajos Valneres darbos vispār nav noteikta emocionāla satura. Tas klusē kā lieta, kuru nav atdzīvinājusi radītāja aktīvā griba. Sevišķi uzskatāmi tas kļūst, ja minētajiem Valneres darbiem noliekam līdzās kūsājoša dzīvīguma pilnos tēlus J. Oša gleznā «Airešanas sacikstes zvejnieku kolhozā» (1958).

Figūru stangušajās pozās, aizvērtajās acīs gan jūtama savdabīga iekšēja kontemplācija, kas piemīt arī dažiem Valneres darbiem, bet tā ir kaut kāda divaina, pašmērķīga gremdēšanās sevī, kam nav nekādas saistības ar dzīvi vispār un mūsdienu dzīvi vispirms un kas arī attēlotajiem cilvēkiem uz audekla atņem iekšējo saistību, izolē tos citu no cita. Šāda kontemplācija ir sveša mūsu sabiedrības dzīves uztverei, jo tā nevis aktivizē cilvēku, bet padara to pasīvu, it kā iemidzina, atņem darbam vissvarīgāko — laikmeta izjūtu. Šeit neviņus gribas ar salīdzinājumu atgriezties pie N. Breikša «Bagātās ražas» un «Rāznas ezera loma», kuriem ļoti radniecīgs savā kompozicionālajā struktūrā ir Ozola darbs «Dāržā». Šo salīdzinājumu var sākt jau ar klusajām dabām, kuras arī tuvas Ozolam. Breikša klusajās dabās elpo dzīve. Tāpēc arī viņa žanra darbos skatītājs nemaldīgi uzmin mūsu laikmeta dzīves ritmu, tā nav tikai vienkārša cilvēka un dabas harmonija,

kā Ozola darbā. Šīs radošās manieres atšķirības ir cieši saistītas ar mākslinieka pasaules uztveres individuālām īpatnībām. Šeit meklējamas Ozola pasivitātes saknes. Arī J. Murina atzīmē, ka gleznai «Dārzā» «trūkst tās izteiksmības, ko mākslā ienes radītāja aktīva griba»¹. Šī tendence uz tādu it kā iemigušu un sevi iegrimušu īstenības attēlojumu parādījās jau Ozola diplomdarbā («Diendusā», 1958), bet, diemžēl, tas nebija savlaicīgi pareizi novērtēts. Arī daudzos citos gadījumos pēdējos gados varam konstatēt, ka akadēmijas diplomdarbā pārāk maz vērības pievērsts idejiskajam saturam, pieļaujot jaunajam māksliniekam it kā savas radošās individualitātes apliecinājuma vārdā demonstrēt pasīvu nostāju pret laikmetīgumu, pret tēla idejisko saturu, atdarinot tās kopējās jauno daiļrades štampa iezīmes, kas izveidojušās ārpus akadēmijas sienām.

Ar to, protams, negribas teikt, ka mūsu mākslā nav vietas kamerstila, intīmu, klusinātu emocionālu noskaņu darbiem. Noteikti ir. Bet šādu darbu labā nozīmē mums patiesībā tikpat kā nav. Intīma noskaņa prasa arī intīmu, šauru sižetu un ļoti niansētu tā risinājumu. Tas, ko mums sniedz Valnere vai Ozols, patiesībā ir sociāli plaši tvertas tēmas ar tieksmi uz tēla vispārinājumu formas risinājumā, bet sižeta un tēla aktivitātes noniecinājums piešķir tiera zināmu intimitāti, kas nostājas pretrunā ar uzņemto tēmu un patiesībā nav nekas cits kā pasīva attieksme pret mākslas darba idejisko saturu. Šai ziņā pārdomas rada arī V. Dišlera jaunākais darbs «Teātri» (1960). Nelielie izmēri, teātra zāles puskrēslas smalki niansētie, intīmie toni pastiprina to kamerstila izjūtu, kas jau iezīmējās Dišlera iepriekšējā darbā «No sapulces». Bet, kāpēc mākslinieks uzgleznojis šo ložu ar pilnīgi dažādi noskaņotiem un pat šaržētiem tipiēm, paliek neskaidrs. Šim darbam trūkst loģiskas mērķtiecības sižetā, tāpēc zudusi arī tā tēlainā viengabalainība, kas izcēla iepriekšējo darbu, tāpēc atkal skais-tais gleznojums palicis tikai pašmērķis.

Visumā nepareizu virzienu ieguvusi arī jauno mākslinieku attiecība pret tradīcijām. Vissavienības presē, vērtējot nacionālo republiku mākslu, bieži tiek pieminēts nacionālo tradīciju vārds gan cildinošā, gan reizēm atkal paļājošā nozīmē. Jāatzīst tomēr, ka nekādu būtisku nacionālo tradīciju izpratni šie vērtējumi neuzrāda un lieto tradīciju jēdzienu pilnīgi patvaļīgi. Tas viss ienes tikai lielāku neskaidrību šajā jautājumā, kas arī mūsu republikā iztīrāts ļoti maz. Sevišķi plaši un neskaidri adresējumi tradīcijām, runājot par mūsdienu latviešu tematisko glezniecību, lasāmi jau

¹ E. Муринa, *Достижения и трудности, Творчество, 1960, № 12.*

vairākkārt minētajā J. Murinas rakstā. Parasti šie adresējumi nacionālām tradīcijām apiet jautājumu par to, ka tradīcijas ir dažādas. Mēs turpretī skaidri saskatām, ka Dišlera gleznā «No sapulces» un Ozola «Dārzā» nav izmantotas vienas un tās pašas tradīcijas.

Mēs jau redzējām, ka latviešu padomju tematiskā glezniecībā, sevišķi tās attīstības pirmajā posmā, auglīgi izmantotas pagājušā gadsimta demokrātiskā reālisma tradīcijas. Tās radoši sakausējas ar mūsdienu tematiku arī V. Dišlera gleznā «No sapulces». Tomēr personības kulta gados bija radusies arī vulgāra tradīciju izpratne. Nereti tradīciju apguve tika reducēta līdz burtiskai atdarināšanai, necenšoties radoši pagātnes mantojumā atsegt aktīvas vērtības mūsdienu mākslai. Līdzās daudziem citiem pozitīvi vērtējamiem lozungiem, ar kuriem savu radošo darbību uzsāka pašreizējā jauno mākslinieku paaudze, viņi uzstājās arī pret šo vulgāro un pasīvo tradīciju apguves izpratni. Bet, tāpat kā daudzos citos gadījumos, arī šeit jaunie mākslinieki iestīga pārmērībās, nobeidzot ar pilnīgu demokrātiskās mākslas tradīciju noliegšanu, pasludinot Rozentālu un viņa paaudzi un, protams, arī «visu nelaimju galvenos vaininiekus» — pervedziņikus par novecojušiem. Tāpat kā daudzos citos gadījumos, jaunie mākslinieki paši vienpusīgi saprata tradīciju būtību, uzskatot to tikai par izteiksmes līdzekļu jautājumu. Atmetot vecos izteiksmes līdzekļus, viņi pagrieza muguru arī tai bagātai ideiskai un formas meistarības skolai, kādu mūsdienu māksla var gūt no pagātnes mantojuma labākās daļas. Daudzi jaunie mākslinieki uzskata arī, ka novatorisms prasa pilnīgu tradīciju noliegšanu. Visa šī nostāja galu galā atgādina revizionisma izdarības, kuras nav gājušas secen arī mūsu mākslai, ievazājot tajā dažu labu Rietumu reakcionārajā pasaulē dzimušu mākslas ideju un paraugu.

Vai jaunie mākslinieki tiešām ir iztikuši bez tradīciju izmantošanas? Protams, ka ne. Tikai viņi tulko tās šauri, galvenokārt meklējot tuvākajā pagātnē sev pieņemamus izteiksmes līdzekļu paraugus. Un daudzi tos ir saskatījuši latviešu buržuāziskās mākslas darinājumos. Nevar paiet garām nemanīts, ka tā pasīvā kontemplācija, cilvēka kā klusās dabas interpretējums, cilvēka un dabas harmonija uz zināmas nosacītības un cilvēka tēla primitivizācijas pamata, ko atzīmējam Ozola gleznā, sakņojas A. Annusa un dažu citu buržuāzisko gleznotāju radītajā stilā. Pie tam jaunie mākslinieki nenovērtē, ka līdz ar šī stila pārņemšanu, kam daži pieraksta kādu sevišķu latviskumu, viņi savā daiļradē pārvazā arī to samāksloto un neīsto, pasīvi idilisko dzīves vērtējumu, kas bija radies kādreiz nacionālistiskās ideoloģijas iespaidā. Protams, jaunajiem māksliniekiem ir arī savs

attaisnojums, jo buržuāziskās mākslas mantojums mūsu literatūrā vispār nav apgaismots un analizēts. Jaunie mākslinieki to maz pazīst un tāpēc pieiet tam nekritiski, pat idealizē to.

Buržuāziskās Latvijas mākslā bija arī veselīgas realistiskas tradīcijas, un mūsu padomju mākslai ir jābūt šo tradīciju mantinieci. Tā aktīvā, enerģiskā monumentāli heroiskā līnija, kas izpaužas E. Iltnera un dažu citu jauno mākslinieku labākajos darbos, sasaucas ar šīm tradīcijām. Tā sasaucas arī ar Ūdera dinamiskajiem spēku un dzīvesprieku apliecināšiem tēliem, ar tām heroiskā stila iezīmēm, kura dziļi latviešu mākslā radās pirmā imperiālistiskā kara un revolūcijas gadu brīvības cīņās.

Jaunos māksliniekus, acīm redzot, bieži nodarbina arī nacionālās formas problēma. Un tieši šeit bieži izpaužas nekritiska nostāja pret tradīcijām, uzskats, ka tieši latviešu buržuāziskajā mākslā radītas kaut kādas nemainīgas nacionālās vērtības. Bet nedrīkst aizmirst, ka arī nacionālais jēdziens mainās kopā ar vēsturiskām izmaiņām tautas dzīvē. Un, sekojot šai tautas dzīvei, mākslinieks vienmēr būs nacionāls. Turpreti, mēģinot mākslīgi konstruēt nacionālu formu ar tradicionālu izteiksmes līdzekļu kombinācijām, mākslinieks neglābjami nonāk arī satura arhaismā. Šajā sakarībā ļoti zīmīgs ir mākslas zinātnieka O. Sopocinska aizrādījums recenzijā par latviešu jauno mākslinieku izstādi Maskavā 1958. gadā: «... lielākā daļa gleznu izskatījās kā Latvijas pagātnes attēlojums... Šo iespaidu radīja ne tik daudz tēmas un sižeti, cik noteikts emocionāli tēlainis skanējums.»¹ Pārliciecināšs piemērs tam ir B. Bērziņa darbi. «Uz pirti» attēlo ainu no pagātnes — viņam ir bijusi arī glezna ar nosaukumu «Pagātnes aina». Bet kas gan laikmetisks visos pārējos Bērziņa darbos, kuros nav noteiktu norādījumu, ka tie attēlotu pagātņi? Vai nu tā būtu glezna «Uz Daugavas», vai «Tiklu lāpītājas», kas patiesībā ir vienas un tās pašas kompozīcijas divi varianti, — visur nāk līdzī šī pagātnes izjūta emocionāli tēlainajā skanējumā. 19. un 20. gs. mijā viena daļa krievu mākslinieku ar M. Ņesterovu priekšgalā aizrāvās ar nacionālās pagātnes idealizēšanu. Tas bija sava veida pasīvs protests pret toreizējo dzīves īstenību. Pret ko gan protestē mūsdienu jaunais mākslinieks ar šādu retrospektīvismu, kuram nav arī nekāda sakāra ar īstu vēsturisko glezniecību? Patiesības labā jāsaka, ka nekāda protesta šeit, acīm redzot, nav un pagātnē nekā sevišķi apjūsamoji viņi arī nerāda. Vaina ir tikai vienaldzībā pret mūsdienu dzīvi noteicošām pārādībām un abstraktos priekš-

¹ О. Сопоцинский, Молодые художники Латвии, Творчество, 1958, № 8.

statos pār zemnieku, strādnieku, zvejnieku, par nacionālo, kas tiek veidots kaut kādā kompilatīvā ceļā.

Tas liecina, ka jaunajiem māksliniekiem bieži pietrūkst vajadzīgās intelīgences, lai radītu patiesu mākslas darbu. Nepietiek arī ar to, ja mākslinieks ir tikai sava laikmeta atbalss. Nē, mērķis ir jātāda augstāk un tālāk. Jau pēdējo ideologs Ivans Kramskovs teica: «Man šķiet taisnīgi, ja mākslinieks būtu viens no visvairāk izglītotiem un attīstītiem sava laika cilvēkiem. Viņam ir ne tikai jāzina, kāds ir pašreizējais attīstības līmenis, bet arī jābūt savām domām visos jautājumos, kas saņem sabiedrības labākos prātus, — domām, kas iet tālāk un dziļāk par pašreizējā momenta valdošajām.» Šī vēlēšanās ir noteicoša arī mūsdienu māksliniekiem. Viņam jābūt ne tikai ņēmējam, bet arī devējam. Viņa radošajam garam jāsaug ciešā dialektiskā vienībā ar tautas dzīvi. Protams, mūsu laikmetā, kad katrs vienkāršs strādnieks intelektuāli attīstīts nesalīdzināmi augstāk nekā sabiedrības lielākā daļa pagātnē, māksliniekam aizvien grūtāk kļūst noturēties savās garīgā vadoņa pozīcijās. Bet viņiem ir radīti nesalīdzināmi labāki apstākļi un plašākas iespējas pilnveidot savas personības. Buržuāzijas izplatītais uzskats, ka daiļrades partejiskums saista mākslinieku, kavē tam izpaust savu individualitāti, ir muļķīgs un tukšs apgalvojums, kas nedrīkst pielipt padomju māksliniekam. Daiļrades brīvības ļēniskā izpratne taču nozīmē tikai to, ka mākslinieks iet kopā ar tautu un rada garīgas vērtības tautai tās interesēs. Bez šīs saistības mākslinieks nav dzīvs, un šīs saites saraušana vienmēr beidzas traģiski pašam māksliniekam. Vienkāršojot un vulgarizējot tematiskās glezniecības uzdevumus, sasaistot sevi ar nosacītu formu aizspriedumiem, mākslinieks patiesi zaudē savu brīvību, tās plašumu, ko nosaka dzīves daudzveidība.

Jauno mākslinieku pasivitāte pret idejisko saturu negatīvi atsaucas arī uz vēsturiskās glezniecības attīstību. Vēsturiskā glezna prasa ilgstošas rūpīgas materiāla studijas un zinātnisku iedziļināšanos. Bet tieši tas pašreiz mūsu jaunajiem māksliniekiem nav pa prātam. Tāpēc jubilejas izstādē neparādījās neviena jauna vēra liekama vēsturiska glezna. Tie nedaudzie vēsturiskā žanra darbi, kas radīti iepriekšējos gados (H. Klēbaha un I. Zariņa «Latviešu strēlnieki», E. Iltnera «Partizāņi», G. Mitrevica «Latgales partizāņi») un bija demonstrēti jubilejas izstādē, risināti ar tiem pašiem līdzekļiem, kādi nostiprinājušies laikmeta žanrā, un nav spējīgi iedziļināties konkrētu vēsturisku parādību būtībā. Spilgtākais sniegums šajā grupā ir G. Mitrevica «Latgales partizāņi» (1958), kas aizrauj ar savu spēcīgo dramatisma izjūtu un formas episko tēlainību. Bet tajā pašā gadā spēcīgā emo-

cionālā pacēlumā tautas masu bruņoto sacelšanos rāda Ģ. Eliāss gleznā «1905. gads». Būdamš pats 1905. gada revolucionārās kustības dalībnieks, Eliāss notēlo to savilņņojošā satrauktībā. Revolucionārās cņņas ideja izteikta gleznā dinamiskā, spēkā pieaugošā masas kustībā. Tās ritmā mākslinieks meistarīgi atrisinājis darbības attīstību laikā un telpā. Nacionāli iezīmīgi un vēsturiski konkrēti ir gleznas tipāži, sniegti bagātā psiholoģiskā risinājumā. Šī glezna noteikti ir kulminācija ne tikai 1905. gada tematikas risinājumā, bet pagaidām tā ir arī latviešu vēsturiskās glezniecības labāko sasniegumu jauns spilgts apliecinājums. Salīdzinājumā ar to jauno mākslinieku vienlaicīgais sniegums vēsturiskajā glezniecībā nav solis uz priekšu, bet atsevišķu īpašību neliela variācija. No otras puses, H. Klēbaha un I. Zariņa, kā arī E. Iltnera vēsturiskajos darbos jūtams pagrieziens žanriskā, ikdienišķā sižeta virzienā, neattēlojot dotos varoņus tiešā, konkrētā darbībā, heroisma izpausmes kulminācijas, bet it kā nejaušā momentā. Tāda paņēmiena lietderīgums un novatorisms vēl jāpierāda, jo minētajos divos darbos tas vēl nepārlicina nedz ar savu heroisko saturu, nedz vēsturisko konkrētību. Lielī parādnieki jaunīe mākslinieki ir arī vēsturiskās glezniecības tematikas paplašināšanā.

Negribētos, ka šīs pārdomas izskanētu pārāk drūmi un ka tās tiktu pārprastas. Mūsu valstī radīti visi apstākļi, lai mēs ticētu jauno mākslinieku daiļrades veselīgiem pamatiem un viņu spējām sasniegt jaunas virsotnes tematiskajā padomju glezniecībā.

Tematiskās glezniecības novads latviešu padomju mākslā kļuvīis plašs, un tā īpatsvars uz abu jubilejas izstāžu fona bija ļoti liels. Šī parādība ir ļoti nozīmīga, un tā ceļ visas mūsu sociālistiskās mākslas vērtību. Bet tematiskā glezna uzliek māksliniekam arī ļoti lielus pienākumus, tā prasa visu viņa mākslinieka-pilsoņa sirdi. Kādu jautājumu arī mēs aplūkojam — meistarības, novatorisma, tradīciju, — tas nav atrisināms viens pats par sevi, bet dziļā saistībā ar visu daiļrades procesu, ar mākslinieka pasaules uzskatu, viņa jūtām, domām, viņa ideālu. Lai uzgleznotu darbu, kas dziļi un patiesi atspoguļo padomju ļaužu dzīvi un darbu, nepietiek tikai ar mīlestību pret savu tēmu un empīrisku materiāla pārzināšanu. Vajag arī dziļi izprast šodienas dzīves norisē ievīto vēstures procesu, vajadzīga prasme asi uztvērt padomju cilvēka garīgās pasaules, sadzīves un pat ainavas jaunus vaibstus. Bez visa tā mākslinieks nevarēs panākt tipisku vispārinājumu, lai arī cik talantīgs un jūtīgs savā gleznieciskā dabas uztverē viņš būtu. Lai saglabātu dzīves uztveres svaigumu, māksliniekam ir vienmēr aktīvi jādzīvo visam līdzī.

ARHITEKTŪRAS IZTEIKSME UN BŪVTĒLNIECĪBA

Liekas, nav jāpierāda, ka arhitektūra ar savu formu, izteiksmes līdzekļiem cilvēkā nevar radīt visu to plašo jūtu diapazonu, ko nereti panāk citas mākslas nozares. Skaidrs, ka nedz ar celtnes ārējā apveida formām, nedz iekšējo telpisko atrisinājumu arhitektūrai nav pieejams ne humors, ne traģēdija. Ar savu formu valodu arhitektūra var tikai zināmā mērā iepriekš minētajam tuvoties — izraisīt pacilājošas, dzīvespriecīgas jūtas vai pretēji — noskaņot cilvēku svinīgi un nopietni, pat drūmi. Parasti abus šādus arhitektūras atrisinājuma veidus, kas izraisa dažādas, atšķirīgas emocijas, tomēr raksturo ar vienu, t. i., monumentalitātes jēdzienu, kaut arī katrā darinājumā ir dažāds būvmasu, formu, atsevišķu elementu, detaļu sakārtojums un citas proporcijas. Tātad jēdzienam «monumentāls» arhitektūrā ir plašāka nozīme, kas raksturo galvenokārt māksliniecisko mērogu, bet ne tā izraisītā pārdzīvojuma vienu vai otru izpausmi.

Arhitektūras izteiksmei pakļaujas tikai ierobežotas, noteiktas ieceres un idejas, kas attiecīgas arhitektūras uzbūves vai formu valodas dēļ izraisa tikpat ierobežotas, noteiktas emocijas. Līdz ar to varētu secināt, ka arhi-

Dekoratīva skulptūra «Naktssargs» dzīvojamai ēkai Ausekļa ielā 3. Tēlnieks R. Maurs

*Zemcilnis dzīvojamai ēkai Lomonosova ielā.
Tēlnieks K. Zemdega*

tektūra salīdzinājumā ar citām mākslām izteiksmes ziņā ir ierobežotāka un vienkāršāka. Varētu pat domāt — tā ir visvieglāk saprotamā un līdz ar to arī vistuvākā māksla plašām ļaužu masām.

Šāds spriedums būtu stipri kļūmīgs, jo īstenībā ir pilnīgi pretēji.

Arhitektūras izteiksmes izpratne ir daudz grūtāka un sarežģītāka nekā daudzu citu mākslu. Kā jau redzējām, pat arhitektūras monumentalitātes jēdzienā iekļaujas dažādi, pretēji noskaņu vai emociju avoti, kas ne vienmēr robežojas skaidros pretstatos, t. i., izraisot pacilātu prieka vai svinīgu noskaņu. Arhitektūras izpratnes grūtības meklējamas tai piemītošajās savdabīgajās pretrunās, jo, no vienas puses, tā, būdama vismateriālākā (telpas

*Zemcīlnis dzīvojamai ēkai Lomonosova ielā.
Tēlnieks K. Zemdega*

un apjomus veidojoša) māksla, vienlaikus savā izteiksmē operē arī ar nosacītiem līdzekļiem.

Tiešā arhitektūras formu valodā un izteiksmes līdzekļos (sienās, pārsedzēs u. c. elementos) neatspoguļojas nepārveidotas dabas formas, kas daudzas citas mākslas padara viegli saprotamas un uztveramas. Arhitektūra, kalpodama reāliem un utilitāriem mērķiem, tomēr savā izteiksmes līdzekļu fondā ietver tīri abstraktus simbolus, zīmes un izskaitļojumus. Tā, piemēram, celtnes tukšo ailu un blīvās sienas laukumu attiecības izsakāmas noteiktās skaitliskās izteiksmēs, un ailu izkārtojums būvķermeņa masā rindojas pieņemtās mēru sistēmas noteiktajā ritmā. Sie daudzie un

dažādie arhitektūras objektā ietvertie abstraktie nosacījumi — proporciju likumsakarības, attiecības un ritmi var izraisīt tādas vai citādas izjūtas, bet to uztvere skatītājam nav tik vienkārša un tieša kā, piemēram, no gleznā attēlotas dabas ainavas vai no dejotājas kustībām un mimikas.

Arhitektūras izpratni un vērtēšanu lielā mērā sarežģī, ja tā varētu teikt, arī tās divdabīgais raksturs. Arhitektūrā vienlīdz nozīmīga ir iekšējā telpa un tās ārējais apjoms, kas nav dalāmi un tikai kopīgi veido arhitektūras jēdzienu. Proti, celtnieciskās saceres saturs un mērķis ir telpas veidošana, bet šīs telpas norobežojošā čaula, kas reizē ir arī būvķermeņa apjoms vai ārējā masa, ir attiecīgas tektoniskas izteiksmes līdzeklis — forma, stils. Par nožēlošanu, bieži arhitektūras uztverē un vērtējumā neieskaita abus šos komponentus, bet pilnīgi aplami aprobežojas pat tikai ar ārējā apjoma vienu daļu — celtnes fasādi.

Ja šāda nepareiza arhitektūras izpratnes un vērtēšanas koncepcija ieviešas kā noteicošā, tad, piemērojoties šim kritērijam, cieš vispārējā arhitektūras attīstība — tā zaudē trijdimensionālas, telpiskas mākslas galvenos pamatus — kļūst butaforiska vai, kā mēdz teikt, «izskaistinātu fasādu arhitektūra».

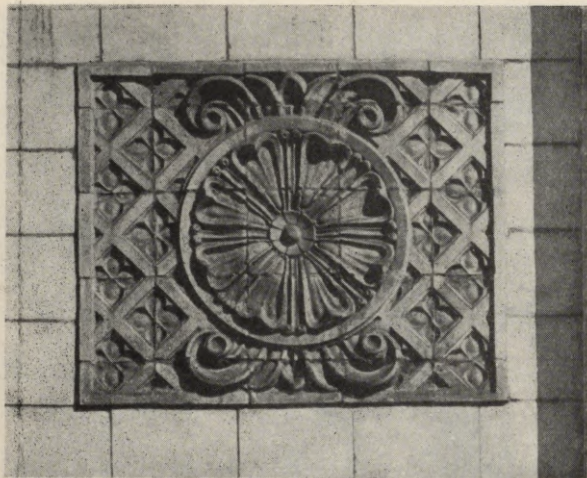
Iepriekš minētais arhitektūras divdabīgais raksturs izpaužas arī citā sakarībā. Proti, celtnes arhitektoniski mākslinieciskais atrisinājums vairāk nekā jebkurā citā mākslas nozarē ir atkarīgs arī no vispārējā ekonomikas un tehnikas attīstības līmeņa un iespējām. Katra laikmeta ražošanas sabiedriskā forma, ekonomiskā bāze, kā arī tehnikas, mehanizācijas un industrializācijas pakāpe atbilstoši savai attīstībai atstāj vairāk vai mazāk izteiktu «rokrakstu» arhitektūrā. Kā redzams, arhitektūra raksturo vistiešākā nozīmē ne tikai sava laikmeta māksliniecisko daiļradi un gaumi, bet arī ekonomikas, tehnikas un līdz ar to zinātnes sasniegumus šajā nozarē. Arhitektūra skaidrāk nekā citas mākslas atspoguļo attiecīgā laikmeta sabiedrības materiālo bāzi un virsbūvi.

Mākslinieciskās saceres realizēšanas gaitā arhitektūras objektā mākslinieciskie un tehniskie momenti pilnīgi apvienojas un darbojas kā kopīgas izteiksmes līdzekļi. Visos laikmetos un it sevišķi spilgti mūsdienu arhitektūrā inženiertehniskie celtniecības paņēmieni veido arhitektūras izteiksmi, ja tā varētu teikt, — kopā ar citiem arhitektūras specifiskiem līdzekļiem veido tās savdabīgo «valodu».

Šajā sakarībā derīgi atgādināt, kāda ievērojama loma arhitektūras mākslinieciskās izteiksmes veidošanā bija senās Ēģiptes arhitekta-celtnieka inženiertehniskajam izgudrojumam, kas saistās ar kaltēto ķieģeļu

Rīgas augstceltne — LPSR Zinātņu akadēmijas ēka. Arhitekti O. Tilmanis un V. Apsītis

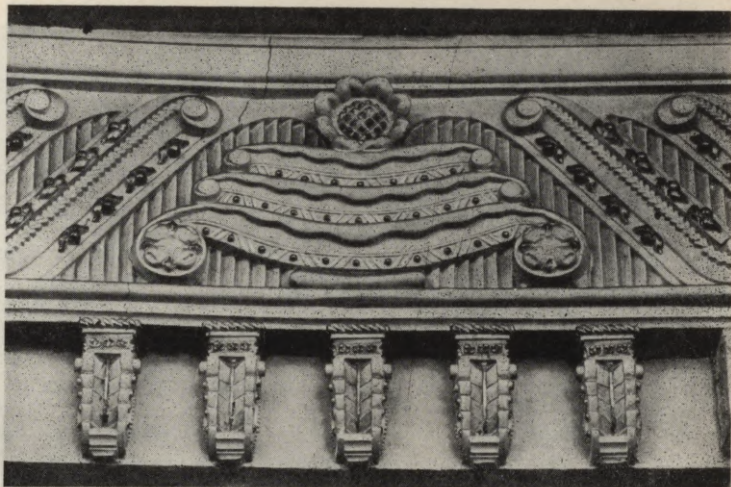

*Dekoratīvs sienas pildījums LPSR Zinātņu akadēmijas ēkai.
Tēlnieki L. Dzeguze un R. Alders*

ieviešanu celtniecībā. Šis izgudrojums radās tīri ekonomisku apsvērumu un enerģijas taupīšanas rezultātā, bet no tā dzima mākslinieciskās radīšanas metode. Sakarā ar ķieģeļu pielietošanu celtniecībā cilvēks atklāja tā saucamo moduļu sistēmu — metodi, kas atļāva katru arhitektūras kompozīciju vai jebkuru tās daļu izteikt ar attiecīgu moduli, t. i., konkrētajā gadījumā, — ķieģeļa izmēriem. Pats par sevi it kā nenozīmīgais sākotnējais apstāklis, t. i., ķieģeļa pielietošana, būtībā bija izejas punkts harmoniskai dažādo moduļu sistēmas pielietošanai, uz kuras dibinās visi helēņu un renesanses arhitektūras mākslinieciskie sasniegumi.

Pirmā standartizācija — vienveidīgu ķieģeļu ražošana ir visu celtniecības standartelementu sākuma avots. Ņemot vērā iepriekš teikto par šī elementa nozīmi mākslinieciskās sistēmas izveidošanā, jāsecina, ka arī mūsdienu industriālās celtniecības metodes, kur standartizācijai pakļauti visdažādākie elementi — pat veseli dzīvokļu bloki un citi lieli arhitektoniski konstruktīvi mezgli, — arvien vairāk ievieš arhitektūras mākslinieciskajā izteiksmē jaunu «valodu», jaunu radošu sistēmu, kas savukārt izveido jaunu arhitektūras stilu.

Tāpat celtnieciski tehnisko momentu nošķiršana no arhitektūras izteiksmes līdzekļu kopas nav savienojama ar īstu šīs mākslas izpratni. Ar-

Ornamentāls rotājums LPSR Zinātņu akadēmijas ēkas iekštelpās.
Pēc arhīt. V. Apsīša zīmējuma

Arhitektūras mākslas radošajā procesā šīs nozares mākslinieciskie un tehniskie momenti saplūst nedalāmā vienībā — tikai summējoties, tie veido arhitektūru.

Arhitektūras izteiksmes līdzekļu specifiskās «valodas» apgūšanā visai nozīmīga loma ir uztveres laikam. Minētais kļūst saprotams, ja ņem vērā, ka, aplūkojot celtni, no viena redzes punkta var uztvert tikai kādu tās daļu vai, labākajā gadījumā, skatoties no stūra — stiprā rakursā, redzēt divas plaknes. Labākai arhitektūras uztverei nepieciešams zināms laiks, t. i., objekta aplūkošana, apejot tam apkārt vai skatot to no dažādiem redzes punktiem, kā no ārpuses, tā iekštelpā.

Te jāpiebilst, ka arhitektūras izteiksmes līdzekļu uztverē zināmā laika posmā piedalās ne tikai mūsu redze, bet jo svarīga loma viena vai otra noskaņojuma radīšanā ir arī citām motoriskām sajūtām, kas rodas galvenokārt, mums kustoties gar celtni un pašā celtnē.

Visas tās dažādās taustes un dzirdes sajūtas, kuras kopā ar redzes uztveri mūs pavada un nemanot ietekmē apziņu ikvienā mūsu saskarē ar arhitektūru, pakāpeniski rada priekšstatu par arhitektūras māksliniecisko būtību. Lūk, piemēram, gājējam, uzkāpjot pa teātra ēkas ārējām raupjām granīta kāpnēm, izejot cauri teraco vai marmora grīdas segtajam vesti-

bilam, virzoties pa grīdsegām klātām galvenajām kāpnēm un nonākot uz spoža parketa gaismas pārbagātajā foajē, vairākkārt ir mainījusies soļu ritmiskā skaņa, pat gaita. Kustības laikā gājēja roka kādā pagriezienā ir skārusi marmora staba vēso virsmu vai trepju margas plaukstai pieklāvīgo profilējumu.

Ši tiešā saskare ar arhitektūrā lietotajiem materiāliem, tiem piešķirto speciālo apdari un formu ikreiz liek savādāk darboties maņu orgāniem — dažādi regulēt līdzsvaru, kustības tempu, soļa plašumu un smagumu. Tiešā saskares ceļā iegūtām izjūtām vēl pievienojas dažādā apgaismojuma un gaismēnas spēle, kas kopā ar noteiktā materiāla darināto sienu un pārsežu stiprības, smaguma, plašuma, augstuma un citām nojautām vērotāja ķermenī izraisa atbilstošu arhitektūras novērtējumu — attiecīgu pašsajūtu.

Tādad arhitektūras pilnīga uztvere iespējama zināmā laika posmā, nepārtrauktā kustībā, izsekojot tās ārējos apveidus un iekštelpas.

Tieši šo arhitektūras novērtēšanai īpatnējo un svarīgo nosacījumu mūsdienu cilvēks ne vienmēr spēj pilnībā izpildīt.

Modernās civilizācijas radīto reproduktīvo tehniku — fotogrāfijas, kino, televīzijas un radio lielie sasniegumi veicinājuši šodien cilvēka ātro un aso redzes un dzirdes orientāciju, bet reizē padarījuši to uztverē paviršāku. Uzauzdis straujā vispārējās dzīves tempā un krasās iespaidu maiņās, apkārtējās pasaules uztverē uzticoties gandrīz vai vienīgi īslaicīgam redzes iespaidu kritērijam, mūsdienu cilvēks ar šo «optisko mērauklu» tuvojas arī arhitektūrai — tās estētiskam vērtējumam. Tomēr optiskās uztveres un pārdzīvojuma laiks modernās tehnikas laikmetā arvien saīsinās un kļūst fragmentārs. Arhitektūras apjomus skatītājs bieži fiksē tikai īsu mirkli caur automobiļa vai cita satiksmes līdzekļa logu, nevis, kā iepriekšējos laikmetos, tuvodamies celtnei lēnām un pakāpeniski.

Nereti mūsdienu cilvēks celtni ierauga, piebraucis tai tādā tuvumā, kad ar skatienu nespēj vairs aptvert pat vienu tās fasādi. Nonācis iekštelpās, viņš bieži nav spējījis uztvert ne ēkas masu kopformu, ne apveida siluetu, sevišķi, ja tie bagāta un sarežģīta rakstura. Tādā kārtā arhitektūras estētiskā vērtējumā skatītājam isā laika sprīdī parasti jāsamierinās ar fragmentāru ārstātu un iekštelpu fiksēšanu, labākajā gadījumā paturot vēl atmiņā kādu raksturīgu detaļu.

Līdztekus šiem apstākļiem jākonstatē arī lielas izmaiņas mūsdienu arhitektūras veidošanās procesā, kuras nevar to neietekmēt gan no formu izteiksmes, gan uztveres viedokļa.

Runa ir par celtniecības mehanizāciju, industrializāciju, jaunajiem materiāliem un iepriekš minēto standartizāciju.

Kā zināms atvieglinājums jaunajiem arhitektūras uztveres un vērtēšanas nosacījumiem jāuzskata mūsdienu celtniecības metodēm atbilstošās lakoniskās un viegli saprotamās, funkcionāli un tektoniski pamatotās arhitektūras formas. Pagājušo laiku sarežģītās un dažkārt nelielu apjomu, sīki izstrādātas ārējās un iekštelpu arhitektūras formas nav šāsdienas gaumē, jo cilvēks vispārējā dzīves tempa ietekmē vieglāk un labprātāk uztver apvienotāko, skaidrāk izteikto — vienkāršāko.

Mūsdienu arhitektūra sava laikmeta māksliniecisko un idejisko saturu pilniskanīgi izteic pilsēt būvniecībā ar lielu kompleksu — veselu rajonu, kvartālu utt. apbūvēm. Iepriekšējo laikmetu atsevišķu arhitektūras objektu un gadsimtu gaitā izveidojušos pilsēt būvniecisko estētisko iedarbību nomaina jaunu, lielu pilsēt būvniecisku kompleksu kopīgā izteiksme. Šī jaunā arhitektūra, kas sastāv no daudzām, plašām sabiedrības aprindām kalpojošām industriālceltniecības dzīvojamām ēkām un dažādām sabiedriskām celtnēm, izveidojas iepriekš nepazītos — īsos laika sprīžos. Standartizētās, industrializētās arhitektūras kvantitatīvais izteiksmes spēks sakarā ar mūsdienu pilsēt būvnieciskās plānošanas jaunajām metodēm izveido jaunu māksliniecisku kvalitāti.

Labāko mūsdienu arhitektūras pilsēt būvniecisko kompleksu un atsevišķu objektu izteiksmes spēks slēpjas nevis daudzu un dažādu iespaidu radīšanā, bet gan maksimāla emocionāla pārdzīvojuma izraisīšanā ar viegli uztveramu elementu vai formu ritmu un to dinamisku sakārtojumu.

Šajā sakarībā interesanti īsumā pakavēties pie tēlniecības un būvtēlniecības kā arhitektūrai tuvām mākslas nozarēm.

Tēlniecībai vai, precīzāk sakot, monumentālai tēlniecībai ne vienmēr ir tiešs sakars ar arhitektūru, un tomēr parasti monumentālā tēlniecība ir zināmā atkarībā no arhitektūras. Arhitektūra noteic tās mērogu, atrašanās vietu, nereti ietekmē arī skulpturālās kompozīcijas izvēli un atrisinājumu. Protams, kaut gan retāk, sastopami arī pretēji atrisinājumi, kad monumentālas tēlniecības darbi sev pārkārto vai pakļauj arhitektūru.

Būvtēlniecība, kā pats vārds norāda, attīstās un «dzīvo» ciešā kontaktā ar arhitektūru. Būvtēlniecības darinājumi arhitektūras atrisinājumos sastopami gan kā tektoniski konstruktīvi elementi (kapiteļi, konsolas, kariatīdes, atlanti), gan arī kā tīri dekoratīvi, brīvus celtnes laukumus aizpildoši rotājumi (grieķu tempļu frontonu un frīzu joslu veidojumi, gotikas katedrāļu portālu skulptūras utt.).

Ornamentāli rotājumi LPSR Zinātņu akadēmijas ēkas iekštelpās.
Pēc arhīt. V. Apsīša zīmējumiem

Arhitektūras izteiksmes līdzekļu fondā monumentālās tēlniecības un būvmateriālu īpatsvars atkarībā no konkrētiem apstākļiem vienmēr ir bijis mainīgs. Krāšņi un daudzveidīgi būvētniecības darinājumi «skan» grieķu, romiešu, gotikas, renesanses u. c. arhitektūras laikmetu «valodās». Daudzu šo arhitektūras vēsturisko attīstības posmu darinājumi nemaz nav domājami bez būvētniecības līdzdalības, un tie pilnībā atbilst attiecīgā laikmeta arhitektūras uztverei, izpratnei un gaumei.

Šāsdienas skatījumā, vērojot vispārējo tendenci arhitektūras sadarbībā ar tēlniecības nozarēm, vispirms jāsecina, ka mūsdienu arhitektūra maz vai, labākajā gadījumā, skopi izmanto monumentālo tēlniecību un būvētniecību kā mākslinieciskās izteiksmes līdzekli. Turklāt būvētnieciskie da-

Maskavas metro stacijas «Rižskaja» perona zāle. Arhitekti A. Reinfelds un V. Apsītis

rinājumi šāsdienu arhitektūrā lielum lielā vairākumā sastopami kā dekoratīvi, brīvus laukumus aizpildoši rotājoši elementi.

Ļoti reti mūsdienu arhitektūrā iesaistīti būvtēlnieciski veidojumi kā konstruktīvi tektoniski elementi. Mūsdienu būvtēlniecības veidojumi, kas saistīti ar arhitektūru, kļūst aizvien plakanāki, citiem vārdiem, zaudē tēlnieciskās koncepcijas raksturīgo trešo dimensiju — tuvojas divdimensionālam gleznieciskam vai grafiskam, visbiežāk ornamentālam rotājumam.

Tiešā saistībā ar šo pēdējo apstākli jāmin krāsas vai krāsainības nozīmes ievērojama palielināšanās arhitektūrā.

Mūsdienu arhitektūrā, sevišķi iekštelpās, arvien plašāku nozīmi iegūst divdimensionāla, krāsaina, gleznieciska rakstura apdare. Arī ārējā veidojumā dažāda krāsojuma atsevišķi celtnes elementi vai laukumi it kā atvieto iepriekšējo laikmetu plastiskos būvtēlniecības darinājumus.

Tikko iepriekš minētās mūsdienu arhitektūras un tēlniecības dažādu nozaru sadarbībā vērojamas trīs raksturīgākās parādības — vispār skopā tēlniecības izmantošana, tās tūri dekoratīvā, laukumus aizpildošā nozīme

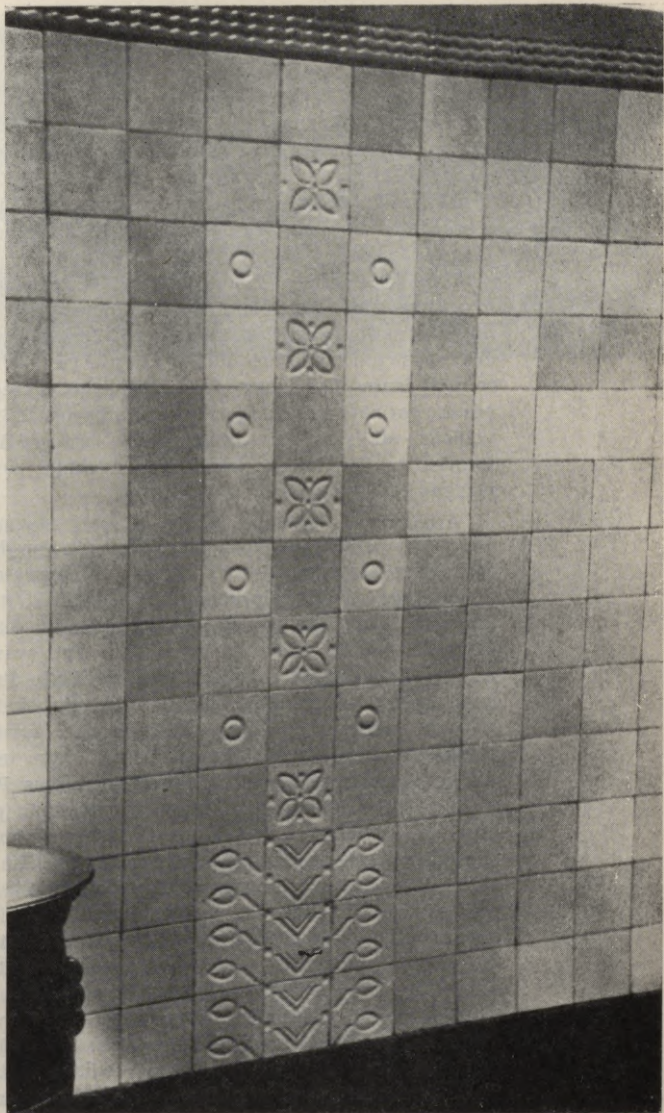

*Sienu rotājums Maskavas metro stacijā «Rižskaja».
Keramika. Pēc arhīta V. Apsīša zīmējuma*

(bez tektoniskas līdzdalības) un plastikas vai trešās dimensijas zaudēšana — ir jāuzlūko par mūsdienu arhitektūras izteiksmes līdzekļu un to uztveres nosacījumu savstarpējās saistības likumsakarīgu rezultātu.

Aplūkojot Latvijas arhitektūras dažus raksturīgus piemērus iepriekš izteikto domu aspektā, redzam, ka jauni paņēmieni arhitektūras izteiksmes līdzekļu un tēlniecības sadarbībā parādās jau ap 30. gadiem. Hronoloģiski tas sakrīt ar latviešu monumentālās tēlniecības patstāvīga rakstura izveidošanās un nostabilizēšanās posmu.

Kā izdevīgi piemēri būtu minamas vairākas Rīgas pilsētas šajā laikā celtās blokēkas. Šīs ēkas raksturīgas ar zīmīgiem būvtēlniecības dekoratīviem darinājumiem, kas komponēti ciešā saistībā ar arhitektūru. Tā pilsētas blokēkai Ausekļa ielā stilistiski atbilstošu dekoratīvu skulpturālu veidojumu devis tēlnieks R. Maurs. Betonā darinātā naktssarga figūra ir gan jau atbrīvota no katra konstruktīvi tektoniska uzdevuma, tomēr tās pilnplastiskais veidojums, vājā saskare ar sienu un postamentu vēl pauž stipru iepriekšējo periodu būvtēlniecības koncepcijas ietekmi. Arī

Sienas rotājums Maskavas
metro stacijā «Rižskaja».
Keramika. Pēc arhī.
V. Apsiša zīmējuma

arhitekta O. Tilmaņa celtajam namam pie «1905. gada parka» tēlnieks R. Maurs vāpētā mālā veidojis ailu saņēmēju akmeņus un mākslīga akmens strūklaku ēkas pagalmā.

Šis celtnes sienu atsevišķu laukumu sarkanā ķieģeļa apdare un būvtēlnieciskie darinājumi, līdzīgi kā iepriekšējā piemērā, arī pauž jaunā ieskaņu.

Tēlnieka Legzdiņa veidotos ciļņos, kas darināti pilsētas blokēkai Lomonosova ielā, hipertrofētu figurālu kompozīciju ainas rāda darba un atpūtas tēmu. Raksturīgi, ka kompozīcija, kaut arī vēl traktēta plastiski spēcīgā augstcilnī, tomēr iekļauta sienas plaknē un virzās pa šo plakni, nevis frontāli cenšas no sienas plaknes atbrīvoties, kā iepriekš aplūkotā tēlnieka Maura darinātā naktssarga figūra. Darba un atpūtas tēmas ciļņu grupas veidotas atbilstoši ēkas arhitektūrai — smagnējās, stilizēti vispārinātās formās, un tām ir tīri dekoratīva, attiecīgus sienas laukumus rotājoša nozīme.

Arhitekta E. Štālberga celtajai pilsētas blokēkai turpat Lomonosova ielā starp sarkanu ķieģeļu ietvertām logu ailām dzīvojamās ēkas saturam atbilstošus zemciļņus — «Vīrs» un «Mājas māte» — veidojis tēlnieks K. Zemdega. Skulpturālo kompozīciju tematiski stāstošais saturs ārkārtīgi koncentrētā un lakoniski skaidrā atklāsmē tīri simboliskā nozīmē izteikts ēģiptiešu mākslai raksturīgos zemciļņos. Pats svarīgākais arhitektūras un K. Zemdegas darināto skulpturālo kompozīciju atrisinājumā ir raksturīgā kopējā stilistiskā vienība. Ciļņi savu vieglo, skulpturālo apveidu iegūst nevis ar pacēlumu no sienas, bet ar plastisko apveida koncentrējumu, kas iegriežas sienas plaknē. Sienas, paturot savu tektonisko, nesošas konstrukcijas uzdevumu, reizē ir arī rotājuma fons. Pats rotājums tomēr nav tieši iekļauts šī tektoniskā uzdevuma veikšanā (piemēram, kapitelis, atlants vai kariatīde). Ciļņu satura un formas simboliski abstraktais mākslinieciskais traktējums pilnībā sasauca ar pārējiem arhitektūras izteiksmes līdzekļiem. Protams, nevar apgalvot, ka minētie vai arī citi šī perioda arhitektūras un tēlniecības dažādu nozaru sadarbības piemēri jau nodibināja noteiktas tradīcijas. Tieši šie objekti izvēlēti tādēļ, ka visos minētajos piemēros un sevišķi pēdējā jau samērā izteikti atspoguļojas galvenās parādības, kas plašākā skatījumā, sākot ar 1900. gadiem, iezīmējas radniecīgo mākslu — tēlniecības un arhitektūras apvienoto darbu sintēzēs. Nepārkāpjot reālistiskās mākslas robežas, iepriekš minētajos darbos vērojama tendence (un tāda pastāv arī šodien) pakļaut dažādos tēlniecības darbus arhitektūras kopējai izteiksmei. Šāda koncepcija katrā ziņā atvieg-

Rotājumi (Rīgas ainavas motīvs) uz pilomu apdares plātnēm Maskavas metro stacijā «Rižskaja». Keramikā. Pēc Ģ. Vilka zīmējumiem

lina apvienoto darbu uztveri un pārdzīvojumu — tātad atbilst laikmeta izvirzītajām prasībām.

Sociālas kārtībā neaplūkojot dažādos Latvijas arhitektūras un tēlniecības nozaru sadarbības piemērus, kas dibinās uz klasiskās arhitektūras un būvniecības tradīciju mazāk vai vairāk radošu pārstrādāšanu, pievērsīsimies savdabīgajam un raksturīgākajam, kas šajā jomā Latvijas PSR iezīmējas pēdējā laikā.

Kā raksturīga parādība būvniecības un arhitektūras sadarbībā periodā pēc Lielā Tēvijas kara jāatzīmē celtnes sienu brīvo laukumu rotāšana, samērā plaša nacionālā ornamenta pielietošana.

Lēzenie, ornamentālie ciļņi, izpildīti galvenokārt terakotā, parasti ir izvēlēti arhitektoniskās kompozīcijas ritma akcentēšanai (ar krāsu un reljefo virsmu) vai arī kā attiecīgā laukuma aizpildītāji starp konstruktīvi nozīmīgākām būvdalīm.

Nepakavējoties pie sīkāka analītiski kritiska viena vai otra atrisinājuma novērtējuma, izvēloties tikai dažus raksturīgus piemērus, mēģināsim uztvert pašu zīmīgāko.

Arī Rīgas augstceltnē — Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas ēkā, kas uzcelta pēc arhitektu O. Tīlmaņa un V. Apsiša projekta, kopējā arhitektūras izteiksmē ievērojamu vietu ieņem skulpturāli veidojumi.

Augstceltnes būvķermeņa masas sadalījumā vertikālās joslās skaidri izdalītais konstruktīvais dzelzsbetona karkass ne tikai uzskatāmi parāda celtnes tektoniku, bet šāda rīcība konstruktīviem elementiem piešķir spēcīgu dinamisku izteiksmi. Vertikālo joslu dinamiku kāpina to vairākkār-

Figurālā kompozīcija Rīgas dzelzceļa stacijas ēkas iekštelpās. Mākslinieks Ģ. Vilks

tēja atkārtotās celtnes pakāpju veida noslēgumā. Dinamiskā efekta pilnību, diemžēl, mazina atsevišķo pakāpjuveida noslēgumu posmu nobeigumi ar vairākām joslām un dzegām, kas rada zināmu sasmalcinātību un mazina uztveres skaidrību. Toties starp vertikālajām joslām esošo sienu pildījumā skaidri uztveramu (arī vertikālā virzienā ejošu) ritmu izraisa sarkanajā Tūjas mālā izpildītie terakotas dekoratīvi ornamentālie būvniecības rotājumi, kur tēlnieku R. Aldera un L. Dzeguzes veidojumā jaunu izteiksmi ieguvis latviešu ornamenta populārais saulītes motīvs, kas lēzenajā ciļņa izpildījumā aizņem visu dekorējamā laukuma virsu. Ritma uzverti sevišķi skaidri pasvīturo sienas gaišajam koptonim spēcīgi kontrastējošais tumšais māla tonis.

Arī celtnes iekštelpās samērā daudz būvnieciskisku darinājumu ar kopīgām latviska ornamenta stilistiskām pazīmēm.

Lai gan Rīgas augstceltne visumā uzskatāma par principiāli pareizu arhitektūras un būvniecības sadarbības piemēru, tomēr te skaidri izpaužas arī mūsu 50. gadu arhitektūrai dažkārt piemītošais izteiksmes lakonisma trūkums un nosliece dekoratīvisma virzienā.

Figurāla kompozīcija Rīgas dzelzceļa stacijas ēkas iekštelpās. Metālplastika. Fragments

Otrs nozīmīgs objekts, kurā labi skatāma mūsdienu arhitektūras un būvtēlniecības sadarbība, ir perona zāle Maskavas metro stacijai «Rižskaja». Projekta autori arhitekti A. Reinfelds un V. Apsītis funkcijai atbilstošā, lietišķā vienkāršībā, pareizi izmantojot metro celtniecības tehnikai pakļauto zāles pamatformu, izveidojuši laikmetīgu šā celtniecības veida paraugu. Kā arhitektoniskās kompozīcijas vadmotīvs te skaidri izteicās spēcīga ritma motīvs, kas apzināti pastiprināts gan ar attiecīgu formu veidojumu, krāsainu laukumu un plastisku rotājumu palīdzību. Kopīgās arhitektoniskās kompozīcijas ieceres pamatdomu labi papildina vieglie dekoratīvie, plastiskie rotājumi. Pēc mākslinieka Ģ. Vilka zīmējumiem tēlnieka O. Skaraiņa izpildītie Rīgas ainavu dekoratīvie motīvi, kas iegrebtī uz pilonu apdares plātnēm, ir stilistiski saskaņoti ar telpā lietotajiem vienkāršotajiem latviskiem ornamentiem un kalpo kopīgai kompozīcijai. Sīkāk nepakavējoties pie kopīgā zāles apdares materiālu tonālā noskaņojuma, par kura veiksmīgu izvēli domas varētu arī dalīties, metro stacijas «Rižskaja» arhitektoniskais atrisinājums, mūsaprāt, uzskatāms par vienu no raksturīgākajiem piemēriem mūsu arhitektūras un būvtēlniecības sadarbības laikmetīgam atrisinājumam.

Arī Rīgas jaunās stacijas ēkā atrasta izdevīga vieta radniecīgu mākslu sadarbībai. Galvenajā vestibilā uz atsevišķām sānu sienām pēc mākslinieka Ģ. Vilka metiem izpildītas divu figūru — vīrieša un sievietes metālplastikas kompozīcijas. Figūras proporcionētas māksliniekam raksturīgās monumentālās formās un lineāri, plakanie veidojumi nedaudz atrauti no sienas plaknes, tādējādi vēl vairāk pasvītrotot to grafisko traktējumu un neatkarību no sienas tektonikas. Ar figūrām lieliski harmonē uz sienas plaknes darinātā satiksmes shēma un vintonīgie, pelēcīgie zīmējumi, kuru saturs ir laikmetu raksturojoši satiksmes līdzekļi — vilcieni, lidmašīnas, raķetes un laikmeta miera emblēma — balodis, kas paceļas no padomju cilvēka rokas.

Abu kompozīciju nosacīto raksturu sevišķi izceļ figūru ažūrais veidojums, kas savdabīgi apvieno plastikas un grafikas elementus. Šāds nosacīts abu kompozīciju izpildījuma traktējums ir visciešākā stilistiskā saistībā ar stacijas ēkas arhitektūru, kur skaidri izemējas iepriekš minētie mūsdienu arhitektūru raksturojošie pamatprincipi. Stacijas projekta autoru grupa arhitektu V. Kuņņecova un V. Cepuļina vadībā, visumā pareizi traktējot iekšējo telpisko saturu vienkāršos būvķermeņa apjomos, panākusi lakonisku un monumentālu arhitektūras izteiksmi. Stacijas ēkā labi redzama arī arhitektūras un citu radniecīgu mākslu sadarbība.

Plastisks ārstēnas rotājums jauncelāmajai Rīgas autostacijai. Autors V. Rutka

Iepriekš aplūkotie piemēri zināmā mērā var kalpot tās koncepcijas raksturošanai, kas pauž mūsdienu arhitektūras izteiksmes līdzekļu un tēlniecības, kā arī citu radniecīgu mākslu sadarbību atbilstoši laikmetīgam arhitektūras uztveres un vērtēšanas viedoklim.

Par arhitektūras un tēlniecības, kā arī glezniecības sintēzes problēmu pēdējo gadu desmitu laikā ne vienu reizi vien ir «lauzti šķēpi». Daudzi kapitālistiskās pasaules mākslas teorētiķi un paši mākslinieki, pīdamies šķiru antagonisma pretrunās, dedzīgi noliedz jebkuru, pat radniecīgu mākslu sintēzi. Bet, ka arī šķiru sabiedrības progresīvākie spēki, kaut arī ar grūtībām un cīņu, spējīgi meklēt pareizo ceļu, liecina tas apstāklis, ka vairāku Eiropas valstu mākslinieki — Beļģijas, Šveices, Itālijas un Zviedrijas — pēc franču arhitektu un mākslinieku apvienības grupas «Espace» parauga saslēgušies kopējam radošam darbam mākslu sintēzes ceļā.

Protams, šajos arhitektūras un radniecīgo mākslu sintēzes meklējumos ir daudz kā maldīga — sveša reālistiskās mākslas pamatvirzienam, bet pati šī atziņa ir apsveicama un progresīva.

Sociālistiskās sabiedrības ietvaros arhitektūras un tai radniecīgo mākslu sintēzes jautājumu atrisināšana iegūst daudz reālākas iespējas.

Šajā sakarībā arvien lielāku radošu sadarbību organizējoša loma jāuzņemas arhitektu un mākslinieku savienībām. Protams, arī mūsu apstākļos risinot arhitektūras un tēlniecības sintēzes jautājumus, iespējamas pret-runas un cīņa, bet bez antagonistiska rakstura.

Var izraisīties cīņa starp veco un jauno — starp atpalikušo, savu laiku pārdzīvojušo un progresīvo gan arhitektūras, gan tēlniecības vai citā sadarbībai pakļauta mākslas nozarē. Mākslu jaunrades procesā šiem momentiem ir pat zināma virzoša nozīme.

Vērojot mūsu republikas pēdējo gadu sasniegumus arhitektūras, mōnumentālās tēlniecības un būvtēlniecības sintēzes jautājumos un runājot to atrisināšanā par nepilnībām, katrā ziņā jānorāda uz zināmu trafaretu pieeju. Arhitekta un tēlnieka sadarbība nereti it kā apstāst, noslēdzoties ar labāku vai sliktāku ornamentāli dekoratīvu, laukumu aizpildošu kompozīciju. Pat pielietotais materiāls gandrīz vienmēr ir viens un tas pats — terakota.

Laikmetīgā arhitektūrā plaši pielietojot plānojumā un vispārējā būvķermeņa masu izkārtojumā asimetrisku uzbūvi, bieži izveidojas plaši sienas laukumi bez ailām vai citiem arhitektūras formu elementiem.

Nereti sastopami piemēri, sevišķi sabiedrisko ēku atrisinājumos (PSRS un ārzemju praksē), kur šādi sienu laukumi izmantoti dažāda rakstura tēlniecisko darbu kompozīcijām. Tādos gadījumos izlieto parasti kompaktu augstciļņa vai zemciļņa kompozīciju — galvenokārt arī asimetriskas uzbūves. (Šiem pašiem nolūkiem bieži izmanto arī dažādus dekoratīvus sienu glezniecības veidus.)

Sakoncentrēts vienviet, šāds visdažādākā izpildījuma un materiāla ornamentāls vai figurāls veidojums parasti ļoti labi saskan (pareizāk sakot, izdevīgi kontrastē) ar savdabīgajām laikmetīgas arhitektūras formām. Stilistiski saskaņotās sintēzes rezultātā iegūst arhitektūra un tēlniecība. Tā rīkojoties, iespējams panākt arī izteiksmes lakonismu, kas saskan ar mūsdienu uztveres nosacījumiem.

Arhitektūras un būvtēlniecības sadarbības laukā, mēģinot ievērot tikko minēto koncepciju, arī šo rindu autora vadībā darināti vairāki darbi.

*Dekoratīvs atpūtas nama ārienes rotājums.
Krāsains cements un metālplastika. Autore S. Bergina*

Te minama A. Rutkas izpildītā dinamiskā spara un trauksmes pilnā plastiskā kompozīcija, kas domāta izvietošanai jauncelāmajā Rīgas auto-stacijas fasādē. Atbilstoši ēkas saturam straujā lidojumā rādītie spoži pulētie baltmetāla putni, kas traktēti vispārinātās formās un veido plastisku dekoratīvi ornamentālu grupu, mākslinieciski kompozicionāli līdzsvaro un atdzīvina samērā lielo un tukšo sienas laukumu stacijas galvenajā fasādē.

S. Bergina darinājusi krāsainā cementā lēzenā augstcilni metālplastiskā un grebuma tehnikā kompozīciju par gadalaiku tēmu atpūtas nama fasādei. Simboliskā skatījumā kompozīcijā tverta doma par cilvēka tieksmi pēc saules un gaismas, kam pretstatīti tumsas un aukstuma simboli. Krāsainais, lēzenais plastiskais veidojums domāts kā akcents gaišā vienkāršu ģeometrisku formu būvķermenī.

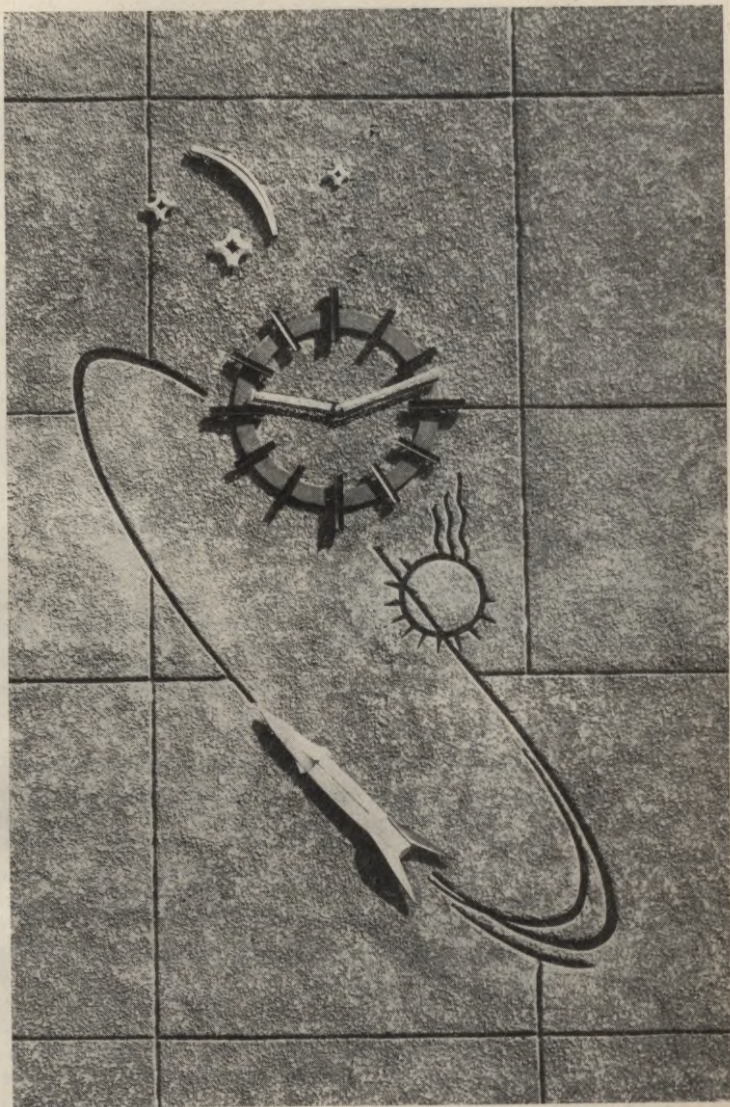
Zinātņu akadēmijas Celtniecības un arhitektūras institūta ēkai krāsainā cementā, alumīnija lējumos pielietojot arī plastmasu, L. Zikmanes

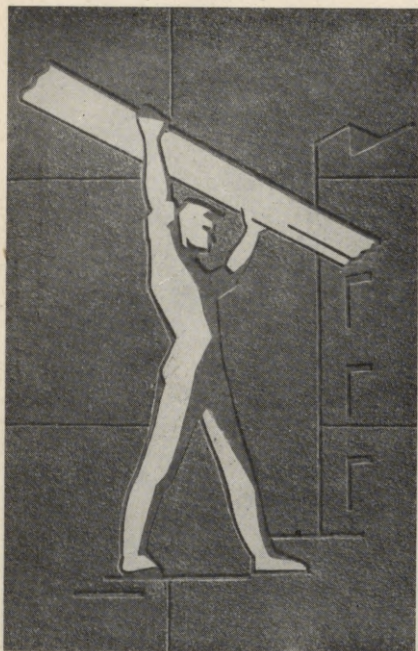
LPSR ZA Celtniecības un arhitektūras institūta ēka. Arhitekts G. Mincs

un B. Artmaņa izpildījumā veidotas divas plastiskas kompozīcijas. Ēkas galvenās kāpņu telpas lielajā sienas laukumā izvietots pulkstenis, kas apverts ar debess spidekļiem un simbolisku krāsainā cementā veidotu orbītu, pa kuru riņķo mūsu laikmeta zinātnes un tehnikas simbols — raķete. Uz vienas no ēkas laboratoriju korpusu gala sienām izvietota liela, padziļinātā reljefā izpildīta celtnieka figūra. Abas kompozīcijas iecerētas vienlaikus ar ēkas projektēšanas darbu. Sadarbībā ar projekta autoru G. Mincu meklēta arhitektūras atrisinājumam kopīga stilistiska izteiksme, atbilstoši materiāli un izpildījuma veids.

Arhitektūras un tēlniecības sadarbība jo plaši iespējama pilsētbūvnieciskos kompleksos un dārzu arhitektūrā — te daudz mums vēl neizmantotu iespēju.

Plastiska kompozīcija uz LPSR ZA Celtniecības un arhitektūras institūta ēkas ārsienas. Autori L. Zikmane un B. Artmanis

Reljefa kompozīcija uz LPSR Celtniecības un arhitektūras institūta laboratorijas korpusa ārējas sienas. Krāsains cements. Autori L. Zikmane un B. Artmanis

Ne izskaistināšana ar eklektiskām, dažādu laikmetu pārdzīvotām formām, ne superracionāla vienkāršība (pareizāk sakot, nabadzība) noder mūsu arhitektūrai — mūsu arhitektūrai jābūt praktiskai un lakoniski skaistai.

Arhitektūra visos laikos ir bijusi laikmetīga māksla, tā atspoguļo tās sabiedrības, tā kolektīva garu, kam tā kalpo, tās skaistums domāts tai sabiedrībai, kas to rada.

Arhitektūras izteiksmes «valoda» materiālā formā atklāj pagātņi un saglabā tagadni nākotnei.

PAR LATVIEŠU PADOMJU ESTAMPA TRADĪCIJĀM UN ŠODIENU

Par latviešu padomju grafiku pēdējā laikā ir runāts un rakstīts samērā daudz gan laikrakstos un žurnālos, gan speciālajā mākslas literatūrā.

Grafiku sauc par visdemokrātiskāko tēlotājas mākslas veidu. Ar grāmatu un žurnālu ilustrācijām, plakātiem un citām līdzīgām formām tā iziet tautā un kļūst pieejama visplašākajām skatītāju masām. Arī stājgrafikas jomā estampa iespējas ir ļoti plašas. Ar kokgrebumu, linogriezumu, ofortu lapām ir iespējams apmierināt arvien augošo pieprasījumu pēc augstvērtīgiem un samērā lētiem mākslas darbiem. Estampa lielā nozīme mūsu mākslā ir jau vēstures gaitā pierādīta.

Šī raksta uzdevums dot īsumā ieskatu latviešu padomju grafikas attīstībā apmēram divdesmit gadu periodā, galvenokārt runājot par grafiku šī vārda vistiesākajā nozīmē, t. i., par estampa tehnikām, šo tehniku vietu mūsu mākslā, par to pielietošanu un lomu latviešu padomju grāmatu grafikā un stājgrafikas laukā. Tādēļ jau iepriekš jāpiebilst, ka autors nepretendē uz sīku un hronoloģisku visu mūsu grafiku uzskaitījumu un viņu daiļrades analīzi, bet minēs tos populārākos grafikas darbus, kas nepieciešami risinātās domas ilustrēšanai.

Latviešu grafikai ir revolucionāras tradīcijas. Buržuāzijas valdīšanas laikā grafika vienmēr bija darbaļaužu šķiras cīņas priekšgalā. Tas bija iespējams tāpēc, ka grafika ir viens no visoperatīvākajiem mākslas veidiem. Šī mākslas žanra specifika dod iespēju nekavējoties atsaukties uz visām dzīves aktualitātēm. No tā laika grafiķiem vispirms jāmin progresīvie mākslinieki, kuri radošā darbā meklēja šķiru cīņas diktētajiem uzdevumiem atbilstošas izteiksmes formas. Daļa šo mākslinieku, kā E. Kālis, S. Haskins, J. Aizēns, A. Pupa, A. Žurgins, K. Bušs, B. Danenhiršs un citi, jau kā apzinīgi strādnieku šķiras cīnītāji iesaistījās nelegālajā kompartijas pagrīdes darbā un ar savu daiļradi aktīvi cīnījās par padomju iekārtu Latvijā. Daudzi no viņiem par to tika tiesāti, ilgus gadus smaka cietumos un koncentrācijas nometnēs. Asā šķiru cīņa un pagrīdes apstākļi māksliniekiem lika izmantot trāpīgus un lakoniskus izteiksmes līdzekļus. Tādēļ nelegālās preses izdevumos visvairāk izplatīta bija linogriezuma tehnika, kas reizē ar spēcīgiem un ietekmīgiem grafiskiem efektiem deva iespēju visātrāk, visoperatīvāk reaģēt uz politiskiem notikumiem, jo linogriezums reizē noderēja arī par iespiedklišeju.

Latviešu padomju estampa tradīciju sākumi, tā kaujinieciskums meklējams tieši tajos gados. Par spēcīgu mākslinieku tajā laikā bija izveidojies J. Liepiņš. Jo iedarbīgi bija viņa politiskie plakāti, kas ar lielu asumu vērsās pret fašismu, badu, bezdarbu un aicināja cīņā par strādnieku šķiras interesēm. Šī mākslinieka pilsoņa stāja un radošā darba idejiskā mērķtiecība palīdzēja un atviegloja arī citiem jaunajiem māksliniekiem atrast savu vietu dzīvē, veidot savu mākslu par aktīvu šķiru cīņas ieroci.

Par visspilgtāko personību jauno revolucionāro mākslinieku vidū izveidojās Ernests Kālis, kas jau agrā jaunībā iesaistījās strādnieku kustībā. E. Kāļa radošais darbs bija cieši saistīts ar darbaļaužu cīņu par savas šķiras atbrīvošanu, un viņa dzīvē šie jēdzieni bija nedalāmi. Ernesta Kāļa uzskatu skaidrība un daiļrades konsekvence izvirzīja viņu par pārējo progresīvo mākslinieku nelegālās darbības organizatorisko un idejisko vadītāju. E. Kāļa grafisko darbu valoda lakoniska, izteiksmīga un skaidra formā, bet taupīga izteiksmes līdzekļu izvēlē.

Līdzīgi E. Kālim, arī S. Haskins savos linogriezumos un zīmējumos nelegālajā un pusnelegālajā presē ar lielu veiksmi un izteiktu šķiru cīņas apziņu vērsās pret kapitālisma jūgu, atmaskojot tā atbaidošo seju.

Līdz ar padomju varas atjaunošanu Latvijā mākslas dzīvē notiek dziļas un būtiskas pārmaiņas. Tēlotāja māksla visā savā daudzveidībā kļuva par aktīvu ideoloģiskās cīņas ieroci uzvarējušās strādnieku šķiras rokās. Šī

A. Apinis. Jelgavas atjaunošana. Oforts, 1949. g.

uzdevuma veikšana bija saistīta ar ļoti sarežģītu pāraugšanas procesu lielākās mākslinieku daļas uzskatos un daiļrades metodēs. Taču, nodibinoties padomju varai Latvijā, latviešu grafikai jau bija izveidojušās savas revolucionārās tradīcijas. Tādēļ arī 1940. un 1941. gadā jau pagrīdes apstākļos idejisko rūdījumu guvušie grafiķi ir tieši tie, kas savos darbos spilgti un pārliecinoši atspoguļo gan šķiru cīņas momentus, gan jaunās dzīves iezīmīgākos notikumus.

Lielā Tēvijas kara gados Padomju Savienībā kā frontes, tā aizmugures mākslinieku vidū savu daiļradi jaunos aktīvas cīņas apstākļos turpināja

arī tā daļa latviešu progresīvo grafiķu, kas kopā ar Sarkano Armiju uz laiku atstāja Padomju Latvijas teritoriju. Viņu vidū bija B. Danenhišs, H. Joršs un citi mākslinieki. Saprotams, ka frontes un kara laika aizmugures apstākļi, tāpat kā agrākais pagrīdes darbs, par piemērotākām izvirzīja atsevišķas grafikas tehnikas un formas. Kara laika apstākļi, no vienas puses, neļāva attīstīties ilgstoša darba formām un tādā veidā stimulēja frontes piezīmju veidošanu zīmuli, tušā un tamlīdzīgās tehnikās, bet, no otras, — prasīja pēc operativitātes frontes preses izdevumu ilustrācijās, karikatūrās un plakātos (kā to, piemēram, redzam Jorša ilustrācijās laikrakstā «Padomju Strēlnieks»).

Pirmajos pēckara gados attīstās galvenokārt grāmatu ilustrācija. Šo apstākli noteic pastiprinātā tautas masu interese par krievu, latviešu un aizrobežu klasisko literatūru, kā arī par padomju rakstnieku darbiem.

Raksturīgi, ka arī jaunās grafiķu paaudzes uzstāšanās gandrīz vai vienmēr sākas grāmatu ilustrācijas laukā. Tas vērojams G. Vaskas, F. Pauļukas, Dž. Skulmes u. c. daiļradē. Pie tam šo mākslinieku sniegums stājgrafikas jomā arī pa lielākai daļai izvēršas zīmējumā un litogrāfijā. Šai sakarībā lai atceramies F. Pauļukas un G. Vaskas portretus, kā arī E. Henišas kompozīcijas. Stājgrafikas attīstību neveicināja arī personības kulta laikā raksturīgā aplamā nostāja attiecībā uz formas un meistarības jautājumiem. Dažbrīd tika likti šķēršļi tehnikām, kas grūti piemērojamas naturālistiskajam dabas formu atveidojumam un arī savos visveiksmīgākajos realistikajos darbos saglabā zināmu nosacītību. Tādēļ tajā laikā gan ilustrācijās, gan stājgrafikā kokgrebumi un linogriezumi ir gandrīz vai unikālas parādības. Kā tādas var minēt P. Upīša ilustrācijas A. Puškina «Vara jātniekam» (1949), A. Junkera ilustrācijas «Latviešu pasakām» (1. grāmata — 1946. g., 2. grāmata — 1948. g., 3. grāmata — 1949. g., 4. grāmata — 1950. g.) un dažas citas. Tai pašā laikā ilustrācijās vairāk tiek kultivēts zīmējums (gan tušas, gan zīmuļa) un arī tāda ne visai izdevīga grafikas tehnika kā tušas mazgājums.

Arī izstādēs šajā laika posmā estampi parādās maz. Galvenokārt tiek reprezentēti zīmējumi dažādās tehnikās, asējumi un litogrāfijas. Te varētu minēt, piemēram, A. Apiņa un Z. Tālbergas asējumus un dažus retus kokgrebumus. Šie darbi tad arī pieder pie mūsu grafikas labākajiem sniegtiem attiecīgajā laika posmā.

Zināmas pārmaiņas stājgrafikas laukā vērojamas 50. gados, kad visos tēlotājas mākslas veidos jau vairāk vai mazāk tika pārvarēta personības kulta nelabvēlīgajā ietekmē radusies šaurā reālisma izpratne.

P. Upiša. Ciemata celšana. No cikla «Atjaunošanas darbi Latvijā». Kokgrebums. 1950. g.

Izstādēs parādās veselas estampu sērijas. Kā redzamākie piemēri te jāmin stājgrafikā A. Junkera klusās dabas (vēlāk — sērija «Latvijas pil-sētas»), O. Ābelītes ilustrācijas Š. Kostēra romānam «Tils Pūcēsspiegēlis», P. Upiša kokgrebumu cikli, piemēram, «Lauku darbi» (1947), «Latvijas zvejnieki» (1947), «Cīņa par augstu ražu» (1948), «Atjaunošanas darbi Latvijā» (1949) utt.

Šajā laikā liela loma grafikas tehniku iedzīvināšanā jaunākās pa-audzes mākslinieku daiļradē ir LPSR Valsts Mākslas akadēmijai. Arvien

M. Osis. Ilustrācija K. Skalbes «Pasakai par vērdiņu».
Litogrāfija. 1958. g.

biežāk un arvien vairāk kā akadēmijas beigšanas diplomdarbi tiek darinātas stājgrafiku sērijas estampu tehnikās.

Arī Mākslinieku savienības grafiķu sekcijas darbā profesionālās meistariības jautājumi tiek aplūkoti arvien plašāk un dziļāk. Jautājums par formas un satura nedalāmību tiek apspriests vispusīgāk. Noskaidrojas viedokļi par dažādu grafikas tehniku uzdevumiem, par saturam nepieciešamās formas meklēšanu un tās vai citas tehnikas lomu attiecīga satura atklāsmē. Tas, protams, labvēlīgi ietekmēja jauno Mākslinieku savienības biedru daiļrades gaitu sākumus.

Spriežot pēc veiktajiem darbiem, varam konstatēt, ka pēdējos gados jaunākās paaudzes loma grafikas tehniku un to specifisko īpašību attīstīšanā kļuvusi visai ievērojama un vērā ņemama.

Kā vienu no spilgtākajiem piemēriem var minēt T. Graša un A. Jēgera linogriezumā darinātās ilustrācijas A. Upīša romānam «Laikmeta griežos» (1959, LVI), kas, neraugoties uz dažām neveiklībām grāmatas iekārtojumā (resp. ilustrāciju lapu krāsainais tonējums), ar savu lakonisko un sulīgo valodu ir atbilstošs grāmatas saturam.

Kā grāmatu ilustrators kokgrebuma tehnikā visai veiksmīgi debitējis jaunais mākslinieks Z. Zuze. Iepriecina viņa veiksmē gan tehniskā sniegumā, gan literārā darba satura atklāsmē.

E. Andersons. Osta. Litogrāfija. 1960. g.

Kā visai veiksmīgi un raksturīgi šajā nozīmē jāmin viņa kokgrebumi Aspazijas «Lirikai» un M. Ļermontova «Prozai». Z. Zuzes ilustrāciju daudzveidīgie lineārie ritmi saauz organiskā vienībā tēlotos priekšmetus un notikumus ar literārā darba poētisko saturu.

No litogrāfijas tehnikā darinātajiem grāmatu grafikas darbiem kā viens no skaistākajiem piemēriem jāmin M. Oša ilustrācijas K. Skalbes «Pasakai par vērdiņu» (1958). Bet otrs M. Oša darbs — ilustrācijas R. Blaumaņa novelei «Salna pavasarī» vērtējams jau citādi. Arī šīs ilustrācijas izpildītas litogrāfijas tehnikā, taču mākslinieks pakļāviens litogrāfijas tehnisko iespēju vilinājumam dažādu sīku un nebūtisku detaļu tēlošanā, tādējādi zaudējot to dramatisko pacēlumu, kas tik raksturīgs šai R. Blaumaņa novelei.

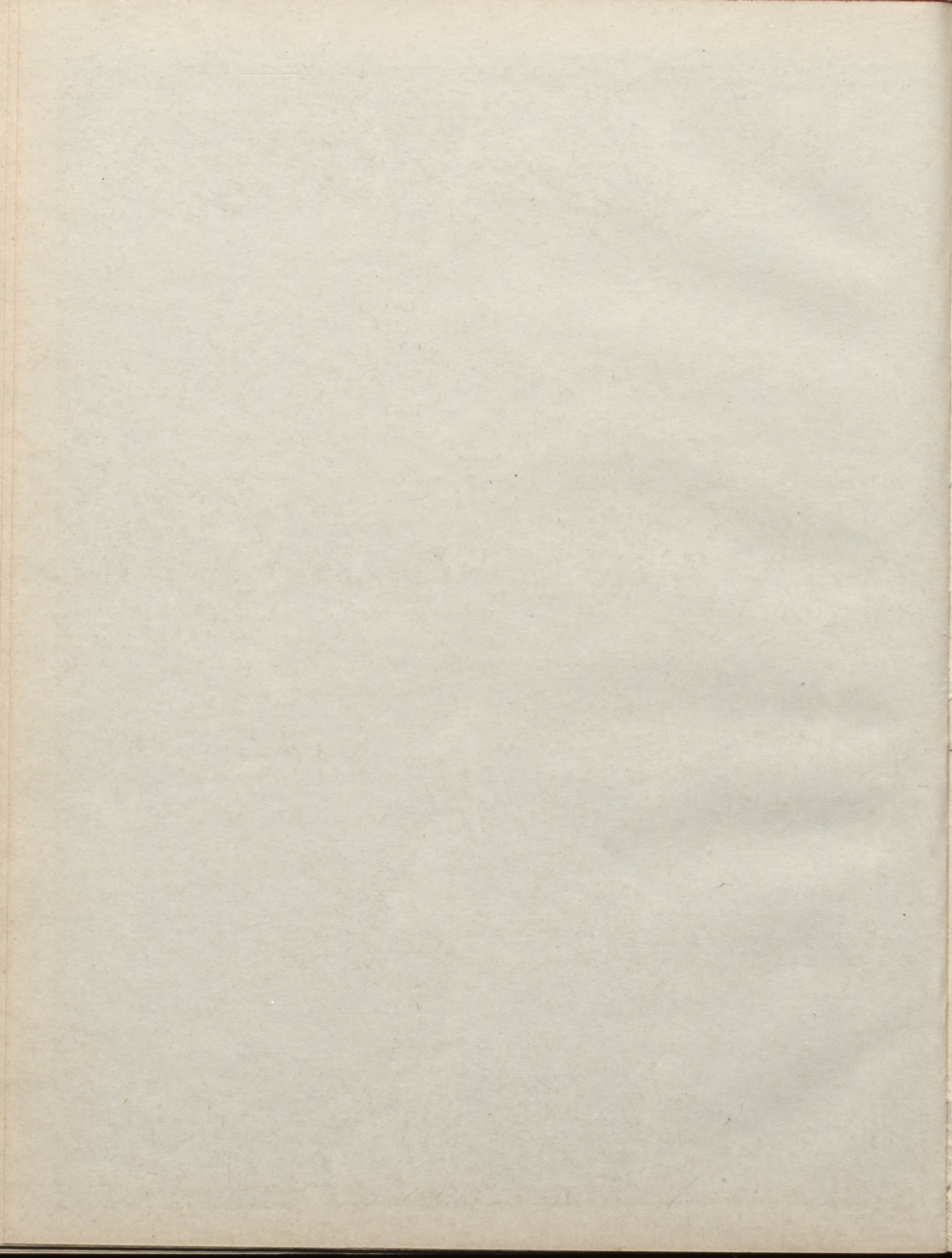
Stājgrafikā var minēt veselu virkni jaunākās paaudzes autoru, kas līdz ar saviem vecākajiem biedriem droši un veiksmīgi risina visdažādāko estampu tehniku izteiksmes līdzekļu daudzveidošanas un pilnveidošanas problēmas, kas kalpo mākslas darba satura atklāsmei. Tā īpaši pēdējos gados grūtājā, bet bagātajā asējuma tehnikā daudz strādājis Pauls Duškins, kas, parādot labu izjūtu un lielu drosmi jaunu tehnisku iespēju meklējumos, poētizē pilsētas ainavu.

Viņa darinātie Ļeņingradas un Rīgas ostu skati izceļas ar lielu tonālo virsmas traktējuma bagātību, kas panākta sarežģīta kodināšanas procesa rezultātā un dod iespēju radīt plašu un niansēm bagātu dzīves un dabas attēlojumu. Šo tehniku turpina izkopt arī V. Selkova, kurš savu padomju mākslinieka uzdevumu pārliecinoši atklāj tēmu konkrētībā, piemēram, dažādos darba procesa tēlojumos un Audriņu varoņiem veltītajā ciklā.

Linogriezumā īpatnēju un, jāatzīst, arī ļoti atzīstamas kvalitātes sniegumu var vērot Dz. Ezergailes darbos, kas, turoties veselīga reālisma robežās, ir jau tālu pāri pasīvai dabas kopēšanai un runā spēcīgā, emocionālā valodā.

Estampa tehnikas stājgrafikā izmanto arī vairāki citi jaunākās paaudzes mākslinieki, kā, piemēram, E. Ostrovs un S. Šegelmanis. Abiem šiem grafiķiem, kā arī daudziem viņu paaudzes biedriem ir tuvi dažādi meklējumi, kurus jaunie mākslinieki savā laikā centušies pasniegt kā novatorismu. Taču tas ir «novatorisms» pārprastā nozīmē, kas rodas tad, kad mākslinieka ieceres nav konkrētu dzīves parādību rosinātas. Liekas, ka tēma tiek piemeklēta un pieskaņota jau iepriekš iecerētam formai risinājumam. Šāda balansēšana mākslinieku noved nevis pie patiesa novatorisma, bet agri vai vēl — pie eklektikas.

S. Šegelmanis. No cikla «Nakts. Pilsēta. Cilvēki». Litogrāfija. 1960. g.

Tādēļ E. Ostrova bezpretenciozās ainavas un S. Šegelmaņa grūti atšifrējamo domu un izjūtu piesātinātie kompozīciju cikli («Priekšpilsēta», «Nakts. Pilsēta. Cilvēki») savā kopiespaidā neviļus sauc atmiņā to, kas redzēts jau gadsimta sākuma mākslas izdevumos.

S. Šegelmanis ir ļoti rosīgs, daudz domājošs un eksperimentējošs grafīķis. Viņa oriģinālās daiļrades pozitīvākās vērtības meklējamas kompozīcijas laukā, bet satura un formas jautājumos vēl vērojamas daudzas nepilnības gan pašā iecerē, gan arī tās tehniskajā atveidojumā. Ja tā vai

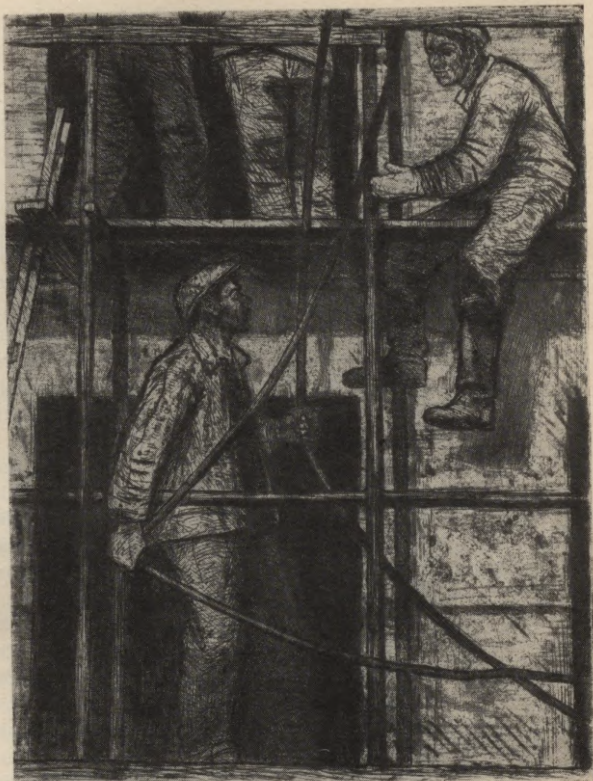
cita momenta traktējums mākslinieka darbā izraisa skatītājā nevis pārlicību, bet izbrīnu, tad tas nozīmē, ka iecerētais uzdevums nav veikts. Neskaidrība nodomos ienes haosu arī tehnisko līdzekļu pielietošanā. Tā dažkārt atsevišķās Šegelmaņa stājgrafikas sērijās, kā, piemēram, «Mana pilsēta» u. c., zūd izmantotās tehnikas jēga, līdz ar to kļūst nesaprotams, kādēļ vienam materiālam (litogrāfijai, linogriezumam) tiek uzspiestas cita materiāla (oforta) īpatnības virsmas traktējumā. Bet dabiski, ka, zūdot darba (šajā gadījumā — grafikas darba) ētikai, zūd arī tā idejiski estētiskās vērtības.

Daudzražīgajam māksliniekam E. Andersonam par tikko minētajiem trūkumiem pārņemst nevar. Viņam sveša arī maldīšanās iecerēs. Uz aktualitātēm viņš atsaucas ar žurnālistisku straujumu un tiešumu, bet satura atklāsmes dziļumā tad arī netiek pāri reportāžas robežām. Tā, šķiet, ir aizrašanās ar kvantitāti un savu tiešām labo, vispusīgo veiksmi, un tas draud novirzīt mākslinieka daiļradi seklos ūdeņos.

Jaunu materiālu izmantošanā estampa tehnikā ceļu lauž arī O. Mednis. Viņa grebumi stiklā liecina par jaunā grafika dotībām vispār. Bet grūti pateikt, kādi būs viņa meklējumu tālākie rezultāti.

Sobrīd mūsu grafikā vairāk vai mazāk attīstās visas estampu tehnikas, taču kokgrebuma un linogriezuma pielietošana kā stājgrafikā, tā ilustrācijās ir jūtami pastiprinājusies. Izteiktie melnbalto kontrastu efekti, ekspresīvie lineārie ritmi, kā arī visai bagātās faktūras iespējas ir piemēroti mūsdienu padomju cilvēka dzīves reālistiskajam atainojumam.

Mūsdienās grafikas darbu tematikas loks kļuvis ļoti plašs. Tajā daudzpusīgi atspoguļojas darbaļaužu cīņas vēsture, dzīvi pārveidojošais darbs šodien un šī darba darītāja tēls. Savu vietu latviešu padomju grafikā ieņēmušas it visas novilkumu tehnikas. Dažādās grafikas nozarēs, galvenokārt ilustrācijā un stājgrafikā, mākslinieki cenšas arvien pilnvērtīgāk veikt daudzveidīgos un svarīgos padomju mākslas uzdevumus. Grāmatu ilustrācijās, izmantojot visus melnbaltās mākslas specifiskos izteiksmes līdzekļus, tiek atklāts gan padomju rakstnieku, gan literatūras klasiķu darbu satura kodols, tādējādi pastiprinot šo sacerējumu idejisko iedarbību. Stājgrafikas lapās mākslinieki saasina savu uzmanību tieši uz tām parādībām, kurām ir stimulējoša nozīme padomju sabiedrības lielo, kopīgo mērķu īstenošanā. Tādas būtu galvenās pozitīvās mūsu šīsdienas grafikas iezīmes, pie kurām vēl jāpieskaita arī ievērojama profesionālā izaugsme. Taču svarīgi mums konstatēt arī tos trūkumus, kādi joprojām pastāv un zināmā mērā pat attīstās.

V. Šelkovs. No sērijas «Celtnieki». Oļorts. 1960. g.

Ja mūsu grafiķu, to skaitā arī jaunākās paaudzes mākslinieku profesionālais līmenis ir visai augsts un vēl turpina augt, tad tas, protams, ir labi. Bet nevar uzskatīt par normālām tās parādības, ka atsevišķos darbos un dažkārt pat dažu jauno mākslinieku daiļradē vispār vērojama pasīva attieksme pret dzīves izvirzītiem kaujinieciskiem uzdevumiem. Tas sevišķi duras acis, ja salīdzina šos estampus ar mūsu revolucionārās grafikas darbiem, kas darināti buržuāziskajā periodā, kur ikvienā motivā

jūtams progresīvas un aktīvas domas piesātinājums, vienalga, vai tēlots tiešs cīņas moments, smagās proletāriešu ikdienas aina vai kāds simbolisks vispārinājums.

Tādēļ arī Padomju Latvijas grafikas ietvaros grūti rast pamatojumu S. Šegelmanā darbu filozofējošai rezignācijai. Atliek cerēt, ka tā ir tikai pārejoša parādība apdāvināta mākslinieka daiļradē. Tomēr satura atklāsmē jāprasa arī vairāk nekā tas, ko redzam profesionāli veicajos, pat artistiskajos, bet bez pārdzīvojuma kvēles tvertajos E. Andersona darbos. Partejiskums un kaujinieciskums ir īpašības, kas padomju un latviešu padomju grafikai bijušas neatņemama sastāvdaļa jau to tapšanas laikā, organiski ieaugušas padomju mākslas tradīcijās, un bez tām nav iedomājama tās pastāvēšana šobrīd un attīstība nākotnē. Idejiskais pārliecības spēks ir tas, kas dažām varbūt profesionāli ne tik veiksmīgām pagrīdes laikā darinātajām grafikām piešķīris augsto mākslas skanējumu, un šī spēka trūkums ir tas, kas kavē viena otra jo talantīga jaunās paaudzes mākslinieka darbam sasniegt vēlamo pilnību. Šādas kļūmes ir savā ziņā saprotamas to mākslinieku daiļradē, kuru veidošanās notikusi citas sabiedriskas formācijas apstākļos, atrauti no tālaika progresīvajiem spēkiem. Bet katra iecietība ir lieka, kad runa iet par latviešu padomju mākslas jauno maiņu, kas ir mūsu jaunās un visprogresīvākās iekārtas lolojums.

Komunisma celtniecības apstākļos mākslas fronte pārgrupējama jaunās, daudz plašākās un tālejošās cīņas pozīcijās. Savas daiļrades uzdevumu izpratnē šādā skatījumā palīdzēs māksliniekiem rast atbildi arī uz konkrētām radošā darba problēmām. Liela loma te katrā ziņā būtu arī tiešam kontaktam ar visas tautas radošo darbu kopsaimniecību laukos, jauncelnēs un pie rūpnīcu darbgaldiem. Vērojumi iztālēm un ekskursiju veidā nedod un nedos vēlamo efektu, bet tiešo pieredzi grūti aizvietot ar apcerēm darbnīcās.

DAŽI MŪSDIENU LIETIŠKĀS MĀKSLAS ATTĪSTĪBAS JAUTĀJUMI

Runājot par mūsu lietišķās mākslas devumu, ar prieku varam konstatēt, ka pēdējos gados republikā vērojama liela rosība. Diemžēl, mūsu izstādes nespēj visumā pareizi atspoguļot lietišķās mākslas stāvokli. Tas izskaidrojams ar lietišķās mākslas īpatnībām. Daļa lietišķās mākslas priekšmetu pēc to izpildīšanas bieži tūlīt nonāk sava pasūtītāja — kluba, tautas nama vai citas sabiedriskas organizācijas rokās un izstāžu telpās nemaz nenokļūst. Daudzi no mākslinieku darinājumiem dažreiz vispirms tiek aizsūtīti uz ārzemju izstādēm, no kurienes tikai retais atgriežas republikā. Bet, ja ņemam vērā, ka pēdējo pāris gadu laikā mūsu lietišķā māksla bijusi pārstāvēta vairāk nekā 10 ārzemju izstādēs, tad tas liecina, ka kopnovērtējumam paslīd garām diezgan daudz darinājumu.

Tāpēc arī Padomju Latvijas 20 gadu jubilejas izstādē lietišķās mākslas darbu klāsts nebija tik plašs, kā to varēja varbūt sagaidīt. Tas nepavisam neatspoguļoja visus tos sasniegumus, kas lietišķās mākslas laukā gūti padomju varas 20 gadu pastāvēšanas laikā.

Visplašāk bija pārstāvēta keramika, kas bija laba savā tehniskajā izpildījumā un visumā pieņemama arī mākslinieciskā traktējuma ziņā.

Vesela virkne pazīstamu autoru bija devuši dekoratīvu un dzīvei nepieciešamu trauku klāstu. Te būtu jāmin M. Priedes, M. Dreimanes trauciņi, R. Svīles gan formas, gan kolorīta ziņā īpatnējā kafijas servīze, tāpat M. Melnalksnes, N. Viļumaines u. c. darbi. Īpaši jāatzīmē T. Aļejevas liela izmēra dekoratīvie panno — «Zvejnieki» un «Kauguru dumpis». Samērā plaša bija arī tekstilmākslas nozare ar kvalitatīvi labiem darbiem. Interesantākie no tiem bija R. Heimrāta sienas sega, E. Ošeles paklājs, V. Vidukas, E. Rubenes segas, Eltermanes darbi un citi.

Skopi pārstāvēti bija koka izstrādājumi. Bez V. Tiltiņa stāvlampas, R. Mākulēna alus kausa un E. Rubeņa vāzes maz ko vēl varētu nosaukt. Maz bija arī ādas izstrādājumu — no katra autora pa «vizītkartei», izņemot J. Ozoliņu, kurš bija izstrādājis vairākus darbus ar vienkāršāku kompozīciju nekā agrāk.

Grūti izstādēs sevi pārstāvēt mūsu metāla meistariem. Viņu darbs ieguldīts Maskavas un Ļeņingradas metro stacijās, lielo augstceltņu interjera rotājumos, Rīgas stacijas dekoratīvajos kalumos, dažādu sanatoriju, klubu, viesnīcu dekorējumos, valsts reprezentatīvajās celtnēs Melnās jūras krastā u. c. Pēdējā laikā mūsu republikas metālkalēji daudz strādā pie unikālās Kremļa celtnes — Kongresu pils izdaiļošanas, darinot tai ģerboni un interesantas faktūras aizkaru ar īpatnējam apgaismošanas ierīcēm. Kaut arī nepilnīgs, izstādes klāsts tomēr neapšaubāmi atsedza tās parādības un pretrunas, kas patlaban raksturīgas mūsu republikas lietišķajai mākslai.

Komunisma celtniecības varenais patoss dod jaunu saturu visām mūsu mākslas nozarēm, tai skaitā arī lietišķajai mākslai, un reizē ar to izvirza prasību pēc jaunu formu, jaunu kompozicionālu paņēmieni meklējumiem. Ja agrāk lietišķās mākslas priekšmeti bija lielāko tiesu darināti tikai atsevišķu cilvēku personiskam patēriņam, tad tagad līdz ar padomju dzīves nemitīgu attīstību tie ieguvuši sabiedrisku raksturu. Sakarā ar to arī lietišķajai mākslai izvirzās jaunas prasības un jauni uzdevumi. Kā zināms, lietišķajai mākslai atšķirībā no citiem tēlotājas mākslas veidiem ir sava specifika. Lietišķā māksla, tāpat kā arhitektūra, neizmanto dabā tieši sastopamas formas, tomēr ar saviem izteiksmes līdzekļiem tā atspoguļo dzīves īstenību. Šis grūtais dabas formu stilizācijas process slēpj sevī visplašākās un neierobežotākās daiļrades iespējas, tikai jābūt uzmanīgiem, lai nenokļūtu formālismā, jo pats process ir sarežģīts un prasa neatlaidīgu radošu darbu. Bez formas veidojuma lietišķajā mākslā ļoti svarīga ir arī rotājuma problēma — ornamentējums.

Aplūkojot visu mūsu republikas lietišķās mākslas pēdējā laika izstrādājumu klāstu, vērojama lielāka teorētiskās domas izaugsme. Meistari izvirza problēmas, meklē atbildi uz jautājumiem, ar ko sastopas savā darbā, meklē jaunus ceļus, kā radīt jaunus — padomju cilvēka ikdienas vajadzībām piemērotus dekoratīvus un utilitārus priekšmetus, kas daiļotu tā apkārtni un radītu ērtības darbā un atpūtas brīžos, tā palīdzot cīnīties par straujāku progresu.

Daļa mākslinieku, meklējot, kā vislabāk izteikt laikmetīgās iezīmes, cenšas savas kompozīcijas būvēt, atmetot pilnīgi ornamentālo rotājumu un akcentējot visu uzmanību tikai formai, materiālam, krāsām.

Nenoliedzot daudzus sekmīgus panākumus šai ziņā, tomēr gribas izteikt bažas, vai tikai šie jaunā meklējumi dažkārt neaiziet nepareizā virzienā. Kā zināms, lietišķajā mākslā liela loma ir tautas mākslas tradīcijām un pašas lietišķās mākslas uzkrātajai pieredzei. Ja paskatāmies uz čehoslovaku vai zviedru jaunajiem lietišķās mākslas veidojumiem, tad neapšaubāmi varam saskatīt, ka viņu modernās formas sakņojas savas tautas mākslā. Turpretim mums pēdējā laikā sākuši parādīties no meksikāņiem, pērūāņiem, arābiem patapinātu formu variējumi. Tādas pudeļveida vāzu sērijas sastopam keramiķēm F. Heimrātei, A. Žūriņai u. c.

Vispār daži mūsu keramiķi, gribēdami par katru cenu dot kaut ko jaunu, sākuši savos darbos pielietot Rietumeiropas abstrakcionistu paņēmienus un cenšas ieviest tā dēvēto priekšmetu formas deformācijas «teoriju». Patiesi jaunu formas meklējumu vietā viņi paņem kādas citas tautas mākslas senās formas, atveido tās, pastiepj, deformē, ielauž sānus, ieloka malas un parāda to kā savu «radošu» atklājumu. Šādu ceļu sācis pēdējā laikā iet arī mūsu republikā pazīstamais keramiķis G. Kruglovs, kaut gan, jāatzīst, blakus šiem «ūnikumiem» redzam arī autora veiksmīgus un labus darbus. Šādai jaunradei nav veselīga izaugsmes pamata, nav loģikas un dailes, un vienīgi jācer, ka izcilajam meistaram tie paliks tikai eksperimenti. Dažbrīd neattaisnojama ārzemju žurnālu ietekme vērojama arī E. Rubenes sniegtajos mēbeļu paraugos, kad netiek ņemti vērā ne vietējie materiāli, ne lietderība, ne konstruktīvais veidojums.

Otra daļa mākslinieku ieslīguši citā galējībā un uzskata, ka, tikai lievojot ornamentālus risinājumus, iespējams radīt šodienīgu, nacionāli spilgtu lietišķo mākslu. Tas savukārt izraisa citu nevēlamu parādību — stāvēšanu uz vietas un etnogrāfisko paraugu variēšanu. Šai sakarā gribas teikt dažus kritiskus vārdus par mūsu koka meistariem. Lai gan viņu vidū ir daudzi tehnikas ziņā augsti kvalificēti, tomēr daļa no viņiem, šķiet, pārāk

daudz laika un talanta ziedo nebeidzamo šķirstiņu, kārbīņu un dažādu dekoratīvu priekšmetu darināšanai un ornamentālai izgreznošanai, nepadmājot, vai tāda veida priekšmeti mūsdienās vairs ieņem kādu nozīmīgu vietu interjera rotāšanai. Tas pats sakāms arī par ādas izstrādājumiem. Pārāk pārblīvētas un reizē apnīcīgas sāk kļūt ādas darbu rotājumu kompozīcijas, ieviešas štamps. Ar ornamentālo rotājumu vienkāršošanu mūsu ādas izstrādājumu ārējā apdare tikai iegūtu. Šai ziņā patikami iezīmējas I. Orlovskas kompozicionālie meklējumi. Kā formu meklējumiem, tā ornamentālo kompozīciju risinājumiem jāpieiet radoši, tos nevar risināt dogmatiski. Abi tie dod māksliniekam visplašākās iespējas savu radošo domu izteikšanai laikmetīgā mākslas darbā. Viss atkarīgs no tā, cik radoši un savdabīgi mākslinieks spējīgs izmantot kā formu, tā rotājumu bagātību, dziļi pazīstot tautas mākslas tradīcijas un mūsdienu cilvēka estētiskās prasības.

Katrai tautai ir savas gadu tūkstošu ritumā izkristalizējušās tradīcijas, plašu tautas masu kopīgi radīta mākslas forma un rotājumu valoda. Zaudējot vai neizmantojot tautā saglabāto tradīciju progresīvo daļu jaunā radīšanai, zaudējam savu dabisko barotni.

Padomju lietišķās mākslas stils veidojas no agrākajiem atsevišķo padomju tautu skaistākajiem lietišķās mākslas paraugiem.

Šai sakarā mēs attīstām savu nacionālo lietišķo mākslu nevis kā pašmērķi, bet gan lai kopīgā sniegumā varētu dot vispozitīvāko ieguldījumu.

L A T V I E Š U
MĀKSLAS VĒSTURES
J A U T Ā J U M I

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

LATVIJAS PSR
VALSTS MĀKSLAS AKADEMĪJAS DIBINĀŠANA
UN DARBA SĀKUMS

S karbs bija 1919. gada pavasaris Padomju Latvijā. Naidīgās pretvaras postīgais, nežēlīgi ārdošais vējš traucā nost tikko plaukt sākušās jaunās dzīves asnus.

Tautas sapņu un gribas priekšposteņi — padomes tomēr, neizlaižot ieroči no rokām, nelokāmi stājās pie grandiozā, tautas nākotnei veltītā dzīves pārveidošanas darba. Un tas piešķīra šim skarabajām, straujajām dienām cīņas un jauncelsmes patosa skaistumu, kuru nerims pieminēt un apdziedāt nākamās paaudzes.

Tajā varonīgajā pavasarī pirms 40 gadiem tika likti pamati ne tikai jaunai ekonomiskai un sabiedriskai dzīvei. Tajā tika aizsākti arī daudzi vēsturiski pasākumi kultūras laukā, kas pierāda, ka tiešām mūzas neklusēja, kad runāja ieroči. Padomes atnesa latviešu tautai to, par ko veltīgi sapņot bija cara un vācu baronu jūgā, — savu universitāti, tautas konservatoriju, operas un drāmas teātrus un visbeidzot — arī mākslas akadēmiju jeb, kā toreiz tā tika saukta, proletāriskās mākslas darbnīcu (arī Maskavā un Petrogradā, tāpat citās padomju republikās šajā laikā dibināja šādas proletāriskās mākslas darbnīcas).

Praktiski tapt un veidoties tai tomēr vajadzēja pavisam citos apstākļos — buržuāziskā kontrrevolucionārisma un nacionālā šovinisma atmosfērā.

Nedrīkstēdams atteikties no daudziem padomju varas pasākumiem, ko sabiedrība tik jūsmīgi apsveica, un cenšoties iekarot sev popularitāti, buržuāziskās valdības ministru kabinets jau tā paša — 1919. gada augustā par praktiski vēl neesošās akadēmijas direktoru iecēla V. Purvīti. Purviša un daudzu citu vēlāko akadēmijas pedagogu vārdi bija minēti

arī Izglītības tautas komisariāta aicinājumā 1919. gada pavasarī. Tajā bija teikts: «Par darbnīcu vadītājiem tiek uzaicināti no vecākiem meistariem — Kuga, Purvītis, Purits, Tilbergs, Zariņš, Madernieks, Dzenis u. c., no jaunākiem — Vidbergs, Ubāns, Zaļkalns, Tone, Drēviņš.»

Akadēmijas padomes pirmā sēde notika 1921. gada 24. februārī. Tajā piedalījās direktors profesors Purvītis, profesors Tilbergs, profesors Zariņš, profesors Felsbergs, docenti Kuga un Zaļkalns.

Jau no tā vien, ka akadēmijas padomes pirmā sēde notika pusotra gada pēc direktora apstiprināšanas amatā, redzams, cik gausi attīstījās organizēšanas darbs. Kādi tam bija iemesli?

Buržuāziskā valdība, atļāvusies sev tādu žestu kā direktora iecelšanu, tomēr nesteidzās ar šāda centrāla mākslas orgāna radišanu. Akadēmijai bija vajadzīga programma, zināma nostādne. Visa tā tieši trūka buržuāziskās kultūras ideologiem, kas mētajās starp dažādu uzskatu krastiem, padodoties dekadences duļķainajai straumei. Trūka arī līdzekļu šī pasākuma finansēšanai. Tos izšķieda daudzās politiskās partijas savās savstarpējās cīņās. Bija arī vēl citi iemesli.

Sabiedrība bija tomēr pārāk ieinteresēta akadēmijas jautājumā, lai atstātu to pašplūsmā. Jau ar 1920. gadu presē sāka regulāri parādīties savstarpēji polemiski raksti — «Akadēmijas jautājumā», «Akadēmijas lietā» u. tml. Ar katru gadu to skaits pieauga un domstarpības saasinājās. Tā tas turpinājās vēl arī labu laiku pēc akadēmijas darbības sākuma.

Vairākums no šiem rakstiem aizstāvēja uzskatu, ka akadēmija esot vecu laiku piederums, ka, lūk, «brīvajā Latvijā» esot jābūt «brīvai mākslai», bet akadēmija esot lieks un nevajadzīgs greznums. Ja daļēji tā arī būtu pieļaujama, tad tikai kā kāda sevišķa jauna tipa skola, kas ne ar ko nelīdzinātos nevienai no vecajām akadēmijām. Sevišķi daudz uzbrukumu šajā sakarībā nācās izciest bijušai Pēterburgas akadēmijai, kurai modernisti atņēma jebkuru nozīmi nopietnas mākslas attīstībā.

Šī naida kurināšana no dažādu grupu un partiju puses, kas nereti dēvēja sevi par «kreisiem», «progresīviem», patiešām dezorientēja māksliniekus un izraisīja arī viņu vidū atklātu protestu pret akadēmiju.

Visi šie uzbrukumi akadēmijai, akadēmijas lomas noliegšana un saucieni pēc tā, ka vairāk jāatbalsta radošie mākslinieki, patiesībā bija kāda ļoti bēdīga apstākļa otra puse: tā bija buržuāzijas varā nodotā mākslinieka cīņa par eksistenci, cīņa maizes kumosa dēļ.

Radošo mākslinieku stāvoklis tiešām bija neapskauzams. Zīmīgi vārdi teikti J. Madernieka rakstā «Mākslas akadēmijas lietā»: «Visa mākslas dzīve sāk gurt un stingt un nekustas no vietas... Kails tukšums visapkārt — pelēkā miglā līts... Ja arī uz priekšu mākslai no valsts puses tiks piegriezta tikpat maza ievēriba kā līdz šim, diez vai tad akadēmijas lieta nebūs jāatliek uz garā sola.»¹

Mazā budžeta dēļ tika atlaisti darbinieki, apvienoti viņu pienākumi akadēmijā ar pienākumiem muzejā. Dekāni visās nodaļās strādāja bez atalgojuma, jo arī to budžets neatlāva. Pirmajos gados iegādātā oforta spiede ilgu laiku stāvēja nelietota, jo trūka līdzekļu tās uzstādīšanai. Mācību darbu uzsākot, parādījās zīmīgs padomes lēmums: «Akadēmijas atklāšanu noorganizēt bez kāda atklāšanas svētku akta, jo tas būtu saistīts ar dažiem izdevumiem, kas tagad, ievērojot grūtos finansiālos apstākļus, nav vēlams.»²

¹ Latvijas Vēstnesis, 1920, 6. nr.

² Mākslas akadēmijas padomes sēdes protokols 1921. g. 10. okt., 45. lpp.

Mēģinājums atvērt aušanas meistardarbnīcu beidzās ar neveiksmi atkal tā paša trūcīgā budžeta dēļ. Ar budžeta grūtībām cīnījās arī visas pārējās mākslas iestādes, par ko 1921. gadā ziņoja raksts «Mūsu mākslas iestādes draud izirt»¹.

Akadēmijas nepieciešamību 1920.—1921. g. bez pašiem akadēmijas organizatoriem atzina tikai ļoti šauras aprindas. Tā padomju laikā pazīstamais mākslas darbinieks A. Purīts, kura vārds bija minēts arī Izglītības komisariāta uzaicinājumā, uzdrošinājās pateikt: «Akadēmija ir vajadzīga, mums ir vajadzīga akadēmija kā īpatnēju, stingru principu un zināšanu sakopotāja, attīstītāja un papildinātāja...»²

Mākslas akadēmija uzsāka darbību 1921. g. 12. oktobrī. Atzinības cienīga ir pirmo Mākslas akadēmijas vadītāju darbība. Viņi spēja izvadīt akadēmiju cauri visai šai partiju un grupu domstarpību jukai, neņemot vērā ne personīgu nomelnošanu, ne akadēmiskās skolas principu aizskaršanu, un nostiprināt tās pozīcijas un autoritāti latviešu mākslas dzīvē.

Stiprus pamatus mūsu mākslas skolai lika tās pirmais rektors un organizators profesors V. Purvītis. Jau pirms pirmā pasaules kara, vadot Rīgas mākslas skolu, viņš sapņoja par augstāko mākslas skolu Latvijā. Viņa pēcteči akadēmijas darbā ļoti augstu novērtēja V. Purviša nozīmi akadēmijas tapšanā. Tā, piemēram, J. Kuga, kas bija akadēmijas rektors pēc V. Purviša, atzīmē: «Kā Rīgas pilsētas mākslas skolas direktors V. Purvītis pašķīris ceļu Latvijas Mākslas akadēmijai jau priekš kara laikā. Latvijas Mākslas akadēmijas tapšanā V. Purviša enerģiskā un tālredzīgā darbība ir bijusi izšķiroša.»³

Neaizstājams palīgs organizatoriskos jautājumos V. Purvītim bija profesors *Pēteris Feders* (1868—1936) — akadēmijas inspektors, vēlāk prorektors. Tāpat kā V. Purvītis, arī P. Feders bija Pēterburgas Mākslas akadēmijas absolvents un no 1910. g. — akadēmiķis. Būdam arhitekts, viņš pirms tam bija daudz darbojies ārpus Latvijas. 20.—30. gados Latvijā viņš bija arī Brāļu kapu komitejas tehniskās komisijas priekšsēdētājs un vadīja Jelgavas pils pārbūves darbus. P. Feders bija labs seno laikmetu un stilu zinātnis. Līdzās administratīvi organizatoriskajam darbam viņš akadēmijā mācīja arī vairākus ļoti atbildīgus priekšmetus: perspektīvas mācību un ēnu teoriju, kompozīciju, ornamentu stilu un kultūras vēsturi. Akadēmijas pamatu veidošanā liela nozīme bija arī pārējiem akadēmijas padomes locekļiem — profesoriem R. Zariņam, J. Tilbergam, J. Felsbergam, J. Kugam, vēlākajiem dekāniem, klašu un darbnīcu vadītājiem.

Kādi bija šie pamati?

1921. gada 12. oktobrī «Jaunākajās Ziņās» publicētajā sarunā ar V. Purvīti lasām: «Akadēmijas mērķis — bez nevajadzīga formālisma pašķirt ceļu uz mākslu visiem tiem, kam vien ir dāvanas un izturība darbā.»

No šīs V. Purviša deklarācijas izriet divi ļoti nozīmīgi principi, kurus iepriekš minētā akadēmijas padome lika akadēmijas pamatos un konsekventi aizstāvēja, — *reālisms* un *demokrātisms*.

Akadēmijas organizatoru pamatsastāvs nāca no krievu mākslas skolām — no Pēterburgas Mākslas akadēmijas un Štiglica centrālās zīmēšanas skolas. Viņu daiļrades un uzskatu pamatos bija liktas stingras akadēmiskā reālisma tradīcijas. Tām pievienojās cieņa pret latviešu nacionālās kultūras demokrātiskām tradīcijām, kuras viņi gribēja izkopt tālāk, bet nevis upurēt moderno virzienu formālismam.

¹ Jaunākās Ziņas, 1921, 189. nr.

² Latvijas Vēstnesis, 1921, 174. nr.

³ Apraksts par prof. V. Purviša dienesta gaitu Latv. Mākslas akadēmijā, 105. lpp.

Akadēmijas vadības principiālā nostāja reālistiskas mākslas attīstībā un veicināšanā ne vienu reizi vien novērsa nevēlamas parādības, izlēcienus mākslas jautājumos. Tā, piemēram, kad 1923. gada sākumā Izglītības ministrija prasa akadēmijas padomei atsauksmi par starptautiskās futūristu izstādes sarīkošanu Latvijā ar valdības pabalstu 200 000 rbļ. apmērā un ar ceļa un uztura izdevumiem 3 pārstāvjiem, padomes domas skan: «Ievērojot to, ka valdība vairākkārt aiz līdzekļu trūkuma atraidījusi lūgumu pabalstīt vispārēju nacionālās mākslas izstāžu sarīkošanu Latvijā un arī tādu pašu izstāžu sarīkošanu propagandas nolūkā ārzemēs, kā arī stiprā mērā samazinājusi budžetu Valsts Mākslas muzejam priekš nacionālās mākslas veicināšanas, padome vienbalsīgi nepiekrīt valdības pabalsta izsniegšanai priekš minētās izstādes sarīkošanas. Bez tam aizrāda, ka internacionālai futūristu kustībai ārzemēs ir jau pilnīga krīze un Latvijas nacionālai mākslas attīstībai tā labumu nenesis.»¹

Protams, nav jāpārvērtē V. Purviša un citu toreizējās padomes locekļu politiskā tūredzība un sabiedriskie uzskati. Purviša sabiedriskajiem uzskatiem buržuāzijas diktatūras periodā bija pozitīva vērtība tiktāl, cik tie bija vērsti pret mākslinieku sadrumstalošanos partijās un grupās, no kurām priekšroku viņš nedeva nevienai, neļaudams arī akadēmijai pārvērsties par vienu no šādām grupām.

Ar savu pieaugošu autoritāti akadēmija pamazām sāka arvien vairāk ietekmēt mākslas dzīves attīstību Latvijā. Tagad, vēstures perspektīvā vērojot notikumu attīstību 20. gados, rodas secinājums, ka ne jau bez akadēmijas ietekmes notika toreizējās «Rīgas grupas» straujā novēršanās no kubisma un konstruktīvisma eksperimentiem. Un noteikti — ne jau bez akadēmijas ietekmes māksla buržuāziskajā Latvijā pakāpeniski atgriezās reālistiska gultnē. Lai gan šī gultne bija buržuāziski šaura un sekla un tajā līdzās demokrātiskai strāumei plūda arī ideālists un pat šovinisms un lai gan akadēmiju beidza arī viens otrs formalists, akadēmijas ieguldījums reālistiskā attīstībā latviešu mākslā ir samērā liels un nozīmīgs. Protams, akadēmija bija tikai viens no stimulējošiem faktoriem šī perioda mākslas attīstībā. Jāņem vērā, ka arī pašu akadēmiju ietekmēja tā laika politiskie un ekonomiskie apstākļi. Akadēmija neaprobežojās ar augstas meistariības nostiprināšanu jaunajos māksliniekos, bet kļuva arī par latviešu mākslas labāko — reālistisko tradīciju sargātāju, turpinot un tālāk attīstot to, ko bija nostiprinājuši toreizējo akadēmiķu vecākie laikabiedri. Akadēmija 20.—30. gados izlaida vairākas paaudzes nopietni sagatavotu mākslinieku, kuru reālistiskā metode un aktīvā attieksme pret dzīves īstenību deva iespēju kļūt par ceļa cirtējiem latviešu padomju mākslā.

Jāsaka gan, ka ap 1923. g. presē sāka parādīties aizvien vairāk rakstu, kas aizstāvēja akadēmiju, jo tās pozitīvā nozīme jau bija jūtama.

Demokrātisms, kas mākslā vienmēr saistīts ar patiesu reālismu, bija jūtams visā akadēmijas diezgan autonomajā sistēmā. Vispirms jau tas atbalsojās padomes sastāvā, kuru saeima gribēja sašaurināt līdz rektoram un prorektoram ar goda biedriem, tādā kārtā at-raujot to no visa akadēmijas kolektīva un tā ikdienas darba. Uzvarēja tomēr akadēmijas vadības aizstāvētais padomes sastāvs, kurā ietilpa visi pilntiesīgie profesori un docenti, pedagogu pārstāvji un audzēkņu pārstāvis ar balsstiesībām visos jautājumos, izņemot amata vēlēšanas un grāda piešķiršanu.

Nav pārprotama arī padomes vilcināšanās un vairākkārtēja atlikšana apspriest jautājumu par studentu korporācijas dibināšanu. Iecerētās korporācijas «Rāmava» statūti tā arī netika apstiprināti. Tikai 1923. gadā padome deva piekrišanu dibināt korporāciju

¹ Mākslas akadēmijas padomes sēdes protokols 1923. g. janv., 3. lpp.

«Rūķis», kas vismaz ar nosaukumu atgādināja veco latviešu mākslinieku radošo pulciņu Pēterburgā.

Audzēkņu uzņemšana pirmajos gados notika ar lielām atlaidēm izglītības cenza ziņā. Nemaz nerunājot par vidusskolu, daudzi tika uzņemti pat ar nepabeigtu pamatskolas izglītību. Latvijas apstākļos šai laikā arī būtu bijis nevietā prasīt no katra talantīga jaunieša, kas tiecās kļūt par mākslinieku, lai viņam būtu vispārējā vai pat speciālā vidējā izglītība. Taču šādas jaunatnes bija ļoti daudz. Tāpēc akadēmija gāja pareizo ceļu, pirmajos gados uzņemot akadēmijā tikai uz patstāvīgo darbu un speciālo priekšmetu eksāmena sekmju vērtējuma pamata. Tādā kārtā akadēmijā iekļuva un vēlāk par izcili mākslinieku izauga ne viens vien kalpa vai rokpeļņa dēls. Ka no zemākiem tautas slāņiem nākamo audzēkņu skaits bija liels, par to liecina arī akadēmijas padomes lūgums 1923. g. Kultūras fondam piešķirt līdzekļus stipendijām trūcīgo audzēkņu atbalstam, šajā sakarībā atzīmējot: «Padome nāk pie slēdziena, ka ļoti daudziem trūcīgiem, bet ļoti apdāvinātiem audzēkņiem aiz materiāliem apstākļiem nav iespējams apmeklēt visas stundas...»

Pirmajā mācību gadā no 308 reflektantiem akadēmijā tika uzņemti 206. Pie kam V. Purvītis atzīmē, ka telpu puslīdz ērtai strādāšanai ir tikai 160 audzēkņiem.

Par šo pirmo audzēkņu sastāvu mācību gada sākumā profesors V. Purvītis saka: «Audzēkņu sastāvs nopietns, centīgs, ar lielu darba mīlestību un rakstura stingrību... Daudz laicinieku. Uz tiem var likt lielas cerības.»¹ Starp pirmajā gadā uzņemtajiem audzēkņiem bija daudzi vēlāk pazīstami latviešu mākslinieki: I. Zeberīns, P. Upišs, A. Spertāls, J. Pūpols, J. Briedis, H. Likums, G. Kruglovs, Ā. Skride, O. Pladers, R. Pinnis, J. Bīne un daudzi citi. Nākamajā — 1922. gadā starp uzņemtajiem bija A. Apinis, E. Kalniņš, K. Melnbārdis, Ž. Sūniņš, J. Rikmanis un citi.

Vairāki no viņiem, kā P. Upišs, A. Spertāls (miris 1961. g. 6. sept.), G. Kruglovs, Ā. Skride, A. Apinis, E. Kalniņš, ir tagadējie akadēmijas pedagogi.

Mācību darbu sākot, visu akadēmijas kolektīvu spārnoja liels, radošs entuziasms. V. Purvītis, atzīmējot apstākļus, kādos nāksies strādāt, — šaurās un slikti apgaismotās telpas, ierobežoto budžetu, uzsver: «Bet viens drošs kapitāls mums ir: tas ir darba prieks un izturība kā profesoros, tā audzēkņos. Ar to mēs droši sākam darbu pārliecībā veikt visus šķēršļus.»²

Akadēmijas pamatstruktūra veidojās pēc reformētās Pēterburgas akadēmijas parauga, sadaloties zemākajā un augstākajā nodaļā. Zemākajā nodaļā, kurā mācības bija paredzētas 3—4 gadus, ietilpa vispārīgās zīmēšanas un gleznošanas klases, kā arī atsevišķas meistarklases un zinātnisko priekšmetu kursi. Starp zinātniskajiem priekšmetiem vadošo vietu ieņēma kultūrvēsturiski kursi: vispārīgā mākslas vēsture, kultūras vēsture un literatūras vēsture. Vēlākajos gados liela uzmanība tika pievērsta arī pedagoģiskiem priekšmetiem, kas deva iespēju visiem akadēmijas absolventiem sekmīgi darboties arī par mākslas pedagogiem.

Zemākajā nodaļā līdzās dienas klasēm pastāvēja arī vakara nodarbības zīmēšanā. Tāpat pastāvēja arī brīvklausīju institūts.

Augstākajā nodaļā, kurā nodarbības bija paredzētas kādus 5 gadus (šis skaitlis nebija stabils), bija atsevišķas *meistardarbnīcas*. Pirmajā gadā sāka darboties dabas skatu glezniecības darbnīca V. Purvīša vadībā, figurālā — J. Tilberga, grafiskā — R. Zarīņa, dekoratīvā — J. Kugas un skulpturālā — K. Rončevska vadībā. Nākamajā — 1922. g. bez stājskulptūras darbnīcas atvēra vēl arī lietišķi dekoratīvās skulptūras darbnīcu, par kuras vadi-

¹ Jaunākās Ziņas, 1921. 232. nr.

² Jaunākās Ziņas, 1921. 232. nr.

tāju kļuva B. Dzenis. Šī darbnīca gan finansiālu, gan citu apstākļu dēļ vāji attīstīja savu profilu. 20. gadu vidū nereti presē bija sastopami aizrādījumi, ka šās nodaļas profils ir pārāk plašs un izplūdis un mēģinājums apvienot mākslas galdniecību ar juvelierdarbiem sevi neattaisno.

Akadēmijas vadībā vispār bija jūtama liela sliecība uz mākslas amatniecību, bet ierobežotie līdzekļi neatļāva ierīkot nepieciešamās darbnīcas. Tikai 1924. gadā sāka organizēt mākslas keramikas darbnīcu, kuru vadīja profesors R. Pelše. Pārējo lietišķi dekoratīvās mākslas darbnīcu iecere palika nepiepildīta.

Uzmanība pret lietišķās un dekoratīvās mākslas jautājumiem, tieksme pēc konkrētas sašķares ar apkārtējo dzīvi, audzēkņu iemaņu attīstīšana praktiskā patstāvīgā darbā ir viena no ļoti nozīmīgām un pozitīvām pusēm agrīnās akadēmijas mācību procesā. Dekoratīvās darbnīcas audzēkņi, piemēram, izpildīja dažādus akadēmijas pieņemtus pasūtījumus, gleznojot daudz dekorāciju pašdarbības skatuvēm un ievērojami ceļot šīs mākslas nozares līmeni, sevišķi uz laukiem. Akadēmijas bronzas lietuve arī pieņēma pasūtījumus, kuros veica skulptūras darbnīca kopīgiem spēkiem. Tas attīstīja gan audzēkņu meistarību, gan patstāvību. Šīs tradīcijas nenoliedzami bija pārņemtas no Stiglica mākslas skolas, kuras absolventi bija vairāki darbnīcu vadītāji (J. Kuga, R. Zariņš, R. Pelše u. c.). Tās tuvināja akadēmiju dzīvei.

Audzēkņu darbu stimulēja arī prēmijas, kas tika piešķirtas par labākajiem kursu un vasaras prakses darbiem. Tā jau pirmā mācību gada beigās prēmēto skaitā sastopami pazīstami vārdi: Skride, Upītis, Lūkums, Pladers, Danenhiršs u. c.

Jāpiebilst tomēr, ka šīs prēmijas sniedza vairāk gan morālu gandarījumu. Materiāli tās maz atvieglināja buržuāziskās akadēmijas studentu visumā grūto stāvokli. Tā žurnālā «Students» 1924. gadā lasām: «Kaut gan mācību maksa Mākslas akadēmijā ir zemāk nekā universitātē (1250 rubļu semestri), tomēr audzēkņu stāvoklis ir neapskaužamāks, jo par materiāliem katram audzēknim iziet ap 2000 rubļu mēnesī.»¹

Mācību sistēma pirmajos gados no programmas viedokļa grūti izsekojama, jo atradās vēl veidošanās stadijā. Tāpēc pirmā audzēkņu darbu izstāde kļuva arī par pirmo audzēkņu un audzinātāju darba uzskatāmu atskaiti. Šī izstāde tika atvērta 1924. g. 27. aprīlī. Turpmāk šādas izstādes kļuva par gadskārtēju tradīciju.

Studentu darbu izstāde tika ļoti plaši vērtēta presē, un tas arī ir galvenais avots, no kura varam gūt ziņas par akadēmijas darba toreizējo līmeni. Jāpiebilst gan, ka šīs vērtējums ne vienmēr bija objektīvs.

Pirmā audzēkņu darbu izstāde bija ļoti plaša. Tā aptvēra vairāk nekā 3000 darbu, kuros ietilpa galvenokārt kursa darbi zīmējumā, glezniecībā, veidošanā.

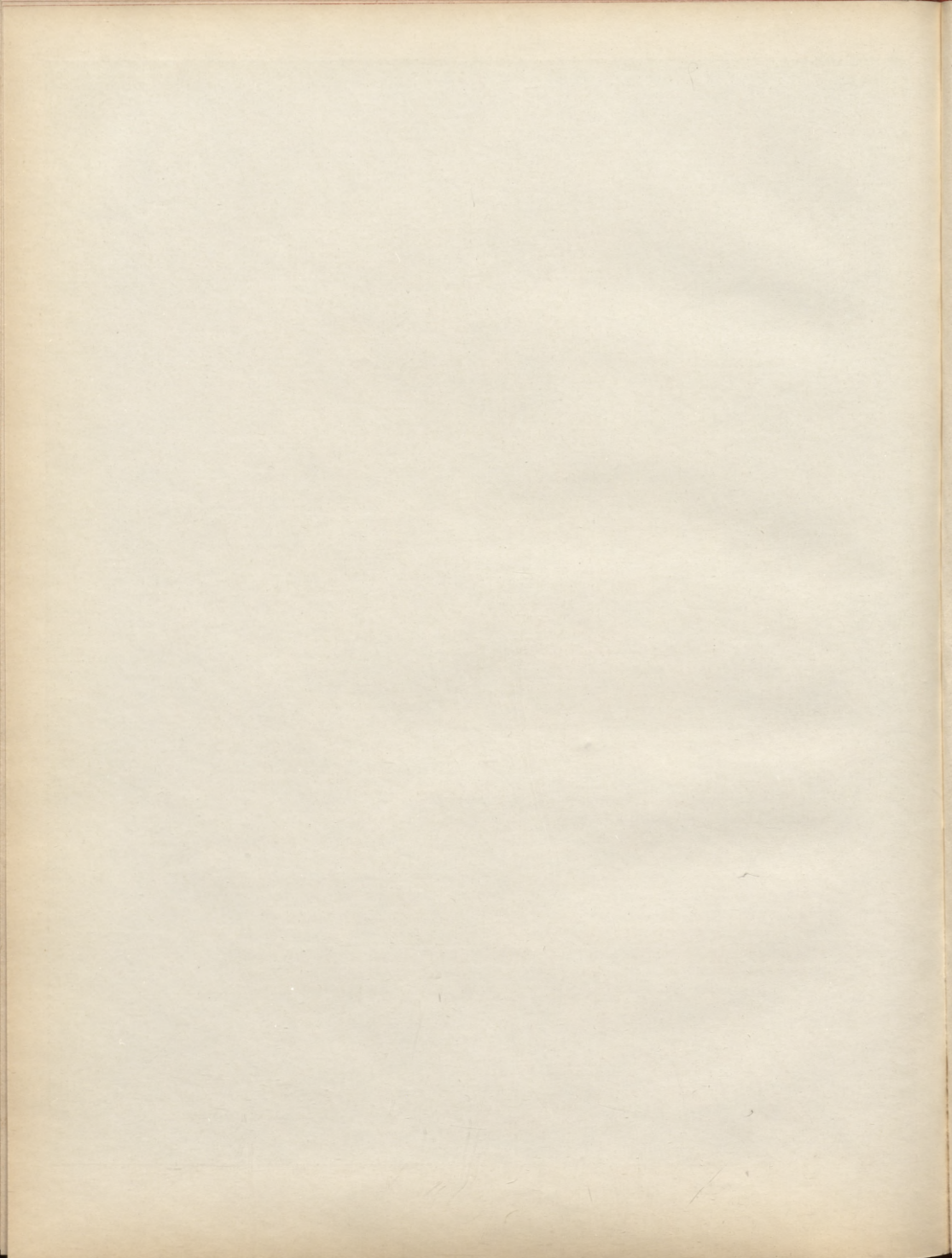
Objektīvu vērtējumu izstādei un visam akadēmijas darbam devis tālnieks G. Šķilters. Savā recenzijā viņš rakstīja: «Akadēmijā valda reālistisks un impresionistisks gars. Te māca jau atzītas un neapšaubāmas patiesības, pieņemtas vērtības un iet pazīstamus ceļus.

Nekādus problemātiskus virzienus un utopiskas strāvas te nepieņem. Citādi tas arī nemaz nevar būt. Meklēt nezināmas jaunas vērtības, maldīties un kļūdīties drīkst tikai gatavi mākslinieki.» Un tālāk: «Audzēkņos nomanāms darba prieks, nopietnība un enerģiska griba censties pēc pilnības. Godam jāmin arī akadēmijas vadītāji un organizētāji, kuri samērā īsā laikā pratuši tagadējos nelabvēlīgos apstākļus saorganizēt un nostādīt skolu, un sasniegt tik teicamus panākumus.»

Gandrīz vienbalsīgi pozitīvu vērtējumu izpelnījās I kursa darbi. Šā kursa vadītāji ziņošanā K. Miesnieks un gleznošanā L. Liberts.

¹ Students, 1924, 19. nr.

Taustot vājās vietas akadēmijas darbā, J. Madernieks savā recenzijā aizrāda, ka vēl vāji jūtama sistēma zīmējuma pasniegšanā. Zīmējumā pirmajā vietā jāstāda visumā aptverta struktūra, samērīgi izjusts formu, virsmas veidojums, bet ne stiegru, dziļu, kauliņu siki izzimēts saraibinājums, kā tas redzams izstādītajos darbos. Vienotas sistēmas trūkums šajos gados atsevišķu priekšmetu mācīšanā ir vēl pilnīgi saprotama un pieļaujama parādība. Tikai, diemžēl, buržuāziskajai akadēmijai tā palika raksturīga arī turpmāk. Valdīja atsevišķu meistaru metodes un uzskati, bet ne sistēmas vienotība. Tas arī noteica ļoti lielu atsevišķu meistaru, sevišķi darbnīcu vadītāju ietekmi uz audzēkņiem. Vēl jāpiebilst, ka ne visu akadēmiju bija pārņēmusi šī «dziļliņu un stiegrojumu» izziņēšana. Tā docents K. Jansons atceras, ka K. Rončevskis skulptoriem mācījis spēcīgu konstruktīvu zīmējumu.

Tēlniecības darbnīca vispār bija viena no pirmajām, kas nostājās uz stingriem pamatiem. Izšķiroša nozīme te, protams, bija tās vadītājam K. Rončevskim, kuru viņa audzēknis, šodien mūsu docents K. Jansons, atceras kā labu pedagogu ar lielu autoritāti un augstu kultūru. Jauno mākslinieku zināšanu pamatā viņš lika dziļu anatomijas un monumentālo formu izpratni, neuzspiežot savu personīgo stilu. Par šīs darbnīcas sekmīgo attīstību runā arī tas, ka jau 1925. gadā to beidza divi tēlnieki — Jansons un Lezdiņš, kas līdz ar to ir arī pirmie akadēmijas absolventi. Viņu diplomdarbi — «Cīņa ar kentauru» (Jansons) un «Mierinājums» (Lezdiņš) ar savu spēcīgo uzbūvi un skaisto formu ritmu ir vainagojums akadēmijas pirmo gadu darbam un iesākums veselai plejādei spēcīgu skulptoru, kuras bija sagatavojusi K. Rončevska darbnīca un kuri tagad ieņem vadošo vietu mūsu padomju tēlniecībā.

Sarp vadošajām darbnīcām akadēmijā pirmo gadu noslēgumā izvirzījās arī V. Purviša vadītā *dabas skatu darbnīca*. Izstādes recenzijā par to tika rakstīts: «Še manāmi rosīgi mākslinieciiski impulsi. Daži ainavu darbnīcas audzēkņu gleznojumi ieņemtu cienīgu vietu vienā otrā mūsu mākslas izstādē.» Recenzenti sevišķi izceļ Ā. Skrides un J. Pūpola darbus. Bet līdzās atzīmē arī pārāk spēcīgo, kā G. Šķilters izsakās, «fascinējošo» vadītāja ietekmi, izteicot šaubas, vai šiem audzēkņiem būs pietiekami daudz zināšanu, lai strādātu patstāvīgi, bez Purviša iespaida. Še nu jāatceras, ka J. Pūpols, kurš beidza akadēmiju vēl 20. gados, tiešām visu mūžu vairāk vai mazāk turpināja gleznot V. Purviša iespaidā, kamēr Ā. Skride jau beidzamajos studiju gados ieguva daudz lielāku patstāvību.

1925.—1926. mācību gadā akadēmijā sāka darboties vairāki jauni mācību spēki, kuri nāca no toreizējās «Rīgas grupas» — V. Tone, Ģ. Eliāss, K. Ubāns. Tā laika prese rakstīja: «Purvītis ir pūlējis, līdz sadabūjis akadēmijā vislabākos mācību spēkus, kādi vien mums ir simbrīžam. Akadēmijā tagad reprezentēti ne vien pozīcijas, bet arī visi galvenie opozīcijas spēki.»¹

So abu «pozīciju» tuvināšanās faktiski nozīmēja akadēmijas pirmā tapšanas un veidošanās perioda noslēgumu. Akadēmijas autoritāte un hegemonija bija nostiprināta tiktāl, ka tā kļuva par saprašanās un kopējas darbības lauku līdz tam dažādu mākslinieciisku uzskatu pārstāvjiem. Pareizi saprazdami akadēmijas nozīmi un uzdevumus latviešu mākslas attīstībā, viņi sekmīgi turpināja kopīgi vadīt jaunos mākslniekus. Tāpēc arī tā jaunā audze, kas 20. gados akadēmijā «vingrināja spārnus tāliem lidojumiem», izauga par reālistiskās mākslas meistariem, spējīgiem savu daiļradi piepildīt ar tām idejām, kuru varenā ieskaņa tika dota jau 1919. gadā.

¹ Balss, 1925. 284. nr.

VOLDEMĀRA ZELTIŅA PAŠPORTRETS

(ATMIŅU SKICE)

Voldemāra Zeltiņa pašportrets, kas nesen atrasts Aleksandra Štrāla atstāto darbu kopā, liek mums pakavēties pie šī apdāvinātā un vienmēr radoši nemierīgā, bet nabadzības novārdzinātā un beidzot traģiskā nāvē aizgājušā mākslinieka — gleznotāja un grafiķa.

Mums visiem gribas savus aizgājušos māksliniekus redzēt arī viņu konkrēti cilvēciskajā izskatā. Līdz šim iespēstajos attēlos Voldemāru Zeltiņu mums rādīja tikai divi ne visai izdevīgi fotouzņēmumi un vēl A. Štrāla mazais zīmējums «Latviešu tēlotājas mākslas» 1958. g. materiālos, kur portretējamais ar plaukstu aizsedzis vaigu, tā ka redzama tikai izmisuma pilnā acs. Jaunatrastais pašportrets labi papildina mūsu priekšstatu par mākslinieka cilvēcisko seju. Bez tam nav jāpiemirst, ka pašportrets ir arī labākais pašraksturojums, ja vien tas darināts nopietni, kā šinī gadījumā.

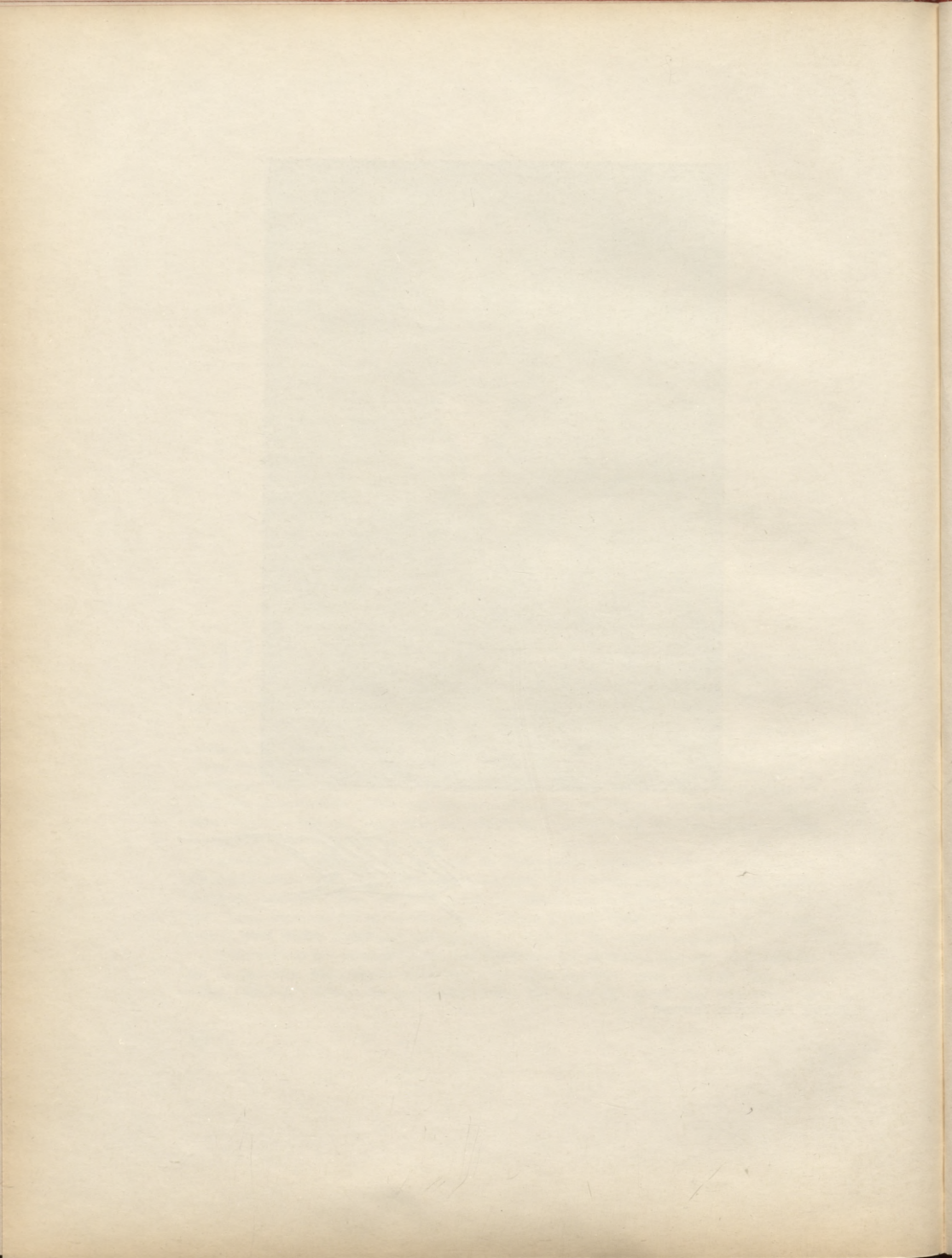
Kā zināms, Voldemāra Zeltiņa mūzs un darbs pēkšņi aprāvās 1909. g. 13. septembrī. Tātad aiztecējuši jau vairāk nekā piecdesmit gadi, un pavisam maz palicis to laikabiedru, kas esam redzējuši Zeltiņu vēl dzīvu un, skatīdamies viņam sejā, lūkojuši uzminēt viņa likteni. Tāpēc rodas doma: vai nebūtu mums katram jāatstāj kāda liecība, kas, lai arī subjektīvi, kaut mazliet apgaismotu interesanto un reizē arī tik traģisko personību?

Kad runājam par mūsu tēlotājiem māksliniekiem, kas traukušies sevi visu atdot mākslai, tad no paaudzes, kas mākslas dzīvē ienāca ap nemierīgo 1905. gadu, vispirms man gribas minēt Voldemāru Zeltiņu un Aleksandru Štrālu, bet jo sevišķi pirmo. Abi bija nākuši no

V. Zeltnis

V. Zeltnis. Pašportrets. Tempera

strādnieku ģimenēm, abi bija izbaudījuši trūkumu jau B. Blūma zīmēšanas skolas laikā, nabadzībā turpinājuši savas meklējumu un darba dienas — un Zeltiņš atkal pat sūrāk un kvēlāk nekā Strāls. Taču latviešu buržuāzija, kas būtu varējusi pamanīt tik apdāvinātos jaunekļus un tos pabalstīt, bija ar aklumu un stulbumu sista.

Pēc 1905. g. straujajiem politiskajiem uzplūdiem ar īso brīvības pavasari, kad nepaspēja pat nodibināties projektējamā latviešu mākslinieku biedrība Rīgā, sekoja smagie reakcijas gadi. Kultūras dzīvē daļēji iemetās dekadences mikrobi, kas bojāja literatūru, kā arī tēlotāju mākslu.

A. Strāls un V. Zeltiņš, kā bija sapazinušies Blūma skolā pagājušā gadsimta beigās, tā arī palika dzīvē un mākslas centienos tuvi visu mūžu. Un, kad Zeltiņš, būdams tikai trīsdesmit gadus vecs, atīrās no dzīves zaļā krasta un viņa skatiens jau dzīsa, pie viņa gultas bija klāt abi brāļi Strāli.

Nedomāju šē rakstīt Voldemāra Zeltiņa kaut cik plašāku biogrāfiju, bet tikai jautāt: ko mums saka šī seja pašportretā, ko stāsta šo acu skatiens, kas reālībai sen dzisis, bet dzīvs un modrs mākslas nemirstība? Jautāt: kā Zeltiņš šē ir parādījis pats sevi? Un mēģināt kaut ko atbildēt.

Atstātā pašportretā redzam kalsenu cilvēku, kura vaigs jau daudz plānāks nekā minētajos fotoattēlos. Tāds viņš uz mūža beigām tiešām bija, ja ne vārgāks. Un varētu vēl piebilst (kas pašportretā nav redzams): Voldemārs Zeltiņš bija vidēja, pat pamaza auguma, sēdēja vai gāja, mazliet sakucies uz priekšu, kā smagu nastu nesdams. Viņa dzīves nasta tiešām nekad nebija viegla. Un tad Zeltiņā bija vēl daudz zemes smaguma, laucinleka dabas, tā ka likās — viņa rokās labāk iederētos cirvis vai lāpsta nekā ota vai zīmulis.

Apskatot tuvāk šo seju, jāsaka, ka mūsu acu priekšā gudrs un ass vērotājs, kas nolūkojas apkārtne ar zināmu, pat nepārprotamu neuzticību un skepsi. Kā nu ne — viņš tika vairākkārt piedzīvojis ir lielu vilšanos, ir zākāšanas un vajāšanas. Jau zīmēšanas skolā par aizrautīgu pieķeršanos toreiz vēl jaunajam Vilhelmam Purvītim Benjamiņš Blūms viņu izslēdza no skolas, lai gan iepriekš pats bija piešķīris pat stipendiju kā savas skolas labākam audzēknim.

Publīka sākumā zobojās par Zeltiņa gleznu neparasto apdari, par otas platajiem vilcieniem, par tīro krāsu spožumu un tamlīdzīgi. Zeltiņš bija straujš tradīciju lauzējs, dumpinieks, jaunu ceļu gājējs. Viņam uzbruka, ja ne citādi, tad ar nicīgu un pārgudru plecu raustišanu. Kā lai tur nerastos neuzticība, spītība, līdz viņš brižam pat sabozās kā ezis. Sabozās pret apkārtni, pret visu pasauli, skarbi izbārās pat ar savu labāko draugu Aleksandru Strālu.

Zeltiņš bija lielā aizrautībā pieķēries savām gleznieciskajām atziņām — tiklab teorētiski, kā praktiski mākslai izvīrēja lielus un cildenus uzdevumus, pūlējās, centās, domāja, ka ir ko panācis, bet... cik maz, cik pārāk maz piedzīvoja saprašanas, atsaucības, atzinības! Viņa gleznas vai nu nemaz nepirka, vai arī tās bija jāatdod par smiekla naudu. Lielu un ļoti labu gleznu «Purvā» Zeltiņš bija atdevis par pieci rubļi.

Tad nu kā spītēdams Zeltiņš kļuva vēl patstāvīgāks, vēl konsekventāk lietoja tīrās, nejauktās krāsas, un viņa otas vilcieni un sitiieni kļuva vēl platāki un garāki, viņa krāsu zieds biežāks, līdz glezna sāka jau atgādināt mozaīku vai pat reljefu.

Kā īstenībā bija, tā arī pašportretā redzam Voldemāru Zeltiņu atturīgu. Bet tas tā, kamēr nebija ierauts disputā par mākslas jautājumiem. Ja ielaidās strīdā, tad kļuva redzams, ka viņš daudz lasījis un vēl vairāk pārdomājis.

Ne Zeltiņš, ne citi viņa tuvākie līdzgaitnieki nebaidījās kritizēt toreizējās slavenības. Kur vien viņiem likās, ka meistari vērtības apmaina ar ērtībām vai mākslinieks atsakās no sevis, lai dzītu peļņu vai ieraustu slavū, tur viņu kritika pacēla balsi, lai arī ne katreiz līdz iespējamam vārdam.¹

Vērojot portretu, mums, viņa vecajiem paziņām, nāk prātā Voldemāra Zeltiņa iesarkani dzeltenie mati, bārdiņa, ūsas, kas reti kad bija kārtībā, vēl retāk iepazinās ar frizieri — gan nevaļas, gan tukšās kabatas dēļ, gan vienkārši aiz tās pašas bohēmiskās spītības. Zeltiņu allaž redzēja apdilušā uzvalkā, novalkātos apavos. Ja kādreiz bija ticis pie jaunās kārtas, tad tā likās tik lēta un neizturīga, ka pats Voldemārs baidījās strauji paliekties, lai kur nesaplīstu.

Zeltiņš nekaitrējās citus pavilkēt uz zoba, deva saviem draugiem palamas. Arī iedomības, zināmas pašapziņas viņam netrūka. Dažreiz fantāzijā vai kalnus gāza. Teicās ar saviem jau esošajiem, bet jo vairāk ar saviem nākamajiem darbiem iesākt pavisam jaunu ēru ne tikai latviešu mākslā vien. Reizēm aiz pašpaļāvības piemirsās ir paša kļūmes, ir dzīves grūtības.

Pazīstamie fotouzņēmumi nestāsta par Zeltiņa neveiksmēm ikdienas dzīvē, bet pašportretā to var izlasīt. Tur viņš it kā skatās pats sevi kā kādā spogulī. Pareizi teica Pāvils Gruzna: «Mūsu Zeltiņš bieži vien nevar pateikt, vai viņam dzīvoklis un adrese ir vai nav.» Pa lāgam piemētās pie viena, pie otra drauga. Visilgāk nodzīvoja kopā ar abiem Štrāliem. Arī Augusta Dombrovska celtajā «Burtnieku mājā» Milgrāvī, kuru gan dažreiz leņpi saukāja par «Burtnieku pili» vai arī nievājoši par rakstnieku un mākslinieku nabagmāju. Štrāls un Zeltiņš to bija iesaukuši par «Burtnieku bada pili». Zeltiņš kādreiz teica: «Dzīvoju gan pili, bet divas dienas neesmu ēdis...» Sai namā iesākās arī Zeltiņa traģēdijas beigu cēliens.

Līdzās sasprindzinātai uzmanībai pašportretā izlasām smagu depresiju un lielas, lai gan apvaldītas sāpes. Gluži dabiski: citām nelaimēm un neveiksmēm bija pievienojusies arī grūta, tajos laikos vēl tikpat kā neārstējama nervu slimība. Jutoņa meta kūlepus — no fantāzijām par brīnumdarbu veikšanu līdz izmisuma ellei. Kā kalstošam kokam pēdējais skaistais zieds bija uzplaukusī romantiska mīlestība. Vēl pēdējā savas dzīvības gadā viņš lika vislielākās cerības, ka viņu glābs sievietes mīlestība. Konkrēti runājot, Voldemārs Zeltiņš bija dziļi iemīlējis kāda kuģu īpašnieka meitā, vēl tikai ģimnāzistē. Šķita rodām arī pretmīlestību, brīžam jutās vai laimīgs. Bet tad pēkšņi nāca liela vilšanās... Meitenei bija gadījiesies labāka partija, nabaga māksliniekam viņa pagriezta muguru. Zeltiņu sagrāba dziļš izmisums, un viņš ledzēra nāves zāles. Nevarēdams sāpēs ne valdīties, ne nomirt, viņš vēl atbrauc uz Rīgu pie Štrāliem, izstāsta, kas noticis. Štrāli nobistas, visiem dvēseles spēkiem lūko nelaimīgo pierunāt doties uz slimnīcu, lai ārsti darītu, kas darāms. Saindētais sākumā vēl pretojas, tad sāpēs padomam piekriņ. Ar drauga palīdzību Zeltiņš nokļūst gan slimnīcā, ārsti visādā izpūlas, bet ir jau par vēlu. Nelaimīgais beidz elpot...

Voldemāru Zeltiņu apraka Rīgas Lielajos kapos. Pavadītāju bija tikai mazs pulciņš. Pie kapa kāds pareizi teica, ka Zeltiņš kā mākslinieks bija dzimis par agru. Viņu vēl toreiz nesaprata.

¹ Par Baltijas vācu mākslu V. Zeltiņš rakstīja žurnālā «Pret sauli». 1906. g. maija burtnīcā, nelielo apcerējumu nobeigdams ar šādiem vārdiem: «Tādēļ arī es ceru, ka šī Baltijas mākslas kultūra prātīgi lebrauks kapā ar visu apzeltīto štukatūru.»

Nelaime Voldemāru Zeltiņu neatstāja arī pēc nāves. Kad nākamajā — 1910. gadā draugi savāca atstātos darbus, varēja sarīkot pieklājīgu izstādi. Taču aizgājēju radu nevižības dēļ tie tagad gandrīz visi gājuši postā. Cik tagad vēl izdotos savākt, pavisam grūti pateikt. Tomēr zināmi vairāki darbi (privātu personu rokās) arī bez tiem, kas patlaban atrodas muzejā. Pie tam palikušas arī reprodukcijas, lai gan vienā krāsā un nelielā skaitā. Tagad Voldemāru Zeltiņu saprot labāk. Var teikt — pat tie pāris darbu, kas muzejā, nodrošina viņam cienīgu vietu latviešu mākslas vēsturē.

Kad jaunie mākslas zinātnieki stāties pie Zeltiņa jaunrades pamatīgākas izpētīšanas un novērtēšanas, būs jānoskaidro arī viņa gara radniecība ar holandiešu van Gogu (gleznu aparē) un ar krievu Vrubeli (koloritā un krāsu simbolikā). Bet Zeltiņš bija par lielu un patstāvīgu, lai viņam pārvestu aklū ietekmēšanos.

Tad vēl kāds moments, kas izpētāms. J. Rainis savu Kopoto rakstu IX sējumā pastāsta, ka viņi ar Zeltiņu 1905. g. projektējuši izdot humora un satīras žurnālu ar nosaukumu «Virpulis». Minētajā sējumā iespiests arī iecerētā žurnāla vāka zīmējums, ko darinājis Zeltiņš. Projekts netika realizēts.

Ciešāka sadarbība V. Zeltiņam nodibinājās ar progresīvo dzejnieku E. Treimani — Zvārģuļu Edvardu, piemēram, ilustrējot humora un satīras antoloģiju «Uz karstiem ķieģeļiem» (1904).

Un beidzot — Voldemāra Zeltiņa jaunatrstais pašportrets apcerams un analizējams kā mākslas darbs pats par sevi — neatkarīgi no biogrāfiskā elementa.

LATVIEŠU REVOLUCIONĀRI DEMOKRĀTISKĀ KARIKATŪRA

Latviešu revolucionāri demokrātiskā karikatūra 20.—30. gados ir viena no tām grafikas nozarēm, kas ļoti maz pētīta un arī maz aplūkota mūsu presē. Turklāt mākslinieku un mākslas zinātnieku vidū valda uzskats, ka latviešu revolucionārajai politiskai satīrai ir raksturīga zināma pelēcība un amatnieciskums. Taču diezin vai šīs domas piekritēji paši apzinās, ka viņi pauz buržuāzisko mākslas vēsturnieku melīgos uzskatus, kuri ar to palīdzību centās pamatot savas šķiras apgalvojumu par proletariāta nespējību kultūras un mākslas celtniecībā.

Šajā rakstā autors necenšas sniegt dziļu un vispusīgu aplūkojamā materiāla analīzi, bet tikai vispār raksturo politisko satīru no 1920. līdz 1940. gadam. Par savu uzdevumu viņš uzskata pievērst sabiedrības uzmanību šai latviešu pirmspadomju tēlotājas mākslas novārtā atstātajai nozarei.

Kā liecina no šiem iepriekš minētajiem gadiem saglabājusies periodika, šajā laikā, par spīti buržuāziskajam teroram, pēc oficiālajiem datiem — politpārvaldes «melnajiem sarakstiem», ir iznākuši un konfiscēti vairāk nekā simt sešdesmit revolucionāri demokrātiskās preses izdevumu, to skaitā 33 laikraksti un žurnāli, 43 grāmatas un brošūras utt. Šīs periodikas izdevumu lielākā daļa tikusi ilustrēta ar, dzēlīgiem politiska rakstura zīmējumiem un karikatūrām.

Buržuāziskās Latvijas laika nelegālajā, puslegālajā un iegālajā presē iespējās politiskās satīras milzīgais skaits liecināja par tās spēcīgo izaugsmi.

S. Haskins. Mana strādnieka deva

A. Pupa. Bads

K. Bušs. Kā kapitālisms
atrisina bezdarba problēmu

Paliekošu ieguldījumu revolucionārās satīras attīstībā devis legāli izdots laikraksts «Darbs un Maize» — Latvijas saeimas strādnieku un zemnieku frakcijas orgāns. Šī laikraksta, kā arī citu minētās frakcijas izdevumu lappusēs sistemātiski parādījās politiskās karikatūras par «brīvās, neatkarīgās Latvijas» iekšpolitikas un ārpolitikas aktuālajām tēmām. Jāatzīmē, ka visām politiskajām karikatūrām, kas parādījās komunistiskajā un strādniecības presē pašā Latvijā, kā arī latviešu periodikā, kura iznāca Padomju Savienībā, bija šķirisks raksturs, to mākslinieciskā valoda ar savu revolucionāro degsmi, naidu, dzelīgo un nesaudzīgo izsmieklu bija tuva un saprotama tautai. Tādēļ arī saprotams, ka šo mākslu, kas centās atmaskot buržuāziskās Latvijas valdošo šķiru neģēlības un varmācības un aicināja cīņā pret ekspluatatoriem un visiem proletariāta šķiras ienaidniekiem, drausmīgā niknumā ienāda un centās iznīcināt buržuāziskās Latvijas politpārvalde.

Laika trūkums, līdzekļu un poligrāfiskās tehnikas ierobežotība, pastāvīgā izsekošana, nemitigie konfiscēšanas un likvidēšanas draudi, protams, ietekmēja Latvijas strādniecības nelegālās, puslegālās un legālās preses politiskās satīras māksliniecisko apdari. Tās gandrīz visas bija izpildītas linogriezuma tehnikā vai līniju zīmējumā uz vaska papīra. Šīs tehnikas neprasija sevišķus izdevumus, un tām nebija vajadzīga speciāla iekārta. Kaut arī ārēji šīs politiskās satīras šķita nenobeigtas, to lakoniskā, politiskā forma lieliski atbilda savam uzdevumam — tās bija spēcīgs Komunistiskās partijas un strādnieku organizāciju uzskatāmās agitācijas ierocis. Cīnoties nevis pret atsevišķām personām, bet gan pret visas buržuāziskās kļīķes kundzību, revolucionārā satīra bija izveidojusi īpašu māksliniecisko

E. Grīnvalds. Kas galā galā maksās? (No kalendāra «Tekošais moments», 1925. g.)

valodu, kas vairāk pievērsās ekspresijai (žestikulācijai), mazāk tēlu iekšējam, individuālam un psiholoģiskam raksturojumam. Personāžu tipizācija tika izteikta ar ļoti vispārināta zīmējuma palīdzību. Sejas parasti bija attēlotas vispārināti, bieži vien neizstrādājot raksturīgos vaibstus. Revolucionārajās karikatūrās visa uzmanība tika pievērsta ne psiholoģiskajam portretam, ne individualitātei, bet gan visa zīmējuma kopīgajai izteiksmei, tēlojuma sociālajam raksturam.

Bieži vien valdošās buržuāziskās kliķes liekulības atmakošanai un izsmiešanai revolucionārās satīras autori izmantoja plašām masām pazīstamos simbolus, prasmīgi atradami tiem jaunu, attiecīgam laikam un notikumam raksturīgu izteiksmi. Spilgts piemērs teiktajam ir buržuāziskās Latvijas valsts ģerboņa pārfrāzējums. Tradicionālu atribūtu vietā attēlojot konkrētas buržuāziskā terora izsauktās parādības, šo satīru autori pārliecinoši atmaskoja «brīvās neatkarīgās Latvijas» isto seju, parādīja tās fašistisko raksturu.

Buržuāziskās Latvijas laikā iespiesto politisko satīru milzīgā skaita dēļ, no kurām daudzas bija arī anonīmas, grūti nākas noteikt, kas ir bijis vienas vai otras politiskās karikatūras autors. Politiskās satīras nozarē šajos gados aktīvi darbojās toreizējie iesācēji — jaunie mākslinieki, Tautas augstskolas mākslas studijas audzēkņi Ernests Kālis (1906—1939), Samuēls Haskins (dz. 1909), Kārlis Bušs (dz. 1912), Augusts Pupa (1906—1945), Alfrēds Žurgins (1902—1949), Jānis Aizēns (1899—1941), kas pazīstams presē ar pseidonīmu «Я-А», un vēl daudzi citi. Atsevišķos gadījumos politiskās satīras nozarē darbojušies arī Bernhards Danenhīršs (dz. 1894) un Latvijas PSR Tautas mākslinieks Arturs Lapiņš (dz. 1911).

„Maštava brunojaš“.

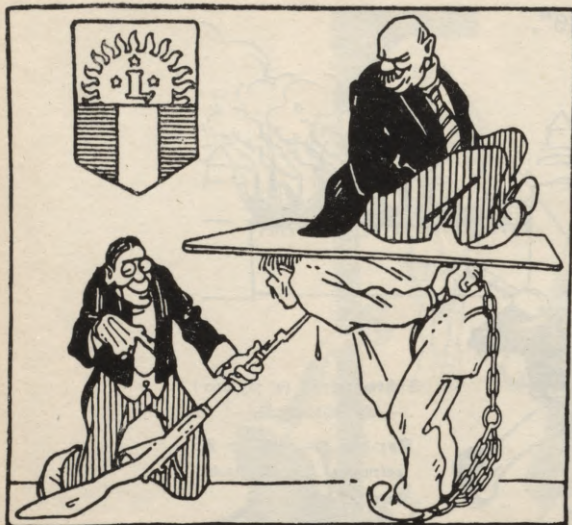

A. Vitollis. Maskava brunojaš. Latvju arāja kalendārs, 1928. g. M. «Prometejs»

Pēc Komunistiskās partijas rekomendācijas 1932. gadā revolucionāru mākslinieku organizācijā «Aktīvā mākslinieku grupa» apvienojušies Kālis, Haskins, Bušs, Pupa, Žurgins un citi, kuri ar savas mākslas palīdzību sāka aktīvu revolucionārās propagandas darbu, izmantojot ne tikai laikrakstu un žurnālu slejas, bet arī organizējot izstādes, disputus un sanāksmes. Liela nozīme revolucionārajā propagandā bija linogriezumu krājumam «Laikmeta sejas», ko radīja un izveidoja minētā mākslinieku grupa. Šajā albumā bija vairāk nekā 40 oriģināllinogriezumu, kas ar savu reālistisko risinājumu atsedza toreizējās buržuāziskās Latvijas īstenību.

Par «Aktīvās mākslinieku grupas» pašu raksturīgāko un spilgtāko māksliniecisko personību jāatzīst Samuēls Haskins, kas pazīstams ar pseidonīmu «Ha-ha». Samuēls Haskins dzimis 1909. gadā Rīgā sīka kalpotāja ģimenē. Slikto materiālo apstākļu dēļ nākošajam māksliniekam jau agrā jaunībā jāsāk darba gaitas. Strādādams tajā pašā uzņēmumā, kur viņa tēvs, Haskins tuvu iepazīstas ar revolucionāri noskapotajiem strādniekiem un pēc viņu ieteikuma iekļaujas jaunatnes revolucionārajā kustībā, bet pēc tam iestājas nelegālajā Latvijas Komunistiskajā partijā. Sākot ar 1926. gadu, viņš kļūst par daudzu Komunistiskās partijas un progresīvo strādnieku organizāciju nelegālo un puslegālo izdevumu līdzstrādnieku. 1935. gadā ar Latvijas Komunistiskās partijas atļauju Haskins pārceļas uz Maskavu un strādā šeit latviešu izdevniecībā «Prometejs», kā arī vairākās Maskavas avīzēs.

Haskina revolucionārās degsmes pilno, mākslinieciski izteismīgo, savdabīgo politisko grafiku augstu novērtēja kā lasītāji, tā arī Maskavas mākslas kritiķi. Pazīstamais padomju

E. Grīnvalds. Cilvēkmīlestība. Sarkano dadžu kalendārs, 1924. g. Pleskava, «Spartaks». Kalendārs «Tekošais moments», 1925. g. M.

kritiķis A. Duruss savā rakstā, ko viņš veltī Haskinam, saka: «Viņa grafikas darbi izceļas ar revolucionārā avangardā esošā mākslinieka politisko aktualitāti un ar savu augsto māksliniecisko līmeni. Tā kā māksliniekam nācās darboties tikai grafikas nozarē, viņš tajā sasniedzis augstu tehniskā izpildījuma līmeni... Viņš zina, ka politiskai mākslai bez īsta mākslinieciskuma nav ne politiskas, ne arī mākslinieciskas nozīmes. Un, būdams politiski apziņš mākslinieks, viņš to ievērojis arī pats savā darbā. Tieši tādēļ Haskins kļuvis par mākslinieku, no kura baidās latviešu buržuāzija.»¹

So Haskina darbu augsto novērtējumu var tikpat labi attiecināt arī uz viņa darba biedru — mākslinieku cīnītāju daiļradi un vispirms tieši uz Ernesta Kāļa darbiem (jāpieņem, ka šajā laikā Kālis dzīvoja jau Maskavā, bet slimības dēļ gandrīz vairs nestrādāja laikrakstu un žurnālu grafikas nozarē). Latviešu buržuāzija arī no šiem māksliniekiem baidījās ne mazāk kā no Haskina.

Liela loma latviešu revolucionārās satīras attīstībā bija arī latviešu periodikai, kas iznāca Padomju Savienībā. Pēc Ļeņina Valsts bibliotēkas datiem, Padomju Savienībā, sākot ar 1919. gadu, bez laikrakstiem «Krievijas Cīņa», «Komunāru Cīņa», «Sibīrijas Cīņa», «Latviešu Zemnieks» un latviešu strēlnieku frontes avīzēm «Latvijas Komūnas Strēlnieks», «Strēlnieku Cīņa», «Cīņas Balss», izdoti arī šādi žurnāli: «Komunisti», «Darbs», «Darba Rīts», «Darba

¹ Интернациональная литература, М., 1935.

J. Liepiņš. Kreisās strādniecības un zemniecības plakāti saeimas vēlēšanās

Zvans, «Jaunatnes Čiņa», «Jauni Ceļi», «Sarkanā Zvaigzne», «Celtne» un citi. Izdoti arī almanahi «Darba Diena», «Sarkanie Pavedieni», «Jaunais Laiks», «Tanks», «Uguns Ziedi» un citi almanahi, kuros sistemātiski tika ievietoti politiska rakstura zīmējumi, karikatūras un to latviešu mākslinieku šarži, kuri tajā laikā dzīvoja Padomju Savienībā, piemēram E. Grinvalda, K. Veidemaņa, V. Andersona, P. Irbiša, A. Tinka, A. Tikuma, K. Rinkusa un citu mākslinieku šarži. Šajos izdevumos sastopami arī daži buržuāziskās Latvijas mākslinieku, piemēram, A. Kronenberga, A. Dubura (Drekslera), I. Zeberīņa u. c. zīmējumi un karikatūras.

Atšķirībā no nelegālās un puslegālās satīras, kura iznāca Latvijā un kurā bieži vien tēla tipiskumu aizstāja shematiskums, bet tēmas dabisku māksliniecišķo izpausmi — pārmērīga simbolika, Padomju Savienībā izdotā latviešu revolucionārā grafika izcēlās ar savu reālistisko risinājumu un māksliniecišķo tēlainību, kas pamatojas attiecīgā attēlojamā personāža individuāli psiholoģiskajā izteiksmē.

No Padomju Savienībā iznākušās latviešu literatūras un periodikas galvenā izdevniecības centra «Prometeja» mākslinieku grupas sevišķi ražīgi politiskās satīras nozarē strādāja Ernests Grinvalds (1899—1938).

Grinvalds dzimis Rīgā, mācījies B. Blūma zīmēšanas skolā, bet pēc tam pie izcilā igauņu mākslinieka demokrāta un sabiedriskā darbinieka Anša Laikmā (Lipmaņa, 1866—1942). Jau ar pirmajiem Lielās Oktobra socialistiskās revolūcijas gadiem Grinvalds sācis mākslinieka darbu avīzēs. Šajos gados viņš iestājās Komunistiskajā partijā un kļuvis par vienu no galvenajiem latviešu strādnieku un komunistiskās preses līdzstrādniekiem Padomju Savienībā. Nesaudzīgās, revolucionārās satīras talantīgais meistars atmaskoja kapitālistisko sistēmu, strādnieku šķiras apspiešanu, buržuāzijas un tās aģentūras liekulību, dedzīgi cīnīdamies par skaisto nākotnes mērķi — par komunismu. Viņš ir bijis viens no vadošajiem māksliniekiem karikatūristiem, kas darbojušies Padomju Savienībā latviešu revolucionārās satīras nozarē.

Grinvalda daiļrade — kā viņa zīmējumi laikrakstos un žurnālos, tā arī grāmatu ilustrācijas un plakāti — bija viengabalaina gan pēc sava stila un satura, gan arī pēc darbu

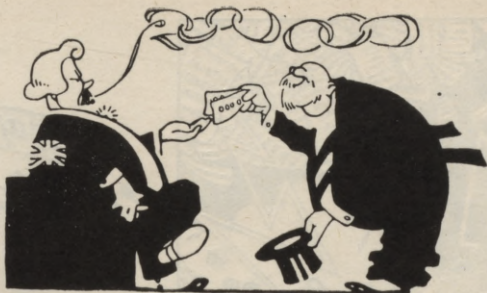
E. Grīnvalds. Kas lielisko ministru prezidentu? No «Latvju strādnieka un kofektivista gadagrāmata», 1936. g. M. «Prometejs»

idejiskuma un mērķtiecības. Viņa darbu tematika vienmēr bija noteikti un asi šķitiska, aktīva, laikmetīga un konkrēta. Grīnvalda visdzēlīgākā un nesaudzīgākā satīra bija vēsta pret kapitālismu un fašismu, pret tajā laikā pastiprināto, nikno buržuāzijas uzbrukumu strādnieku šķīrai. Grīnvalda darbi vienmēr bija reālistiski, mākslinieks bija modrs un vērigs, savus mākslas tēlus viņš izraudzīja tieši no dzīves. Viņa darbus raksturoja stingrs, dinamisks zīmējums, kas bija mantots no labākajiem pagātnes un tālaika reālistiem — politiskās satīras meistariem. Grīnvalda zīmējumi un karikatūras izcēlās ar savu izteiksmīgo tēlainību un lielo emocionalitāti, kompozīcijas vienkāršību un prasmi atrast jaunu, laikmetam atbilstošu risinājumu plašās masās pazīstamajai proletariāta simbolikai. Tādas ir Ernesta Grīnvalda mākslinieciskās individualitātes vadošās raksturīgās īpatnības.

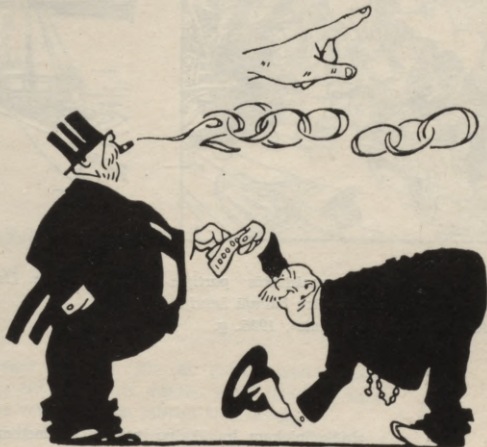
Tikpat liela nozīme politiskās satīras attīstībā bija izdevniecības «Prometejs» pastāvējam mākslinieciskajam vadītājam — vecajam komunistam un latviešu strēlniekam, gleznotājam un grafiķim Paulam Irbītim (1890—1940).

Veltīdams savu izcilo talantu galvenokārt sadzīves satīrai un šaržam, mākslinieks radija ļoti daudz Maskavā dzīvojošo latviešu literatūras, mākslas un sabiedrisko darbinieku šaržus. Visus Irbīša draudzīgos šaržus raksturo jautrība, izteiksmība un labsirdība. Pie viena tomēr jāatzīmē, ka reizēm Irbīša šaržu pārmērīgā labsirdīgā izteiksme neļāva pilnīgi izteikt attēlojamās personas raksturu, kavēja autoru pacelties līdz istas kritikas limenim. Tomēr ar visiem trūkumiem Irbīša šarži visumā ir liels ieguldījums 20.—30. gadu latviešu satīras mākslā.

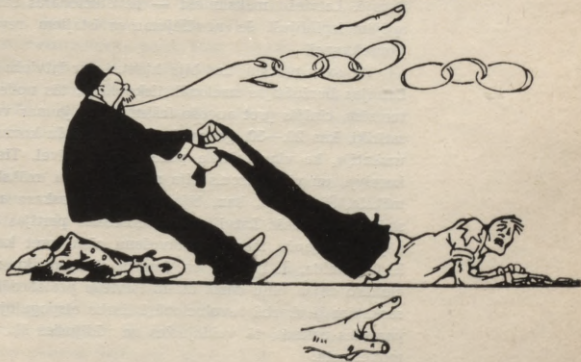
NE JAU BALTIJAS VALDĪBA ...

NE JAU BALTIJAS BURŽUJS ...

... BET TIKAI STRĀDNIEKSI!

E. Grinvalda politiskās karikatūras.

MĀKSLINIEKS CĪNĪTĀJS

Vilhelms Jakubs (1899—1942) pieder pie tiem 20.—30. gadu latviešu tēlotājas mākslas darbiniekiem, kam iespēja īsti pievērsties mākslai radās tikai pēc bargajām, saspringtās cīņās aizvadītajām revolūcijas un pilsoņu kara dienām. Vilhelms Jakubs dzimis 1899. gada 11. martā Latvijas ziemeļaustrumos — Lejasciema pagasta «Līvēs». Viņa tēvs bija mežstrādnieks, bet māte kalpoja pie saimniekiem.

Kaut gan tēvs un māte bija ļoti strādīgi, lielā Jakubu ģimene arvien dzīvoja trūkumā. Nabadzība un neizskatīgā, vecā, piekvēpusī mežstrādnieka būda, kurā aizritēja Jakuba bērnība, tomēr nespēja nomākt apdāvinātā un jūtīgā zēna tieksmi pēc zināšanām un interesi par zīmēšanu. Savās brīvajās stundās, būdams viens, Jakubs pats centās attēlot uz papīra dabā un apkārtējā dzīvē gūtos iespaidus. Zēna panākumi piesaistīja no Rīgas iebraukušā daiļkrāsotāja Reča uzmanību; Rečs kļuva par Jakuba pirmo kritiķi un viņa māksliniecisko tieksmju atbalstītāju un rosinātāju.

Septiņu gadu vecumā Jakubs sāka mācīties vietējā pagasta skolā. Viņš bija apdāvināts zēns un mācījās ļoti centīgi. Pabeidzis pagasta skolu, Jakubs iestājās Lancmaņa progimnāzijā, pēc kuras likvidēšanas pārgāja uz Lejasciema ministrijas skolu. Taču smago materiālo apstākļu dēļ mācības bija jāpārtrauc.

1917. gada revolucionārie notikumi, kas saviļņoja visu carisko Krēviju, skāra arī Lejasciema pagastu un ievirzīja citā gultnē visu tālāko Jakuba dzīvi. Tajā pašā gadā Jakubs tika ievēlēts Gaujienas pagasta bezzemnieku padomē un kopš šī laika sākā piedalīties revolucionārajos notikumos, nepārtraukdams revolucionāro darbu arī vācu okupācijas laikā. 1918. gadā viņu uzņēma nelegālās boļševiku partijas Mallenas organizācijā.

V. Jakubs 1930. gadā

Šai laikā Jakubs iepazinās ar dzejnieku Jāni Kārsteni (1884—1921), kurš toreiz strādāja Dūrē par skolotāju. Kārstenis iepazīstināja Jakubu ar kādu Štiglica mākslas skolas bijušo audzēkni Zariņu. Viņa vadībā Jakubs apguva pirmās profesionālās iemaņas tēlotājā mākslā.

Kad Sarkanā Armija atbrīvoja Latviju no vācu iebrucējiem un darbu atsāka padomju varas iestādes, Jakubs iesaistījās Malienas kara revolucionārās padomes atjaunošanā un strādāja Gulbenes tribunālā. 1919. gada maijā Jakubs brīvprātīgi iestājās Sarkanajā Armijā, lai ar ieročiem rokās aizstāvētu jauno padomju valsti.

Pēc demobilizēšanās 1924. gadā viņš sāka mācīties Maskavas Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās. Tajā laikā šai mācību iestādē bija vairāku novirzienu pārstāvji: abstrakcionisti, kas noliedza formu un priekšmetismu, franču impresionisma piekritēji un neliela vēlo peredvižņiku grupa. Jakubs pievērsās tai glezniecības stila nozarei, kas viņam likās tuvāka un patīkamāka — sezānismam. Krievu mākslā viens no šā virziena ievērojamākiem pārstāvjiem bija Ilja Maškova. Mācīdamies profesora Iljas Maškova vadītajā darbnīcā, jaunais mākslinieks pārņēma no sava skolotāja sezānisma labākās tradīcijas — glezniecības ekspresiju, vitalitāti, izteiksmes pilnību un tuvību dabai. Visus šos elementus Jakubs centās pakļaut savam apzinātajam mērķim — padarīt mākslu par proletāriāta ciņas ieroci, kas palīdzētu nostiprināt tā varu un celt sociālismu.

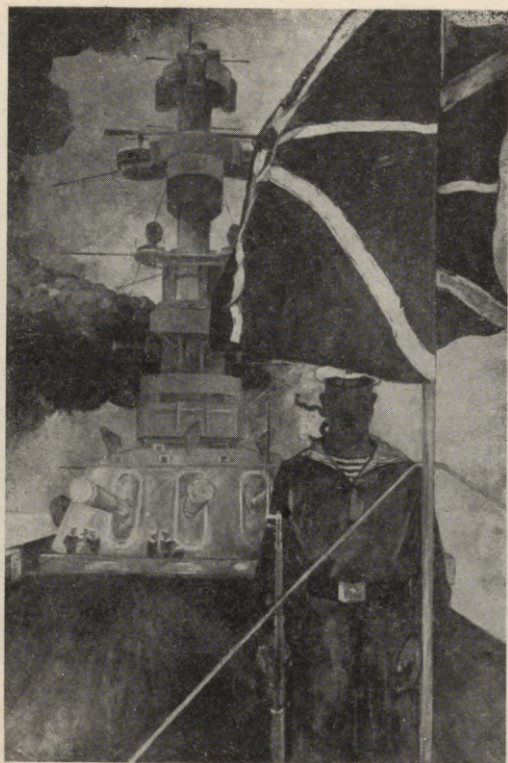

V. Jakubs. Šaušanas pulciņš. 1932. g. zīmējums

Jau savos pirmajos patstāvīgajos darbos — ainavās un portretos, ar kuriem Jakubs piedalījās jaunatnes apvienības «Rost» izstādēs, viņš, kaut arī vēl nebija pilnīgi apguvis gleznošanas meistarību, tomēr centās panākt konkrētu tēla atveidu. Jaunais mākslinieks zināja, kā labā tiek celts sociālisms, kas ir tā ienaidnieki un kā pret tiem jācinās, tādēļ arī viņš neapjuka daudzveidīgo dzīves parādību priekšā, bet stingri partejiski prata tās šķirot un pakļaut savai radošajai metodei.

Saskaņā ar savu personisko prasību — pārvērst mākslu par šķiru cīņas ieroci — Jakubs 30. gadu sākumā pievērsās padomju tematikai, veltīdams tai vairākus savus darbus. Tie bija «Uzņemšana partijā» (1930), «Politstunda uz kuģa» (1931), «Šaušanas pulciņš» (1932), «Sestdienas talka pierobežas kolhozā» (1933), «Sardzē» (1933), «1919. gada 13. janvāris Rīgā» (1935) u. c.

Piederēdams pie nedaudzajiem tā laika māksliniekiem, kas savos darbos skāra dzimtenes aizsardzības tēmu, Jakubs pastāvīgi centās savu gleznu centrā attēlot sarkanarmiešus un osoviahimiešus. Par to liecina mākslinieka laikabiedri. Tā padomju mākslas zinātnieks A. Zamoškins raksta: «Viņš (Jakubs. — A. E.) ar saviem mākslinieciskajiem tēliem pārliecināja

V. Jakubs. Sardzē. 1933. g. Eļļa

skatītāju, ka Sarkanā Armija patiešām ir šķiras armija, internacionāla, proletāriska armija, kuras spēks un izcilās īpašības liecina par proletariāta vadošās lomas pieaugumu un proletariāta ciešajām saitēm ar zemniecību.»¹

Tā kā Jakubs savam mākslinieciskajam atveidojumam atrada dzīvus tēlus apkārtēja vidē, viņa darbu saturs bija daudzveidīgs, skaidrs un saprotams. Šī skaidrība un daudzpusība sevišķi labi redzama divos viņa darbos — «Šausanas pulciņš» un «Sardzē». Kaut arī šajās gleznās jūtama zināma nedrošība zīmējumā un kompozīcijā, Jakubs tomēr ar spilgtām krāsām panāk attēlojamā priekšmeta materiālo atveidu, izceļ armijas kaujiniecisko, sabiedrisko saikni un vienību ar daudznacionālo padomju tautu.

¹ Искучено, 1933, № 10, 146.—147. lpp.

V. Jakubs. Maskavas ainava. 1935. g. Eļļa

Pūlēdamies izvairīties no priekšmetu iluzoriska attēlojuma un paviršas, virspusējas atieksmes pret lietām un parādībām, Jakubs centās iedziļināties un izprast priekšmetu un dabas struktūru un materialitāti, kā arī mūsdienu cilvēka psiholoģiju. Šis mākslinieka daiļrades pozitīvās īpašības nepalika neievērotas — tās novērtēja padomju sabiedrība un mākslas kritiķi. «Jakubs virza un attīsta tālāk viņam tuvo franču impresionistu metodi, tuvinādam to emocionālam reālismam,» raksta mākslinieka draugs un kritiķis Linards Laicens. «Šis emocionālais reālisms sevišķi izjūtams viņa ainavās, kurām raksturīgi ļoti interesanti krāsu saskaņošanas paņēmieni. Šis ceļš, pa kuru iet Jakubs, ved mākslinieku uz priekšu, turklāt tas ir arī vairāk piemērots un atbilstošs viņa talantam. Pie tam Jakubs izjūt un attēlo dabu ne tikai kā tās apjūsmotājs, bet arī kā sava laika cilvēks, kam tuvi revolūcijas cētieņi, pārdzīvojumi un kas arī pats piedalījies revolūcijā.» Un tālāk: «Jakubs savās gleznās

attēlo dabu nevis sastingušu, iegrīmušu idiliskā skaistumā, bet gan dinamisku, tādu, kas aicina uz priekšu. Tāpat arī cilvēki viņa lielajās gleznās ir dinamiska spēka pilni. Šis ceļš glezniecībā nav no vieglajiem, tomēr katrā mākslinieciskajā daiļradē nākas kaut ko pārvarēt, bet grūtību pārvarēšana ir ciņa. Jakubs ir cīnītājs mākslā, tāpat kā savā dzīvē viņš ir bijis un vēl aizvien ir cīnītājs par padomju varu un sociālismu.»¹

Tikpat atzinīgi Jakuba mākslu novērtē arī otrs viņa darbu kritiķis — A. Zamoškins. «Jakubs,» raksta Zamoškins, «mūsu ikdienas dzīvē ir dedzīgs savas šķiras cīnītājs. Viņam ir visas dotības, lai spētu padarīt savu mākslu par proletariāta ciņas ieroci. Pagaidām viņš vēl nav sasniedzis pārāk daudz, tomēr viņa pirmie lielie darbi liecina par mākslinieka daiļrades attīstības augšupeju.»²

Vilhelma Jakuba dzīve un darbs ir spilgts piemērs, kā mākslinieka daiļrade ciešām saitēm savienojas ar savu laiku un apkārtējo dzīvi, kas savukārt labvēlīgi ietekmē daiļrades attīstību un izvirza tai noteiktus mērķus.

¹ V. Jakuba personālās izstādes kataloga ievadraksts, M., «Prometejs», 1937.

² Искусство, 1933, № 10, 147. lpp.

DAŽAS ZIŅAS PAR LATVIEŠU MĀKSLINIEKIEM, KAS MĀCĪJUŠIES MASKAVAS MĀKSLAS AUGST- SKOLĀS 20. GADOS

Viens no kārtējiem un svarīgākajiem mūsu mākslas iestāžu un organizāciju uzdevumiem ir latviešu tēlotājas mākslas vēstures izstrādāšana un izdošana. Šinī ziņā daudz kas vēl darāms. Trūkst izsmelošāku ziņu par daudziem mūsu tēlotājas mākslas darbiniekiem, viņu radošās darbības norisi, par atsevišķu mākslas organizāciju un kolektīvu izveidošanos, kā arī nav vēl noskaidroti un dziļāk izpētīti daži svarīgi posmi latviešu tēlotājas mākslas attīstības gaitā.

Sai sakarā, šķiet, nebūs lieki publicēt dažas faktiskas ziņas par latviešu tautības jauniešiem, kas šā gadsimta 20. gados mācījušies Maskavas mākslas augstskolās.

Ja pagājušajā gadsimtā un arī pirmsrevolūcijas gados Pēterburga bija tā vieta, kur mācījās un guva savu profesionālo izglītību daudzi latviešu tēlotājas mākslas meistari, tad pēc Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas, padomju varas pirmajos pastāvēšanas gados, galvenā loma latviešu padomju mākslas kadru sagatavošanā ir Maskavas mācību iestādēm. Maskavas mākslas skolās un arī privātās studijās mācījās prāvs skaits latviešu jaunatnes pārstāvju, kas pēc tam sekmīgi darbojušies padomju tēlotājas mākslas druvā. Valsts arhīvu fondos saglabājušās, lai gan ne visai plašas, tomēr interesantas ziņas par šiem censoniem.

Apstākļi, kādos nācās mācīties un pēc tam uzsākt savu radošā darba gaitas tā laika jaunajiem māksliniekiem, bija ļoti sarežģīti un savdabīgi.

Antireālistiskie, dekadentiskie mākslas novirzieni, kas bija jo kupli sazēlušī pirmsrevolūcijas buržuāziski muižnieciskās diktatūras laikā, kā duļķainas putas pārsviedās arī padomju kultūras jomās. Partija, tautas masas bija aizņemtas pilsoņu kara frontēs ciņā pret

ārvalstu interventiem, saimnieciskā sabrukuma likvidēšanas darbē, tā ka neatlika laika sistematiski nodarboties ar mākslas politikas problēmām.

Sajā laika sprīdī tā sauktās «kreisās» mākslas pārstāvjiem izdevās uz laiku sagrābt savās rokās vienu otru vadošu posteni padomju kultūras un izglītības iestādēs. Šie «kreiso» novirzienu barveži, noliedzdami reālisma principus mākslā, centās arī mācību iestādes pārveidot pēc saviem ieskatiem. Daļēji tas viņiem arī izdevās.

Krasās pretrunās un sadursmē ar abstraktās mākslas paudžiem turpināja veidoties sociālistiskās estētikas principi un tika likti pamati jaunajai padomju mākslai.

Pirmsrevolūcijas gados Maskavā pastāvēja divas mākslas augstskolas — Maskavas glezniecības, tēlniecības un celtniecības skola un Stroganova daiļamatniecības skola.¹

Abu šo mācību iestāžu loma krievu, kā arī citu Krievijā dzīvojošo tautu māksliniecisko kadru sagatavošanā ir liela un nozīmīga.

1918. gada sākumā uz formalistiskās mākslas pārstāvju ierosinājuma pamata un arī ar to aktīvu līdzdalību abas šīs mācību iestādes tika likvidētas un to vietā atvērta tā sauktās Valsts Brīvās mākslas darbnīcas.² Šīm «darbnīcām» tika piešķirtas mākslas augstskolas tiesības. Profesori tur sauca par meistariem, bet studenti par apakšmeistariem.

«Darbnīcas» sastāvēja no kopējām klasēm, kur tika lasītas lekcijas dažādās vispārīgās mākslas teorijas un prakses disciplīnās un mācīta zīmēšana. Bez tam vēl bija atsevišķas meistardarbnīcas, kur studenti guva praktiskas zināšanas kāda profesora — meistara vadībā.

Nolikumā par «Brīvajām mākslas darbnīcām» gan bija teikts, ka šajās mācību iestādēs par pedagogiem-vadītājiem uz vienlīdzības pamatiem tiks uzaicināti dažādu mākslas virzību pārstāvji. Faktiski tomēr notika tā, ka formalistiskās mākslas pārstāvjiem izdevās pakļaut savā vadībā lielāko skaitu meistardarbnīcu.

1920. gadā abas Maskavā pastāvošās Brīvās mākslas darbnīcas tika apvienotas un pārdēvētas par Valsts Augstākajām mākslinieciski tehniskajām darbnīcām (Высшая), bet 1926. gadā reorganizētas par Valsts Augstāko mākslinieciski tehnisko institūtu (Высшечин).

Kaut kādas noteiktas, vienotas mācību programmas kā Valsts Brīvajās mākslas darbnīcās, tā arī vēlākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās nebija. Katrs profesors-vadītājs savā meistardarbnīcā organizēja nodarbības ar studentiem pēc saviem uzskatiem un savas sistēmas.

Nepareizi tomēr būtu domāt, ka iepriekš minētajās «darbnīcās» pavisam nebija iespējams apgūt zināšanas reālistiskās mākslas jomās. Darbniecu profesoru skaitā atradās arī izcili reālistiskās mākslas pārstāvji. Tie nepadevās īslaicīgajiem «kreisās» modes novirzieniem un veda ar tiem nesaudzīgu cīņu. Vispirms te nāktos minēt tādus ievērojamus māksliniekus un pedagogus kā K. Korovīnu (1861—1939), D. Kardovski (1866—1943), I. Pavlovu (1872—1955), A. Arhipovu (1862—1930) un vēl dažu citus.

¹ Maskavas glezniecības, tēlniecības un celtniecības skola dibināta 1832. g., bet Stroganova daiļamatniecības skola — 1825. g. Savos ilgajos pastāvēšanas gados abas šīs skolas vairākkārt reorganizētas un guvušas dažādus nosaukumus.

² Bijušās Stroganova skolas telpās novietojās I Valsts Brīvās mākslas darbnīcas, bet telpās, kur agrāk atradās Glezniecības, tēlniecības un celtniecības skola, — II Valsts Brīvās mākslas darbnīcas.

Arī citās Krievijas pilsētās, kā, piemēram, Petrogradā, Penzā, Kazanā, Ufā, Voronežā, Saratovā un vēl citur, kur agrāk pastāvēja mākslas skolas, tās tika reorganizētas un nosauktas par Brīvajām mākslas darbnīcām.

Rīgas mākslas amatniecības skolas audzēkņu grupa 1913. gadā. Pirmais no kreisās V. Andersons

Pedagogu reālistu darbībā tad arī pulcējās tie audzēkņi, kas nopietni centās apgūt reālistiskās mākslas meistarību.

Latviešu studējošās jaunatnes kadri mākslas augstskolā galvenokārt rekrutējās no sarkano strēlnieku vidus, strādnieku un kalpotāju aprindām, kas tajā laikā atradās Krievijā. Daudzi pirmā pasaules kara bēgļi, evakuētie fabrikas strādnieki, darba inteliģenti, sarkanie strēlnieki, kara gadiem beidzoties, nevarēja atgriezties Latvijā, jo te nodibinājās tautai naidīga vara. Šis ļaužu masas, palikdamas Padomju Krievijā, aktīvi iekļāvās ne tikai jaun dibinātās padomju varas aizstāvēšanas cīņās, saimnieciskās dzīves kārtošānā, bet ņēma dalību arī jaunās — sociālistiskās kultūras celšanā un veidošanā.

Raksturīgi, ka padomju māksla veidojās un plauka kā daudznācīgu māksla dažādu mūsu lielās dzimtenes tautu draudzīgā sadarbībā.

Šai padomju tēlotājas mākslas izveidošanās procesā, kas iesākās tieši pēc Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas, arī latviešu mākslinieki ir devuši savu vērtīgu ieguldījumu.

Viens no pirmajiem, kas tika sūtīts papildināt savas zināšanas Maskavas Valsts Brīvajās mākslas darbnīcās, bija *Voldemārs Andersons*. Viņš gan nebija iesācējs mākslas laukā. Agrākajos gados Andersons bija mācījies mākslas skolās Rīgā un Pēterpilī, sekmīgi piedalījies vairākās izstādēs. Pats mākslinieks tomēr uzskatīja, ka agrāk iegūtās zināšanas vēl nav diezgan pilnīgas, lai radītu formas ziņā augstvērtīgus un pēc satura laikmetīgus mākslas darbus.

Voldemārs Andersons kalpoja 9. latviešu sarkano strēlnieku pulkā, kas 1918. g. apgārgāja Maskavas Kremli. Pulka vadība, vērodama mākslinieka sekmes gleznošanā un viņa karsto vēlēšanos turpināt izglītību, nolēma viņu sūtīt uz tēlotājas mākslas augstskolu.

Kā redzams no Maskavas II Brīvo mākslas darbnīcu 1919.—1920. mācību gada studentu saraksta, V. Andersons skolā ticis uzņemts 1918. g. 30. septembrī un arī tūlīt ieskaitīts gleznotāja Konstantina Korovina meistardarbnīcā.¹

Mācīdamies augstskolā, Andersons turpina vadīt 9. pulka strēlnieku tēlotājas mākslas studiju, ko viņš bija darījis jau agrāk. Kad pulks aiziet uz fronti, Andersons uzņemas studijas organizēšanu un mākslas priekšmetu mācīšanu Viskrievijas Centrālās izpildu komitejas (ВЦИК) darbinieku klubā, kas atrodas turpat Kremli.

Mākslas augstskolas arhīva dokumentos nav saglabājušies materiāli, kas sīkāk raksturotu Andersona studiju gaitas šajā mācību iestādē, viņa sekmes dažādās disciplīnās.

Ja daļa Brīvo darbnīcu studentu savās nodarbībās aizrāvās ar formālistiskiem eksperimentiem, tad jāsaka, ka Andersons tomēr nekad nav jūsmojis par formālistiskajām «kreiso» novirzienu galējībām mākslā. Viņš sekoja sava skolotāja, izcilā mākslas meistara Konstantina Korovina vērtīgajiem norādījumiem, kā labāk apgūt glezniecības meistarības pamatus, nekropļojot īstenību, bet arī verdziski neatdarinot dabu.

Pats Korovins, kā stāstīja Andersons, gan ne visai bieži ieradies skolā. Nodarbības ar studentiem galvenokārt vadījuši asistenti. Kad ieradies pats meistars, viņš ļoti vērigi un sīki apskatījis katra audzēkņa darbus, izteicis savas kritiskās piezīmes un devis attiecīgus norādījumus. Korovina spriedumi un norādījumi bijuši ļoti vērtīgi. Pie Korovina nākuši konsultēties studenti arī no citām darbnīcām.

Ir saglabājušies daži fotozņēmumi no Andersona darbiem («Balerīna», «Meitene ar saulesargu»), kas darīnāti laikā, kad viņš vēl mācījies K. Korovina meistardarbnīcā. Tie gleznoti plašiem, sulīgiem otas triepieniem, necenšoties atdarināt modeļu ārējos, nenozīmīgos sīkumus. Šajos agrīnajos Andersona darbos saskatāma zināmā mērā K. Korovina mākslas ietekme. Zīmējums «Tainīckija dārzs Kremli» (1921) liecina, ka jau studiju gados jaunā mākslinieka meistarība arī grafikas jomā ir bijusi samērā augsta.

Andersons sekmīgi pabeidz Valsts Augstākās mākslinieciski tehniskās darbnīcas 1921. gadā, iegūstot glezniecības meistara grādu.

Valsts Centrālajā arhīvā vēlāko gadu dokumentu fondos ir saglabājušies Andersona paša uzrakstītā aptaujas lapa. Aptaujas lapā tās izpildīšanas gads gan nav minēts, tomēr, spriežot pēc citu mākslinieku analogisko anketu datējumiem, tas varētu būt 1925. g. sākums.

Minētajā aptaujas lapā Andersons par sevi sniedz šādas ziņas: dzimis 1891. g. (30. sept.) Rīgā; tēvs galdnieks, māte šuvēja Rīgā; vispārējo un speciālo izglītību guvis

¹ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, д. 9.

V. Andersons. Meitene ar saulesargu. Balerina. 1919. g.

četrklasīgajā Pilsētas skolā, Rīgas daiļkrāsotāju skolā (skolotāji — Dzenis, Kuga, Madernieks) no 1911. līdz 1913. g., Rīgas mākslas amatniecības skolā¹ (lietišķās mākslas un glezniecības nodaļā) no 1911. līdz 1914., Rīgas pilsētas mākslas skolā 1914.—1915. g. (pedagogi Purvītis, Borherts), Mākslas veicināšanas biedrības skolā Petrogradā (pedagogs Eberlings), Maskavas Augstākajā mākslinieciski tehniskajā institūtā (Вхутемс) (K. Korovina meistardarbnīcā)², kuru pabeidzis 1921. g. No 1920. līdz 1922. g. darbojies par organizatoru un pedagogu Viskrievijas Centrālās izpildu komitejas darbinieku kluba mākslas studijā. Pašlaik strādā mākslinieciskās reklāmas izgatavošanas nozarē.

¹ Rakstlīdzams aptaujas lapu krievu valodā, Andersons šo skolu nosaucis — Рижская производственная школа.

² Andersons te kļūdījies — viņš pabeidza Augstākās mākslinieciski tehniskās darbnīcas (Вхутемс), Institūts sāka darboties tikai, sākot ar 1926. g.

Sniedzot turpmākās atbildes uz aptaujas lapas jautājumiem, Andersons norāda, ka savas daiļrades sākuma periodā viņš daļēji ietekmējies no impresionistiskās un neoimpresionistiskās glezniecības, bet, sākot ar 1922.—1923. gadu, noteikti sekojis reālisma principiem mākslā. Tālāk viņš norāda, ka savas daiļrades ieceres sāk ar dabas studijām, pēc tam komponē. Cieņā tur mākslas vecmeistarus. Lidz šim visvairāk strādājis stāgglezniecības nozarē, risinot ainavu un sadzīves žanra tematiku. Ir Revolucionārās Krievijas mākslinieku asociācijas (AXPP) biedrs. Ar saviem darbiem piedalījies mākslas skolu izstādēs Rīgā un Maskavā, latviešu mākslinieku izstādēs no 1918. līdz 1922. gadam Maskavā, mākslinieku apvienības «Бытие» izstādē 1924. g., Revolucionārās Krievijas mākslinieku asociācijas izstādēs, sākot ar 1924. g.

Atsevišķi darbi reproducēti latviešu žurnālā «Darbs» 1924. g. Recenzijas par darbiem bijušas laikrakstos «Izvestija» — 1918. g., «Ciņa» — 1918. g. un no 1922. līdz 1925. gadam. Valsts Revolūcijas muzejs ieguvis gleznu «Spalva un mauzeris»¹.

Vēlākajos gados V. Andersons rosīgi darbojas padomju mākslas dzīvē. Viņa darbi parādās daudzās izstādēs. 1936. gadā notiek arī viņa personīgā izstāde Maskavā.

Miris V. Andersons 1942. gadā.

Gandrīz vienlaikus ar V. Andersonu uz mākslas augstskolu no 9. latviešu strēlnieku pulka tiek sūtīti strēlnieki A. Pūce, K. Veidemanis, G. Klucis un K. Avotiņš.

Augusts Mārtiņa d. Pūce, kā redzams no 9. latviešu strēlnieku pulka komitejas 1918. g. 30. septembrī izsniegtās apliecības, dzimis 1897. gada 21. novembrī Tukuma apriņķa Vecmoku pagastā.²

Maskavas Brīvajās mākslas darbnīcās (II) viņš uzņemts 1918. g. 20. septembrī³. Pieņemšanas komisijai Pūce uzrādījis prāvu skaitu savu darbu, ko uzgleznojis strēlnieku mākslas studijā Kremļi. Uz šo darbu pamata tad arī viņš ieskaitīts Konstantina Korovina meistardarbnīcā.

Pūces vārds sastopams skolas 1919.—1920. mācību gada studentu sarakstos, tomēr sīkākas ziņas par viņa turpmākajām mācību gaitām Brīvajās mākslas darbnīcās nav saglabājušās.

Kā liecina arhīvu dokumenti, Kārlis Jāņa d. Veidemanis (dzimis 1897. g. 6. augustā) uzņemts Maskavas II Brīvo mākslas darbnīcu studentu skaitā 1918. g. 20. oktobrī.⁴ Uz agrāk darināto darbu — dabas studiju un figurālo kompozīciju pamata uzņemšanas komisija atrod par iespējamu jauno mākslinieku ieskaitīt vienā no skolas speciālajām meistardarbnīcām. Par savu pedagogu-vadītāju Veidemanis izvēlas plaši pazīstamo gleznotāju P. Končalovski (1876—1956).

¹ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 1938, оп. 1, д. 2.

² ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 1, л. 1058, л. 2.

³ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, д. 9.

⁴ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, д. 9.

Latviešu mākslinieki K. Johānsons, V. Andersons, G. Klucis un K. Veidemanis 1919. g. Kremī

Šī meistara darbnīcā valdīja plaša demokrātija un sadraudzības gars.

Končalovskis centās nodibināt sev pakļautajā darbnīcā kārtību, kas atgādināja renesanses laikmeta mākslas meistarū tradīcijas, kad meistars strādāja kopā ar saviem apakšmeistariem un mācekļiem.

Mācību programā līdzās gleznošanai un zīmēšanai profesors iekļāva arī dažādu praktisko zināšanu apgušanu, kā, piemēram, ķīlāmju izgatavošanu, audekla gruntēšanu un arī krāsu un otu izgatavošanu. Uz skolu viņš lika atvest savu personīgo krāsu majamo mašīnu un ēvelsolu ar galdniecības rīkiem. Viņš mācīja studentiem pašiem gatavot krāsas, darināt otas un dažādus citus priekšmetus, kas nepieciešami gleznošanas praksē. Tani laikā šādiem pasākumiem bija liela nozīme.

Vēlākajos gados ar lielu atzinību Veidemanis stāstīja par pavadītajiem studiju gadiem P. Končalovska meistardarbnīcā, kuru viņš pabeidza 1921. g., iegūdam glezniecības meistara grādu. Šķiet, nebūs lieki minēt arī tās ziņas, ko mākslinieks par sevi sniedzis aptaujas lapā, kas saglabājusies Valsts arhīva fondos.¹

¹ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 1938, оп. 1, л. 11.
Aptaujas lapa uzrakstīta 1924. g. 25. martā.

Aptaujas lapā teikts, ka vispārējo izglītību Veidemanis ieguvis Cēsu pilsētas skolā, bet speciālo — Rīgas daiļkrāsotāju skolā no 1914. līdz 1915. gadam, pēc tam Petrogradas Mākslas veicināšanas biedrības mākslas skolā no 1915. līdz 1916. un 1918. g., tad Valsts Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās (Вхутемас) P. Končalovska meistardarbnīcā no 1918. līdz 1921. g. Tālāk aptaujas lapā minēts, ka Veidemanis 1923.—1924. gadā apceļojis Vāciju, bijis mākslinieku apvienības «Бытие» biedrs, piedalījies ar saviem darbiem latviešu mākslinieku izstādēs Padomju Savienībā 1918. un 1922. gadā, V Valsts izstādē 1919. g. un mākslinieku apvienības «Бытие» izstādē Maskavā 1925. g. Viņa darbi reproducēti latviešu un vācu žurnālos 1923. un 1924. gadā, laikrakstā «Известия» 1918. g.

Interesanti atzīmēt, ka 1923. g. Kārlis Veidemanis sarīko savu personīgo izstādi arī Rīgā un piedalās Berlīnē rīkotajā Padomju Savienības ekonomisko un kultūras sasniegumu izstādē. Savu dzīves gaitu viņš beidzis 1944. gadā.¹

Gustavs Klucis uzņemts Maskavas Brīvajās mākslas darbnīcās (II) 1918. g. 27. augustā. No sākuma viņš mācījies K. Korovina meistardarbnīcā, bet vēlāk pārgājis uz mākslinieka K. Maļeviča vadīto darbnīcu². Blakus skopajiem norādījumiem, kas atrodami dažādos skolas fakultātu sarakstos, par jaunā mākslinieka uzņemšanu Brīvajās darbnīcās, meistardarbnīcās izvēli, pāriešanu no viena kursa otrajā — arhīva materiālos saglabāties arī paša mākslinieka uzrakstītais «Curriculum vitae» un arī dažādu citu oficiālu dokumentu noraksti.³

Minētajos dokumentos atrodam šādas ziņas. Klucis Gustavs Gustava d. dzimis 1895. g. 4. janvārī Valmieras apriņķa Koņu pagastā. Tēvs rokpelnis, vecākais brālis par aktīvu piedalīšanos 1905. gada revolūcijā notiesāts uz 15 gadiem katorgā. Pēc pagasta skolas beigšanas Klucis dažus gadus (no 1911. līdz 1913. g.) mācās Valmieras skolotāju seminārā, bet pēc tam — Rīgas pilsētas mākslas skolā (no 1913. līdz 1915. g.). Kad 1915. g. fronte tuvojas Rīgai, jaunais mākslinieks pārceļas uz Petrogradu un iestājas Mākslas veicināšanas biedrības mākslas skolā, kur mācās līdz 1917. gadam. Lai nopelnītu līdzekļus uzturam, Klucis pa vakariem glezno dekorācijas Petrogradas Ohtas rajona teātrim. 1917. gada beigās viņš brīvprātīgi iestājas latviešu strēlnieku rotā, kas apsargā Smoļņiju. Kopā ar padomju valdību 1918. g. pavarasi strēlnieki, to skaitā arī Klucis, pārceļas uz Maskavu. Tur viņiem tiek uzticēta Kremļa apsargāšana. No dienesta pienākumiem brīvo laiku Klucis izmanto nodarbibām strēlnieku tēlotājas mākslas studijā. Viņam izdodas praktizēties glezniecībā arī I. Maškova mākslas studijā.

Pirms iestāšanās Maskavas Brīvajās mākslas darbnīcās Klucis ir jau paspējis apgūt diezgan plašas tehniskās zināšanas kā glezniecības, tā arī grafikas jomās. Konstantina Koro-

¹ Kārļa Veidemaņa dēls — Egils Veidemanis (dzimis 1924. g.) arī ir mākslinieks. Viņš beidzis Maskavas Potjomkina pedagoģiskā institūta grafikas fakultāti. Ir Maskavas Padomju mākslinieku savienības (МОСК) biedrs, piedalījies vairākās Maskavas un arī Vissavienības mēroga izstādēs. No 1942. līdz 1944. gadam Egils Veidemanis cīnījies Latviešu divīzijas 123. gvardes pulka rindās un 1944. g. janvārī smagi ievainots cīņā pret fašistiem pie Nasvas stacijas.

² ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, л. 9.

³ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 769, оп. 1, л. 404, лист. 1—9. «Curriculum vitae» uzrakstīts 1926. g. 8. oktobrī.

Kārlis Veidemanis ar dzīvesbiedri 1923. g. Berlīnē

vina vadītājā darbnīcā viņš padziļina savu meistarību un plašāk apgūst reālistiskās glezniecības pamatprincipus.

Bet tad negaidīti notiek krass lūzums Kluča daiļrades izveidošanās procesā. Viņš aizraujas ar dažādu kreiso novirzienu doktrīnām mākslā, atstāj K. Korovina darbnīcu un izraugās sev par vadītāju turpmākajās mācību gaitās K. Maļeviču (dz. 1878. g.), vienu no formālistiskās mākslas galējību ideologiem un praktiķiem.

Maļevičs sludināja tā saukto «suprematiski bezpriekšmetisko» mākslu. Pirmsrevolūcijas gados viņš aktīvi darbojas mākslinieku apvienībā «Ezeļa aste» un bija viens no šīs «astes» vadītājiem.¹

Darbnīca, kuru vadīja Maļevičs, tika dēvēta par suprematiskās mākslas laboratoriju.

Studenti, kas mācījās Maļeviča un tāpat arī citu abstrakcionistu darbnīcās, nodarbojās galvenokārt ar eksperimentiem un meklējumiem dažādo «krāsainības dinamosa», «tektoniskā primitīvisma», «kontrreljefu» un vēl citādi nosaukto «kreisās» mākslas virzienu nozarēs.

Karsti strīdi notika kā pašu «kreiso» mākslas novirzienu starpā, tā arī starp abstrakcionistiem un reālistiem. «Kontrreljefisti» neatzina «krāsainības dinamosa» piekritējus, un

¹ 1912. g. no mākslinieku apvienības «Kārava kalps» («Бубновый валет») atdalījās īpaši «kreisi» noskaņotie mākslinieki ar Lāriionovu, N. Gončarovu, K. Maļeviču, E. Tačļinu priekšgalā. Šī grupa nodibināja atsevišķu mākslinieku apvienību ar nosaukumu «Ezeļa aste»

«krāsainības dinamosa» piekritēji atkal centās apgāzt «kontreljelistu» un konstruktīvistu teorētiskos apgalvojumus, bet visi šie dažādie «kreiso» nogrupējumu dalībnieki, kurus tani laikā mēdz saukt par «futūristiem», tomēr bloķējās kopējā cīņā pret reālistiskās mākslas piekritējiem.

Mākslas vēsturnieks V. Lobanovs raksturo mācības procesu Valsts Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās pie «kreisajiem» profesoriem šādi: «Dabas studiju vietā audzēkņus piespieda darināt dažādas kompozīcijas, kuru jēgu nesaprata ne tikai audzēkņi, bet arī paši pedagogi, kas bija zaudējuši īstenības sajūtu... Lielos mākslas meistarus (Repinu, Surikovu un citus) «kreisie» teorētiski traktēja kā «glezniecības grabažas», kas nav cienīgi, lai tiem pievērstu kaut kādu uzmanību. Tretjakova gleznu galerija tika pasludināta par jaunatnes audzināšanai kaitīgu priekšmetu glabātavu, pie kam tika apgalvots, ka stājglezniecībai jāatmirstot, ka tā esot nevajadzīga un kaitīga.»¹

Interesanti atzīmēt, ka arī latviešu mākslinieks *Aleksandrs Drēviņš*, kas tajā laikā strādāja par pedagogu Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās, bija «kreisās» formalistiskās mākslas barvežu pulkā.²

Pēc sava «suprematiskā» perioda daiļradē (ja to par daiļradi vispār var nosaukt) Drēviņš mēģināja nodibināt tā saukto «umbristu» apvienību, kas glezniecībā atzina tikai vienu krāsu — umbru.

Pazīstamais padomju gleznotājs Georgijs Niškis savās atmiņās stāsta, ka tajā laikā mācīja «apgleznot audeklus četrstūrīnām, apaļām un konusveida figūrām, kuras pēc tam apbārstīja ar mahorku, prosas putrainiem un dažādām citām speciēm... Izrādīt cīņu pret mākslas vecmeistariem uzskatīja par negodu.»³

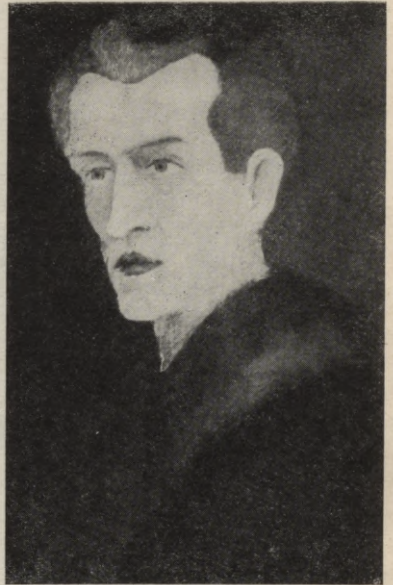
Tāda bija tā vide, kurā Gustavam Klucim nācās turpināt savas mācību gaitas. Pats par sevi saprotams, ka par kādu glezniecības, grafikas mākslas un idejiski tematisko gleznu kompozicionālās uzbūves mākslas pamatu tālāko apgūšanu šādā atmosferā nevarēja būt ne runas. Zināšanas mākslas tehnikā, ko jaunais mākslinieks bija ieguvis iepriekšējos gados un K. Korovina darbnīcā, arī faktiski kļuva par to pamatu, uz kura vēlākajos gados risinājās G. Kluča mākslinieciskā darbība.

¹ В. М. Лобанов, П. П. Соколов-Сквля, Искусство, 1940, стр. 27—28.

² A. Drēviņš pirmsrevolūcijas gados mācījās Rīgas pilsētas mākslas skolā. No turienes 1913. g. viņš tika izslēgts. Pārcēlies 1915. g. uz Maskavu, Drēviņš aktīvi iekļāvās tā saukto «kreiso» mākslas novirzīnu kustībā. Pēc Oktobra revolūcijas, mākslas skolu reorganizēšanas laikā, ar savu domu biedru atbalstu viņš iekļuva par pedagogu Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās.

Daži mūsdienu mākslas vēsturnieki nezin kāpēc mēģina legalvot, it kā Drēviņš būtu cīnījies latviešu sarkano strēlnieku rindās («Rīgas Balss» 1959. g. 26. janv., «Padomju Latvijas Sieviete» 1959. g. 2. nr., «Каталог выставки работ художников латышских стрелков». Рига, 1959). Tas neatbilst faktiem. Drēviņš nekad nav kalpojis sarkano strēlnieku pulkos. Vienīgā saskare ar strēlniekiem Drēviņam bija 1918. g. septembrī, kad viņš kā privātpersona, dzīvodams Maskavā, bija atnēis trīs savas gleznas eksponēšanai 9. latviešu strēlnieku pulka mākslas studijas dalībnieku izstādē. Šīs gleznas kā galēji formalistiskā garā darinātas no izstādes tika izvāktas. Drēviņš diezgan ilgi atradās formalistiskās mākslas ietekmē, un tāpēc viņu dažkārt piemēķēja neveiksmes. Tā, piemēram, 1932. gadā Vissavienības mākslas izstādē, kas bija veltīta Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas XV gadadienai, Drēviņa darbi kā neatbilstoši padomju mākslas nostājai no izstādes tika aizvākti. Vēlākajos gados, uzklauso padomju sabiedrības kritiku, Drēviņš centās atsavināties no formalisma ietekmēm, pievērsās reālai īstenībai un radīja darbus, kas ar savu glezniecisko traktējumu un savdabīgo dabas uztveri pievērsa skatītāju uzmanību un guva kritikas pozitīvu novērtējumu.

³ Е. Меликдзе, И. Сысоев, Советская живопись, Искусство, 1939, стр. 153.

K. Avotiņš. Pašportrets. 1919. g.

Kopā ar citiem skolas audzēkņiem Maļeviča darbnīcā Klucis darināja dažādas konstrukcijas no skārda, stikla gabaliem un stieplēm, kā arī izkrāsoja audeklus un apkaisīja tos gan ar smiltīm, graudiem un dažādām «specijām», lai radītu tā sauktās faktūras dažādību.

Atrazdamies «kreisās» mākslas ideologu ietekmē, Klucis centās izgudrot kaut ko jaunu, oriģinālu, neparastu. Viņš mēģināja praktiski atrisināt «plakniski telpisko uzbūvi reljefā no dažādiem materiāliem», kas it kā spētu dot jaunu metodi «mākslinieciski funkcionālu priekšmetu ražošanas organizācijai».

Visi šie abstraktie eksperimenti un meklējumi tomēr bija bezgala tāli no reālās dzīves prasībām un patiesās mākslas uzdevumiem.

Vēlākajos gados, kad Klucis jau bija izslimojis «kreisuma sērgu», viņš ar skarbu humoru atcerējās un stāstīja par šo Maļeviča darbnīcā pavadīto laiku.

Piedalīdamies kā studentu kolektīva pārstāvis komisijā, kas pārveidoja Brīvās mākslas darbnīcas par mākslinieciski tehniskajām darbnīcām, Klucis izstrādāja un ierosināja savu projektu par mākslas skolas reorganizāciju uz jauniem — «revolucionāriem» principiem. Šis ultrarevolucionārais Kluča projekts tomēr neguva piekrišanu.

1920.—1921. gadā Klucis tika ievēlēts par partijas sūniņas sekretāru Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās un vadīja arī studentu sociālās apgādes komisiju.

1921. g. pavasarī reizē ar saviem bijušajiem ciņas biedriem — Voldemāru Andersonu un Kārlī Veldemani — Klucis pabeidza mācību kursu, iegūstot glezniecības meistara grādu.

Pēc augstskolas beigšanas Klucis mācīja zīmēšanu Viskrievijas Centrālās izpildu komitejas darbinieku kluba mākslas studijā, ko vadīja V. Andersons.

Šajā laikā spriedī izvērās jaunā mākslinieka radošā darbība arī grafikas un dekoratīvās mākslas laukā. Viņš ilustrē vairākas grāmatas (J. Ļebedinska — «Rīts», J. Ļina — «Ļeņins un bērni», V. Majakovska — «Ļeņins»), darina māksliniecisko ietēru atsevišķiem žurnālu numuriem («Время», «Молодая гвардия», «Кинофронт», «Лев»), kā arī piedalās Padomju Savienības rūpniecības izstāžu mākslinieciskajā iekārtošanā Berlīnē (1923) un Parīzē (1924).

1924. g. Kluci uzaicina par kolorīta disciplīnas pedagogu Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās.

Vēlākajos gados, strādājot plakāta mākslas nozarē, Klucis atrada savus īpatnējus interesantus izteiksmes līdzekļus. Viņš bija pirmais, kas padomju politiskajā plakātā un mākslinieciskajā apdarē ieviesa fotomontāžas paņēmienus. Gustava Kluča darinātie fotomontāžas plakāti 20. un 30. gados tika izdoti milzīgās tirāžās un guva plašu popularitāti tautas masās.

Šī talantīgā, savdabīgā latviešu mākslinieka dzīves gaita aprāvās 1944. g.

Piektais no 9. latviešu strēlnieku pulka jauno mākslinieku grupas, kas tika sūtīti uz Brīvajām mākslas darbnīcām papildināties savās zināšanās, bija *Kārlis Mārča d. Avotiņš* (1893—1950). Viņš dzimis Cēsu apriņķa Drabežu pagastā zemnieka ģimenē, mācījies no 1909. līdz 1913. gadam Cēsu reālskolā.

Arī Avotiņu nevarēja uzskatīt par iesācēju tēlotājas mākslas laukā. Viņš ilgāku laiku jau bija mācījies Harkovas mākslas skolā (no 1913. līdz 1918. gadam) un piedalījies dažās Harkovā sarīkotajās izstādēs. Viņš cīnās Ukrainas sarkano partizāņu nodaļās, bet vēlāk nokļūst 9. latviešu strēlnieku pulka rindās. Avotiņš bija viens no aktīvākajiem strēlnieku mākslas studiju apmeklētājiem. Viņa darbi tiek eksponēti strēlnieku mākslas izstādē Kremli 1918. g. septembrī.

Brīvajās mākslas darbnīcās Avotiņš tika ieskaitīts 1918. g. 20. oktobrī un uzņēms A. Arhipova meistardarbnīcā.¹

Maskavas mākslas augstskolā Kārlis Avotiņš mācījās līdz 1921. gadam, kad pārbrauca uz Latviju, kur pēc tam strādāja kultūras iestādēs. K. Avotiņš mira 1950. g. kā LPSR Mākslinieku savienības biedrs.

Arhīva dokumentos saglabājies *Vilhelma Jakuba* iesniegums Maskavas Augstāko mākslinieciski tehnisko darbnīcu vadībai. Iesniegumā teikts: «Lūdzu ieskaitīt mani par studentu grafikas fakultātē, jo gribu iegūt zināšanas grafikas un glezniecības jomās. Sākot no 1917. līdz 1918. g. es mācījos mākslinieka Zariņa vadībā; no 1919. līdz 1922. gadam, atrodoties Sarkanās Armijas vienībās, cik atļāva dienesta pienākumi, darbojos dažādās mākslas studijās. 1919. g. no Latviešu divīzijas mani komandēja uz Smoļensku uz Sarkanās Armijas virsnieku kursiem; tur vienlaikus mācījos arī Smoļenskas proletkulta mākslas studijā.

¹ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, д. 9.

K. Avotiņš. Klusā daba. 1921. g.

1920. g. tiku nosūtīts uz Augstāko militārās maskēšanās skolu, tanī nācās mācīties kopā ar daudziem bijušajiem Stroganova un Penzas mākslas skolu audzēkņiem...»¹

Aptaujas lapā mākslinieks par sevi sniedz šādas ziņas. Jakubs Vilhelms Kārļa d., dzimis 1899. g. Vidzemes guberņā Valkas apriņķī Lejasciema Pives mājās, rokpeļņa dēls, 1919. gadā (janvārī—maijā) Malienas Kara revolucionārās komitejas un tribunāla darbinieks, Komunistiskās partijas biedrs kopš 1918. g., Sarkanajā Armijā dienējis no 1919. līdz 1923. g. septembrim.²

Pēc attiecīgās pārbaudes Jakubs tiek uzņemts Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās 1924. gada rudenī.

No sākuma jaunais mākslinieks mācās K. Istomina meistardarbnīcā. Tad, nebūdam apmierināts ar šī pedagoga formālistisko mākslas izpratni, viņš pāriet uz gleznotāja R. Falka darbnīcu, bet pēc tam par savu mācību vadītāju izvēlas profesoru I. Maškovu.

Iļja Maškovs (1881—1944) bija ne tikai populārs gleznotājs, bet tika uzskatīts arī par vienu no izcilākajiem tā laika glezniecības pedagogiem. Maškovam piederēja plaša glez-

¹ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 1, д. 2941, л. 1.

² ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 1, д. 2941, л. 3.

niecības studija Maskavā. Šai studijā savā laikā mācījies arī prāvs skaits latviešu (L. Lибerts, G. Klucis, L. Svemps u. c.).

Paralēli savām mācību nodarbībām Jakubs aktīvi piedalās arī sabiedriskajā dzīvē. Viņš tiek ievēlēts par Augstāko mākslinieciski tehnisko darbniecu partijas organizācijas biroja locekli, kā studentu kolektīva pārstāvis Proletārisko studentu centrālajā komitejā un Galvenajā profesionālās izglītības pārvaldē (Главпрофобр).

Augstākās mākslinieciski tehniskās darbnīcas, kas tad jau saucās par Augstāko mākslinieciski tehnisko institūtu, Jakubs beidza 1929. gadā.

Viņš iestājās jauno mākslinieku apvienībā «Рост» («Augšana»). Piedalījies vairākās izstādēs, pie kam Maskavā 1937. g. notiek viņa personīgā izstāde. Miris 1942. g.

1922. gada rudenī Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās iestājās *Pauls Irbītis*.¹ Arī viņš bija izstaigājis grūtos kara ceļus. Atrazdamies latviešu sarkano strēlnieku 9. pulka rindās, Irbītis apsargā Kremli, piedalās eseru dumpja apspiešanā Maskavā, bet 1919. gadā mēs viņu jau sastopam to cīnītāju rindās, kas aizstāv Rīgu.

Pauls Irbītis dzimis 1890. g. 12. aprīlī Ventspils apriņķa Dundagas pagastā laukstrādnieka ģimenē. Pēc pagastskolas beigšanas Irbītim izdodas iekļūt Baltijas skolotāju seminārā, kuru viņš beidz 1910. gadā, iegūstot tautskolotāja tiesības. Tad iesākas skolotāja darbs vienā no Cēsu apriņķa pagastskolām. 1914. gadā viņš tiek mobilizēts armijā. Irbītis ir Komunistiskās partijas biedrs kopš 1922. g.²

Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās Irbītis no sākuma mācās R. Falka, bet vēlāk I. Maškova meistardarbnīcā. Vienlaikus ar mācībām augstskolā viņš veic pedagoģisko darbu, mācot zīmēšanu un rasēšanu vienā no Maskavas vidusskolām. Lielu slodzi Irbītim nākas veikt arī sabiedriskajā darbā. Viņu ievēl par locekli gan partijas organizācijas birojā, gan arī skolas stipendiju komisijā; vienu laiku viņš vada studentu kolektīva izpildkomiteju un arī tā saukto «akadēmisko komisiju».

Augstākā mākslinieciski tehniskā institūta glezniecības fakultāti Pauls Irbītis sekmīgi pabeidz 1929. gadā.

Pēc skolas beigšanas viņu ieceļ par Ļeņingradas Valsts Ermitāžas direktora vietnieku, bet, sākot ar 1932. gadu, mēs viņu redzam latviešu kultūrizglītības biedrības «Prometejs» tēlotājas mākslas sektora vadītāja amatā un latviešu padomju mākslinieku kopas priekšsēdētāja postenī.

Pauls Irbītis kā gleznotājs aktīvi piedalījies vairākās Maskavas mākslas izstādēs, bijis mākslinieku biedrības «Rost» un Krievijas Revolucionāro mākslinieku asociācijas biedrs. Viņa radošā darbība visvairāk tomēr ir izpaudusies grafikas mākslas jomā. Pauls Irbītis miris 1940. g.

Kā redzams arhīva materiālos, Valsts Brīvo mākslas darbniecu un vēlāk Valsts Augstāko mākslinieciski tehnisko darbniecu un Valsts Augstākā mākslinieciski tehniskā institūta glezniecības fakultātes mācījušies vēl šādi latvieši: *Maurers Žanis Adama d.* (dzimis 1890. g. Tukuma apriņķa Bikstu pagastā bezzemnieka ģimenē, VKP biedrs kopš 1907. g., mācījies

¹ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, д. 9 и 13.

² ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 1, д. 1029.

Pauls Irbītis. 1913. g. uzņēmums

1912. g. Kazaņas mākslas skolā un 1915.—1916. g. Šanavska universitātē, piedalījies pilsoņu karā, no 1917. līdz 1918. g. Maskavas strādnieku un zaldātu deputātu padomes loceklis, vēlākos gados darbojies mākslas un kultūras darbā Maskavā, Valsts Brīvās mākslas darbnīcās un Valsts Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās mācījies no 1918. līdz 1921. g. un pēc tam no 1923. līdz 1924. g. Maļutina un V. Jakovļeva meistardarbnīcās¹; *Gustava Cecīlija Jāņa m.* (dzimusi 1901. g., Valsts Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās iestājusies 1921. g. rudenī)²; *Antons Kārlis Mārča d.* (dzimis 1893. g. 6. februārī, iestājies Valsts Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās 1919. g. 23. janvārī, mācījies K. Korovina meistardarbnīcā)³; *Pauliņš Ādolts Voldemāra d.* (dzimis 1901. g. 3. martā, iestājies Valsts Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās 1919. g., mācījies A. Arhipova meistardarbnīcā)⁴; *Purnova Elza Kārļa m.* (dzimusi 1897. gadā, iestājusies Valsts Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās 1919. g., mācījies L. Maškova meistardarb-

¹ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, д. 98, оп. 1, д. 1581.

² ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, список студ. за 1926/27 г.

³ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, д. 9.

⁴ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, д. 9.

nīcā)¹; *Pikeļņis Roberts Matveja d.* (dzimis 1904. g., iestājies Valsts Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās 1919. g., mācījies K. Korovina un vēlāk I. Maškova meistardarbnīcā)²; *Viduks (Vidmanis) Otis Jāņa d.* (mācījies Osmjorkina meistardarbnīcā)³; *Treiberga Matilde* (iestājies Valsts Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās 1919. g., mācījies Udaļcovas meistardarbnīcā)⁴; *Liepiņš Aleksandrs Frīdriha d.* (dzimis 1902. g. Cēsu apriņķa Lubejas pag., iestājies Maskavas Glezniecības, tēlniecības un celtniecības skolā 1917. g., sākot ar 1921. g., mācījies I. Maškova meistardarbnīcā)⁵; *Jakuba Zede* (iestājies Valsts Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās 1925. g.)⁶.

Par šo studentu mācību gaitām tuvākas ziņas pagaidām nav atrastas.

Intensīva un spraiga darbība izvērās II Valsts Brīvo mākslas darbnīcu grafikas fakultātē, kuru vadīja plaši pazīstamais lieliskais ksilografijas mākslas meistars Ivans Nikolajevičs Pavlovs (1872—1955). Par grafikas pedagogiem strādāja arī tādi ievērojami mākslinieki kā V. Faļļejevs (1879—1948) un V. Masjutins.

Metode, kuru lietoja I. Pavlovs savā pedagogiskajā darbā, bija ļoti skaidra un noteikta: viņš centās sniegt saviem audzēkņiem pēc iespējas vairāk aroda tehnisko zināšanu, pie tam nelauzot un nepārveidojot topošā mākslinieka radošo individualitāti, bet ļaujot tai brīvi attīstīties.

Jaunatne ļoti cienīja un mīlēja savu skolotāju.

Lai pieradinātu audzēkņus pie patstāvīga radoša darba un dotu tiem iespēju būt vairāk profesionālo iemaņu, Pavlovs uzsēmas izgatavot albumu ar 100 zīmējumiem. Albuma nosaukums bija «Revolucionārā Maskava», un tas bija domāts kā dāvana Kominternes III kongresa delegātiem. Albuma zīmējumi tika izpildīti dažādās grafikas tehnikās: tur bija gan koksgrumbumi, gan litogrāfijas, gan arī asējumi.

Šī lielā, sarežģītā pasākuma realizēšanā iesaistīja gandrīz visus grafikas fakultātes vecāko kursu studentus un arī daļu pedagogu.

Pavlova darbnīca bija atvērta arī vecāko paaudžu mākslas meistaru vajadzībām. Kam nebija savas darbnīcas ar speciālo iekārtu, tas varēja izmantot grafikas fakultātes darbnīcu spīdes un citas ierīces.

Tā, piemēram, vienu laiku skulptors V. Vatagins šeit gatavoja litogrāfijas savam albumam ar Indijas ceļojuma attēliem. Bieži vien te varēja sastapt arī Vladimīru Majakovski, kas ar aizrautību darināja savus ievērojamus zīmējumus «Rost» loģiem («Окна РОСТА»)⁷.

Brīvo mākslas darbnīcu grafikas fakultātē mācījās arī vairāki latvieši.

No tiem vispirms jāmin *Pauline Freiberga*. Kā redzams no arhīva dokumentiem, *Pauline Friča m. Freiberga* dzimusi 1890. g. 6. jūlijā. Viņa aktīvi piedalījies revolucionārajā

¹ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, д. 9.

² ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, д. 9.

³ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, д. 13, спис. студ. за 1922/23 г.

⁴ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, д. 9, спис. студ. за 1919 г.

⁵ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, д. 9, спис. студ. за 1919/20 г. и оп. 1, д. 1438.

⁶ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 3, д. 296—297.

⁷ И. Н. Павлов. Моя жизнь и встречи, Москва, 1949, стр. 230.

Pauline Freiberga. 1929. g. uzņēmums

kustībā (Komunistiskās partijas biedre kopš 1905. g.), vienu laiku darbojusies Kominternes izpildkomitejas latviešu sekcijā.

1920. g. rudenī¹ Freiberga iestājās Valsts Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās. Tur viņa izvēlas grafikas mākslas nozari — ksilogrāfiju. No sākuma Freiberga mācās I. Pavlova meistardarbnīcā, bet pēc tam, kad Pavlovs aiziet, turpina studijas V. Favorska (dzimis 1886. g.) vadībā. Pauline Freiberga beidz grafikas fakultāti 1927. gadā.

Ģarām ejot gribētos vēl minēt kādu svarīgu notikumu Valsts Augstāko mākslinieciski tehnisko darbnīcu dzīvē — V. Ļeņina apciemojumu. Par šo notikumu ir uzrakstītas un publicētas vairāku cilvēku atmiņas. Nadežda Konstantinovna Krupskaja stāsta šādi:

«...Reiz vakarā Iljičs vēlējās paskatīties, kā jaunatne dzīvo komūnā. Nolemām apmeklēt mūsu Augstākā mākslas tehnikuma darbnīcas audzēkni Varju Armandi². Tas bija, šķiet, Kropotkina apbedīšanas dienā 1921. g. Tas bija bada gads, bet jaunatnei bija daudz entuziasma. Komūnā viņi gulēja gandrīz vai uz kailiem dēļiem, maizes viņiem nebija. «To-

¹ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 1, д. 2049 и ф. 681, оп. 3, д. 296—297.

² Varvara Aleksandrovna Armande, pazīstamās revolucionārās darbinieces VKP vecbiedres Ineses Armandes meita. Varvara Armande iestājās VBMD 1918. g. rudenī.

ties mums ir putrainī!» smaidošu seju paziņoja dežurējošais komūnas loceklis — mākslas skolas audzēknis. Viņi izvērtēja Iljičam no šiem putrainiem lielisku biezputru, kaut gan tā bija bez sāls. Iljičs vēroja jauniešus — mākslinieku un mākslinieču smaidošās sejas ap sevi, — viņu prieks atspoguļojās arī viņa sejā. Viņi rādīja tam savus naivos zīmējumus, izskaidroja to saturu, apbēra viņu jautājumiem. Bet viņš smējās, izvairījās no atbildēm, uz jautājumiem atbildēja ar jautājumiem. «Ko jūs lasāt? Vai Puškinu lasāt?» — «O nē,» kādam paspruka, «viņš taču bija buržujs! Mēs — Majakovski!» Iljičs pasmaidīja: «Pēc manām domām, Puškina labāks!» Pēc tam Iljičs kļuva drusku labvēlīgāks Majakovskim. Pieminot šo vārdu, viņam nāca prātā mākslinieku jaunatne, dzīves un prieka pilna, kas gatava mirt par padomju varu, kas neatrada vārdus mūsdienu valodā, lai izteiktu savas domas, un meklēja šo izteiksmes veidu mazsaprotamajās Majakovska dežejās.¹

Vēl jānorāda, ka par iepriekš minēto V. Ļeņina viesošanos pie studentiem stāsta savās atmiņās arī Varjas Armandes vecākā māsa Inna, kas bijusi Vladimiram Iljičam un N. Krupskajai par ceļvedi braucienā uz Vhutemasu.

Inna Armande liecina, ka Vladimirs Iljičs atceļā uz Kremli sēdējis mašīnā kluss un domīgs. «Pēc isā «jā», ko viņš laiku pa laikam izteica ar kaut kādu īpašu intonāciju,» saka Inna Armande, «varēja spriest, ka viņš aizņēms domām par nule notikušo tikšanos un ir noraizējies.»²

Tālāk Armande raksta: «Savos iespaidos par braucieni viņš (Ļeņins. — JB) ar mani netika dalījies, bet no Nadeždas Konstantinovnas es dzirdēju, ka, tiekoties vēlāk ar izglītības komisāru A. Lunačarski, Ļeņins ar pārmetumu tam teicis: «Laba, ļoti laba jūsu jaunatne, bet ko jūs viņai mācāt!»

Šis ziņas lieku reizi norāda, ka tā laika mākslas skolu mācību programās un nostādņē bija lieli un būtiski trūkumi.

Kad notikusi šī satikšanās ar V. Ļeņinu, tur klāt bijusi arī Pauline Freiberga un vēl daži citi studenti latvieši. Kā stāstīja Freiberga, arī viņa bijusi to studentu pulkā, kas vārijusi Ļeņinam putru.

Pēc mākslas augstskolas beigšanas Pauline Freiberga strādāja par mākslinieci grafiķi vairākās Maskavas izdevniecībās. Viņa ir arī darinājusi ilustrācijas kokgrebuma tehnikā «Prometeja» apgādā izdotajai D. Beikas atmiņu grāmatai par 1905. g. mežabrāļu cīņām.

Grafikas nodaļā, kas tajā laikā saucās par poligrāfijas fakultāti, vēl mācījušies latvieši Kārlis Rinkuss, Augusts Dirīkis, Aloīzs Kreičiks, Nikolajs Freimanis un Juris Apsītis.

Rinkuss Kārlis Jāņa d. (dzimis 1892. g.) iestājās Valsts Augstākajās mākslinieciskās tehnikālās darbnīcās 1922. g. un beidza poligrāfisko fakultāti 1927. gadā.³

Viņa spalvas zīmējumi parādījās jau latviešu strēlnieku pulku pirmsrevolūcijas gadu izdevumos⁴, kad mākslinieks atradās 3. Kurzemes latviešu strēlnieku pulka rindās. Pēc

¹ Ļeņins par kultūru un mākslu, LVI, Rīgā, 1947.

² Воспоминания о Владимире Ильиче Ленине, III. ИМЛ, Москва, 1960, стр. 327—330.

³ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 3, д. 296—297.

⁴ «Cīņas Biedrs», 3. Kurzemes latviešu strēlnieku pulka žurnāls, 1916.—1917.

fakultātes beigšanas Rinkuss strādāja latviešu izdevniecībā «Prometejs» un piedalījās latviešu padomju mākslinieku izstādēs, kas tika rīkotas Maskavā. Arī dzejas laukā Rinkuss mēģinājis roku.

Diriķis Augusts Jāna d. pirmā pasaules kara sākumā ar bēgļu straumi nokļušā Harkovā. Tur viņš kopā ar dažiem citiem tautiešiem (Strautu, Āboltiņu u. c.) kādu laiku mācās Harkovas mākslas skolā. Vēlāk, sākoties pilsoņu karam, jaunais mākslinieks iestājas Sarkanās Armijas rindās. Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās Diriķis paralēli grafikas studijām pievēršas arī glezniecībai. Tomēr mācību kursu viņš nebeidz, jo 1922. g. aizbrauc uz Latviju.

Aspītis Juris Aleksandra d. (dzimis 1904. g.) uzņēms Valsts Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās poligrāfijas fakultātē 1919. g., bet jau nākamā gada martā viņš no turienes izstājas.¹

Skopas ziņas ir saglabājušās arī par *Kreičiku Aloīzu Viktora d.* Viņš uzņēms Valsts Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās 1922. g.², beidzis kopā ar Freibergu un Rinkusu 1927. gadā. Pēc biedru nostāstiem, Kreičīks bijis ļoti apdāvināts jauneklis. Skolā viņš sekmīgi apguvis dažādas grafikas mākslas tehnikas. It īpaši viņam pavekušies kokgreduma un linolejuma griezuma tehnikā darinātie darbi.

Arī skolas sabiedriskajā dzīvē Kreičīks nēmis ļoti aktīvu daļību.

Valsts Brīvās mākslas darbnīcās (I), kas tika nodibinātas uz agrākās Stroganova mākslas skolas pamata, bija sakopotas visas tā sauktās lietišķās mākslas dažādu nozaru fakultātes un nodaļas. Te atradās keramikas, tekstilapstrādāšanas, mēbeļu izgatavošanas, apģērbu konstruēšanas nodaļas.

Šo darbnīcu lietišķās mākslas fakultātes mācījušies vairāki latvieši³.

Keramikas fakultātes studentu sarakstos atrodam šādus uzvārdus: *Eihmane Marta Jāna m.* (dzimusi 1893. g.), uzņēma Valsts Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās 1922. g., *Tālbergs (Vorotinskis) Viljams Miķeļa d.* (dzimis 1892. g. Ventspilī), armijā no 1914. g., dienējis latviešu strēlnieku pulkos un nēmis daļību pilsoņu kara kaujās poļu frontē, Ukrainā un pie Perekopa, komunistiskajā partijā iestājies 1924. g.

Tekstilapstrādāšanas fakultātē no 1924. g. mācījies *Stramanis Kārijs Jāna d.* (dzimis 1891. g. Bauskē apr. laukstrādnieka ģimenē). Fakultāti beidzis 1928. g.

Apģērbu konstruēšanas nodaļā 1919. g. iestājušās *Upīte Alvīna Mārtiņa m.* un *Priede Elvīra Ādama m.*, bet mēbeļu darināšanas nodaļā tajā pašā gadā tikusi uzņemta *Jūlija Citule⁴.*

Kā redzams no atsevišķa studentu saraksta, kas saglabāties arhīva fondos, 1920.—1921. mācību gadā Valsts Augstākajās mākslinieciski tehniskajās darbnīcās mācījušies vēl šādi latviešu tautības audzēkņi: *Vitols Sergejs Emīla d., Vitoliņš F. J., Vecrumba Sergejs Indriķa d., Zēgels Jānis Mārtiņa d., Kalējs Oskars Jāna d., Rīgaste Arnolds Miķeļa d.,*

¹ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, Список студ. зачисл. в 1919 г.

² ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 3, л. 296—297.

³ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 3, л. 296—297, оп. 1, л. 2462.

⁴ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, список студ. зачисл. 1919 г. и оп. 19, л. 2429.

*Sproģis Antons Klementa d, Urbāne Anna Apsova m., Senberga-Bažanova Lidija Eduarda m., Staube Jūlija Jāņa m., Eihmanis Viktors Pāvila d.*¹

Kādā kopējā skolas studentu un mācības spēku sarakstā bez jau iepriekš minētajiem audzēkņiem sastopami vēl šādi latviešu uzvārdi: *Strauts Viktors Kārļa d.* (dzimis 1899. g., iestājies skolā 1918. g.), *Liepiņš Jānis Mārtiņa d.* (dzimis 1894. g. Kokneses pag., iestājies 1918. g.), *Putraims Jēkabs Andreja d.* (dzimis 1892. g., iestājies 1921. g.), *Apsītis Oskars Miķeļa d.* (dzimis 1894. g. Rīgas apr. Skultes pagastā, agrāk mācījies Rīgas pilsētas mākslas skolā, iestājies Valsts Brīvības mākslas darbnīcās 1919. g.), *Bite Valentīns Nikolaja d.* (iestājies 1918. g.), *Trumpe Kārlis Mārtiņa d.* (dzimis 1886. g., iestājies 1918. g.), *Pape Reinholds Teodora d.* (iestājies 1923. g.)².

Arī par šo personu mācību norisi un gaitām skolā arhīva materiālos tuvākas ziņas nav saglabājušās.

Mākslas skolas kancelejas darbvedība, kā redzams, nav centusies attiecīgos dokumentos sīkāk fiksēt mācību procesu un apstākļus dažādās skolas fakultātēs un nodaļās, nav saglabātas arī sīkākas ziņas par daudziem skolas audzēkņiem.

Valsts arhīva fondos, šķiet, arī nav nokļuvuši visi skolas arhīva materiāli.

Šā raksta nolūks nebija sīki un izsmeljoši aplūkot iepriekš minēto mākslinieku dzīves gaitas, viņu radošā darba attīstību un izveidošanos turpmākajos gados pēc skolas pabeigšanas. Šeit galvenokārt sniegtas tikai tās ziņas, kas attiecas uz jauno mākslinieku studiju gadiem. Daļa no skolu pabeigušajiem aktīvi iesaistījās patstāvīgā radošā darbā un ieņēma redzamu vietu mūsu padomju mākslas attīstības gaitā. Daži no viņiem atstājuši bagātu daiļrades mantojumu. Citi turpretim, kā tas allaž notiek, vēlākajos gados zināmā mērā ir atgājuši no tiešā jaunrades darba, iekļāvušies vai nu pedagoģiskajā darbā, vai arī kļuvuši par organizatoriem un vadītājiem dažādās kultūras iestādēs.

Sīkāk izpētīt šī padomju mākslas sākuma perioda darbinieku gaitas, viņu lomu latviešu padomju tēlotājas mākslas veidošanas procesā ir visai svarīgs uzdevums.

¹ ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 2, д. 13. Список ст. Вхутемас за 1920—21 гг.

² ЦГА литературы и искусства СССР, ф. 681, оп. 3, л. 291—304 и оп. 1, дд. 112, 1439, 2424, 2057, 2546.

LATVIEŠU TĒLOTĀJAS MĀKSLAS BIBLIOGRĀFISKIE AVOTI

Bibliotēku darbiniekiem bieži nākas konstatēt, ka lasītāji, arī zinātnieki un mākslas pētnieki, nemaz jau nerunā par pašiem māksliniekiem, vāji pārzina bibliogrāfiskos avotus, kuros viegli var sameklēt vajadzīgās grāmatas, periodikā iespiestos rakstus un citus materiālus. Zinot šos avotus, tādu un tamlīdzīga veida uzziņu varēs iegūt, vienkārši piezvanot pa tālruni mūsu lielāko bibliotēku uzziņu kabinetiem, bet plašākas uzziņas — izmantojot šos avotus bibliotēkās uz vietas.

Tulīt jāatzīmē, ka speciālu bibliogrāfisku rādītāju par latviešu tēlotāju mākslu nav, bet mums ir labi un samērā pilnīgi universālie bibliogrāfiskie rādītāji, kas aptver visas zinātņu un mākslas nozares. Ar dažiem robiem, par kuriem runāsim turpmāk, tie uzrāda visas latviešu resp. Latvijā izdotās grāmatas, tāpat arī svarīgākos žurnālu un avīžu rakstus. Viegli pārskatāmā veidā šajos rādītājos atrodamas arī grāmatas un raksti par latviešu tēlotāju mākslu. Pievienotie palīgrādītāji padara tos ātri un ērti izmantojamus kāda atsevišķa mākslinieka vai mākslas pētnieka grāmatu un rakstu sameklēšanai, kā arī rakstu un recenziju sameklēšanai par kādu mākslinieku. Nav grūti atrast rakstus arī par dažādiem tēlotājas mākslas jautājumiem, par izstādēm (vispārējām, biedrību, personālām), muzejiem, mākslas skolām utt. Šie mūsu nacionālās bibliogrāfijas kapitāldarbi būtu jāzina ikvienam, bet latviešu kultūras un ekonomiskās dzīves pētīšana bez šiem bibliogrāfiskajiem avotiem nemaz nav domājama. Iepazīstoties ar šiem bibliogrāfiskajiem rādītājiem, cik tālu tie skar latviešu tēlotāju mākslu, pārskatāmības labad sadalīsim tos divās grupās: 1) *grāmatu* rādītāji, pievienojot šeit arī *iespiedgrafiku*, un 2) periodikā iespiesto *rakstu* rādītāji.

Par latviešu grāmatām kā pats pirmais bibliogrāfiskais avots jāmin mūsu ievērojamā bibliofila J. Misiņa lielais darbs «Latviešu rakstniecības rādītājs», I un II daļa. Pirmā daļa aptver latviešu grāmatas no mūsu rakstniecības sākuma (1585) līdz 1910. gadam un uzrāda visas zinātnu nozares, izņemot daļu no folkloras, nodaļu «Šis un tas», daiļliteratūru, mākslu, litogrāfijas. Šie izdevumi, tāpat arī grāmatas par mākslu, uzrādīti otrajā daļā, kas turklāt aptver 15 gadus garāku posmu nekā pirmā daļa — no 1585. līdz 1925. gadam. Seit ir īpaša nodaļa «Māksla» ar apakšnodaļām tēlotājai mākslai, mūzikai un teātrim. Grāmatu par mākslu šajā laika posmā vēl ir maz — par tēlotāju mākslu un mākslas jautājumiem vispār rādītājā atrodam tikai ap 30 grāmatu, turklāt vairāk nekā $\frac{2}{3}$ no tām iznākušas šī gadsimta 20. gadu sākumā. Pirmā grāmata latviešu valodā, kas skar arī tēlotāju mākslu, ir Ipolita Tēna «Domas par mākslu» (1897) (Vizuļa (Pipiņa) tulkojumā), kurai 1918. gadā pievienojās tā paša autora «Lekcijas par mākslu». Pirmie oriģināldarbi par tēlotājas mākslas jautājumiem ir Jāņa Asara grāmatas šī gadsimta sākumā. No uzrādītajām grāmatām vēl varētu atzīmēt A. Kurcija 1923. gadā Berlīnē izdoto «Aktīvo mākslu», F. Šveinfurta plašo darbu «Renesanses māksla» (1925) un monogrāfijas par A. Plīti-Pleiti un Jani Rozentālu.

Atsevišķā nodaļā rādītājā atrodamas ziņas par kognitīviem, litogrāfijām un citiem iespiedgrafikas materiāliem, kas izdoti no 1804. līdz 1910. gadam. Vairums no tiem ir anonīmi. No latviešu māksliniekiem šie sastopami tikai R. Zariņu (Ausekļa ģimēne) un J. Tilbergu (Kronvaldu Ata ģimēne).

Rādītājam pievienoti alfabētiskie autoru un nosaukumu palīgrādītāji, kas dod iespēju vajadzīgo izdevumu ātri sameklēt gan pēc autora, gan grāmatas virsraksta. Autoru rādītājā atzīmēti arī grāmatu ilustrētāji un periodisko izdevumu redaktori. Kā ilustrētājus tie sastopami daudzus mūsu vecākās paaudzes māksliniekus — Rozentālu, Purvīti, Madernieku, Sķilteru, Tilbergu u. c., arī tādus, kas ļoti maz ilustrējuši, kā A. Romanu, P. Kalvi. Kā redaktorus atrodami J. Tilbergu («Svāriem»), S. Vidbergu un U. Skulmi («Ho-Ho»). Uzrādīti arī krājumu līdzautori, piemēram, O. Skulme, J. Liepiņš u. c. karikatūru krājumā «Pie Bābeles torņa», tāpat kāda izdevuma līdzdalībnieki, piem. E. Brencēns un A. Cimermanis, Zeltmatā sastādītajai «Skatuves mākslai». Meklējot materiālus par kādu noteiktu mākslinieku, alfabētiskajā autoru rādītājā jāizmeklē viņa vārds — pie tā atzīmēts viņa līdzdalības veids attiecīgajā izdevumā un kārtas numurs, ar kādu šim izdevumam rādītājā ir dots pilnīgs bibliogrāfisks apraksts.

Tāpat bibliogrāfijas pamatavots latviešu grāmatām par tēlotāju mākslu un māksliniekiem ilustrētājiem, redaktoriem u. tml. no mūsu rakstniecības sākuma līdz 1925. gadam ir J. Misiņa «Latviešu rakstniecības rādītājs», II daļa.

Ar 1920. gadu sāk iznākt A. Ģintera, V. Caunes u. c. sastādītais Valsts bibliotēkas izdevums «Latviešu Zinātne un Literatūra», kurā uzrādīti latviešu grāmatas un arī periodikā iespējamie raksti. Katram gadam veltīts atsevišķs sējums. Tūlīt jāvērs uzmanību uz kādu lielu robu latviešu grāmatniecības bibliogrāfijā. Misiņa rādītāja I daļa, kā jau atzīmēts, uzrāda grāmatas gandrīz visas zinātnu nozarēs līdz 1910. gadam, «Latviešu Zinātne un Literatūra» — no 1920. gada. Zinātniskās grāmatas, kas izdotas no 1911. līdz 1919. gadam, nav bibliografētas vēl līdz pat šim laikam. Šis robs neskar latviešu daiļliteratūru un laimīgā kārtā arī visas mākslas nozares, kas uzrādītas Misiņa rādītāja II daļā un aptver laika posmu līdz 1925. gadam. Izdevumi latviešu tēlotājā mākslā no 1920. līdz 1925. gadam tāpat uzrādīti pat divos bibliogrāfiskos avotos — Misiņa rādītāja II daļā un «Latviešu Zinātne un Literatūra». Pēdējā no Misiņa rādītāja maz atšķiras — tajā uzrādīti vairāk izstāžu katalogi, bet alfabētiskajā personu rādītājā vai nu nemaz, vai nepilnīgi par šiem gadiem uzrā-

diti ilustrētāji. Meklējot materiālus par kādu atsevišķu makslinieku, labāk izmantot Mišina rādītāju.

Mišina rādītāja II daļu turpina «Latviešu Zinātne un Literatūra», bet tikai par vienu — 1926. gadu. Ar 1927. gadu «Latviešu Zinātne un Literatūra» kļūst tikai par «periodikā iespiesto rakstu rādītāju», un mums pie tā nāksies pakavēties, runājot par žurnālos un laikrakstos iespiestajiem rakstiem. Latvijā izdoto grāmatu bibliogrāfiskai registrācijai Valsts bibliotēka ar 1927. gadu sāka izdot Latvijas bibliogrāfijas žurnālu — «Valsts Bibliotēkas Biļetens». Šis biļetens iznāca no 1927. līdz 1943. gada augustam — 12—48 numuri gadā. Vācu okupācijas laikā tas saucās «Zemes Bibliotēkas Biļetens». Katrā numurā iznākušie izdevumi sakārtoti pēc zinātņu nozarēm. Tēlotājas mākslas nodaļā uzrādītas ne vien grāmatas par mākslu, bet arī izstāžu katalogi un tamlīdzīgi materiāli. Ja ir vairāk materiāla, nodaļa sadalīta vēl sīkāk: glezniecība, skulptūra, grafika utt. Katra gada beigās biļetenam pievienots sistematiskais un alfabētiskais rādītājs, kas palīdz sameklēt iznākušās grāmatas gan pēc zinātņu nozarēm, gan pēc autoriem vai grāmatu virsrakstiem. Alfabētiskajā rādītājā uzrādīti arī ilustrētāji un vāku zīmētāji, līdzstrādnieki, tulkotāji, kā arī personas, par kurām rakstīts, piemēram, J. Siliņa grāmatai par Rūdolfu Pērlī (1928) uzrādīts gan autors, gan Pērlē R. Rakstu krājumiem atklāts saturs, piemēram, redzam, ka J. Madernieka «Rakstos» (1930) ar apcerem piedalījušies E. Melngailis, J. Siliņš u. c. Pēc sava iekārtojuma biļetens izmantojams viegli: grāmatu bibliogrāfiskie apraksti gada robežās numurēti, bet autoru un personu rādītājā atzīmēts attiecīgās grāmatas numurs, piemēram, Uptis, Pēteris — ilustr., seko ilustrētās grāmatas kārtas numurs biļetenā.

«Valsts Bibliotēkas Biļetens», kā jau atzīmēts, uzrāda Latvijā iznākušās grāmatas līdz 1943. gada augustam. Tas ir samērā pilnīgs, kaut arī nav bez dažām kļūdām un izstrūkumiem. Stipri nepilnīgi uzrādīti izstāžu katalogi. Par 1943. gada pēdējiem mēnešiem un 1944. gada pirmajiem trijiem ceturkšņiem mums bibliogrāfisku rādītāju nav.

Padomju Latvijā iznākušās grāmatas, sākot ar Rīgas atbrīvošanu, t. i., 1944. gada oktobrī līdz šim laikam, uzrādītas mūsu Grāmatu palātas izdotajā valsts reģistrējošās bibliogrāfijas orgānā «Latvijas PSR Preseš Hronika». No 1944./1945. līdz 1948. gadam šis izdevums saucās «Latvijas PSR Iznākušo Grāmatu Rādītājs» un iznāca pa gadiem. Pieaugot grāmatu produkcijai, ar 1949. gadu tas sāka iznākt pa ceturkšņiem, bet ar 1957. gadu, ietverot arī periodikā iespiestos rakstus, — pa mēnešiem — 12 numuri gadā. Ar 1949. gadu tas uzrāda arī iespiedgrafiku. Materiāls sakārtots sistematiski. Mākslai ir īpaša nodaļa ar apakšnodaļām arhitektūrai, tēlotājai mākslai, mūzikai, teātrim. Iespiedgrafika uzrādīta atsevišķi. Katram numuram pievienots alfabētiskais rādītājs, bet līdz 1954. gadam ir arī kopējs alfabētisks rādītājs visam gadam. Alfabētiskie rādītāji uzrāda autorus, personas, par kurām rakstīts, tulkotājus, ilustrētājus u. c. Tā, piemēram, 1944./1945. un 1946. gada rādītājos kā ilustrētājus sastopam A. Apini, O. Ābelīti, R. Dzeni, K. Sūniņu, V. Valdmani, Ģ. Vilku u. c. Visvairāk ilustrāciju un vāku zīmējumu šajos gados devis K. Sūniņš. Ar 1947. gadu jau sastopam mūsu jaunākās paaudzes makslinieku vārdus — O. Ābolu u. c. Alfabētiskā rādītāja sakārtojums visos gados nav vienāds. Meklējot ekonomiskus un viegli pārskatāmus rādītāja sastādīšanas veidus, Grāmatu palāta vairākkārt tajā izdarījusi dažas izmaiņas, piemēram, 1949. gada rādītājā ilustrētāji uzrādīti kopējā alfabētā ar autoriem un arī vēl atsevišķā ilustrētāju sarakstā, no 1950. līdz 1954. gadam — tikai atsevišķā sarakstā, bet ar 1955. g. — tikai kopējā alfabētā ar grāmatu autoriem, neatzīmējot pie to vārdiem arī vairs «ilustr.», kā tas bijis visos mūsu līdzšinējos bibliogrāfiskos rādītājos. Pirmajos gados alfabētiskajā rādītājā līdzās ilustrētāja vārdam uzrādīti arī ilustrēto darbu nosaukumi, pēdējos gados — tikai

numurs, ar kādu ilustrētais darbs aprakstīts sistemātiskajā daļā. Mākslas pētniekam, protams, ir ļoti ērti, ja ilustrētāji uzrādīti atsevišķā sarakstā, bet nav nekādu grūtību vajadzīgo mākslinieku sameklēt arī kopējā alfabētiskajā rādītājā. Vispār, iepazīstoties ar «Preses Hronikas» katra numura satura rādītāju, vienmēr varēs viegli tajā orientēties un ātri atrast vajadzīgos materiālus. Kā šī rūpīgi sastādītā izdevuma trūkums tomēr jāatzīmē, ka pēdējos gados vairs nav kopēja alfabētiska rādītāja par visu gadu. Sevišķi svarīgi tas būtu tagad, kad rādītāji iznāk ik mēnesī, — vajadzīgo ziņu sameklēšanai par katru gadu jāizskata 12 alfabētiskie rādītāji. Nav attaisnojama arī piezīmes «ilustr.» atmešana — sastādītājiem tā nerada nekādas grūtības, bet hronikas izmantotājiem daudzos gadījumos var atvieglot vajadzīgo ziņu meklēšanu.

Visi iepriekš minētie rādītāji ir mūsu bibliogrāfiskie pamatavoti par latviešu resp. Latvijā izdotajām grāmatām, to ilustrētājiem u. tml. Daļa no tiem uzrāda arī iespiedgrafiku. Līdzīgi bibliogrāfiski avoti par latviešu periodikā iespiestajiem rakstiem, recenzijām u. tml. Pirmspadomju laika lielāko daļu aptver jau pieminētais Valsts bibliotēkas izdevums «Latviešu Zinātne un Literatūra» (ar 1925. gadu tas saucas «Latvijas Zinātne un Literatūra» un uzrāda arī vietējā krievu un vācu presē iespiestos rakstus). Pirmā sējuma ievadā sastādītājs A. Činters norāda, ka mūsu vecajos laikrakstos un žurnālos atrodami daudzi vērtīgi materiāli, kas bez bibliogrāfiska rādītāja ir nedzīvs kapitāls. «Visās zinātņu nozarēs tur atrodami krietni un bieži pat visai vērtīgi raksti. Pie citām tautām šādi raksti parasti parādās gan speciālos žurnālos, gan attiecīgos rakstu krājumos, latviešiem turpretim aiz sevišķiem iemesliem šie raksti izkaisīti politisko laikrakstu slejās.» Rādītāja A sējums (līdz 1907. gadam sējumi numurēti ar burtiem) aptver laiku no 1763. gada, kad iznāca «Jauna un veca latviešu Laika un notikumu Lietu grāmata uz to 1763. gadu», kuru rādītāja sastādīšanas laikā uzskatīja par pirmo latviešu kalendāru, līdz 1855. gadam. Kaut šajā laika posmā jau sāka iznākt arī «Latviešu Avizes» (1822—1915), A sējumā par tēlotāju mākslu vēl neatrodam nevienu rakstu. Arī B sējums (1856—1875), kas saistās ar «Mājas Viesu» iznākšanas gadu un jaunlatviešu kustības sākumu, var uzrādīt tikai pāris rakstus par glezniecību. Te atrodam Kronvaldu Ata rakstu par estētikas jautājumiem «Cilvēka iekšējais un ārīgs veids», E. Dinsberga rakstu par arhitektūru «Stāsti par veciem un jauniem skunstes darbiem», rakstu par «latviešu skunstmālderiem» Hūnu (1869), kas latviešu presē tad arī ir pirmais raksts par latviešu tēlotāju mākslu. Nākamais sējums (1876—1885) uzrāda plašāku rakstu par Hūnu, kas iespiests «Rotā» (1885) un nekrologu par agri mirušo latviešu mākslinieku Jāni Laksmani, kas zīmējis vairākas adreses krievu ķeizariem un atvēris savu zīmēšanas, būvniecības un amatniecības skolu. Šajā laikā latviešiem jau iznāk 54 periodiski izdevumi un kalendāri, tomēr rakstu par tēlotāju mākslu vēl ir ļoti maz. Vairāk šādu rakstu jau sastopam D sējumā (1886—1895). Te atrodam J. Poruka rakstu «Bilžu izstāde Rīgā», pirmo atzīmi presē par J. Rozentālu sakarā ar viņa atgriešanos no Pēterpils uz Saldu, R. Zariņa atbildi kādam K. «Kāds vārds latviešu mākslinieku labā», par glezniecību uz stikla, par Auseļa, Kronvaldu Ata, K. Valdemāra, J. Alunāna pieminekļiem u. c. Ar katru turpmāko sējumu, kaut tie aptver arvien īsāku laika posmu, rakstu skaits par tēlotāju mākslu pieaug. Līdzās sīkiem rakstiem, kas rādītāja izmantošanas labā apzīmēti ar nullīti (°), atrodam arī plašākus rakstus gan par latviešu māksliniekiem, gan krievu un cittautu mākslas klasikiem. E sējumā (1896—1900) atrodam nekrologus par Ā. Alksni un J. Rozi, rakstus par Purvīti, Valteru, Rozentālu, Šķilteru, rakstu «Vidzemnieks Kārlis Hūns, pasaules slavenais historijors un sugas (genre) gleznotājs», J. Raiņa vēstuli no Berlīnes par Vereščagina darbu izstādī, T. Zeiferta rakstu «Krievu mākslinieku gleznu izstāde Lielās Gildes zālē», par Starptautisko gleznu izstādī Rīgā

(1899) u. c. F sējums (1901—1903) uzrāda atsauksmes par Rozentāla, Valtera, Purviša un K. Kāla gleznu izstādēm, pārdrūkātās ārzemju laikrakstu atsauksmes par Purviša izstādi Berlīnē, rakstus par Blūma un Štiglica skolu audzēkņu izstādēm, par Latviešu mākslas veicinātāju biedrības nodibināšanu Pēterburgā, Vereščagina izstādi Rīgā u. c. Turpmākie divi sējumi aptver laiku no 1904. līdz 1907. gadam, un pie to satura vairs nepakavēsimies. Šī raksta uzdevums nav atklāt mūsu bibliogrāfisko rādītāju saturu tēlotājas mākslas jautājumos, bet tikai iepazīstināt ar šādu rādītāju esamību. Tomēr gribējās vērst uzmanību kaut uz dažiem interesantākiem rakstiem mūsu vecajos žurnālos un laikrakstos, kas ar šo rādītāju palīdzību viegli atrodami.

Par rakstiem latviešu periodikā no 1908. līdz 1919. gadam iespēstu bibliogrāfisko rādītāju nav. Materiāli par šo laiku ir savākti, arī sakārtoti pa gadiem un sistematizēti pa zinātņu nozarēm, bet tie vēl joprojām kartotēkas veidā atrodas Valsts bibliotēkā. Varam tikai atzīmēt vēlēšanos, lai šis stipri jūtamais robs latviešu preses bibliogrāfijā tiktu aizpildīts vizdrizākā laikā. Pētniekiem kartotēka ir pieejama, un tā ir ļoti vērtīgs un svarīgs bibliogrāfisks avots materiālu vākšanai par kādu jautājumu. Tēlotājai mākslai kartotēkā ir atsevišķa iedaļa ar apakšiedaļām glezniecībai, tēlniecībai, dekoratīvai mākslai u. tml. Išākas uzziņas par kartotēkas materiāliem Valsts bibliotēka izsniedz arī pa tālruni; pētniecības vajadzībām, cik tas iespējams, bibliotēka uzņemas sastādīt arī garākas uzziņas.

«Latviešu Zinātne un Literatūra» turpina latviešu preses analītisku bibliografēšanu ar 1920. gadu. No 1920. līdz 1926. gadam tā, kā jau atzīmējām, uzrāda tiklab grāmatas, kā periodikā iespīestos rakstus, bet no 1927. līdz 1936. gadam — tikai periodikā iespīestos rakstus. Katram gadam izdots atsevišķs sējums, kurā raksti sakārtoti sistematiski pa zinātņu nozarēm. Katram sējumam pievienots autoru un personu rādītājs, kas ļauj ātri atrast meklējamo autoru vai personu, par kuru rakstīts. Materiāla izkārtojums sistematiskajā daļā visos gados nav vienāds, bet orientēties tajā vienmēr var viegli un ātri. Tēlotājas mākslas nodaļā ar 1929. gadu ļoti pārskatāmi sakārtoti materiāli par izstādēm, piemēram, «Neatkarīgo mākslinieku vienības 26. izstāde», — seko visas recenzijas par šo izstādi, tāpat par Latvijas mākslas izstādi Maskavā (1934) un citām. Ar 1936. gadu izstādēm pat iekārtotas atsevišķas iedaļas — «Mākslas izstādes Latvijā» un «Latviešu mākslas izstādes ārzemēs»; katrai uzrādītājai izstādei seko raksti un recenzijas, kas par to publicētas latviešu presē. 1936. gada sējums, diemžēl, ir pēdējais (iznāca 1942. gadā). Materiāli par laiku no 1937. līdz 1942. gadam ir savākti, sakārtoti un kartotēkas veidā atrodas Valsts bibliotēkā. Pētniecības vajadzībām tie pieejami, tāpat kā materiāli par 1908.—1919. gadu. Par okupācijas laika beigu posmu (1943—1944) materiāli vispār nav savākti.

«Latviešu Zinātne un Literatūra» iznākusi 26 biezos sējumos, kas viegli pārskatāmā veidā atklāj latviešu (atgādināsim: ar 1925. gadu — Latvijas) žurnālos un laikrakstos iespīestos rakstus 162 gadu laika posmā (1763—1907 un 1920—1936). Neviens nopietnāks latviešu mākslas pētījums bez šī kapitālā bibliogrāfiskā avota zināšanas un izmantošanas nav domājams.

Padomju prese no 1944. gada 2. septembra, kad atjaunojās žurnālu un laikrakstu izdošana atbrīvotajā Latvijas PSR teritorijā, līdz pat šim laikam analītiski rūpīgi bibliografēta mūsu Grāmatu palātas izdotajos rādītājos. Par 1944./45. gadu tas saucas «*Latvijas PSR periodikā iespīesto Rakstu Rādītājs*», no 1947.¹ līdz 1956. gadam — «*Žurnālu un Avižu Rakstu*

¹ Par 1946. gadu rādītājs vēl nav izdots, bet tas jau tiek sagatavots.

Hronika», bet no 1957. gada — «*Latvijas PSR Preses Hronika*»; pēdējā, kā jau atzīmējām, uzrāda vienkopus visu Latvijas presi — grāmatas, žurnālu un avižu rakstus, iespiedgrafiku u. c. materiālus. Ar 1950. gadu šie rādītāji iznāk regulāri katru mēnesi — 12 numuri gadā. Katram numuram ir alfabētiskais autoru un personu rādītājs, bet līdz 1952. gadam arī vēl kopējs autoru un personu rādītājs visam gadam. Tagadējās «Preses Hronikas» trūkums ir ne vien tas, ka nav kopēja alfabētiska rādītāja visam gadam, uz ko jau aizrādījām, bet arī vēl tas, ka ir vairāki alfabētiski rādītāji katrā numurā — atsevišķi autoru un personu rādītāji grāmatām, žurnālu un avižu rakstiem, iespiedgrafikai, notīm, recenzijām un PSRS presē publicētajiem rakstiem par Latviju. Meklējot, piemēram, bibliogrāfiskos materiālus par māksliniekiem, katrā numurā jāizskata 5 alfabētiskie rādītāji. Vai vismaz katram numuram nevarētu būt kopējs autoru un personu rādītājs? Neraugoties uz šo trūkumu, mūsu Grāmatu palātas izdotā «Preses Hronika» ir vispilnīgākais un labākais bibliogrāfiskais rādītājs, kāds līdz šim mums iznācis. Ar 1958. gadu «Preses Hronika» iekārtojusi arī nodaļu «Padomju Latvija PSRS presē», kur uzrādīti krievu un pagaidām galvenokārt mūsu kaimiņu republiku presē publicētie raksti par Latviju. Šeit atrodam arī rakstus par latviešu māksliniekiem, atsauksmes par izstādēm u. tml. Turpmāk paredzēts, sākot ar 1961. gadu, reģistrēt arī grāmatas un rakstus par Latviju aizrobežu sociālistisko valstu presē. Bibliogrāfijas par letiku, t. i., Latviju, cittautu presē līdz šim mums nebija. Plaša letikas kartotēka ar bagātīgiem materiāliem arī par agrākajiem gadiem izveidota ZA Fundamentālās bibliotēkas Mišina Latviešu literatūras nodaļā. Daudzus gadus šos materiālus vācis Nopelniem bagātais kultūras darbinieks Kārlis Egle, kura vadītā kartotēka tiek papildināta vēl joprojām. Šeit atrodami arī PSRS un ārzemju presē publicētie raksti par latviešu tēlotāju mākslu.

Ar to esam apskatījuši visus latviešu universālos bibliogrāfiskos rādītājus un arī nepublicētos bibliogrāfiskos materiālus, pēc kuriem var sameklēt grāmatas, periodikā iespīestos rakstus un citus materiālus arī par latviešu tēlotāju mākslu. Uzrādīto bibliogrāfisko rādītāju kopskaitis ir liels — 216 dažāda biezuma sējumi. Nav nepieciešams atcerēties šo rādītāju dažādos nosaukumus katrā laika posmā. Visi tie parasti ir atrodami vienīgi mūsu lielākajās bibliotēkās, kur tos izsniegs, pieprasot vienkārši grāmatu vai periodikā iespīesto rakstu rādītājus par attiecīgajiem gadiem.

Kā jau sākumā atzīmēts, speciālo bibliogrāfisko rādītāju par latviešu tēlotāju mākslu nav. Bibliogrāfiski materiāli par atsevišķiem māksliniekiem atrodami monogrāfijās, kas izdotas par šiem māksliniekiem¹, un «*Ilustrētā Žurnālā*» no 1925. līdz 1929. gadam, kad tas bija galvenokārt mākslas žurnāls. Plašākiem bibliogrāfiski kritiskiem apcerējumiem par māksliniekiem šeit pievienoti arī paprāvi bibliogrāfisko avotu saraksti, ko, diemžēl, vairs nepraktizē mūsu tagadējie žurnāli. Bagātīgi letikas materiāli par latviešu mākslu un literatūru atrodami Kārļa Egles un Rūdolfa Egles izdotajā žurnālā «*Latvju Grāmata*» (1922—1931).

Beidzot mums jāpieskaras kādam stipri jūtamam trūkumam mūsu līdzšinējā bibliogrāfijā. Mākslas pētniekiem ļoti svarīgas ir mākslas darbu reprodukcijas. Sevišķi nepieciešamas tās ir tagad, kad kara un okupācijas apstākļos ļoti daudzi mākslas darbi ir gājuši zudumā (daudzi Purviša darbi, arī Rozentāla u. c.) vai izkaisīti pa dažādām pasaules malām. Kur sameklēt kaut šo darbu reprodukcijas? Tās ievietotas ne vien speciālajos mākslas žurnālos,

¹ Vairumam Latvijas Valsts izdevniecības izdoto monogrāfiju ir pievienotas plašākas vai šaurākas bibliogrāfijas.

bet ļoti lielā skaitā t. s. ilustrētajos nedēļas žurnālos vai arī kā mākslas pielikumi literāriem mēnešrakstiem. Kā sameklēt vajadzības gadījumā kāda mākslinieka darbu reprodukcijas dažādos žurnālos? Līdzšinējā latviešu bibliogrāfijā par tām nav nekādu atzīmju, un arī tagad tās neuzrāda «Preses Hronika», kaut mūsu žurnālos, sevišķi «Zvaigznē», parādās ļoti daudz gleznu, skulptūru utt. attēlu. Bez bibliogrāfijas visi šie materiāli jau pēc īsa laika ir neapzināmas, mirušas kultūras vērtības.

Par 136 ievērojamākiem latviešu māksliniekiem šādus materiālus pēdējos gados retrospektīvi ir sācis vākt Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejs. Muzejs jau ir izveidojis diezgan lielu kartotēku, kurā uzrādītas šo mākslinieku darbu reprodukcijas dažādos periodiskos izdevumos, viņu raksti, raksti par viņiem, ģimenes un dažādas biogrāfiska rakstura ziņas, kas sastopamas presē. Raksti netiek izrakstīti no bibliogrāfiskajiem rādītājiem, bet tieši no žurnāliem reizē ar reprodukciju izrakstišanu, tādējādi novēršot arī bibliogrāfiskajos rādītājos ieviesušās kļūdas un nepilnības. Izrakstot izstāžu recenzijas, tiek uzrādīti visi recenzijās pieminēto mākslinieku vārdi. Jāatzīst tomēr, ka atsevišķām personām, vācot materiālus tikai pa vaļas brīžiem, šāda darba paveikšana līdz galam nav pa spēkam. Šādas bibliogrāfijas sastādīšana un publicēšana būtu jāuzņemas kādai no mūsu vadošajām mākslas iestādēm vai bibliotēkām¹, bet Grāmatu palātai jau vistuvākajā laikā «Preses Hronikā» vajadzētu sākt reģistrēt arī periodikā un dažādos krājumos iespiestās mākslas darbu reprodukcijas.

¹ Plašu bibliogrāfisku kartotēku (apm. 9000 kart.) par ilustrācijām un reprodukcijām izveidojusi ZA Fundamentālās bibliotēkas Misiņa Latviešu literatūras nodaļa. Grāmatu ilustrētāji tajā uzrādīti jau no 1920. gada, bet pilnīgāk — no 1947. līdz 1950. gadam un no 1956. gada līdz šim laikam. Žurnālu un laikrakstu ilustrācijas un reprodukcijas — no 1940. līdz 1955. gadam un no 1957. gada līdz šim laikam. Kaut šī kartotēka nevar pretendēt uz pilnīgumu, latviešu mākslas pētniecībai tā tomēr ir ļoti vērtīgs izziņas avots.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory paragraph.

Second block of faint, illegible text, appearing to be a main body of the document.

Third block of faint, illegible text, continuing the main body of the document.

Fourth block of faint, illegible text, possibly a concluding paragraph or a separate section.

Fifth block of faint, illegible text, appearing to be a final section or signature area.

Sixth block of faint, illegible text at the bottom of the page.

MUZEJU DARBS UN
MĀKSLAS DZĪVES
H R O N I K A
1959.—1960. G.

MUSEUM DARTMOUTH
MASSACHUSETTS
H. R. O. N. I. E. A.
1959-1960 G.

VALSTS LATVIEŠU UN KRIEVU MĀKSLAS MUZEJA DARBS NO 1957. LĪDZ 1960. GADAM

Periodā no 1957. līdz 1959. g. (ieskaitot) visos Valsts Latviešu un krievu mākslas muzeja darbības sektoros bija manāma rosme.

Fondi (muzeja vērtību komplekss) ir muzeja pastāvēšanas un darbības galvenais noteicošais elements. Izmaiņas fondos zināmā mērā nosaka arī visu citu muzeja darbības sektoru ritmu. Tāpēc, runājot par muzeja darbu, jāpievēršas pirmkārt tā fondiem.

Muzejā glabāto vērtību skaits bija jau pavisam paprāvs 1956. gadā (7832 darbi). Šajā periodā tas paplašinājies vēl par 824 vienībām. Tas izraisīja izmaiņas arī muzeja pastāvīgajā ekspozīcijā. Latviešu vecmeistaru mākslas nodaļa ir papildinājusies ar ievērojamiem darbiem. Nelielajā K. Hūna darbu klāstā tagad atradīsim pazīstamo pēc paša K. Hūna darinātā oforta smalki gleznoto «Vecā vīra galvu» (ap 1870. g.), kā arī zīmējumu «Kapela». Plaši pārstāvētā J. Federa daiļrade arī papildinājusies ar tādiem jauniem darbiem kā «Vienšēta», «Drupas birzī». Tie parādījušies muzeja ekspozīcijā Federa darbu izstādē 1959. g. sākumā. Darbi iegūti no mākslinieka dēla, kas kops 1955. g. dzīvo Rīgā. Palielinājies J. Rozentāla darbu skaits. Nesen iegūts 1895. g. gleznotais darbs «No kapsētas». 1958. g. iegūts, bet vēl nav restaurēts viens no Rozentāla daiļradē retajiem grupas portretiem — laikā no 1900. līdz 1903. gadam darinātais «Triju māsu portrets». Iepirktas arī dažas J. Rozentāla studijas. Nedaudzo jauniegūto V. Purviša gleznu skaitā jāizceļ neliels, smalki gleznots pēdējā daiļrades posma darbs «Kad lapas plaukst». Daudz pārliecinošāks kļuvis

K. Miesnieka darbu klāsts, jo tam pievienojas tādi meistara darbi kā «Dieniškā maize», «Darba vakars» un zīmētāis «Mātes portrets». Tas pats sakāms arī par J. Tilberga darbu ekspozīciju, kurā iekļauts «B. Dzeņa un viņa sievas portrets». Ģ. Eliāsa daiļrādi tagad reprezentē vēl viens meistaram raksturīgs darbs — «Laidarā».

Bagātāka kļuvusi padomju mākslas nodaļa. Muzeja fondā ieskaitīti latviešu sarkano strēlnieku — mākslinieku V. Andersona, G. Kluča, tāpat A. Drēviņa gleznas un zīmējumi, O. Skulmes vēsturiskā glezna «V. Leņins ar latviešu strēlniekiem Kremļī 1918. gada 1. maijā», K. Ubāna un L. Svempa kluso dabu klāsti, K. Miesnieka «Zelta rudens Vidzemes birzīs un laukos» un nedaudzī oforti par darba tēmu, kā arī E. Kalniņa «Septītā Baltijas regate» un daži jauno mākslinieku tematiskie darbi — G. Mitrevica «Latgales partizāņi», I. Zariņa mūsdienu darba romantikas apdvestā glezna «Kāds augstums!» u. c.

Bez tam vēl iegūti un iekļauti ekspozīcijā Ģ. Vilka temperas gleznojums «Fūt, vējiņi», A. Junkera kokgrebumi, Maigoņa Oša gusaš un tušā darinātais cikls «Vecie latviešu strēlnieki», E. Andersona monotipijas un autolitogrāfija «Jaunā Rīgā», K. Sūniņa, E. Čēsnieka, K. Fridrihsona un J. Brektes akvareļi, kā arī O. Ābelītes kokdzelumli «Kaugurciema ainava» un «Tiklu lāpītājas».

Tēlniecības ekspozīcijā sastapsimies ar L. Blumberga darināto dzejnieka E. Veidenbauma portretu, L. Bukovska bronzas figurālo kompozīciju «Pilsonu kara varoņi E. Bergs un A. Zeļezņaks», L. Davidovas izteiksmīgo diriģenta L. Vignera portretu, J. Zariņa monumentālo granīta skulptūru «Bagāta raža», kā arī ar citiem sīkākiem darbiem.

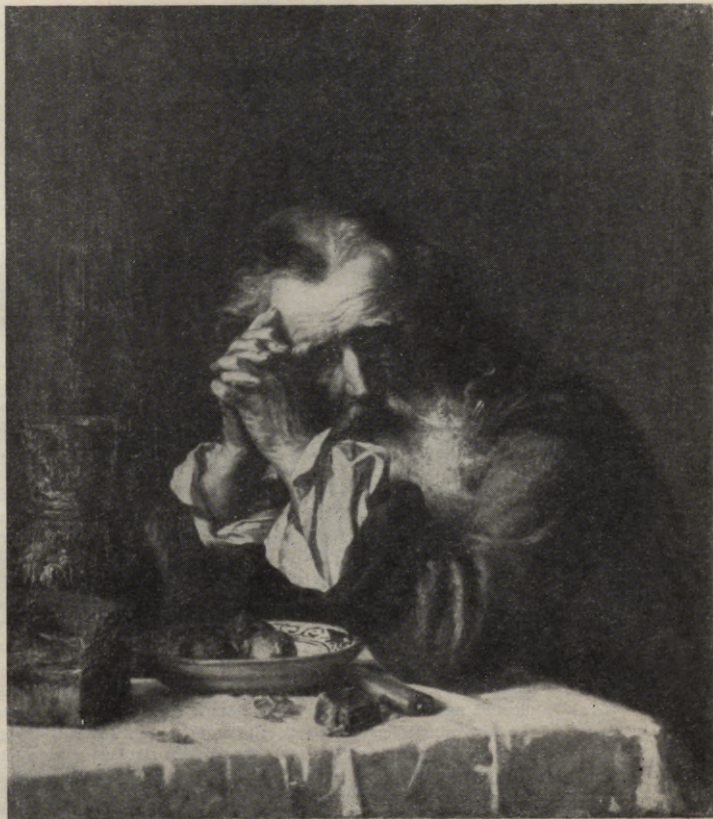
Lietišķās mākslas nodaļu bagātina Latgales keramika un Latgales audumi.

Arī nelielajā krievu mākslas nodaļā, kuras paplašināšana visumā notiek diezgan gausi, manāmas izmaiņas. 1957. g. iegūti divi 18. gs. beigu un 19. gs. sākuma izcilā krievu gleznotāja V. Borovikovska darinātie portreti. Piedāvāja tos kā Pētera III un viņa sievas portretus, bet izrādījās, ka tie ir Pāvila I laika ģenerālprokurora P. Oboljaninova un viņa sievas atveidi. Portretus restaurēja Valsts Centrālajā mākslas restaurācijas darbnīcā. Šie darbi nepieder pie izcilā meistara šedevriem, bet tomēr iepazīstina ar viņa daiļrades īpatnībām.

Bez tam no PSRS Kultūras ministrijas saņemtas vairākas studijas: slavenā 19. gs. beigu ainavista A. Kuindži neliela studija gleznai «Čumaku trakts», kas gan būtībā nedod priekšstatu par šī savdabīgā mākslinieka daiļrādi; 19. gs. beigu un 20. gs. sākuma zemnieku dzīves un revolūcijas notikumu attēlotāja un vēsturisku gleznu autora S. Ivanova studija gleznai «Cars»; 20. gs. sākuma žanrista S. Korovina studija «Pirti». Saņemts arī padomju gleznotāja N. Uljanova pirmsrevolūcijas posma darbs «Sredinas-Grečaņinovas portrets», kluso dabu meistara I. Maškova «Klusā daba ar kamēlijām» un slavenā armēņu gleznotāja M. Sarjana «Zelta rudens», kā arī Baltijas 19. gs. sākuma gleznotāja jalgavnieka J. Eginka «Sievietes portrets».

Rakstnieka un teātra kritiķa N. Nikolajeva-Bergina atraitne novēlēja muzejam 19. gs. gleznotāja K. Makovska darbu «Zēna portrets» un trīs mazāk nozīmīgu krievu gleznotāju darbus, to starpā paša N. Nikolajeva-Bergina portretu.

Muzeja ekspozīcijā atkal ieraudzīsim P. Klota gipsa nolējumu «Zirga savaldītājs». Šī skulptūra 1952. g. muzeja apmeklētāju neuzmanības dēļ tika sasista sīkās drumslās. Likās, ka atjaunot kompozīciju nav iespējams. Un tomēr tā tika atjaunota. Strādādams ar lielu darba mīlestību un neatlaidību, ar milzīgu pacietību liekot gabaliņu pie gabaliņa Valsts Centrālās mākslas restaurācijas darbnīcās restaurētais Onkels atjaunoja kā zirga, tā arī jaunekļa figūras. Tagad, tikai ļoti uzmanīgi ieskatoties, var drīzāk nojaust nekā redzēt restaurācijas pēdas.

K. Hūns.
Veca vīra galva

Tomēr tikai daļa no jauniegūtajiem darbiem papildina ekspozīciju. Daži darbi, kā, piemēram, J. Rozentāla zīmējums «Ieva», A. Štrāla glezna «Podnieks», nav arī domāti šim nolūkam, jo tiem piemīt tīri zinātniski pētniecisks raksturs. Daļa darbu paliek fondos telpu trūkuma dēļ (piemēram, V. Irbes ainavas un klusās dabas, S. Antonova dekorāciju skati un pilsētu ainavas utt).

Lielais jauniegūto darbu skaits tomēr vēl neliecina par iepirkumu lietderību. Tā, piemēram, lai gan nākuši klāt daudzi jauni darbi, padomju grafikas ekspozīcija paliek vienpusīga, jo tajā trūkst jaunās paaudzes mākslinieku kokzdelumu un ofortu, vāji reprezentēts

arī viens otrs no pazīstamajiem meistariem (piemēram, muzeja īpašumā ir tikai viens G. Vaskas darbs). Lietišķās mākslas nodaļa nav izvērstā paredzētos apjomos eksponātu trūkuma dēļ (nav, piemēram, G. Kruglova, M. Pormaņa raksturīgo darbu, trūkst jauno keramiķu M. Dreimanes, S. Ozoliņas un citu darbi utt.).

Krievu mākslas nodaļa joprojām turpina eksistēt bez 18. gs. un 20. gs. sākuma ievērojamo mākslinieku darbiem (trūkst D. Levicka, V. Serova u. c. darbi).

Lai kaut nelielā mērā dotu skatītājiem priekšstatu par muzejā iztrūkstošajiem krievu tēlotājas mākslas posmiem, muzejs spiests pat «aizņemt» darbus. Tā no Tukuma Valsts novadpētniecības muzeja uz laiku tika atvests 18. gs. portretista P. Argunova «Sievietes portrets», 19. gs. sākuma izcilā portretista V. Tropiņina portrets un pervedziņņika M. Klotā ainava «Rudzu lauki».

Trūkumi fondu papildinājumā sevišķi sāpīgi jūtami tāpēc, ka abu muzeja nodaļu eksponātu līmenis ir augsts. Tajos ietilpstošos darbus bieži izmanto kā Vissavienības mēroga, tā arī ārzemju izstādēs. Tā, piemēram, Ed. Kalniņa glezna «Jaunās buras», J. Podlaska darbs «No kolhoza laukiem», J. Oša «Latvijas zvejnieki» bija eksponēti 1959. g. Londonā «Krievu un padomju mākslas izstādē», J. Oša «Latvijas zvejnieki» tika eksponēti Venēcijā, Indijā, Meksikā, Kubā u. c. A. Briedes skulptūras «Fizkultūrietis» un «Jaunais tēlnieks» — Venēcijā, Prāgā un Kairā; keramiķu darbi — Rumānijā u. c.; N. Rēriha darbi bija izstādīti Maskavā, Ļeņingradā, Kijevā, Tbilisi; I. Repina studijas — Maskavā, Ļeņingradā u. c.

Lielas grūtības muzeja darba plānveidīgā izkārtošanā sagādā arī izstādes. Aprakstāmajā posmā to bija 46 (1957. g. — 17, 1958. g. — 16, 1959. g. — 13). Viena daļa no šīm izstādēm, un proti, mākslinieku personālās un memoriālizstādes (piemēram, A. Artuma un A. Junkera, J. Aizēna, K. Ubāna, S. Antonova, N. Rēriha, J. Federa, K. Miesnieka, V. Tones, J. Liepiņa, A. Melnāra un P. Upiša, sarkano latviešu strēlnieku-mākslinieku darbu izstādes), kā arī republikāniskās izstādes ir saistītas ar muzeja profilu un ieskaitāmas tā tiešajā mākslas popularizēšanas darbā, jo ar savu izklāstu tās sniedz priekšstatu par attiecīga mākslinieka daiļradi vai arī atspoguļo mākslas stāvokli republikā. Tādām izstādēm arī turpmāk, dabiski, jānotiek muzeja telpās. Taču ir arī tādas izstādes, kas vai nu neatbilst muzeja profilam, vai pēc sava rakstura nav obligāti saistītas ar muzeju (mākslas fotogrāfija, grāmatzīmju, grāmatu un fotogrāfiju izstādes utt.). Tādu izstāžu rīkošana muzeja telpās nebūtu vēlama.

Neraugoties uz visiem minētajiem trūkumiem, muzeja apmeklētāju skaits bija teicams. Triju gadu laikā to apmeklējušas 304 358 personas, pie kam stipri palielinājies ekskursiju skaits (1957. g. — 751; 1958. g. — 846; 1959. g. — 1047).

Veiksmīgi attīstījās arī mākslas popularizācijas darbs perifērijā un ārpus republikas robežām. Triju gadu laikā sarīkotas 19 ceļojošās izstādes (1957. g. — 5; 1958. g. — 5; 1959. g. — 9 izstādes). Sešas no tām notika ārpus republikas robežām. Redzamākā un nozīmīgākā bija Latvijas tēlotājas mākslas izstāde Gruzijas galvaspilsētā Tbilisi (no 1959. g. 23. decembra līdz 1960. g. 15. februārim). Tajā bija reprezentēti 387 glezniecības, grafikas, tēlniecības un lietišķās mākslas darbi. Izstāde iepazīstināja Gruzijas darbaļaudis ar latviešu tēlotājas mākslas attīstību, sākot ar 19. gs. līdz mūsu dienām. Izstāde bija plaši apmeklēta, bet mākslinieku darbi guva lielu atzinību presē un skatītājos.

Ceļojošo izstāžu skaits 1959. g. salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem kļuvis gandrīz divas reizes lielāks, un ir paredzams, ka šis skaits palielināsies vēl vairāk, jo 1959. g. muzejā noorganizēts izstāžu sektors un tajā iesaistīti jauni darbinieki.

Muzeja lektorijš telpu trūkuma dēļ nedarbojās. Taču lekcijas minētajā laikā posmā notika (vairāk nekā 300) ārpus muzeja: rūpnīcās, skolās, klubos. It sevišķi rosīgs bija 1959. g.,

J. Rozentāls. *No kapsētas*

kad ļoti aktivizējās darbs skolās. Muzeja darbinieki noorganizēja vairākas nodarbības ar skolēniem, palīdzēja sarīkot reprodukciju izstādes un sastādīt tēlotājās mākslas albumus. 5 skolās sāka darboties un joprojām darbojās muzeja draugu — jauno mākslas entuziastu pulciņi.

Latviešu un krievu mākslas popularizācijas nolūkos turpinājās skrejlapu izdošana. No jauna sastādītas un izdotas skrejlapas par O. Ābelītes, A. Apiņa, S. Antonova, A. Apsiša, A. Briedes, A. Junkera, K. Miesnieka, N. Rēriha, V. Tones daiļradi, kā arī informācijas par lietišķās mākslas un krievu mākslas nodaļām, skrejlapas par latviešu mākslu franču un angļu valodā. Atkārtoti, tikai ar jauniem attēliem, izdotas skrejlapas par K. Hōnu, J. Rozentālu, J. Valteru, V. Purvīti.

Muzeja darbinieki daudz uzmanības veltī arī eksponātu glabāšanas jautājumiem. 1957. g. tika pārkārtota glezniecības darbu noliktava. Plauktu vietā tanī iebūvēja bidāmos režģu stendus. Tagad noliktavas pārvērtušās par vienu no modernākajām gleznu glabātavām Padomju Savienībā. Glabāšana uz režģiem pasargā darbus no nevajadzīgas cilāšanas un līdz ar to arī no bojājumiem, dod iespēju ātri un viegli sameklēt un pārskatīt darbus, jo lielākā daļa gleznu ir sakārtota pēc to autoriem.

Sākot ar 1959. g., iekārtota gleznu restaurācijas darbnīca, kurā jau restaurēti tikko iegūtais J. Rozentāla darbs «No kapsētas» un K. Hūna «Veca vīra galva». Šai darbnīcai ir liela nozīme eksponātu glabāšanas darbā. Ar laiku katrai gleznei blakus zinātniskajai kartītei tiks iekārtota arī restauratora kartīte.

Ir iznākuši arī vairāki katalogi: Latviešu tēlotājas mākslas katalogs (Gruzijas izstādei); Latviešu sarkano strēlnieku darbu izstādes katalogs ar mākslinieku dzīves aprakstiem; K. Miesnieka, V. Tones darbu izstāžu katalogi utt. Iznācis arī krievu mākslas nodaļas katalogs ar plašām anotācijām, kā arī S. Antonova darbu katalogs. Tika veikts arī liels sagatavošanas darbs latviešu mākslas nodaļas kataloga izdošanai.

Zinātniskajā sektorā visnepateicīgākais ir darbs ar nezināmo autoru nezināmo (vai arī zināmo) personu attēlojumiem, neskaidriem dzīves datiem utt. Bieži paiet gadi bez kādām izmaiņām meklējumos. Piemēram, tā bija ar A. Statiņa «Nezināmā portretu». Neraugoties uz vairākiem pētījumu mēģinājumiem, joprojām zināms tikai tas, ka glezna darināta 18. gs. beigās (1797) un ka to, iespējams, gleznojis Baltijas ģenerālgubernatora G. Brouna dzimcilvēks Aleksandrs Statiņš. Vairāk ziņu nav. Tāpēc katru atradumu šajā laukā var uzskatīt par ieguvumu. Šādi ieguvumi bijuši arī Valsts Latviešu un krievu mākslas muzeja darbā 1957.—1959. g. posmā. Tā, piemēram, pēc garas sarakstīšanās izdevās noskaidrot padomju ainavista A. Isupova dzimšanas gadu (1889. g.), kuru nevarēja sameklēt nedz katalogos, nedz mākslinieka pirmsrevolūcijas un revolūcijas laika darba un dzīves vietās; tika savāktas ziņas par 19. gs. sākumā zīmētāja V. Čerepova dzīvi; izdevās atrast dažu attēloto nezināmo personu vārdus utt. Piemēram, 18. gs. miniatūrgleznotāja Reihela glezna ir ienākusi muzejā kā «Nezināmas sievietes portrets». Tagad noskaidrojās, ka nezināmā sieviete ir M. Prozorovska, Katrīnas II un Pāvila I laika ģenerālfeldmaršala sieva un ka gleznojis viņu Kārlis nevis Jēkabs Reihels, kā tas līdz šim bija atzīmēts «vadoni» pa valsts muzeju un Times-Bekera mākslinieku vārdnīcā.

Krievu mākslas nodaļā bija eksponēts pazīstamā paredzīznika N. Nevreva gleznots Čertkovas portrets. Kas tā par Čertkovu, neviens nezināja. Gleznā attēlota austrumnieciska tipa sieviete pusmūža gados ar izteiksmīgu, smalku seju un ne mazāk izteiksmīgām rokām. Sievietes āriene bija tik neparasta, ka saistīja skatītājus, neraugoties uz portreta vājajām gleznieciskajām vērtībām. Muzeja darbinieki un apmeklētāji gribēja šajā sievietē redzēt vai nu revolucionāri, vai progresīvu darbinieci — ārsti, citi saistīja to ar Ļ. Tolstoja drauga V. Čertkova ģimeni. Pēc ilgstošas sarakstīšanās, arhīvu un bibliotēku materiālu pētījumiem izdevās noskaidrot, ka portretā ir attēlota Elizabete Čertkova (1805—1858), krievu izcilā arheologa un vēsturnieka A. Čertkova sieva, pazīstamā dekabrīsta Z. Černiševa māsa, pēc saviem uzskatiem progresīva sieviete. Par satikšanos ar viņu pie sava drauga V. Paseka šķirsta rakstījis A. Hercens grāmatā «Pagājība un apcere».

Tādā pašā ceļā izdevās noskaidrot K. Korovina gleznā attēlotās Mamontovas personību. Muzejs uzzināja, ka jaunava ir viena no pazīstamā mecenāta S. Mamontova māsasmeitām Zinaida Rukavišņikova (laulības uzvārds Mamontova) un ka portrets darināts ap 1895.—1899. g. un muzejā ienācis no attēlotās sievietes māsasmeitas. Tāpat tika noskaidrots, ka V. Perova gleznā reprezentētais nepazīstamais Ļaņins ir tirgoņis un publicists N. Ļaņins, kas 19. gs. 80. gados izdeva progresīvo laikrakstu «Русский курьер».

Noskaidrojās arī viens no V. Purviša biogrāfijas momentiem. Pats mākslinieks apgalvoja, ka ārzemju komandējuma piešķiršana viņam bijusi saistīta ar pazīstamā zviedru gleznotāja A. Corna Krievijas apmeklējumu, ka Corns palīdzējis saviem krievu kolēģiem izšķirties par

*J. Rozentāls.
Triju māsu portrets*

labu Purvītim. Muzeja vēlēšanās kaut ko tuvāk uzzināt par šo A. Corna Krievijas apmeklējumu cieta neveiksmi. Puškina Valsts tēlotājas mākslas muzeja darbinieki uz muzeja pieprasījumu atbildēja, ka, pēc viņu ziņām, A. Corns Krievijā nemaz neesot bijis un ka pazīstamais S. Mamontova portrets esot gleznots pēc fotogrāfijas. Pēc ilga darba PSRS Valsts V. Ļeņina bibliotēkas periodikas fondos 1959. g. uz laikrakstu ziņojumu pamata izdevās konstatēt, ka A. Corns ir apmeklējis Pēterburgu un Maskavu 1897. g. oktobrī sakarā ar Skandināvijas mākslinieku izstādi Pēterburgā. Tā bijusi atvērta no 1897. g. 11. oktobra līdz 2. novembrim (pēc v. stila). 1897. g. 20. oktobrī (pēc v. st.) Pēterburgā bijis sarīkots bankets A. Cornam par godu, kurā piedalījās arī somu gleznotājs Edelfelds, Pēterburgas Mākslas

akadēmijas un visu Pēterbugas mākslas iestāžu pārstāvji, kā arī mākslinieki, bet 29. oktobri, pēc laikraksta «Novoje vremja» ziņojuma, notikusi pirmā Mākslas akadēmijas absolventu darbu apspriede. Tādā veidā tika atrasts pamatojums V. Purviša apgalvojumam.

Muzejā sakrāts arī diezgan liels dokumentu norakstu fonds, kuru plaši izmanto kā muzeja darbinieki, tā arī citi mākslas vēsturnieki.

1960. gads neienes a būtiskas izmaiņas muzeja darbā. Vislielākā rosme bija manāma mākslas popularizācijas laukā.

Tāpat kā iepriekšējos gados, muzeja darbā zināmas neērtības rada pārāk lielais ienākušo izstāžu skaits. Nepieciešamība pēc pastāvīgām izstāžu telpām kļūst arvien asāka. Nav normāli, ka 1960. gadā muzejam 12 reizi bija jānoņem pastāvīgā ekspozīcija — tas nelabvēlīgi ietekmēja muzeja eksponātu saglabāšanas stāvokli, (tā piemēram, tika sabojāts Tropiņina darbs «Mazurina portrets» u. c.) un dezorganizēja visu pārējo muzeja darbu, jo zinātnisko pētījumu vietā muzeja darbinieki bija nodarbināti ar eksponātu noņemšanu un ekspozīcijas atjaunošanu, ar izstāžu eksponātu sarakstu sastādīšanu utt., un tāpēc Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejs būtībā vairāk atgādina izstāžu un panorāmu direkciju nekā zinātniski pētniecisku iestādi, kas veido drošus pamatus mākslas popularizācijas darbam. Tajā pašā laikā kultūras universitāte un paša muzeja mākslas popularizācijas darba rezultātā stipri pieaugušas skatītāju prasības. To pierāda palielinājies apmeklētāju skaits. 1960. gadā muzeju apmeklējušas 113 696 personas, 23 izstādes ārpus Rīgas apmeklējuši 148 467 skatītāji, muzeja un Mākslinieku savienības kopīgiem spēkiem rīkoto latviešu mākslas izstādi Baltijas republiku skatē Maskavā apmeklējušas 250 000 personas. Skatītāji tiecas praktiski apgūt lekcijās dzirdēto, grib redzēt, kā aug un attīstās padomju māksla, un šīs prasības vislabāk varētu apmierināt muzejs.

Lai tuvinātu mākslu skatītājiem, muzejs bija sarīkojis četrus izstāžu apspriešanu, kā arī tikšanos mākslinieku dienā ar māksliniekiem A. Briedi, V. Kalnrozi, K. Miesnieku, K. Ubānu un P. Upīti.

Palielinājies arī ārpus muzeja nolasīto lekciju skaits (169 lekcijas), kā arī paplašinājies darbs ar skolēniem. Pastāv 12 pulciņi, kas apvieno jaunos mākslas draugus. Paša muzejā apmeklētājiem tika sarīkotas 1152 ekskursijas.

Visumā, kā jau atzīmēts sākumā, mākslas popularizācijas darbs muzejā 1960. gadā veikts sekmīgi, novēršot iepriekš minētos trūkumus un muzeja darbu ievirzot pareizās sliekšņos, popularizācijai turpmāk jānorit vēl labāk.

V. SPROGE

VALSTS TĒLOTĀJAS MĀKSLAS MUZEJA DARBS LAIKĀ NO 1957. LĪDZ 1960. GADAM

Valsts Tēlotājas mākslas muzeja pastāvīgā ekspozīcija tika izstrādāta 1952. gadā pēc muzeja reorganizācijas, tomēr uzlabojumi un pārkartojumi tāni turpinās ik gadus. Muzeja fondi kļūst bagātāki ar jauniem mākslas darbiem, kas jāparāda skatītājiem, tāpat skatītāji jāiepazīstina ar jau esošajiem vērtīgākajiem darbiem, kas šāuro ekspozīcijas telpu dēļ guļ noliktavās; labākajiem darbiem jāmeklē pēc iespējas izdevīgāks apgaismojums, jāuzlabo vienas vai otras zāles kopskats.

Muzeja krājumi laikposmā no 1957. līdz 1960. gadam ievērojami pieauguši — kopā par 643 eksponātiem. Galvenie avoti, kas bagātina muzeja fondus, ir PSRS un republikas Kultūras ministrijas. Vissavienības Kultūras ministrija šais gados piešķirusi muzejam veselas mākslas kolekcijas — vairāk nekā 50 mūsdienu Ķīnas Tautas Republikas lietišķās mākslas darinājumu, pāri par 300 Indijas un 150 Japānas mūsdienu mājamatniecības izstrādājumu — audumus, rotaslietas, zilonkaula un koka griezumus, metāla un māla darinājumus, salmu pinumus utt. Ja Ķīnas mākslas eksponātus vēl bija viegli iekļaut jau esošajā muzeja ekspozīcijā kā ļoti vajadzīgu papildinājumu, tad Indijas tautas mākslas darbu klāsts prasīja jaunas telpas, kuru muzejam nav, tādēļ uz laiku bija jāpārvieta uz noliktavu Japānas mākslas darbi.

Arī republikas Kultūras ministrija nodevusi muzejam vairākus vērtīgus Tālo Austrumu mākslas eksponātus — divus skaistus japāņu lakas tējas galdīņus, divdesmit trīs mūsu un agrāko gadsimtu ksilogrāfijas, akvareļus un tušas zīmējumus, Ķīnas un Tibetas sikplastikas. Jāpiezīmē, ka Tālo Austrumu mākslas eksponātu skaits pēdējos gados pieaug ļoti straujā tempā.

Ievērojamu papildinājumu guvusi arī Rietumeiropas mākslas nodaļa. Par ļoti interesantu 16. gadsimta vācu mākslas darbu izrādījās 1960. gada sākumā iegūtā Lukas Kranaha, vecākā, skolas glezna «Lats ar meitām». Pēc ilgām un neatlaidīgām muzeja restauratora pūlēm izdevās atklāt šā darba autoru — samērā maz pazīstamā vācu gleznotāju Voltgangu Krodelu — Kranaha laikabiedru un sekotāju. Ne mazāk svarīgi ieguvumi ir 17. gs. flāmu gleznotāja Jana Kesela darbs «Gaisa alegorija», tā paša gadsimta holandiešu meistaru — animālista Melhiora Hondekutera glezna «Gailis un vista Junonas dārzā» un Frederika Mušerona «Ainava ar medniekiem», 17.—18. gs. itāliešu mākslinieka Sebastiana Riči glezna «Semiramida» un virkne jaunāku gadsimtu mākslinieku portretu un ainavu. Katrs muzejs varētu lepoties ar tādu pazīstamā beļģu gleznotāja Fransa Mazerēla gleznu, kāda ir «Zvejnieks savas būdas priekšā»; ievēribu pelna arī mūsdienu franču mākslinieku E. O. Frieza «San Molo klintis» un E. Pinjona «Spēlmaņi», kā arī Di Kalkanti uzmetums gleznai «Ausma». Grafikas kabinetā bez japāņu ksilogrāfijām nākušas klāt itāliešu 17. gs. pirmās puses mākslinieka Pjetro Testas oforts «Bakha atgriešanās no Indijas (Rudens)», trīs skaistas angļu 18. gadsimta mākslinieku Viljama Netera un Jozefa Barneja krāsainas mecotintas un itāliešu Frančesko Bartoloci gravīra pēc Gverčino gleznas «Jaunekļa galva», spāņu mākslinieka Hermengilda Angladas i Kamarasas (dz. 1871. g.) divas litogrāfijas, pazīstamā beļģu gleznotāja un grafiķa Isidora Opsomera trīs oforti, virkne Vācijas Demokrātiskās Republikas grafiķu darbu, starp kuriem minama Leas un Hansa Grundīgu ofortu sērija «Cīņa pret atomnāvi» u. c.

Muzeja zinātniskie darbinieki šais gados sagatavojuši vairākus izstāžu katalogus, sastādījuši bukletus par atsevišķu zemju mākslas darbu kolekcijām (piem., par 20. gadsimta mākslu, 19. gs. Anglijas un Austrijas, kā arī Indijas, Ķīnas un Japānas mākslas darbiem Valsts Tēlotājas mākslas muzejā). Bez tam sāka jauna izdevumu virkne — atsevišķu mākslas darbu iztirzājumi līdz ar to tehnoloģisko analīzi.

Ekskursiju skaits muzejā pārsniedzis septiņi simti gadā. Individuāliem apmeklētājiem neērības sagādā «vadoņa» trūkums pa muzeja zālēm, pie kura sagatavošanas muzeja darbinieki tikai nesen ķērušies. Sevišķa vērība veltīta darbam ar skolēniem, kas apgūst seno laiku vēsturi, rīkojot tiem metodiskas ekskursijas pa seno austrumu un antīkās mākslas zālēm.

Ievērojami palielinājies arī muzeja darbinieku nolasīto lekciju skaits mākslas jautājumos. Tiek sniegtas arī konsultācijas skolotājiem, kas māca mākslas vēsturi skolās.

Starptautiskajiem kultūras sakariem pastiprinoties, aug interese par mākslu aiz mūsu zemes robežām, un skatītāji izvirza muzejam arvien lielākas prasības pēc jaunām, plašām, vispusīgām mākslas izstādēm.

Nozīmīgs muzeja dzīvē bija 1957. gads, kad ar Latvijas un ārzemju draudzības un kultūras sakaru biedrības palīdzību tika saņemta mūsdienu Itālijas mākslinieku zīmējumu, ofortu un litogrāfiju izstāde, kas pirms tam bija eksponēta Ļeņingradā un Maskavā. Tā bija pirmā Rietumeiropas mākslas izstāde pēc kara gados Rīgā. Ar itāliešu grafiķu ridziniekiem ir bijusi iespēja iepazīties 1935. gadā Rīgā sarīkotajā izstādē, ar moderno Itālijas ainavu — 1938. gadā. Tagad, gandrīz pēc divdesmit gadiem, atkal satiekoties ar itāliešu mākslu, bija patīkami atzīt, ka šai laikā izaugusi jauna, spēcīga mākslinieku paaudze. Izstādē bija pārstāvēti galvenokārt mākslinieki neoreālisti. Viņu vidū bija tādi plaši pazīstami vārdi kā Renato Gutuzo, Gabriele Muki, Džuzepe Dzigaina, Karlo Levi, Frančesko Mesina u. c. Lai gan lielākā daļa no izstādes dalībniekiem ir gleznotāji, bet daži — skulptori, arī viņu darbi grafikas laukā

F. Mazerels. Zvejnieks savas būdas priekšā

rādīja, ka viņa par reālistisku, demokrātisku mākslu Itālijā ir spēcīga un vainagojas panākumiem. Pievērsšanās sociāli nozīmīgām mūsdienu dzīves tēmām, pozitīvā varoņa meklēšana tautas vidū ir tuva un saprotama padomju skatītājiem. Tiem, kas 1957. gada vasarā Maskavā VI Vispasaulas jaunatnes un studentu festivāla laikā apmeklēja starptautisko tēlotājas un lietiskās mākslas izstādi, itāliešu mākslinieku Ugo Atardi, Džuzepes Dzigainas, Džovani Kapelli, Tono Dzankanāro u. c. darbi jau šķita veci paziņas, bet labus paziņas satikt taču vienmēr ir prieks. Jāvēlas vienīgi, lai šādas tikšanās notiktu biežāk.

1957. gada vasarā muzejā notika franču mākslas reprodukciju izstāde, kas bija guvusi jau lielu piekrišanu mūsu dzimtenes galvaspilsētā un Ļeningradā. Plašajā izstādē bija tuvu pie 400 reprodukciju, kas iespēstas pazīstamās franču mākslas izdevniecībās (Brauna, Spicera, Azāna, Žakomē), kā arī franču rakstnieka Žana Verkora atklātajā tehnikā ar zīda šablonu palīdzību darinātās gleznu reprodukcijas, kas patiesi atdarina ne vien krāsas, bet

arī faktūru. Nemot vērā franču mākslas reprodukciju tehniski augstvērtīgo izpildījumu, izstādi apmeklēja gandrīz desmitūkstoš cilvēku. Lielu interesi radīja van Goga, Gogēna, Monē, Renuāra, Sezāna, Pikaso, Braka u. c. darbu reprodukcijas.

Visplašākā no 1957. gadā rīkotajām izstādēm bija Indijas mūsdienu mājamatniecības darbu izstāde. Ekspozīto priekšmetu skaits sniedzās pāri astoņiem simtiem. Te bija gan grezni zīda ar zeltu cauraustie sari, gan madarotas kokvilnas drānas, gan smalkie Kašmīras vilnas audumi un paklāji, gan skaisti gravēti metāla trauki, bidri tehniskā darināti sadzīves priekšmeti, ziloņkaulā grieztas teiksmainu dievību figūras, dekoratīvi lakas šķīvji, smaržīgā sandalkoka griezumī, dažādās tehnikās darinātas krāsas rotaslietas utt. Izstāde, kas apliecināja indiešu tautu talantu, daiļuma izjūtu un lielo darba mīlestību, pulcināja pāri par 17 tūkstošus apmeklētāju.

1957./58. gada maijā tika atvērta četru Šveices mākslinieku — Orela Barro, Robēra Enāra, Hansa Ernī un Heinriha Štruba grafikas darbu izstāde. Tā bija rīdziniekiem pirmā izdevība ielūkoties šīs skaistās kalnu zemes mākslā. Ar Šveices dabas daiļumu skatītājus iepazīstināja 1957. gada pavasarī muzejā sarīkotā Šveices mākslas fotogrāfiju izstāde. Minētie četri mākslinieki katrs iet savu īpatnēju daiļrades ceļu, un tieši tas padarīja izstādi daudzpusīgu un interesantu. Bet kopīga viņiem ir strādāšana realisma garā un augstā tehniskā meistarībā. Visplašāko skatītāju atsaucību ieguva Starptautiskās miera prēmijas laureāta gleznotāja monumentalista Hansa Ernī krāsainās litogrāfijas gan ar interesantu zīmējumu, gan izmeklētājam krāsām.

Pēc neilga starplaika sekoja mūsdienu Argentīnas grafikas izstāde, kurā piedalījās 65 autori ar 110 darbiem. Šī izstāde bija nostāigājusi jau tālus ceļus — bijusi Sofijā, Bukarestā, tad Ļeningradā un pēc tam Rīgā. Jāatzīstas, ka Argentīnas tēlotāja māksla līdz šim mums bija pilnīgi sveša. Kaut arī izstādē bija pārstāvēta tikai neliela argentiniešu mākslinieku daļa, tā iepriecināja ar plašo tematiku, emocionāli izteiksmīgiem tēliem, patiesu dzīves atspoguļojumu. Vairums autoru izstādē piedalījās ar vienu vai nedaudz darbiem. Daudz uzmanības izpelnījās argentiniešu vecākās paaudzes mākslinieka Abrama Vīgo darbi, sevišķi viņa mātes cīnītājs tēls, Huana Kastanjanos spēcīgais ogle zīmējums «Zēns ar viņogām», Norberto Onofrio un Anas Bries linoleja griezumī par darbaļaudzi skarbās dzīves tēmām, Viktora Rebufo, Antonio Berni u. c. darbi, kas liecina, ka argentiniešu māksla iet kopsoli ar savu tautu. Izstādi papildināja trīs argentiniešu skulptoru darbu fotouzņēmumi.

Visplašākā 1958. gadā bija vasarā sarīkotā somu mākslas izstāde ar tuvu pie 400 darbiem — gleznām, grafiku, skulptūru. Pa ceļam no Helsinkiem uz Ķīnas Tautas Republiku šī izstāde iegriezās divās Padomju Savienības pilsētās — Rīgā un Kuibiševā. Somu mākslinieku vecākā un vidējā paaudze rīdziniekiem nebija sveša — savā laikā par viņiem daudz rakstīja mūsu mākslinieki un mākslas kritiķi, 1935. gadā Rīgā bija samērā plaša somu mākslas izstāde.

Izstādes mērķis bija iepazīstināt skatītājus ar somu mākslas attīstības ceļiem pēdējo 80 gadu laikā. Bez jau plaši pazīstamajiem vecākās un vidējās paaudzes māksliniekiem — A. Edelfelta, A. Gallen-Kallelas, E. Jernfelta, P. Halonena, J. Risanena, T. Salinena, H. Šerfbekas, V. Āltonena un citiem izstādē piedalījās arī jaunākās paaudzes mākslinieki, no kuriem daļa iet realisma ceļu (H. Dālmans, M. Laslo, E. Nelimarka, T. Raitila u. c.), citi — abstrakcionisma (A. Lukanders), naiā naturālisma (J. Linovāra), kubisma un ekspresionisma pēcteču likumotās takas. Skatītājus vairāk saistīja vecākās un vidējās paaudzes mākslinieku daiļrade, kas pilnīgāk atspoguļo savas skarbās ziemeļnieciskās dzimtenes īpatnības. Daudz

E. O. Friezs. *San Molo klintis*

labu vārdu tika teikts arī par somu grafiķiem, sevišķi kokzdelējiem un litogrāfiem. Pati spēcīgākā izstādes daļa nenoliedzami bija tēlniecība. Nemaz nerunājot par tāda dižmeistara kā Veines Āltonena daiļradi (kas, diemžēl, šai ceļojošā izstādē nevarēja būt pārstāvēts ar saviem monumentālajiem darbiem), arī pārējie izstādītie skulptoru darbi pārsteidza skatītājus ar savu lielisko materiāla izjūtu, formu lakonismu, iedziļināšanos cilvēka psihē. Skatītājus sevišķi iepriecināja H. Auteres un A. Kāsinena tautas mākslas garā veidotās žanra ainās ar smalko humoru un lielisko tipu raksturojumu.

Somu mākslas izstāde bija liels notikums mūsu mākslas dzīvē, par ko liecina jau tas vien, ka trīs nedēļu laikā (pie tam vasarā!) izstādi apmeklēja gandrīz 11 tūkstoši cilvēku, tai skaitā arī daudzi viesi no kaimiņu republikām — Igaunijas un Lietuvas. Cerams, ka radīsies izdevība iepazīstināt arī somu tautu ar mūsu mākslas sasniegumiem.

Rīgā nekad nebija bijusi neviena amerikāņu mākslas izstāde. Pirmais šīs lielās zemes pārstāvis, ar kura daiļradi mums radās izdevība tikties 1958. gada beigās, bija pazīstamais amerikāņu mākslinieks reālists, rakstnieks un progresīvais sabiedriskais darbinieks Rokvels Kents. Zinot, ka mūsdienu Amerikā mākslas dzīves noteicēji neciena un neizstāda reālistisku mākslu, Kenta nesatricināmā mākslinieka reālista pārliecība un cīņa par tautai tuvu un saprotamu mākslu radīja dziļu cieņu skatītājos. Rokvela Kenta darbu izstāde bija viena no visvairāk apmeklētajām izstādēm muzejā. Tālo Dienvidu (Ugunszemes) un Tālo Ziemeļu (Aļaskas, Grenlandes) ainavas ar milzīgajiem plašumiem, klintīm, sniega laukiem, bezgalīgo debess jumtu valdzināja ar savu neparasto burvību. Tas, cik iejūtīgi Kents prot atainot dabu un cilvēku šās skarbās dabas vidū — gan Mēnas štata zvejniekus melni bangojošā jūrā, gan roņu mednieku vientuļos Grenlandes sniega laukos, grenlandiešu dziļās bēdas par mirušo biedru, — liecina, ka Rokvela Kenta māksla ir liela un nozīmīga, tā palīdz skatītājam labāk saprast dzīvi un mīlēt to.

1959. gads muzeja dzīvē sākās gluži neparasti — ar II republikānisko portretu izstādi, kas liecināja par portreta žanra strauju attīstību pēdējos gados. Pāri par 120 dalībnieku vidū bija gan mūsu glezniecības vecmeistari — J. Tilbergs, Ģ. Eliāss, gan pašas jaunākās mākslinieku paaudzes pārstāvji — S. Segelmanis, I. Varžapetova, S. Aļejevs u. c. Izstādītais darbu klāsts liecināja ne vien par jauniem meklējumiem satura dziļākā atklāsmē un formas pilnveidošanā, bet arī par patiesu interesi pret saviem laikabiedriem — darba pirmrindniekiem.

Daudz dzīvības, strīdu, pārrunu un interesantu tikšanos, kā parasti, radīja jauno mākslinieku izstāde, kurā 92 dalībnieki rādīja pāri par 250 darbu. Bez jau labi pazīstamajiem māksliniekiem — E. Andersona, B. Bērziņa, E. Iltnera, R. Valneres, I. Zariņa, U. Zemzara u. c. plašākām skatītāju aprindām bija iespēja iepazīties ar mākslas akadēmiju vēl nebeigušiem autoriem, kuru vidū kā daudzsoļoša māksliniece jāmin Tatjana Aļejeva, — keramiskās mozaikas meistare.

Pēdējā no mūsu mākslinieku izstādēm 1959. gadā Valsts Tēlotājas mākslas muzejā bija gleznotāja Rūdolda Piņņa samērā plašā personālizstāde. Arī šī izstāde radīja dziļu domu apmaiņu un strīdus, tomēr jāatzīst, ka skatītāju vairākumam R. Piņņa dzīvesprieka pilnās dzimtās zemes ainavas un kļuso dabu gleznojumi sagādāja patiesu prieku.

Portretu un jauno mākslinieku izstāžu starplaikā muzejs saņēma Prāgas Nacionālās galerijas sakomplektēto Čehoslovākijas Tautas mākslinieka Maksa Švabinska grafikas izstādi, kas apceļoja daudzās Padomju Savienības pilsētas. Švabinskis ir viens no vecākajiem čehu māksliniekiem (dz. 1873. g.). Kaut gan viņa gadu nasta sniedzas jau pāri astotajam desmitam, darba prieks un enerģija nav mazinājusies — viņš turpina strādāt un radījis ne mazumu ievērojamu portretu un izjustu ainavu. Plašā izstāde iepazīstināja skatītājus ar Švabinska grafiku visā tās tematā daudzveidībā un tehniku bagātībā, sākot ar 1897. gada darbiem līdz mūsu dienām.

1959. gada vasarā muzejā notika vēl viena neparasta izstāde — Čehoslovākijas grāmatu izstāde, kas bija apceļojusi vairākas PSRS pilsētas un savu maršrutu beigusi Tallinā. Šo izstādi — vairākus tūkstošus grāmatu ar visiem stendiem, vitrinām un dekoratīvo ietērpu — čehu draugi bija iedāvinājuši Padomju Igaunijai. Igaunijas PSR Kultūras ministrija devusi iespēju arī ridzniekiem apskatīt šo izstādi, kas iepazīstināja mūs ar Čehoslovākijas augsto grāmatu mākslas kultūru un lielajām poligrāfiskajām iespējām.

Rudenī vienlaicīgi tika saņemtas divas bērnu zīmējumu izstādes — rumāņu un zviedru.

J. Kesels. Gaisa alegorija

Raksturīgi, ka rumāņu bērni centušies attēlot savas dzimtenes straujo augšupeju ar jaunceltņu sastatnēm, traktoriem tīrumos, lidmašīnām zilajā debesu fonā, turpretim zviedru mazos māksliniekus vairāk saistījuši pasaku pasaule un ikdienas dzīves sīkās tēmas savas ģimenes un skolas ietvaros. Rumāņu izstāde bija sakomplektēta no iepriekšējā gada bērnu izstādes darbiem, bet zviedru — no daudzu gadu laikā atlasītiem zīmējumiem, tādēļ arī tās mākslinieciskais līmenis augstāks.

Gada pēdējos mēnešos muzejā notika ungāru mūsdienu tēlotājas mākslas izstāde. Ekspozīcijas mākslas darbi (kopā 188 gleznas, skulptūras, grafika) ar nedaudziem papildinājumiem pārstāvēja Ungārijas Tautas Republikas mākslu lielajā sociālisma zemju mākslas skatē Maskavā 1959. gada sākumā. Visi tie radušies laikā no 1945. līdz 1958. gadam. Daudz interesanta vērojām ungāru mūsdienu glezniecībā — gan Šimona Šarkantju un Jožefa Legendi revolucionāro tēmu traktējumā, gan ainavās un Ištvana Seņji lauku dzīves žanros, gan Bertalana Pora vai Silarda Ivana portretos. Nenoliedzami pārāka tomēr izrādījās ungāru mūsdienu skulptūra ar tādiem darbiem kā Šandora Mikuša monumentālā figūra «Čiņa. Sieviete ar čūsku», jaunā skulptora Belas Kuča «Nogurušais oļģrancis», Jožefa Šomodi «Tēraudlējējs», Jenes Kereņji «Demonstranti» un daudzi citi ne mazāk pievilcīgi darbi. Bālāks bija grafikas klāsts, kaut arī te daudz nozīmīgu darbu.

1960. gadā muzejā notika tikai viena izstāde, kas ievada skatītājus Japānas mūsdienu tautas mākslas pasaulē. Šī izstāde ar pāri par 600 eksponātiem ir tikai neliela daļa no Maskavā notikušās Japānas mūsdienu tautas mākslas izstādes. Visi šie mākslas darbi pirms pāris gadiem iepirkti Japānā un pēc izstādes Maskavā sadalīti PSRS mākslas muzejiem (arī mūsu muzejam), atstājot vienu ceļojošo izstādi Valsts Austrumu kultūras muzeja pārziņā.

P. Testa. Bakha atgriešanās no Indijas (Rudens)

Jāatzīst, ka priekšstats par japāņu lietišķo mākslu lielai daļai no mums būs radies no tiem raibajiem plaša patēriņa izstrādājumiem, ar kuriem 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā Japāna pārplūdināja Eiropu, tādēļ šī izstāde bija negaidīts pārsteigums. Ja audumos, pinumos, koka, lakas un metala izstrādājumos saglabājušās kaut arī niecīgas «japāniskas» iezīmes, tad keramika ir pilnīgi mūsdienīga — vienkāršotās formās, ar lakonisku rotājumu, bet rezultātā ļoti gaumīga un tīkama. Izstādē dominēja atturīgas, pat patumšas krāsas, vieni rotallietas priecīgi spilgtas un savdabīgas.

Paralēli stacionārajām izstādēm muzejs ik gadus rīko vairākas ceļojošās izstādes. Pēdējos gados vislielāko atsaucību ieguvušas Indijas, Ķīnas un Japānas mūsdienu lietišķās mākslas izstādes, kas ciemojušās gandrīz visos novadpētniecības muzejos un daudziem tūkstošiem mākslas mīļotāju ļāvušas iepazīties ar šo Tālo Austrumu zemju tautu mākslas sasniegumiem mūsu dienās. Katra izstāde dod skatītājam ne vien jaunas atziņas un māksliniecisku baudu, bet rada arī zināmu tuvību ar tām zemēm un tautām, kuru mākslu mēs skatām. Ne velti pazīstamais amerikāņu mākslinieks — miera cīnītājs Rokvels Kents savā vēstulē mūsu muzeja darbiniekiem izteica pārliecību, ka kultūras sakari, kuru daļa bija arī viņa darbu izstāde, palīdzēs mums nostiprināt mieru.

HRONIKA

I. VALDĪBAS LĒMUMI, GODA NOSAUKUMI UN APBALVOJUMI

1959

9. maijā Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs par nopelniem mākslinieku kadru apmācīšanā un audzināšanā apbalvojis *Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmiju* ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezīdija Goda rakstu.

9. maijā Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs par izciliem nopelniem padomju tēlojošās mākslas attīstīšanā piešķīra Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijas rektoram — Latvijas PSR Nopelniem bagātajam mākslas darbiniekam *Oto Skulmem* Latvijas PSR Tautas mākslinieka goda nosaukumu.

9. maijā Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs par ilggadīgo radošo darbību piešķīra Latvijas PSR Nopelniem bagātajam

mākslas darbiniekam *Konrādam Ubānam* Latvijas PSR Tautas mākslinieka goda nosaukumu.

9. maijā Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs par sekmīgo darbību tēlojošā mākslā piešķīra Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka goda nosaukumu

1) *Emilam Melderim* — Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijas Tēlniecības katedras profesoram;

2) *Pēterim Upītim* — Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijas docentam, Grafikas katedras dekānam.

PSRS Mākslas akadēmijas prezidijs saskaņā ar PSRS Ministru Padomes 1957. g. 24. decembra lēmumu piešķīris māksliniekiem par labākajiem 1958. gadā radītajiem tēlotājas mākslas darbiem 2 zelta un

5 sudraba medaļas. No latviešu māksliniekiem ar sudraba medaļu apbalvots *Jānis Osis* par gleznu «Airēšanas sacensības latviešu zvejnieku svētkos».

Apbalvošanai ar Latvijas PSR Valsts prēmijām par izcilākajiem mākslas darbiem 1958. gadā bija ieteikti 4 tēlotājas mākslas mākslinieki — gleznotāji E. Iltners un V. Kalnroze-Rozenbergs, Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Ģ. Vilks un tēlnieks J. Zariņš. 1959. g. 17. jūlijā Latvijas PSR Valsts prēmiju komiteja piešķīra I prēmiju *Jānim Zariņam* par skulptūrām «Bagātā raža», «Rīts», «Sievas portrets», «Dirģenta A. Melnbārda portrets», kā arī par monumentālajiem pieminekļiem Valmieras komjauniešiem, J. Fabriciusam u. c.

20. jūlijā Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs par izciliem nopelniem lietišķās un dekoratīvās mākslas attīstīšanā piešķīra Jūlijam Straumem Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka goda nosaukumu.

10. septembrī Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs sakarā ar S. Haskina 50. dzimšanas dienu un atzīmējot viņa ilggadīgo, pašreizējo darbību padomju presē apbalvoja žurnāla «Dadzis» karikatūristu Samuēlu Haskinu ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezīdija Goda rakstu.

4. novembrī Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs sakarā ar F. Roždārza astoņdesmito dzimšanas dienu un atzīmējot viņa nopelnus tēlotājas mākslas attīstīšanā apbalvoja gleznotāju Frici Roždāru ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezīdija Goda rakstu.

1960

Atzīmējot Starptautiskās sieviešu dienas 50. gadskārtu, par aktīvu piedalīšanos ko-

munisma celtniecībā un nopelniem Padomju valsts labā jaunās paaudzes audzināšanā, par augstiem sasniegumiem darbā un rosīgu sabiedrisko darbību PSRS Augstākās Padomes Prezidijs ar 1960. g. 7. marta dekrētu apbalvojis Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā ar Ļeņina ordeni 45 sievietes, ar Darba Sarkanā Karoga ordeni — 47, ar ordeni Goda zīme — 21 un ar medaļu Par darba varonību — 71 sievieti. Ar Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvota arī Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijas Grafikas katedras vadītāja *Gundega Vaska*.

Sakarā ar Starptautiskās sieviešu dienas 50. gadskārtu un atzīmējot aktīvo piedalīšanos ražošanas un sabiedriskajā darbā, Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs apbalvojis ar Goda rakstiem daudzus Latvijas republikas sievietes. Ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezīdija Goda rakstu apbalvota tēlniece *Leja Novožņeca*.

Apbalvošanai ar Latvijas PSR Valsts prēmijām par izcilākajiem mākslas darbiem 1959. gadā bija ieteikti šādi mākslinieki: tēlnieks Ļ. Bukovskis, gleznotājs Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks J. Liepiņš, gleznotājs Latvijas PSR Tautas mākslinieks K. Miesnieks un skatuves gleznotājs Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks E. Vārdaunis. Latvijas PSR Valsts prēmiju komiteja 1960. gadā valsts prēmijas piešķīra *Ļ. Bukovskim, arhitektiem A. Birzeniekam un O. Zakamennijam* — par pieminekli 1905. gada revolūcijas cīnītājiem Matisa kapos Rīgā un *R. Grinblatam, H. Tangļļevai-Birznieci, H. Ritenbergam, E. Vārdaunim* — par baleta «Rigonda» radišanu, iestudējumu un skatuvisko ietēru Latvijas Akadēmiskajā Operas un baleta teātri.

II. IZSTĀDES

1. Latvijas PSR mākslinieku darbu vispārējās un grupu izstādes

1959
Rīgā

Valsts Tēlotājas mākslas muzejā no 11. janvāra līdz 16. februārim bija atvērta *Padomju Latvijas mākslinieku otrā portretu izstāde*. Tajā piedalījās 121 autors ar 249 darbiem. 2. febr. notika izstādes iztirzāšana. Latvijas PSR Kultūras ministrija nopirka 10 darbus.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 17. janvāra līdz 22. februārim bija atvērta *latviešu sarkano strēlnieku-mākslinieku darbu izstāde*. Bija izstādīti sešu KPFSR darbojošos latviešu mākslinieku (V. Andersona, A. Drēviņa, P. Irbīša, V. Jakuba, G. Kluča, K. Veidemaņa) apmēram 300 gleznas, grafikas darbi, dekorāciju meti, kā arī ap 80 darbu reprodukciju un fotogrāfiju. No 8. līdz 31. martam 117 šīs izstādes darbi bija eksponēti Valsts Tukuma mākslas muzejā, pēc tam līdz 27. aprīlim — Ventspils novadpētniecības muzejā, no 9. maija līdz 4. jūlijam Liepājas novadpētniecības muzejā un no 22. augusta līdz 29. septembrim Jelgavas novadpētniecības muzejā. Latvijas PSR Kultūras ministrija nopirka V. Andersona, A. Drēviņa, P. Irbīša, V. Jakuba 15 gleznas un zīmējumus un G. Kluča 30 atsevišķus darbus, viņa zīmējumu albumu un arhīva materiālus.

Mākslas salonā no 15. februāra līdz 1. martam bija iekārtota *Latvijas PSR mākslinieku miera fondam ziedoto darbu izstāde*. 71 autors bija devis tēlotājas un lietiskās mākslas darbus par 15 000 rubļiem. Par pārdotajiem darbiem ieņemtā nauda tika iemaksāta Vispasaules miera fondā.

Padomju Armijas Rīgas apgabala virsnieku namā no 23. februāra līdz aprīlim bija atvērta *Padomju Armijas un Jūras Kara Flotes 41. gadadienai veltītā Padomju Latvijas mākslinieku darbu izstāde*. Tajā piedalījās 37 autori ar 99 tēlotājas mākslas darbiem, kuros atspoguļots Lielais Tēvijas karš un Padomju Armijas dzīve. 5. aprīlī notika izstādes iztirzāšana.

Mākslas salonā no 8. marta līdz 1. aprīlim bija atvērta Starptautiskajai sieviešu dienai veltītā *tēlotājas mākslas izstāde*. Tajā piedalījās 56 mākslinieces ar 151 darbu. 9. martā gleznotāju sekcijā notika izstādes iztirzāšana.

Valsts Tēlotājas mākslas muzejā no 29. marta līdz 19. aprīlim bija atvērta *Latvijas PSR jauno mākslinieku III darbu izstāde*. Piedalījās 92 autori ar 261 darbu tēlotājā un lietiskajā mākslā. 14. aprīlī notika izstādes iztirzāšana. Latvijas PSR Kultūras ministrija nopirka 15 autoru 22 darbus.

No 11. maija 48 šīs izstādes un daži agrāko gadu darbi (kopā 34 autoru 61 darbs) bija izstādīti Jāņa Raiņa Valsts Dailes teātrī, atklājot jauno mākslas un literatūras darbinieku kluba «Būsim pazīstami» trešo tikšanās vakaru.

Jāņa Raiņa Valsts Dailes teātrī no 4. aprīļa līdz 7. maijam bija atvērta *Padomju Latvijas mākslinieku pašportretu un Jāņa Raiņa Dailes teātra aktieru portretu izstāde*. 54 mākslinieki bija izstādījuši 70 gleznas, grafikas un skulptūras. Izstāde bija veltīta mākslinieku dienai, kuru pirmo reizi atzīmēja 1959. g. 12. aprīlī.

Mākslas salonā no 12. aprīļa līdz 1. maijam bija atvērta *mākslinieku dienai veltīta tēlotājas un lietīšķās mākslas izstāde*. Piedalījās 66 mākslinieki ar 180 darbiem.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 22. jūnija līdz 4. jūlijam bija atvērta *grāmatu, grāmatu grafikas un plakātu izstāde*. Piedalījās 59 Latvijas PSR mākslinieki. Bija izstādīti 539 grāmatu ilustrāciju oriģināli, grāmatu vāku un apvāku zīmējumi, grāmatu zīmes (ex libris), pēdējo gažu labākie iespiesti sabiedriski politiskie plakāti, kā arī Latvijas Valsts izdevniecības izdotās mākslinieciski glitāk izveidotās un labāk iespiestās grāmatas, kopā 1223 eksponāti. Septembrī un oktobrī ap 400 šīs izstādes eksponātu bija izstādīti Daugavpils novadpētniecības muzejā, no 21. novembra līdz 20. decembrim Liepājas novadpētniecības muzejā, bet 1960. g. no 17. janvāra līdz 16. februārim — Jelgavas novadpētniecības muzejā.

Mākslas salonā 22. jūnijā atklāja akvareļu izstādi — pārdošanu. 20 Latvijas PSR mākslinieki izstādei bija nodevuši 70 akvareļus. Ekspozīciju papildināja mūsu mākslinieku keramikas izstrādājumi. Izstāde ilga divas nedēļas.

Mākslas salonā no 15. septembra līdz 1. oktobrim bija noorganizēta *grafikas un porcelāna mākslas izstāde*. Tajā piedalījās 29 Latvijas PSR mākslinieki ar 61 grafiku estampa un zīmējuma tehnikās un ar 136 porcelāna un fajansa sīkplastikām, dekoratīviem šķīvjiem un traukiem. Izstāde ilga divas nedēļas.

LPSR Valsts Dabas muzejā no 15. septembra līdz 15. oktobrim bija atvērta *Latgales keramikas izstāde*. Tajā piedalījās arī kombināta «Māksla» keramiķi E. Detlavs ar māk-

slas keramiku un J. Berķis ar būvkeramikas paraugiem.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 27. septembra līdz 8. novembrim bija atklāta *II republikāniskā akvareļu izstāde*. Tajā piedalījās 48 Latvijas PSR mākslinieki ar 184 darbiem. LPSR Kultūras ministrija nopirka 12 akvareļus.

Mākslas salonā no 15. novembra līdz 1. decembrim bija noorganizēta *Rīgas skatu izstāde — pārdošana*. 43 Latvijas PSR mākslinieki bija izstādījuši 96 gleznas, akvareļus, grafikas un porcelāna apgleznojumus ar Rīgas attēlojumu. Izstādes ekspozīciju papildināja mūsu mākslinieku keramikas izstrādājumi. 23. novembrī gleznotāju sekcija sarīkoja izstādes iztirzāšanu.

Flotes virsnieku namā no 23. augusta līdz 10. septembrim bija eksponētas 28 Latvijas PSR mākslinieku gleznas un grafikas no Latvijas PSR Mākslas fonda kolekcijas. 21 no šiem darbiem bija izstādīts no 28. septembra līdz 14. oktobrim arī Matrožu klubā.

Rīgas Dzelzceļnieku klubā no 28. oktobra līdz 9. novembrim bija iekārtota Latvijas PSR mākslinieku gleznu un grafiku izstāde. Bija eksponēti 21 autora 28 pēckara gados gleznotie darbi no Latvijas PSR Mākslas fonda kolekcijas.

Latvijas PSR Mākslinieku savienībā no 11. līdz 20. aprīlim bija atklāta *mākslinieku dienas izstāde*. Bija izstādītas 23 autoru 29 gleznas.

Alūksnē

Alūksnes novadpētniecības muzejā no 1959. g. 5. decembra līdz 1960. g. 17. janvārim bija atklāta *Alūksnes rajona tēlotājas mākslas izstāde*. Piedalījās māksliniece Tekla

Natālija Gavare-Vītola ar 23 darbiem, grafiķis E. Vilks ar 4 darbiem, pašdarbības mākslinieki J. Selga, A. Šutka u. c. ar 125 gleznām, grafikām, keramiku, kokgriezumiem. Bija izstādītas arī mākslas fotogrāfijas un skolēnu — tēlotājas mākslas pulciņa dalībnieku darbi.

Cēsīs

Cēsu novadpētniecības muzejā no 11. aprīļa līdz 1. maijam bija atklāta *Vissavienības mākslinieku dienai veltītā mākslinieku portretu un pašportretu izstāde*. Tā bija pirmā šāda veida izstāde, kas ļāva skatītājiem iepazīties ar 75 autoru 113 gleznām, grafikām un tēlniecības darbiem, kuros attēloti paši mākslinieki.

Cēsu novadpētniecības muzejā 18. oktobrī atklāja Silajāņu keramiķu darbu izstādi — pārdošanu. Bija izstādīti P. Čerņavska, LPSR Nopelniem bagātā māksliniece A. Paulāna, A. Ušpeļa un LPSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka P. Vilcāna 234 keramikas izstrādājumi.

Cēsu novadpētniecības muzejā no 5. novembra līdz 13. decembrim bija atklāta *Cēsu novada IV mākslas izstāde*. Tajā piedalījās 32 autori ar 144 darbiem, starp tiem 3 viesi ar 7 gleznām no Igaunijas PSR. 13. decembrī notika izstādes iztirzāšana.

Daugavpili

Daugavpils novadpētniecības muzejā no 17. jūlija līdz 18. augustam bija atklāta *Latgales tēlotājas un lietišķās mākslas izstāde*. Tajā piedalījās 410 profesionālie mākslinieki, tautas mākslas meistari un pašdarbības mākslinieki no 14 rajoniem ar vairāk nekā tūkstoš darbiem. LPSR Kultūras ministrija nopirka 8 gleznas un grafikas, kā arī keramiku, tekstilmākslas un ādas izstrādājumus. 19. jūlijā notika izstādes iztirzāšana.

Jēkabpili

Jēkabpils kultūras namā no 18. oktobra līdz novembra vidum bija atvērta *Latgales keramikas izstāde — pārdošana*. Keramiķi P. Čerņavskis, P. Vilcāns un A. Ušpelis bija izstādījuši pārdošanai vairāk nekā 300 izstrādājumu.

Jēkabpils novadpētniecības muzejā no 25. oktobra līdz 3. decembrim bija iekārtota *Latgales keramikas izstāde*. Bija eksponēti Latgales tautas meistarū S. Diegļa, S. Kalves, Locāna, Paulāna, Šmulāna, Ušpeļa, S. Vilcāna un V. Zagorska darbi.

Jelgavā

Jelgavas novadpētniecības muzejā martā bija atvērta muzeja lietišķās mākslas pulciņa dalībnieku adījumu, audumu, izšuvumu izstāde. Ar 6 saviem audumiem izstādē piedalījās arī māksliniece Mirdza Dreimane.

Jelgavas novadpētniecības muzejā no 30. aprīļa līdz 28. maijam bija atvērta *mākslas keramikas izstāde*. Tajā piedalījās Jelgavas pilsētas rūpkombinātā strādājošie mākslinieki Mirdza Dreimane, Alberts un Augusts Blūmi, Lidija Rozentāle un keramiķi A. Klijāne, E. Šmēdinš, B. Undina ar 135 priekšmetiem un servīzēm.

Liepājā

Liepājas Muzikāli dramatiskā teātra foajē janvārī bija sarīkota PSKP XXI kongresam veltīta *skatuves gleznotāju darbu izstāde*, kurā savus dekorāciju metus, skices un akvareļus bija izstādījuši LPSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Albīns Dzenis, Olafs Dūnis, Dailis Rožlapa, Benita Lūsēna un Visvaldis Gūtmanis.

Liepājas novadpētniecības muzejā no 25. februāra līdz 21. martam bija atvērta Latvijas komjaunatnes 40. gadadienai veltīta

Liepājas jauno mākslinieku I izstāde. 46 autori bija izstādījuši ap 150 tēlotājas un lietišķās mākslas darbu.

Vissavienības mākslinieku dienā 12. aprīlī Liepājas novadpētniecības muzejā atklāja *Liepājas mākslinieku marīnistu darbu izstādi*. 10 autori bija izstādījuši 30 darbus. Izstādi slēdza 18. maijā.

Liepājas novadpētniecības muzejā no 29. oktobra līdz 21. novembrim bija atvērta Liepājas novada lietišķās mākslas izstāde. Piedalījās 34 mākslinieki un pašdarbnieki ar 163 lietišķās mākslas darbiem.

Madonā

Madonas novadpētniecības muzejā no 1959. g. 20. decembra līdz 1960. g. 20. janvārim bija iekārtota lietišķās mākslas izstāde — pārdošana. Bija izstādīti ap 400 rajona daļamatnieku un kombināta «Māksla» lietišķās mākslas meistarū izstrādājumi.

Preiļos

Preiļu rajona kultūras namā 17. maijā atklāja rajona lietišķās un tēlotājas mākslas izstādi. Kopā ar pašdarbības māksliniekiem savus darbus bija izstādījuši keramiķi P. Čerņavskis, LPSR Nopelniem bagātie mākslas darbinieki A. Paulāns un P. Vilcāns.

Saldū

Kuldīgas novadpētniecības muzeja Saldus filiālē no 1. novembra līdz 13. decembrim bija noorganizēta *J. Rozentāla un V. Purvīša Pēterburgas laikabiedru — latviešu studentu biedrības «Rūķis» 13 mākslinieku darbu izstāde*.

Talsos

Talsu novadpētniecības muzejā no 2. līdz 28. aprīlim bija noorganizēta *mākslinieku dienai veltīta Talsu mākslinieku darbu izstāde*. Piedalījās Ž. Sūniņš, J. Sprīngis, A. Zu-

piņš, A. Viduks un R. Bēms ar 62 gleznām un akvareļiem. 12. aprīlī notika izstādes iztīrīšana.

Talsu novadpētniecības muzejā no 18. oktobra līdz 1. decembrim bija atklāta *Talsu novada mākslinieku 8. mākslas darbu izstāde*. Piedalījās 12 autori ar 67 gleznām, grafikām un tēlniecības darbiem. 11. novembrī notika izstādes iztīrīšana.

Tukumā

Valsts Tukuma mākslas muzejā no 8. novembra līdz 17. decembrim bija atvērta izstāde «Tukums tēlotājā mākslā». Izstādē piedalījās 28 autori ar 63 gleznām un grafikām.

Tukuma novadpētniecības muzejā no 20. līdz 27. decembrim bija atklāta Tukuma rajona tēlotājas un lietišķās mākslas pašdarbnieku darbu izstāde. Izstādē piedalījās arī Tukuma rūp kombināta keramikas mākslinieki un gleznotāja Dz. Bauma.

Valmierā

Valmieras 3. vidusskolā no 20. līdz 27. decembrim bija atklāta Ziemeļlatvijas mākslinieku darbu izstāde. Piedalījās 20 autori ar vairāk nekā 100 gleznām, grafikām, koka tēlniecības un metālkaluma darbiem.

Maskavā

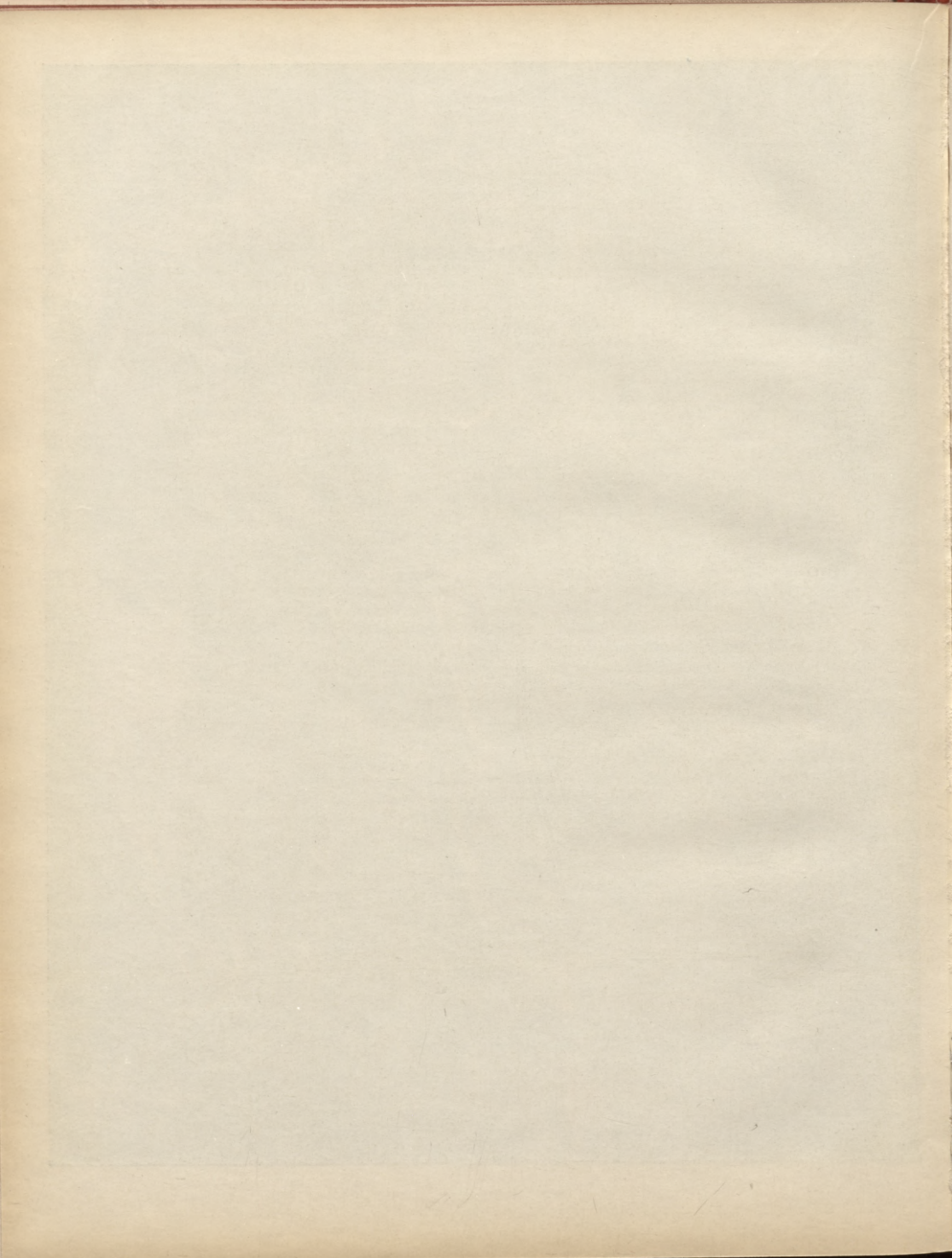
PSRS Mākslinieku savienības izstāžu zālē no 14. februāra līdz 8. martam bija atklāta *Latvijas PSR mākslinieku marīnistu darbu izstāde*. Bija izstādītas 39 mākslinieku 89 gleznas un grafikas. 27. februārī notika Vis-savienības marīnistu salidojums un šīs izstādes iztīrīšana.

1960

Rīgā

Mākslas salonā no 15. februāra tika atklāta Starptautiskajai sieviešu dienai veltīta *dāvanu izstāde — pārdošana*. Bija izstādīti

F. Rozdārzs, Strādnieki iziet demonstrācijā 1905. g. 13. janvārī

63 mākslinieku 185 tēlotājas un lietišķās mākslas darbi. Izstāde turpinājās divas nedēļas.

Valsts Rīgas Vēstures muzejā no 20. februāra līdz 10. martam bija atvērta izstāde «Par labu un sliktu gaumi». 10. martā notika apmeklētāju konference.

Mākslas salonā no 8. līdz 25. martam bija atklāta Starptautiskajai sieviešu dienai veltītā mākslinieču darbu izstāde. Tajā piedalījās 84 autores ar 231 tēlotājas un lietišķās mākslas darbu. Gleznotāju sekcijas 21. marta sanāksmē notika šīs izstādes iztirzāšana.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 26. marta līdz 11. maijam bija atvērta *Latvijas PSR jauno mākslinieku IV darbu izstāde*. Piedalījās 126 mākslinieki un arhitekti ar 345 tēlotājas un lietišķās mākslas darbiem un 21 būvprojektu. 11. maijā notika izstādes iztirzāšana.

J. Raiņa LPSR Valsts Dailes teātri no 17. aprīļa līdz 16. maijam bija atvērta mākslinieku dienai veltītā *Latvijas PSR mākslinieku grafikas darbu un akvareļu izstāde*. Piedalījās 37 autori ar 72 darbiem.

Latvijas PSR Mākslinieku savienībā no 17. aprīļa līdz 5. maijam bija atvērta *mākslinieku dienu* veltīta mākslas izstāde. Bija izstādītas 25 autoru 29 gleznas un skulptūras.

Mākslas salonā 17. aprīlī atklāja mākslinieku dienai veltīto *tēlotājas un lietišķās mākslas darbu izstādi*. 81 autors bija izstādījis ap 370 darbus. Izstāde turpinājās divas nedēļas.

Padomju Armijas Rīgas apgabala virsnieku namā 17. aprīlī tika atklāta mākslinieku dienai veltīta mākslinieku *V. Andri-jenko, H. Veldres, H. Doncova, A. Zviedra, V. Karjakina, A. Nalogina, V. Tiščenko* darbu izstāde. Autori bija izstādījuši 33 pēdējo gadu gleznas un studijas.

Mākslas salonā 21. jūnijā tika atklāta *akvareļu un lietišķās mākslas izstāde — pārdošana*. 17 mākslinieki bija izstādījuši 46 akvareļus. Lietišķās mākslas darbus bija devuši 26 autori. Izstāde turpinājās divas nedēļas.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 2. jūlija līdz 7. augustam bija atvērta *Latvijas PSR 20. gadadienai veltītā mākslas darbu izstāde*. Izstādē piedalījās 333 mākslinieki ar 912 tēlotājas un lietišķās mākslas darbiem. Izstādes labākie darbi tika nosūtīti uz Lietuvas PSR, Latvijas PSR, Igaunijas PSR mākslas izstādi Maskavā.

Mākslas salonā 12. oktobrī atklāja *grafikas un porcelāna izstādi*. Piedalījās 26 mākslinieki ar 115 estampiem, zīmējumiem, porcelāna un fajansa darbiem. Ekspozīciju papildināja kombināta «Māksla» lietišķās mākslas meistaru keramikas izstrādājumi un audumi.

VEF kultūras namā novembrī bija atvērta *mākslas darbu personīgo kolekciju izstāde*.

P. Stučkas LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes telpās no 26. novembra līdz 19. decembrim bija noorganizēta *akvareļu izstāde*. 15 latviešu mākslinieki bija izstādījuši 42 pēdējo gadu akvareļus.

Bauskā

Bauskas novadpētniecības muzejā no 7. līdz 24. janvārim bija atvērta *Bauskas novadnieku tēlotājas mākslas 2. izstāde*. Piedalījās gleznotāji T. Karaša, P. Ruņģis, O. Urbāns, A. Zvirbule, grafiķi H. Purviņš, M. Ramane, tēlnieki M. Zauris, E. Zvirbulis, L. Žurgina un pašdarbības mākslinieki, kopā 14 autori ar vairāk nekā 90 darbiem.

Cēsīs

Cēsu novadpētniecības muzejā no 5. novembra līdz 3. decembrim bija atvērta *Cēsu novada V mākslas izstāde*. 28 mākslinieki bija izstādījuši 130 tēlotājas un lietišķās mākslas darbus. Latvijas PSR Kultūras ministrija nopirka 5 darbus.

No 17. līdz 24. decembrim 8 autoru 32 šīs izstādes gleznas bija izstādītas Maztraupes ciema tautas namā.

Daugavpilī

Daugavpils novadpētniecības muzejā no 28. maija līdz jūlijam bija atklāta Latvijas PSR 20. gadadienai veltītā *pašdarbības mākslinieku lietišķās un tēlotājas mākslas izstāde*. Ar vairākiem darbiem tajā piedalījās arī Daugavpilī dzīvojošie mākslinieki K. Mu-delis un V. Paršikovs.

Ikšķilē

Ikšķiles tautas namā 23. oktobrī atklāja *tēlotājas mākslas izstādi*, kurā ap 50 glez-

S. Kreics. Jūras dziesma. Eļļa. 1959. g.

nas, keramikas darbus, dekorāciju metus un tērpu zīmējumus bija izstādījuši 13 Rīgā dzīvojošie mākslinieki — Ikšķiles novadnieki. Tā bija pirmā mākslas darbu izstāde Ikšķilē. Izstāde turpinājās divas nedēļas.

Jelgavā

Jelgavas novadpētniecības muzejā no 8. jūnija līdz 3. jūlijam bija atvērta Jelgavas mākslas keramikas izstāde. Bija izstādīti Dz. Baltkaulas, Alberta un Augusta Blūmu, R. Blūmas, M. Dreimanes un L. Rozentāles 234 pēdējo gadu keramikas izstrādājumi.

Kuldīgā

Kuldīgas novadpētniecības muzejā no 29. maija līdz 10. jūlijam bija atklāta Kuldīgas tēlotājas mākslas izstāde. Piedalījās gleznotājs T. Lakševics ar 3 darbiem, tēl-

niece L. Rezevska ar 4 darbiem un 10 pašdarbības mākslinieki ar 87 darbiem.

Kuldīgas novadpētniecības muzejā no 17. jūl. līdz 18. aug. bija atvērta rajona lietišķās mākslas izstāde. Kopā ar 56 pašdarbības mākslinieku darbiem bija izstādīti arī mākslinieces M. Dreimanes keramikas izstrādājumi.

Liepājā

Liepājas novadpētniecības muzejā no 7. līdz 28. februārim bija noorganizēta izstāde «Dzintars». Izstādē tika parādīti vairāki simti dzintara izstrādājumu, sākot no vissenākajiem laikiem (no LPSR Vēstures muzeja un Liepājas novadpētniecības muzeja fondiem) līdz mūsdienām. Izstādē piedalījās 12 mākslinieki, 24 Liepājas lietišķās mākslas vidus-

skolas audzēkņi, Liepājas novadpētniecības muzeja un Liepājas pilsētas Pionieru nama dzintara apstrādāšanas pulciņu dalībnieki.

Liepājas novadpētniecības muzejā no 17. aprīļa līdz 13. maijam bija atklāta *T. Ul-driķa, J. Lauvas, V. Uztiča gleznu izstāde*, veltīta mākslinieku dienai. Autori bija izstādījuši 25 darbus.

Liepājas novadpētniecības muzejā no 20. maija līdz 17. jūnijam bija atklāta Padomju Latvijas 20. gadadienai veltītā *Liepājas mākslinieku darbu izstāde*. Tajā piedalījās 35 autori ar 89 tēlotājas un lietišķās mākslas darbiem.

Liepājas novadpētniecības muzejā no 2. oktobra līdz 10. novembrim bija atvērta *Liepājas mākslinieku portretu izstāde*. 13 autori bija izstādījuši 25 darbus.

Liepājas novadpētniecības muzejā no 30. oktobra līdz 27. novembrim bija atklāta *Liepājas mākslinieku ainavu izstāde*. Tajā piedalījās 19 autori ar 48 gleznām un grafikām.

Limbažos

Limbažu kultūras namā no 17. aprīļa līdz 9. maijam bija atklāta *Limbažu novada mākslinieku darbu izstāde*, veltīta mākslinieku dienai. Izstādē piedalījās 8 autori ar 52 gleznām un grafikām.

Madonā

Madonas novadpētniecības muzejā no 27. oktobra līdz 3. novembrim bija atvērta *lietišķās mākslas izstāde — pārdošana*. Bija izstādīti kombināta «Māksla» mākslinieku darinātie audumi, keramika, ādas, koka un metāla izstrādājumi.

Preiļos

Preiļu kultūras namā jūnijā bija atklāta *8 Silajāņu keramiķu darbu izstāde*.

Suntažos

Suntažu vidusskolā no 21. aprīļa līdz 20. maijam bija iekārtota Latvijas PSR Mākslinieku savienības organizētā *gleznu un akvareļu izstāde*. Bija izstādīti 15 mākslinieku 19 darbi.

Talsos

Talsu novadpētniecības muzejā no 10. aprīļa līdz 15. maijam bija atvērta *mākslinieku dienai veltītā tēlotājas mākslas izstāde*. Tajā ar gleznām un akvareļiem piedalījās Talsu mākslinieki Z. Sūniņš, J. Springis, A. Vi-duks, A. Zupiņš un Kandavas mākslinieki J. Veinbergs.

Talsu novadpētniecības muzejā no 16. oktobra līdz 5. decembrim bija atvērta *Talsu novada mākslinieku 9. mākslas darbu izstāde*. 11 mākslinieki bija izstādījuši 47 gleznas, akvareļus un skulptūras.

Tukumā

Valsts Tukuma mākslas muzejā no 22. maija līdz 10. jūnijam bija atvērta *Tukuma rajona lietišķās un tēlotājas mākslas pašdarbnieku darbu izstāde*. Izstādē piedalījās arī gleznotāja Dz. Bauma ar 4 darbiem un Tukuma rūpkombināta mākslinieki ar keramikas izstrādājumiem.

Valsts Tukuma mākslas muzejā no 6. novembra līdz 11. decembrim bija atvērta *Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas 43. gadadienai veltītā Tukuma mākslinieku darbu izstāde*. Tajā piedalījās 11 mākslinieki ar 74 gleznām, grafikām un skulptūrām. 4. decembrī notika skatītāju tikšanās ar autoriem un izstādes novērtēšana.

Ventspils

Ventspils novadpētniecības muzejā no 3. līdz 20. janvārim atvērta *Ventspils gleznotāju un keramiķu darbu izstāde*, kurā piedalījās gleznotāji V. Ādamsons, I. Leskinoviča, J. Straume, A. Sulcs un keramiķi A. un J. Siliņi ar 48 darbiem. Tā bija pirmā Ventspils profesionālo mākslinieku darbu izstāde.

Tallinā

Tallinas Virsnieku namā jūnijā un jūlijā bija atvērta *Latvijas PSR mākslinieku grāmatu grafikas izstāde*. Bija eksponēti 51 autora 320 grāmatu grafikas darbi un ex libris no 1959. g. Rīgā notikušās grāmatu, grāmatu grafikas un plakātu izstādes.

Ceļojošās izstādes

1959—1960

Latvijas PSR Mākslinieku savienības 1958. g. organizētā ceļojošā triju jauno mākslinieku O. Medņa, R. Tilberga un U. Zemzara *gleznu un grafikas izstāde* 1959. g. bija eksponēta Siguldā no 7. janvāra līdz 1. februārim, Ergļos no 1. marta līdz 1. aprīlim un Jēkabpils novadpētniecības muzejā 117 darbu no 24. maija līdz 24. jūnijam.

Liepājas mākslinieku grupa 1959. g. noorganizēja ceļojošo mākslas izstādi, kurā piedalījās 15 autori ar 40 darbiem. No 22. februāra līdz 14. martam izstāde notika Grobiņā, no 4. līdz 25. aprīlim bija atklāta Tirdzniecības darbinieku klubā Liepājā, no 30. maija līdz 19. jūnijam Priekulē un no 20. jūnija līdz 4. jūlijam Vainodē.

Pēc Latgales tēlotājas un lietiskās mākslas izstādes slēgšanas Rīgā 1959. g. 7. janv. no izstādes darbiem tika noorganizēta *Latgales mākslas ceļojošā izstāde*. No 8. līdz 29. martam tā bija atklāta Daugavpils kultūras namā. Tajā bija eksponēti 32 autoru 70 tē-

lotājas mākslas darbi. 29. martā notika izstādes iztirzāšana. No 5. līdz 22. aprīlim izstāde bija atklāta Rēzeknes kultūras namā; no 2. līdz 20. maijam Ludzas novadpētniecības muzejā. Pēc tam tā turpinājās līdz jūlijam Viļakā.

Latvijas PSR Mākslas fonds un Mākslinieku savienība 1959. g. noorganizēja *Latvijas PSR mākslinieku estampu ceļojošo izstādi*. Tajā piedalījās 36 autori ar 100 asējumiem, kokgrebumiem, litogrāfijām un monotipijām. Pirmo izstādi atklāja mākslinieku dienā Republikāniskajā izglītības un zinātnes darbinieku namā Rīgā. No 12. aprīļa līdz 4. maijam te bija eksponēti 28 grafiķu 62 estampi. Pēc tam izstāde ar 34 autoru 87 darbiem turpinājās no 4. līdz 27. jūlijam Jelgavas novadpētniecības muzejā, no 2. augusta līdz 24. septembrim Liepājas novadpētniecības muzejā un no 4. oktobra līdz 15. novembrim Ventspils novadpētniecības muzejā. 1960. g. izstāde bija atklāta no 26. janvāra līdz 28. februārim Talsu novadpētniecības muzejā un no 20. augusta līdz 20. septembrim Kuldīgas novadpētniecības muzejā.

Ludzas novadpētniecības muzejā no 1959. g. 12. jūnija līdz 24. septembrim bija atklāta no Latvijas PSR Kultūras ministrijas mākslas darbu fondiem organizētā *Latvijas PSR mākslinieku darbu ceļojošā izstāde*. Bija eksponētas 63 autoru 74 gleznas un grafikas. Pēc tam izstāde turpinājās no 27. septembra līdz 3. decembrim Jēkabpils novadpētniecības muzejā. 26. novembrī notika izstādes iztirzāšana.

1959. g. tika noorganizēta *Latvijas PSR mākslinieku gleznu un grafiķu izstāde*, kurā piedalījās E. Andersons, V. Andrijenko, R. Bēms, V. Karjakins, L. Kokle, H. Siliņš un A. Zviedris ar 35 darbiem. Izstāde bija

atklāta oktobrī un novembrī Rīgas 40. vidusskolā. Pēc tam, papildināta ar E. Andersona, V. Andrijenko, R. Bēma, V. Janševskas, V. Karjakina, L. Kokles, Ā. Melnāra, V. Svirska un A. Zviedra 40 darbiem, šī izstāde bija atvērta decembrī Rīgas pilsētas 4. slimnīcā un 1960. g. janvārī un februārī Tuberkulozes slimnīcā.

Rīgas kultūras namā «Draudzība» no 1959. g. 2. novembra līdz 26. decembrim bija atklāta Latvijas PSR Mākslas fonda un Rīgas pilsētas Kultūras pārvaldes organizētā *Latvijas PSR mākslinieku darbu ceļojošā izstāde*. Bija eksponētas 20 autoru 25 gleznas un grafikas no Latvijas PSR Mākslas fonda kolekcijas. No 1960. g. janvāra līdz jūlijam šīs izstādes 17 mākslinieku 22 darbi bija eksponēti kultūras namā «Ziemeļblāzma», Latvijas PSR Centrālajā sakaru darbinieku, autotransporta un šoseju strādnieku klubā, Maskavas rajona kultūras namā, A. Popova Radiorūpnīcas klubā un rūpnīcas «Omega» klubā.

Latvijas PSR Skolotāju kvalifikācijas celšanas institūts 1959. g. noorganizēja *latviešu mākslinieku darbu ceļojošo izstādi*, kurā piedalījās mākslinieki L. Auza, A. Dimiņš, E. Henriša, A. Melnārs, V. Kalnroze, N. Petraškevičs un O. Urbāns ar 25 gleznām un grafikām. No 1959. g. decembra līdz 1960. g. maijam izstādes darbi tika eksponēti piecās Valmieras, Limbažu un Saulkrastu rajona skolās.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejs 1960. g. februārī noorganizēja no Latvijas PSR Kultūras ministrijas mākslas darbu fondiem divas *Padomju Latvijas mākslinieku darbu ceļojošās izstādes*. Pirmā izstāde ar 39 autoru 41 gleznu, grafiku un skulptūru bija eksponēta no 16. februāra līdz 13. martam Kuldīgas novadpētniecības muzejā, no 17. līdz 22. martam padomju saimniecības

«Vainode» klubā, pēc tam līdz 8. aprīlim Priekulē un Aizviķu septiņgadīgajā skolā, bet no 17. līdz 19. aprīlim Jelgavā. No 2. līdz 30. maijam šīs izstādes 36 mākslinieku 38 gleznas un grafikas bija izstādītas Kuldīgas novadpētniecības muzeja Saldus filiālē.

Otrā izstāde ar 40 autoru 41 gleznu un grafiku bija atvērta no 17. februāra līdz 20. martam Daugavpils novadpētniecības muzejā, no 29. marta līdz 17. aprīlim Rēzeknes novadpētniecības muzejā un no 22. aprīļa līdz 10. jūnijam Jēkabpils novadpētniecības muzejā.

Pēc Latvijas PSR 20. gadadienai veltītās mākslas darbu izstādes slēgšanas Rīgā Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejs no šīs izstādes darbiem izveidoja *Latvijas PSR mākslinieku darbu ceļojošo izstādi*, kas no 1960. g. 16. septembra līdz 22. oktobrim bija atklāta Daugavpils novadpētniecības muzejā. Te bija izstādītas 55 gleznas un grafikas. Pēc tam izstāde ar 28 mākslinieku 36 darbiem turpinājās no 12. līdz 24. novembrim Lapmežciema zvejnieku kultūras namā (bija izstādīti 16 darbi) un no 26. novembra līdz 2. decembrim Kandavas kultūras namā.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejs 1960. g. septembrī noorganizēja *Padomju Latvijas mākslinieku darbu ceļojošo izstādi* ar 43 autoru 60 gleznām, grafikām un skulptūrām no Latvijas PSR Kultūras ministrijas mākslas darbu fondiem. Izstāde bija atklāta no 18. septembra līdz 1. novembrim Cēsu novadpētniecības muzejā, no 6. novembra līdz 4. decembrim Madonas novadpētniecības muzejā un no 8. decembra līdz 1961. g. 5. janvārim Jēkabpils novadpētniecības muzejā.

Latvijas PSR Mākslinieku savienība 1960. g. noorganizēja Latvijas PSR mākslinieku V kongresam veltītu *Latvijas PSR*

V. Kalvāns. *Siena novākšana. Eļļa. 1959. g.*

mākslinieku darbu ceļojošo izstādī pa Rīgas kultūras namiem un klubiem. Piedalījās 46 autori ar 55 gleznām un grafikām. Šīs izstādes 22 mākslinieku 24 darbi no 25. oktobra līdz 25. novembrim bija izstādīti Mākslas darbinieku namā, pēc tam no 3. decembra līdz 1961. g. 30. janvārim F. Dzeržinska Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas klubā, bet 27 autoru 31 darbs no 27. oktobra līdz 1961. g. 25. janvārim kultūras namā «Draudzība».

Bulgārijā — Čehoslovākijā

Sofijā 1960. g. aprīlī tika atklāta *latviešu grafikas izstāde*. Latvijas PSR grafikas mākslu reprezentēja 25 mākslinieki ar 128 labākajiem darbiem estampa tehnikās. No augusta šī izstāde turpinājās Čehoslovākijas Tautas Republikā.

Kauņā — Šauļos — Viļņā

M. Čurļoņa Kauņas Valsts mākslas muzejā no 1960. g. 6. marta līdz 18. aprīlim bija atklāta *latviešu mākslinieku akvareļu izstāde*. Tajā piedalījās 17 mākslinieki ar 121 darbu. No 24. aprīļa 90 šīs izstādes akvareļi bija izstādīti Šauļu Pedagoģiskajā institūtā, bet maijā un jūnijā izstāde bija eksponēta Viļņas mākslas muzejā.

Kišiņevā

Kišiņevas mākslas muzejā no 1960. g. 13. decembra līdz 1961. g. janvārim bija atklāta *Latvijas PSR mākslinieku darbu ceļojošā izstāde*. Bija izstādīti ap 115 Latvijas mākslinieku vairāk nekā 400 tēlotājas un lietiskās mākslas darbu no Lietuvas PSR, Latvijas PSR, Igaunijas PSR mākslinieku

darbu izstādes Maskavā. 11. janvārī notika izstādes iztirzāšana, kurā piedalījās 5 Latvijas PSR mākslinieki. Pēc tam izstāde turpinājās Ļvovā, Minskā un Harkovā.

2. Latvijas PSR mākslinieku personālās izstādes

Jelgavas novadpētniecības muzejā no 1959. g. 5. novembra līdz 9. decembrim bija atvērta grafiķa *Edvīna Andersona darbu izstāde*. Mākslinieks bija izstādījis 58 monotipijas, oriģināllitogrāfijas, akvareļus, eļļas gleznas un pasteļus, galvenokārt pēdējo divu gadu darbus.

Liepājas novadpētniecības muzejā no 1960. g. 15. janvāra līdz 21. februārim bija atvērta mākslinieka *Edvīna Andersona darbu izstāde*. Mākslinieks bija izstādījis figurālās kompozīcijas oriģināllitogrāfijā, Rīgas un Jelgavas ainavas monotipijā, portretus linoģriezumā, pasteļus no Rumānijas cikla, akvareļus un eļļas gleznas, kopā 79 darbus, kas radīti no 1956. līdz 1959. gadam.

Atzīmējot mākslinieku dienu 17. aprīlī, 63 šīs izstādes darbi no 17. aprīļa līdz 15. maijam bija izstādīti arī Valsts Tukuma mākslas muzejā.

Valsts Tukuma mākslas muzejā no 1930. g. 31. janvāra līdz 5. martam bija atvērta gleznotājas *Dzīdras Baumas gleznu izstāde*. Bija izstādītas 43 mākslinieces 1959. gada gleznas, studijas un akvareļi.

Atzīmējot mākslinieku dienu, 1959. g. 12. aprīlī Valsts Tukuma mākslas muzejā no 12. aprīļa līdz 6. jūnijam bija atvērta mākslinieka *Alfeja Bromulta gleznu izstāde*. Autors bija izstādījis 68 gleznas un studijas.

Madonas novadpētniecības muzejā no 1960. g. 31. janvāra līdz 28. februārim bija atklāta novada mākslinieka *Alfeja Bromulta*

gleznu izstāde. Mākslinieks bija izstādījis 101 darbu, kas gleznoti laikā no 1938. līdz 1959. gadam.

No 3. marta izstāde bija eksponēta arī Ērgļos, pēc tam no 20. marta līdz 10. aprīlim turpinājās Cēsu novadpētniecības muzejā.

Liepājas novadpētniecības muzejā no 1960. g. 13. decembra līdz 1961. g. 13. janvārim bija atvērta *Kārļa Celmiņa gleznu un zīmējumu izstāde*. Mākslinieks bija izstādījis 87 darbus.

Liepājas novadpētniecības muzejā 1959. g. 13. septembrī tika atklāta *Staņislava Diņģeļa gleznu izstāde*, atzīmējot mākslinieka 60 gadu jubileju. Bija izstādītas 73 ainavas un klusās dabas, kas gleznotas pēdējos trijos gados. 15. oktobrī notika izstādes iztirzāšana.

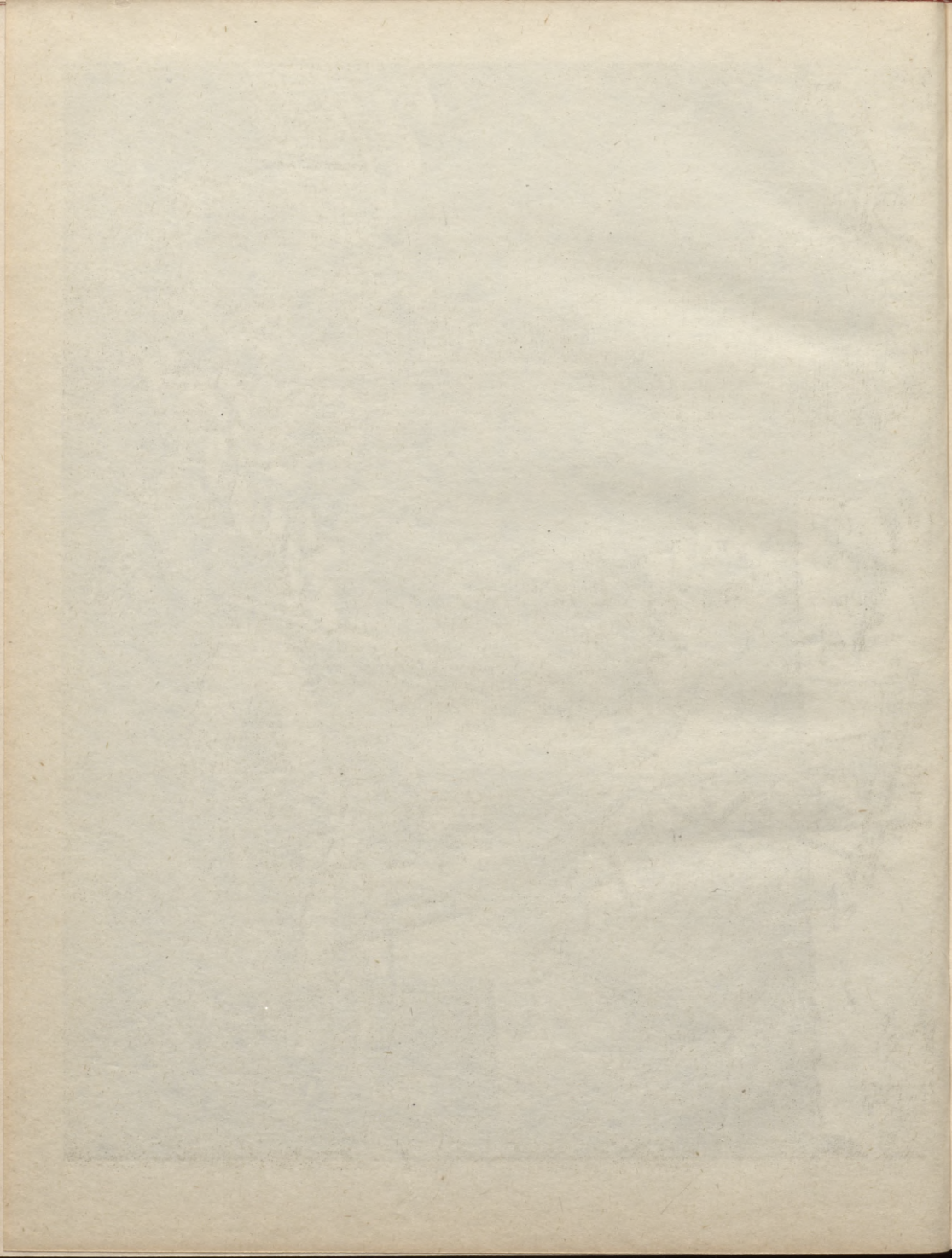
Madonas novadpētniecības muzejā no 1960. g. 24. aprīļa līdz 15. maijam bija atvērta *Madonas novada mākslinieka Arvida Dūmiņa gleznu izstāde*. Bija izstādītas 85 ainavas un klusās dabas, kuras gleznotas kopš 1946. gada.

Talsu novadpētniecības muzejā no 1959. g. 6. decembra līdz 1960. g. 17. janvārim bija atvērta tēlnieku *Līzes Dzeguzes un Rūdolfa Aldera darbu izstāde*. L. Dzeguze bija izstādījis 61 stājskulptūru un sīkplastikas kokā, terakotā, gipsī, parādot savas daiļrades attīstību, sākot ar 1936. g. R. Alders bija izvēlējis pēckara gados veidotas 30 stājskulptūras, pieminekļu metus un sīkplastikas gipsī un porcelānā. 27. decembrī notika izstādes iztirzāšana.

No 31. janvāra līdz 25. martam izstāde bija atklāta Ventspils novadpētniecības muzejā.

Pēc tam izstāde turpinājās no 10. aprīļa līdz 8. maijam Jelgavas novadpētniecības muzejā, no 22. maija līdz 12. jūnijam Ma-

J. Liepiņš. Tiklu lāpītājas. Eļļa, 1948. g.

donas novadpētniecības muzejā un no 14. augusta līdz 11. septembrim Alūksnes novadpētniecības muzejā.

Kazdangas lauksaimniecības tehnikuma klubā 1960. g. 27. novembrī atklāja Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka — skatuves gleznotāja *Albīna Dzeņa gleznu un studiju izstādi*. Bija izstādīti ap 60 tā paša gada vasarā Kazdangas apkārtnē gleznotie darbi.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 1959. g. 19. janvāra līdz 29. martam bija

iekārtota *Jūlija Federa 50 gadu nāvesdienas atcerei veltīta izstāde*. Bija eksponētas 49 mākslinieka gleznas.

Alūksnes novadpētniecības muzejā no 1959. g. 5. aprīļa līdz 10. maijam bija atklāta skatuves gleznotājas *Teklas Gavares-Vītolas gleznu izstāde*. Māksliniece bija izstādījusi 19 ainavas un klusās dabas, galvenokārt akvareļus.

Rīgā Republikāniskajā izglītības un zinātnes darbinieku namā no 1960. g. 3. līdz 16. aprīlim bija atklāta *Raimonda Ģintera*

akvareļu izstāde. Autors bija izstādījis 54 pēdējos četros gados gleznotos darbus.

Krimuldas septiņgadīgajā skolā no 1959. g. 22. marta līdz 1. aprīlim bija atvērta gleznotāja pašdarbnieka *Vilhelma Ģirupnieka gleznu izstāde*. Autors bija izstādījis 37 darbus.

Valsts 3. tuberkulozes sanatorijas klubā 1960. g. 10. augustā atklāja *Vilhelma Ģirupnieka gleznu izstādi*. Autors bija izstādījis sanatorijā pavadītajā laikā gleznotās Cēsu ainavas.

Liepājas novadpētniecības muzejā no 1959. g. 8. janvāra līdz 15. februārim bija atvērta Latvijas PSR Valsts prēmijas laureāta *Aleksandra Junkera darbu izstāde*, kurā bija eksponēti 176 kokgrebumi un linogriezumi no viņa 1956. g. personālās izstādes Rīgā. No 22. februāra līdz 7. martam šī izstāde notika Aizputē.

Latvijas PSR Vēstures muzejā no 1959. g. 27. decembra līdz 1960. g. 31. janvārim bija atvērta Latvijas PSR Valsts prēmijas laureāta *Aleksandra Junkera kokgrebumu izstāde*, atzīmējot mākslinieka 60 gadu jubileju. Mākslinieks bija izstādījis 118 kokgrebumus un 21 linogriezumu, parādot savu daiļrades attīstību no 1929. līdz 1959. gadam.

Republikāniskajā izglītības un zinātnes darbinieku namā no 1959. g. 25. janvāra līdz 1. martam bija atvērta *Eduarda Jurķeļa akvareļu izstāde*. Mākslinieks bija izstādījis 50 akvareļus, galvenokārt pēdējo divu gadu darbus, un vienu eļļas gleznu. LPSR Kultūras ministrija nopirka 2 akvareļus.

Rīgā Republikāniskajā izglītības un zinātnes darbinieku namā no 1960. g. 15. janvāra

līdz 1. februārim bija atvērta *Vladimira Kadiša gleznu izstāde*. Mākslinieks bija izstādījis 26 pēdējos gados gleznotos portretus un ainavas.

Jūrmalā, kinoteātri «Banga», no 1960. g. 10. līdz 19. decembrim bija iekārtota *Vladimira Kadiša gleznu izstāde*. Jūrmalas Iedzīvotāji varēja iepazīties ar 17 mākslinieka darbiem.

Atzīmējot mākslinieku dienu, Rīgas 36. vidusskolā no 1959. g. 13. līdz 25. aprīlim bija atvērta gleznotāja *Vitālija Kalvāna darbu izstāde*. Mākslinieks bija izstādījis vairāk nekā 30 gleznu un studiju.

Latvijas PSR Vēstures muzejā no 1959. g. 13. decembra līdz 1960. g. 31. janvārim bija atvērta *Vitālija Kalvāna gleznu izstāde*. Mākslinieks bija izstādījis ap 120 gleznas un studijas, kas gleznotas laikā no 1939. līdz 1959. g.

Rēzeknes novadpētniecības muzejā no 1959. g. 6. decembra līdz 1960. g. 19. janvārim bija atvērta *Vitālija Kalvāna un Staņislava Kreica gleznu izstāde*, atzīmējot abu mākslinieku 50 gadu jubileju. Bija izstādītas ap 70 viņu gleznas un studijas, kas gleznotas gandrīz tikai pēdējos divos gados.

Republikāniskajā izglītības un zinātnes darbinieku namā no 1959. g. 20. septembra līdz 15. oktobrim bija atvērta gleznotāja pašdarbnieka *Teodora Karašas gleznu izstāde*. Bija izstādīta 41 ainava, no tām 36 eļļas gleznas un studijas, un 5 akvareļi.

Jelgavas novadpētniecības muzejā no 1960. g. 5. novembra līdz 5. decembrim bija atvērta mākslinieka *Krišjāņa Kugras kokgriezumu izstāde*. Autors bija izstādījis 56

kotēlniecības darbus, kas darināti galvenokārt pēdējos trijos gados.

No 12. līdz 18. decembrim izstāde bija eksponēta arī Zajenieku ciema kultūras namā.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 1959. g. 20. decembra līdz 1960. g. 25. janvārim bija atklāta Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka *Jāņa Liepiņa gleznu izstāde*. Mākslinieks bija izstādījis 118 glezmas un studijas un četrus kreisās strādniecības vēlēšanu plakātus (1920—1959). LPSR Kultūras ministrija nopirka 7 mākslinieka glezmas.

Atzīmējot mākslinieku dienu, Rīgā Republikāniskajā izglītības un zinātnes darbinieku namā 1960. g. 17. aprīlī atklāja *Sergeja Masjakova gleznu izstādi*. Bija izstādītas 30 mākslinieka pēdējo triju gadu glezmas un studijas.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 1959. g. 15. novembra līdz 20. decembrim bija atvērta *gleznotāja Ādolta Melnāra un LPSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka grafiķa Pētera Upiša darbu izstāde*. Ā. Melnārs bija izstādījis 74 glezmas un studijas no 1939. līdz 1959. g., bet P. Upišis — 136 stāģgrafikas un ex libris kokgrebumā, 24 divkrāsu zīmējumus un ilustrācijas kokgrebumā A. Puškina poēmai «Vara jātnieks» un A. Austriņa grāmatai «Puišķans». LPSR Kultūras ministrija nopirka 4 A. Melnāra glezmas un 5 P. Upiša kokgrebumu lapas.

Valsts Tukuma mākslas muzejā no 1960. g. 5. līdz 28. janvārim bija atvērta *Ādolta Melnāra gleznu izstāde*. Bija izstādīti mākslinieka 68 darbi no viņa personalizstādes kopā ar grafiķi P. Upiši 1959. g. Rīgā.

No 13. līdz 16. februārim Ā. Melnāra gleznu izstāde bija eksponēta Kandavā, bet no 26. jūnija līdz 20. jūlijam Liepājas novadpētniecības muzejā.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 1959. g. 18. aprīļa līdz 6. jūlijam bija atklāta *LPSR Tautas mākslinieka Kārļa Miesnieka darbu izstāde*. Mākslinieks bija izstādījis 281 darbu — glezmas, zīmējumus un asējumus. Tā bija plašākā personālā izstāde, kurā bija sakopots viss labākais, ko K. Miesnieks radījis no 1914. līdz 1958. gadam. 15. jūnijā notika izstādes iztirzāšana. Latvijas PSR Kultūras ministrija nopirka 6 glezmas.

No 12. jūlija līdz 30. augustam 101 šīs izstādes darbs bija eksponēts Cēsu novadpētniecības muzejā, pēc tam Madonas novadpētniecības muzejā un no 1959. g. 6. decembra līdz 1960. g. 31. janvārim Jēkabpils novadpētniecības muzejā.

Vairāki desmiti šīs izstādes darbu bija izstādīti 1960. g. februārī arī Plavīņu kultūras namā.

Atzīmējot mākslinieku dienu, 17. aprīlī K. Miesnieka darbu izstādi atklāja Ventspils novadpētniecības muzejā. Te no 17. līdz 29. aprīlim bija eksponēti mākslinieka daiļrades agrinā posma darbi, bet no 1. līdz 13. maijam viņa vēlākie darbi, kopā 97 glezmas un 3 zīmējumi.

No 1. augusta līdz 1. septembrim K. Miesnieka darbu izstāde turpinājās Liepājas novadpētniecības muzejā.

Rīgā Republikāniskajā izglītības un zinātnes darbinieku namā no 1960. g. 6. novembra līdz 5. decembrim bija atklāta *Laimdota Mūrnieka gleznu izstāde*. Autors bija izstādījis pēdējos gados darinātās 40 glezmas un zīmējumus. 5. decembrī notika izstādes iztirzāšana.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 1960. g. 10. janvāra līdz 8. februārim bija atvērta skatuves gleznotāja *Rūdolfa Pilādža darbu izstāde*. Bija izstādīti 123 dekorāciju

meti, tērpu zīmējumi, ainavu gleznas un studijas (pēdējo 11 gadu darbi).

67 šīs izstādes darbi no 5. līdz 25. aprīlim bija izstādīti Daugavpils novadpētniecības muzejā, pēc tam (maiņā) izstāde bija iekārtota Krāslavas kinoteātra telpās, bet no 17. novembra līdz 11. decembrim Ludzas novadpētniecības muzejā. Te bija izstādīti 66 darbi. Pēc tam izstāde turpinājās no 1960. g. decembra līdz 1961. g. janvārim Rēzeknes novadpētniecības muzejā.

Valsts Tēlotājas mākslas muzejā no 1959. g. 26. aprīļa līdz 1. jūnijam bija atvērta gleznotāja *Rūdolfa Piņņa* 30 gadu mākslinieciskās darbības jubilejas izstāde. Bija izstādīti R. Piņņa 113 no 1951. līdz 1959. g. gleznotie darbi un 8 zīmējumi, kā arī Elfrīdes Pinnes 28 sīkplastikas. LPSR Kultūras ministrija nopirka 4 R. Piņņa gleznas.

No 21. augusta līdz 4. septembrim R. Piņņa gleznas (81) un E. Pinnes keramikas sīkplastikas (30) bija izstādītas Maskavā M. Gorkija Kultūras un atpūtas parkā.

Liepājas novadpētniecības muzejā no 1960. g. 18. marta līdz 15. aprīlim bija noorganizēta *Vilhelma Purviša darbu izstāde* sakarā ar mākslinieka 15 gadu nāvesdienas atceri. Bija izstādīti 12 muzejam un Liepājas pilsētas un rajona iedzīvotājiem piederošie darbi.

Liepājas novadpētniecības muzejā no 1959. g. 18. jūlija līdz 1. augustam bija atvērta daiļamatnieku *brāļu Riuču keramikas izstāde — pārdošana*. Bija izstādīti ap 240 Antona un Polikarpa Riuču jaunākie darbi.

Valsts 3. tuberkulozes sanatorijas klubā 1960. g. 2. martā atklāja Cēsu mākslinieka *Jāņa Rozenberga gleznu izstādi*.

Madonas novadpētniecības muzejā no 1959. g. 11. janvāra līdz 15. martam bija atvērta *Jurģa Skulmes gleznu izstāde*. Mākslinieks bija izstādījis 81 darbu; ainavas — ceļojuma piezīmes, kas uzgleznotas no 1953. līdz 1959. g., apceļojot Kolas pussalu, Krimu, Vidussibīriju, Urālus, Tuvas apgabalu, Igauniju, Vidusāziju un Latviju.

12 Pamira un Samarkandas ainavas J. Skulme bija izstādījis Latvijas PSR II tūrisma ekspedīcijas izstādē «Vidusāzijas kalnos un ielejās» (Pamirs), kas notika no 9. līdz 15. decembrim Pionieru pilī Rīgā.

20 darbi no J. Skulmes gleznu izstādes 1960. g. februārī bija izstādīti Kaibalas septiņgadīgajā skolā.

Rīgā 1960. g. no 18. līdz 31. jūlijam BASB «Daugava» Republikāniskajā tūristu-alpīnistu klubā bija atvērta Jurģa Skulmes izstāde «*Ceļojuma piezīmes*». Mākslinieks bija izstādījis 57 gleznas, — studijas un zīmējumus, kas darināti tūrisma ceļojumos.

No 30. oktobra līdz 20. novembrim šī pati izstāde bija atvērta Alūksnes novadpētniecības muzejā, pēc tam izstāde turpinājās Gulbenes kultūras namā, bet no 27. decembra līdz 1961. g. 22. janvārim Talsu novadpētniecības muzejā.

Valsts tirdzniecības un patērētāju kooperācijas darbinieku klubā Rīgā 1959. g. no 1. līdz 21. maijam bija atklāta *Pētera Smagiņa darbu izstāde*. Mākslinieks bija izstādījis 85 jaunus darbus, kā arī savās iepriekšējās izstādēs eksponētās grafikas un gleznas, kopā 216 darbus.

Liepājas novadpētniecības muzejā no 1960. g. 28. februāra līdz 3. aprīlim bija atvērta *Roberta Starosta (1908—1958)* darbu izstāde. Bija izstādītas 99 mākslinieka gleznas, studijas un zīmējumi no 1938. līdz 1958. g.

Latvijas PSR Vēstures muzejā no 1959. g. 26. aprīļa līdz 17. jūnijam bija atvērta Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka *Jūlija Straumes ornamentu izstāde*. Mākslinieks bija izstādījis 12 pēc savām kompozīcijām darinātus paklājus un lietišķās mākslas priekšmetus, 22 oriģinālkompozīcijas, 67 japāņu un Aizkaukāza tautu ornamentu pārzīmējumus, 17 trafaretus un darbu fotogrāfijas. LPSR Kultūras ministrija nopirka 3 darbus.

Jelgavas novadpētniecības muzejā no 1959. g. 18. oktobra līdz 3. novembrim bija atvērta gleznotāja *Aleksandra Strekavina darbu izstāde*. Bija izstādītas 98 gleznas un akvareļi.

Jēkabpils novadpētniecības muzejā no 1959. g. 29. marta līdz 19. maijam bija atvērta *Vitolda Svirskā gleznu izstāde*. Mākslinieks bija izstādījis 102 no 1948. līdz 1959. g. gleznotās ainavas, žanrus un portretu zīmējumus.

Rīgas 36. vidusskolā, atzīmējot mākslinieku dienu, no 1960. g. 17. līdz 30. aprīlim bija iekārtota *Vitolda Svirskā gleznu izstāde*. Bija izstādīta 31 ainava.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 1960. g. 3. decembra līdz 1961. g. 12. februārim bija atvērta *Latvijas PSR Tautas mākslinieka Jāņa Roberta Tilberga darbu izstāde*, atzīmējot viņa dzīves 80 gadu jubileju. Bija izstādītas 200 gleznas, grafikas un tēlniecības darbi, bez tam vēl mākslinieka zīmētās karikatūras žurnālā «Svari» un citos izdevumos un viņa mākslinieciski iekārtotās grāmatas. Izstādē bija atspoguļota mākslinieka daiļrade no 1902. līdz 1960. g. Latvijas PSR Kultūras ministrija nopirka 2 gleznas un 8 zīmējumus.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 1959. g. 22. augusta līdz 13. septembrim bija atvērta *Voldemāra Tones (1892—1958) mākslas darbu izstāde*. Bija sakopotas 112 gleznas un zīmējumi no muzejiem un privātām kolekcijām, kas darināti no 1909. līdz 1944. g. LPSR Kultūras ministrija nopirka gleznu «Pie loga» (gleznota ap 1932. g.).

Valmieras 3. vidusskolā 1960. g. 22. maijā atklāja *Teodora Ūdera izstādi*. Bija izstādīti 28 mākslinieka tuvinieku saglabātie zīmējumi.

Skaistkalnē 1960. g. no 4. līdz 31. janvārim bija atvērta *Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslinieka Pētera Upīša kokgrebumu izstāde*. Autors bija izvēlējies 50 darbus no personālizstādē 1959. g. Rīgā eksponētajiem kokgrebumiem.

No 13. februāra līdz 1. martam šī izstāde notika Svitenes vidusskolā, bet no 2. līdz 7. martam — Saulaines lauksaimniecības tehnikumā.

Valsts Tēlotājas mākslas muzejā no 1959. g. 29. marta līdz 18. maijam bija atvērta *Hildas Vikas gleznu un grafiku izstāde*. Tā bija ceturrtā mākslinieces personālā. izstāde. Bija izstādītas 155 gleznas, akvareļi, zīmējumi un ilustrācijas (no 1928. līdz 1959. g.). LPSR Kultūras ministrija nopirka 5 akvareļus.

Rīgā Republikāniskajā izglītības un zinātnes darbinieku namā no 1960. g. 1. marta līdz 1. aprīlim bija atvērta *gleznotājas Hildas Vikas darbu izstāde*. Māksliniece bija izstādījusi 24 gleznas un 16 akvareļus. Visi darbi (izņemot gleznu «Ilgas», 1938) gleznoti laikā no 1955. līdz 1960. g. un bija izstādīti pirmo reizi.

Dobeles 1. vidusskolā no 1960. g. 12. oktobra līdz 2. novembrim bija iekārtota gleznotājas *Hildas Vikas darbu izstāde*. Bija eksponētas mākslinieces 20 gleznas.

Rīgā Republikāniskajā izglītības un zinātnes darbinieku namā no 1960. g. 1. oktobra tika atklāta *Ulda Zemzara* gleznu izstāde. Mākslinieks bija izstādījis 24 darbus, galvenokārt pēdējos gados gleznotās jūrmalas ainavas un noskaņu studijas. Izstāde turpinājās līdz novembrim.

3. Latvijas PSR mākslinieku atskaites izstādes LPSR Mākslinieku savienībā

No 11. līdz 18. janvārim Mākslinieku savienībā bija sarīkota M. Protasova atskaites izstāde. Gleznotāju sekcija 12. janvārī iztirzāja mākslinieka izstādītās 34 ainavas — gleznas un studijas.

21. janvārī notika jaunā skatuves gleznotāja L. Bērziņa atskaites izstāde. Bija izstādīti 20 dekorāciju meti, ainavas un klusās dabas. 22. aprīlī L. Bērziņu uzņēma Mākslinieku savienībā.

No 26. līdz 28. janvārim notika Liepājas mākslinieku grupas sešu gleznotāju atskaites izstāde. Gleznotāju sekcija 26. janvārī iztirzāja izstādītās S. Diņģeļa 7 ainavas, J. Lauvas 5 gleznas, K. Lejnietka 17 ainavas un portretus, Č. Močuļska 15 portretus, ainavas un klusās dabas, V. Uztiča 5 gleznas, M. Zavička 8 ainavas un klusās dabas. 3. aprīlī S. Diņģeli, J. Lauvu, K. Lejnietku un M. Zavičku uzņēma Mākslinieku savienībā.

No 9. līdz 14. februārim 17 ainavas guāšas un temperas tehnikā bija izstādījis R. Bēms. Gleznotāju sekcija 9. februārī ap-

sprieda viņa darbus un 22. aprīlī R. Bēmu uzņēma Mākslinieku savienībā.

27. februārī Kinofilmu iznomāšanas Latvijas republikāniskais kantoris Mākslinieku savienībā sarīkoja pēdējā gada kinofilmu, afišu un reklāmas zīmējumu izstādi (64 darbi). Izstādi iztirzāja grafiķu sekcija.

13. martā grafiķu sekcijā iztirzāja Vissavienības Tirdzniecības palātas LPSR nodaļas lietišķās grafikas darbus. Bija izstādīti pēdējo 10 gadu vairāki simti labākie lietišķās grafikas paraugi.

No 21. līdz 25. martam notika A. Baušķenieka atskaites izstāde. Gleznotāju sekcija 23. martā iztirzāja izstādītās 18 gleznas. 3. aprīlī A. Baušķenieku uzņēma Mākslinieku savienībā.

No 27. līdz 28. martam atskaites izstādi bija sarīkojuši Dz. Ezergaile (17 linogrīzumi un akvareļi) un S. Segelmanis (14 linogrīzumi un oriģināllitogrāfijas). 27. martā grafiķu sekcija iztirzāja izstādītos darbus. 22. aprīlī abus māksliniekus uzņēma Mākslinieku savienībā.

No 28. līdz 29. aprīlim bija noorganizēta lietišķās mākslas mākslinieku atskaites izstāde, kurā ar 197 darbiem un 49 kompozīcijām piedalījās V. Anšulis, E. Auniņš, J. Bērtulsons, K. Burka, P. Čerņavskis, M. Dreimane, E. Kalniņa, S. Kalve, D. Krastiņš, H. Lauva, L. Medniece, V. Mednis, A. Mīlgrāve, A. Naika, L. Orlovska, A. Pormalis, R. Ritums, M. Saltais, A. Spuravs, B. Šenberga, V. Šimanovska, M. Trepšs, E. Veidemanis, V. Viduka, T. Voronina un A. Žuriņa. Lietišķās mākslas sekcijas mākslinieki apsprieda savu biedru darbus un daudzus no viņiem uzņēma par Mākslinieku savienības biedriem un kandidātiem.

4. maijā gleznotāju sekcijā iztirzāja J. Žilvinkas 11 izstādītos darbus (portreti, ainavas, kļusā daba) un E. Alsbergas atskaites izstādi (18 portretu un ainavu studijas). 25. novembrī J. Žilvinsku uzņēma Mākslinieku savienībā.

No 14. līdz 15. maijam notika A. Lesiņa atskaites izstāde. 14. maijā dekoratoru sekcija iztirzāja mākslinieka izstādītos 32 dekorāciju metus, plakātus, tērpu zīmējumus, pilsētas noformējuma skices, akvareļus, ex libris. 16. decembrī A. Lesiņu uzņēma Mākslinieku savienībā.

No 16. līdz 21. maijam atskaites izstādi bija sarīkojuši R. Ģinters (28 akvareļi) un V. Karjakins (15 gleznas). 18. maijā gleznotāju sekcija iztirzāja abu mākslinieku izstādītos darbus. 25. novembrī V. Karjakinu uzņēma par Mākslinieku savienības biedru.

No 22. līdz 23. maijam atskaites izstādi bija sarīkojuši V. Šelkovs (12 asējumi un akvareļi), E. Ostrovs (27 ilustrācijas) un K. Cirulis (5 plakāti). Grafiķu sekcija 22. maijā iztirzāja izstādītos darbus. 26. augustā un 25. novembrī abus māksliniekus uzņēma Mākslinieku savienībā.

25. maijā gleznotāju sekcija iztirzāja Nikolaja Lindes daiļradi. Mākslinieks bija izstādījis 19 Latvijas ainavas, kas gleznotas galvenokārt pēdējos gados.

21. septembrī notika H. Siliņa un L. Mūrnieka atskaite par radošo komandējumu uz jaunrades namu «Majori».

12. oktobrī notika triju Baltijas republiku jauno mākslinieku grupas atskaite par radošo

komandējumu uz Cēsu apkārtni. Savus darbus bija izstādījuši T. Banis, V. Blunova, S. Masļakovs, L. Mūrnieks, V. Šimanovska, U. Zemzaris, trīs Igaunijas PSR un pieci Lietuvas PSR jaunie mākslinieki. Izstāde ilga vienu nedēļu.

2. novembrī notika Mākslinieku savienības gleznošanas studijas darba atskaite. Studijā gleznotos un zīmētos portretus, aktus, kompozīcijas studijas bija izstādījuši 14 mākslinieki.

12. novembrī Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā notika 12 Mākslinieku savienības biedru kandidātu atskaites izstāde par savu pēdējo gadu radošo darbu. Mākslinieku savienības valde, iepazinusies ar šo mākslinieku profesionālo izaugsmi, uzņēma 25. novembrī gleznotājus A. Fjodorovu, Z. Ivanovu-Kostinu, I. Kalnu, V. Karkunovu, A. Naloginu, A. Rodinu, Z. Zēbergu un 16. dec. tēlniekus A. Goldšteini un V. Rapiķi (Kristovski) par Latvijas PSR Mākslinieku savienības biedriem.

16. novembrī gleznotāju sekcijā notika H. Klēbaha un S. Masļakova atskaite par komandējumu uz jaunrades bāzi Gurzufā un H. Klēbaha atskaite par radošo komandējumu uz Kandavu.

No 18. līdz 20. novembrim atskaites izstādi bija sarīkojis I. Repina Glezniecības, tēlniecības un arhitektūras institūta absolvents P. Duškins. Grafiķu sekcija 20. novembrī apsprieda viņa izstādītos 17 asējumus un 4 akvareļus. 25. novembrī P. Duškinu uzņēma Mākslinieku savienībā.

27. novembrī grafiķu sekcijā notika Z. Zuzes un A. Dimiņa atskaite par radošo komandējumu uz jaunrades namu «Majori».

7. decembrī atskaites izstādi bija sarīkojuši P. Buldinskis (38 ainavas-studijas) un I. Ivanovs (13 gleznas-studijas). Gleznotāju sekcija apsprieda savu biedru darbus un 23. decembrī viņus uzņēma Mākslinieku savienībā.

11. decembrī grafiķu sekcijā notika LVI 1959. gadā izdoto plakātu iztirzāšana.

14. decembrī gleznotāju sekcijā notika E. Gulbes-Lemkes darbu apspriešana. Māksliniece bija izstādījusi 22 gleznas un studijas.

No 21. līdz 23. decembrim atskaites izstādi bija sarīkojuši B. Sipāns (pēdējo 2—3 gadu 14 gleznas un studijas), E. Romāne (17 gleznas un akvareļi) un M. Bīrite (15 gleznas un studijas). Gleznotāju sekcija 21. decembrī apsprieda izstādītos darbus un 23. decembrī visus trīs māksliniekus uzņēma par Mākslinieku savienības biedriem.

1959. g. Mākslinieku savienībā vēl notikušās sīkākas darbu skātes māksliniekiem — A. Mošenkovai 8. janvārī, A. Čaupovam, V. Ozoliņam, N. Hmeļovai un K. Saukam 30. janvārī, H. Klēbaham no 23. līdz 25. februārim, H. Blunovam, M. Lielkrastei un V. Ruhlovam 2. martā, V. Ozolam 30. martā un L. Bērziņam 10. decembrī.

1960

No 6. līdz 11. janvārim Mākslinieku savienībā bija sarīkota J. Rozenberga atskaites izstāde par pēdējo gadu jaunradi.

7. janvārī teātra dekoratoru sekcija apsprieda 10 izstādītos dekorāciju metus un 5 ainavu studijas. 13. aprīlī J. Rozenbergu uzņēma par Mākslinieku savienības biedru.

No 11. līdz 13. janvārim 26 gleznu studijas bija izstādījis Z. Kampars. Gleznotāju

sekcija 11. janvārī novērtēja viņa profesionālo izaugsmi un 13. aprīlī uzņēma par Mākslinieku savienības biedru.

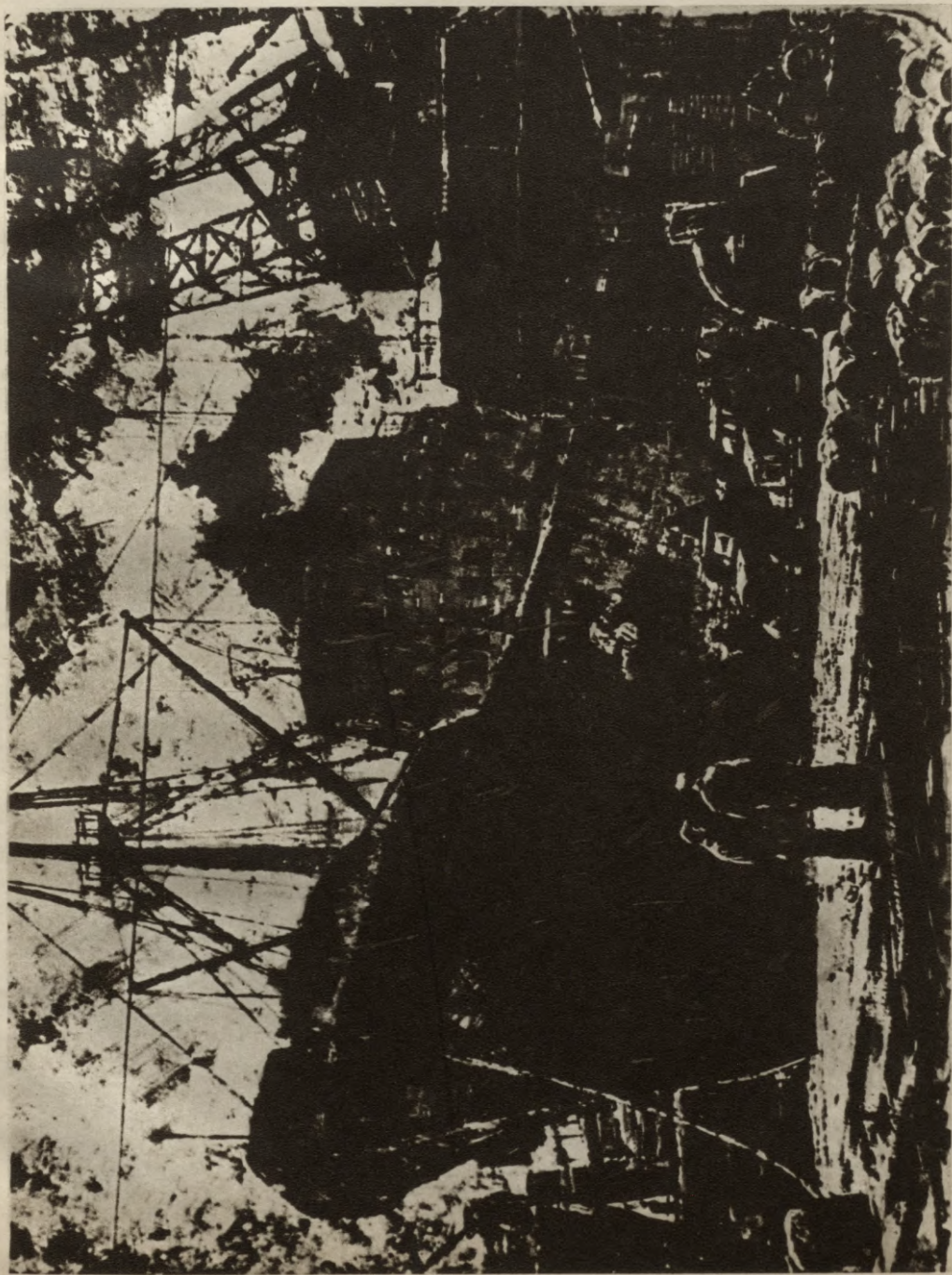
1. februārī gleznotāju sekcijā notika gleznotāju I. Rankas un M. Lielkrastes atskaites par savu jaunradi. M. Lielkraste bija izstādījusi radošā komandējuma laikā gleznotās 5 ainavas, bet I. Ranka 14 gleznas un studijas, kas gleznotas pēdējos četros gados. 13. aprīlī I. Ranku uzņēma par Mākslinieku savienības biedra kandidātu.

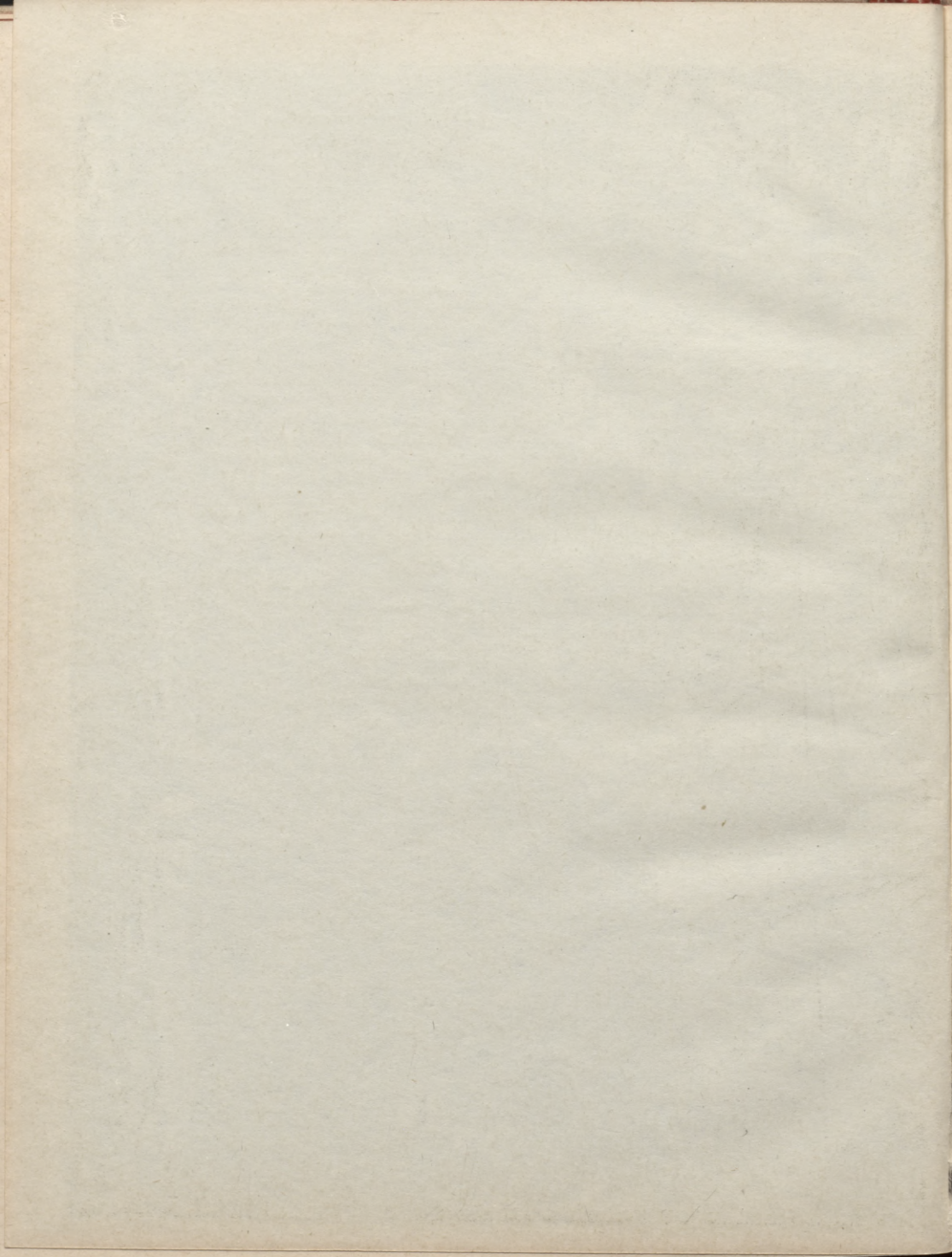
No 8. līdz 10. februārim atskaites izstādi bija sarīkojuši mākslinieki H. Doncovs un J. Skulme. H. Doncovs bija izstādījis 13 Urālos gleznotās rūpniecības ainavas, bet J. Skulme parādīja 8 radošā komandējuma laikā gleznotās ainavas. Gleznotāju sekcija 8. februārī iztirzāja savu biedru darbus. 13. aprīlī H. Doncovu uzņēma par Mākslinieku savienības biedru.

14. martā gleznotāju sekcijas sanāsmē notika mākslinieku I. Korti un Z. Fleišmaņa atskaites par savu radošo darbu. Korti bija izstādījis 18 gleznas, akvareļus un portretu zīmējumus, bet Fleišmanis 11 portretu studijas. 13. aprīlī I. Korti uzņēma par Mākslinieku savienības biedra kandidātu, bet Z. Fleišmani — par Mākslinieku savienības biedru.

No 5. līdz 7. septembrim atskaites izstādi bija sarīkojis gleznotājs H. Siliņš. Mākslinieks bija izstādījis 20 darbus, kas gleznoti radošā komandējuma laikā Ventspilī. 5. sept. gleznotāju sekcija apsprieda izstādītos darbus. 20. oktobrī H. Siliņu uzņēma par Mākslinieku savienības biedru.

10. oktobrī gleznotāju sekcijā atskaitējās jauno mākslinieku grupa, kura bija piedalījusies kopējā radošā komandējumā ar Liepupes PSR jaunajiem māksliniekiem Anikštos. H. Klēbahs bija izstādījis 7, S. Masļa

kovs 5, I. Ranka 10 un U. Zemzaris 7 studijas — gleznas.

No 26. līdz 30. decembrim atskaites izstādi bija sarīkojuši gleznotāji V. Kadišs un L. Mošenkovs. V. Kadišs bija izstādījis 18 pēdējos divos gados gleznotos darbus, bet L. Mošenkovs 11 darbus. Gleznotāju sekcija 26. decembrī novērtēja abu mākslinieku daiļradi. 1961. g. 20. aprīlī V. Kadišu uzņēma par Mākslinieku savienības biedru.

1960. g. Mākslinieku savienībā vēl notikušas sīkākas darbu skates māksliniekiem K. Akopjanam (5. janvārī), V. Liepiņai (11. februārī), B. Bērziņam (22. februārī), V. Tiščenko (11. aprīlī), K. Ulpem (14. aprīlī), Z. Mucenieci un E. Bietagam (16. maijā), K. Dālei un I. Varžapetovai (14. oktobrī) un E. Rusmanim (9. decembrī).

4. Latvijas PSR mākslas skolu audzēkņu un studentu darbu izstādes un republikāniskās pašdarbības mākslas izstādes

1959

Vilānu vidusskolā janvārī—februārī vairāk nekā nedēļu bija atvērta *Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijas studentu darbu izstāde*.

Republikāniskajā izglītības un zinātnes darbinieku namā no 5. maija līdz 5. jūnijam bija atklāta *Jāņa Rozentāla Rīgas mākslas vidusskolas audzēkņu darbu izstāde*.

Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijā no 10. maija bija iekārtota *Mākslas akadēmijas 40 gadu jubilejas zinātniskajai sesijai veltīta studentu darbu izstāde*. Bija izstādīti 76 diplomdarbi un kursu darbi glezniecībā, 29 grafikā, 7 skatuves glezniecības darbi un 27 zīmējumi.

Liepājas lietiskās mākslas vidusskolā no 14. līdz 25. jūnijam bija atklāta skolas audzēkņu darbu izstāde. Bija eksponēti 1959. g. absolventu diplomdarbi un jaunāko kursu audzēkņu darbi.

Brocēnu vidusskolā no 2. līdz 3. augustam bija iekārtota Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijas studentu prakses darbu izstāde *«Darbs un darba darītāji»*.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 12. septembra līdz 8. novembrim bija atvērta *Rīgas lietiskās mākslas vidusskolas audzēkņu darbu izstāde*. Bija izstādīti diplomdarbi un labākie kursu darbi (ap 600 lietiskās mākslas priekšmetu).

178 šīs izstādes darbi no 1959. g. 11. decembra līdz 1960. g. 10. janvārim bija izstādīti Jelgavas novadpētniecības muzejā, pēc tam no 15. līdz 25. janvārim Kandavā un no 31. janvāra līdz 5. martam Valsts Tukuma mākslas muzejā.

Novembrī Maskavā PSRS Mākslas akadēmijā atklāja *VII Vissavienības PSRS mākslas augstskolu 1959. g. diplomdarbu izstādi*. Starp 176 autoru darbiem bija izstādīti Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijas 9 diplomandu 20 darbi glezniecībā, grafikā un keramikā.

Laudonā no 9. līdz 22. novembrim bija atvērta *Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijas audzēkņu darbu izstāde*. Bija izstādītas vairāk nekā 50 studentu vasaras praksē gleznotās studijas.

Republikāniskajā izglītības un zinātnes darbinieku namā no 1959. g. 20. decembra līdz 1960. g. 12. janvārim bija atvērta *republikāniskā bērnu tēlotājas un lietiskās mākslas izstāde*.

slas izstāde. Tajā bija eksponēti republikas bērnu un vispārīzglītojošo skolu audzēkņu vairāki simti 1959. gada labāko akvareļu, zīmējumu un lietišķās mākslas izstrādājumu.

1960

1959. g. tika noorganizēta Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijas audzēkņu darbu ceļojošā izstāde. No 1960. g. 2. janvāra līdz 2. februārim izstāde bija atvērta Daugavpils novadpētniecības muzejā, no 5. līdz 22. februārim — Rēzeknes novadpētniecības muzejā, no 27. februāra līdz 22. martam — Jēkabpils novadpētniecības muzejā, no 27. marta līdz 13. aprīlim — Madonas novadpētniecības muzejā un no 24. aprīļa līdz 15. maijam — Alūksnes novadpētniecības muzejā. Bija izstādīti 55 mākslas akadēmijas absolventu diplomdarbi un vecāko kursu studentu gleznas un grafikas.

Republikāniskajā izglītības un zinātnes darbinieku namā no 1960. g. 24. maija līdz 6. jūnijam bija atvērta J. Rozentāla Rīgas mākslas vidusskolas audzēkņu darbu izstāde. Bija izstādīti skolas 1960. g. absolventu diplomdarbi un 5.—11. klases audzēkņu gleznas, akvareļi un zīmējumi.

Liepājas lietišķās mākslas vidusskolā 1960. g. jūnijā tika atklāta skolas audzēkņu darbu izstāde. Bija izstādīti mākslas aušanas, šūšanas, dzintara un metāla apdares, mākslinieciskās koka apdares, mākslas keramikas un dekoratīvās noformēšanas nodarbes audzēkņu labākie darbi un 1960. gada absolventu diplomdarbi.

Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijā 1960. g. 19. jūlijā atklāja tautas mākslas izstādi, veltītu Padomju Latvijas 20. gadadiņai. Piedalījās 773 pašdarbnieki ar vairāk nekā 1600 darbiem visās lietišķās mākslas nozarēs un tēlotājā mākslā. Izstāde turpinā-

jās līdz 7. augustam. Šīs izstādes 71 autora 113 labākie darbi tika eksponēti 1960. g. septembrī un oktobrī Lietuvas PSR, Latvijas PSR, Igaunijas PSR mākslas izstādē Maskavā.

Maskavā PSRS Mākslas akadēmijā 1960. g. 29. oktobrī atklāja VIII Vissavienības PSRS mākslas augstskolu 1960. g. izlaiduma diplomdarbu izstādi. Starp 142 autoru darbiem bija arī Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijas absolventu M. Kasjanovas, G. Kroļa, D. Rožkalna, I. Vecozola un Vissavienības Valsts Kinematogrāfijas institūta Mākslas fakultātes absolventa G. Baloža diplomdarbi.

Sagaidot Oktobra sociālistiskās revolūcijas 43. gadadienu, J. Rozentāla Rīgas mākslas vidusskola noorganizēja 1960. g. novembrī fabrikas «Latvija» klubā skolas audzēkņu labāko darbu izstādi.

Rīgas lietišķās mākslas vidusskolas Rēzeknes filiālē 1960. g. novembrī notika šīs skolas audzēkņu vasaras darbu izstāde. Bija izstādīti akvareļi, zīmējumi, gleznas, skulptūru veidojumi un keramikas izstrādājumi. Ar akvareļiem izstādē piedalījās arī skolotājs J. Unda.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 1960. g. 10. decembra līdz 1961. g. 31. janvārim bija atvērta Rīgas lietišķās mākslas vidusskolas audzēkņu darbu izstāde. Bija izstādīti 329 priekšmeti.

5. Latvijas PSR mākslinieku piedalīšanās Vissavienības, starprepublikāniskajās un ceļojošās mākslas izstādēs

1959

1959. g. februārī PSRS Mākslas akadēmijas telpās atklāja PSKP XXI kongresam veltīto PSRS Mākslas akadēmijas īsteno locekļu un korespondētājlocekļu darbu izstādi

«Mūsu laikabiedrs», Starp eksponātiem bija arī PSRS Tautas mākslinieka akadēmiķa T. Zaļkalna, PSRS Mākslas akadēmijas korespondētājlocekļu — Latvijas PSR Tautas mākslinieces A. Briedes un Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka E. Kalniņa darbi.

Ļeņingradā no 24. līdz 31. martam bija atklāta PSRS Zinātņu akadēmijas M. Gorkija Zinātnieku nama kolekcionāru sekcijas organizētā izstāde «Padomju grāmatzīme». Bija izstādītas 125 autoru 1958. gadā gatavotās grāmatzīmes (423). Izstādē piedalījās arī 13 Latvijas PSR mākslinieki ar 102 grāmatzīmēm.

Cēsu novadpētniecības muzejā no 26. septembra līdz 4. oktobrim bija atvērta *Baltijas republiku jauno mākslinieku grupas darbu izstāde*. 14 autori bija izstādījuši 96 gleznas, zīmējumus un tēlniecības darbus, kas darīti 10 dienu radošā komandējuma laikā Cēsu apkārtnē. No mūsu republikas izstādē piedalījās gleznotāji T. Banis, S. Masjakovs, L. Mūrnieks, U. Zemzaris, tēlniece V. Blunova un keramiķe V. Šimanovska.

Tallinas Mākslinieku nama un Tallinas Valsts Mākslas muzeja telpās 6. novembrī tika atklāta *Lietuvas PSR, Latvijas PSR un Igaunijas PSR tematiskās glezniecības izstāde*. Latvijas republiku pārstāvēja 27 gleznotāji ar 37 figurālās glezniecības darbiem.

Kijevā no 1. līdz 4. decembrim bija atvērta *Vissavienības plakātu izstāde*, kas bija organizēta sakarā ar mākslinieku plakātistu sanākumi par PSKP XXI kongresa lēmumu propagandu plakāta mākslā. Izstādē piedalījās 143 mākslinieki ar 257 sabiedriski politisko plakātu un aģitplakātu oriģināliem un novikumiem. No Latvijas PSR izstādē piedalījās A. Mucenieks, J. Osis, L. Samoilovs un E. Skujņš.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā 11. decembrī notika PSRS mākslinieku grupas atskaites izstāde par paveikto darbu radošā komandējuma laikā no oktobra līdz decembrim PSRS jaunrades namā «Majori». Bija izstādīts ap 400 gleznu, zīmējumu, tēlniecības darbu un keramika. No Latvijas PSR māksliniekiem izstādē piedalījās 10 ar 113 darbiem.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 7. marta līdz 12. aprīlim bija atvērta *padomju mākslinieku darbu ceļojošā izstāde*. Bija izstādītas 353 gleznas, grafikas un skulptūras no 1957. gada Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas 40. gadadienai veltītās Vissavienības mākslas izstādes Maskavā. Izstādē bija eksponēti arī 23 Latvijas PSR mākslinieku 25 darbi.

PSRS Mākslas fonds 1958. g. beigās noorganizēja *padomju mākslinieku darbu ceļojošo izstādi*, kurā ietilpa 116 autoru 149 darbi, no tiem 10 latviešu mākslinieku 11 gleznas, grafikas un skulptūras.

1959. g. PSRS Mākslas fonds noorganizēja *padomju mākslinieku darbu 3 ceļojošās izstādes*. No Latvijas republikas vienā no tām bija eksponēta V. Grehova glezna, otrā — E. Kalniņa, K. Melbārža, Ā. Skrides, L. Svempa un A. Zviedra 9 gleznas, trešajā — B. Celmiņa, V. Kuzmenko un L. Svempa 3 gleznas.

Vairākas padomju mākslinieku darbu ceļojošās izstādes, kurās tika parādīti latviešu mākslinieku darbi, bija noorganizējuši arī PSRS Kultūras ministrijas Izstāžu un panorāmu direkcija.

Padomju mākslinieku darbu ceļojošā izstāde aprīlī tika atklāta Samarkandā. Te bija izstādītas I. Zariņa, R. Valneres gleznas, M. Oša plakāti un P. Upīša grafikas.

1960

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 20. februāra līdz 20. martam bija noorganizēta Padomju Armijas un Jūras Kara Flotes 42. gadadienai veltīta izstāde «*Padomju Baltijas mākslinieki — Padomju Armijai*». Piedalījās Lietuvas PSR, Latvijas PSR, Igaunijas PSR un Kaļiņingradas apgabala mākslinieki ar Padomju Armijas tēmai veltītiem darbiem. Bija izstādīti 317 darbi, starp tiem 75 Latvijas republikas mākslinieku 164 gleznas, grafikas un skulptūras. 19. martā notika izstādes apspriešana.

Nedaudz samazināta šī izstāde no 25. aprīļa līdz 5. jūnijam bija atvērta Tallinā. No 2. septembra izstāde turpinājās Viļņā.

Atzīmējot Starptautiskās demokrātiskās sieviešu kustības 50. gadadienu, Maskavā vairākās telpās tika organizēta padomju sievietei — aktīvai komunisma cēlājai veltīta Vissavienības mākslas izstāde. No Latvijas PSR šai izstādē piedalījās 24 mākslinieki ar 29 gleznām, grafikām un skulptūrām. 8. martā Valsts Tretjakova galerijā atklāja izstādi «*Padomju sievietei*». Te bija izstādīti latviešu mākslinieku K. Baumaņa, R. Bruzītes, L. Davidovas 3 tēlniecības darbi un 1 F. Pauļukas zīmējums.

PSRS Mākslas fonda jaunrades namā «Palanga» no marta līdz maijam strādāja 30 cilvēku liela PSRS mākslinieku grupa, viņu vidū arī 10 Rīgas un Liepājas mākslinieki. 2. maijā Palangā notika grupas atskaites izstāde. Latvijas PSR mākslinieki bija izstādījuši 32 gleznas, grafikas, darbus stiklā, kā arī dzintara izstrādājumus. No 7. līdz 10. maijam atskaites izstāde tika sarīkota arī Klaipēdā, bet no 10. līdz 15. maijam — Viļņā.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 25. maija līdz 6. jūnijam bija atvērta

Baltkrievijas, Lietuvas, Latvijas un Igaunijas Padomju Sociālistisko Republiku teātra un kino gleznotāju darbu izstāde. Piedalījās 51 mākslinieks ar 178 dekorāciju metiem un tērpu zīmējumiem. Latvijas PSR skatuves glezniecību pārstāvēja 28 autoru 124 darbi.

PSRS tautu Valsts Etnogrāfijas muzejā Ļeņingradā jūlijā atklāja Lietuvas PSR, Latvijas PSR un Igaunijas PSR 20. gadadienai veltītu izstādi, kurā bija parādīta šo republiku etnogrāfija, tautas māksla un mūsdienu lietiskās mākslas meistaru izstrādājumi.

Aniķstu vidusskolā augustā notika Lietuvas, Latvijas un Igaunijas PSR jauno mākslinieku grupas atskaites izstāde. Ap 16 gleznotāji un grafiķi bija izstādījuši darbus, kas gleznoti un zīmēti kopējā divu nedēļu radošā komandējuma laikā Aniķstu apkārtnē. No Latvijas PSR piedalījās gleznotāji H. Klēbaha, S. Mašjakovs, I. Ranka, U. Zemzaris un grafiķis S. Segelmanis.

Maskavā PSRS tautas saimniecības sasniegumu izstādes paviljonā «Padomju grāmata» 5. sept. atklāja izstādi «*Jauņākie sasniegumi padomju poligrāfijā*». Bija izstādītas PSRS mākslinieku 175 grāmatu ilustrācijas, starp tām Latvijas PSR mākslinieku K. Fridrihsona, M. Karpenko, A. Kronenberga, F. Pauļukas, V. Valdmaņa un Ģ. Vilka 14 ilustrācijas akvareļi, tempera un ofsetā. Bija eksponētas arī ap 40 Latvijas Valsts izdevniecības izdotās grāmatas.

Centrālajā izstāžu zālē Maskavā no 19. septembra līdz 17. oktobrim bija atvērta *Lietuvas, Latvijas un Igaunijas PSR 20. gadadienai veltītā mākslas izstāde.* Bija izstādīti ap 2500 darbu. No Latvijas PSR izstādē piedalījās 350 autoru ar 800 gleznām, gra-

fikām, tēlniecības un skatuves glezniecības darbiem, lietišķās un tautas mākslas izstrādājumiem. 22. septembrī notika izstādei veltīta PSRS Mākslinieku savienības valdes sekretariāta sēde, kurā piedalījās ap 200 Baltijas republiku un Maskavas mākslinieku.

Pēc izstādes slēgšanas tika izveidotas 3 ceļojošās izstādes; Latvijas PSR mākslinieku darbu ceļojošā izstāde no 13. decembra turpinājās Kišinevā, Ļvovā, Minskā, Harkovā un Kijevā.

Ļeņingradā tika atklāta PSRS Zinātņu akadēmijas M. Gorkija Zinātnieku nama kolekcionāru sekcijas organizētā III izstāde «Padomju grāmatzīme». Šai izstādē bija eksponētas 138 autoru 610 grāmatzīmes, kas darinātas 1959. gadā. No Latvijas PSR izstādē piedalījās 20 mākslinieki un pašdarbnieki ar 142 grāmatzīmēm.

PSRS Mākslas fonda keramikas fabrikā 25. novembrī notika padomju keramikas mākslinieku grupas atskaites izstāde par divu mēnešu radošo darbu PSRS Mākslas fonda jaunrades namā «Majori». 22 mākslinieki bija izstādījuši vairāk nekā 300 keramikas un tēlniecības darbu. No Latvijas republikas izstādē piedalījās R. Svīle un L. Žurgina.

PSRS Kultūras ministrijas Panorāmu un izstāžu direkcija no Oktobra sociālistiskās revolūcijas 40. gadadienai veltītās Vissavienības mākslas izstādes darbiem noorganizēja 1960. g. padomju mākslinieku darbu ceļojošo izstādi, kas no 30. janvāra līdz 20. februārim bija atvērta Pleskavā, no 8. marta līdz 10. aprīlim Ļeņingradā, no 27. aprīļa līdz 25. maijam — Ļvovā, no 9. jūnija līdz 9. jūlijam — Kijevā, bet no 26. jūlija līdz 25. augustam — Rīgā Apgabala virsnieku namā. Te bija eksponētas 36 gleznas, 67 grafikas un 20 tēlniecības darbi. Latviešu mākslu izstādē pārstāvēja tēlnieces L. Dzeguzes skulptūra «Tautas dejas» kokā. 25. augustā

notika izstādes apspriešana. Septembrī izstāde turpinājās Gusevā, bet oktobrī — Petrozavodskā.

Liepājas Flotes virsnieku namā decembrī tika atklāta PSRS Kultūras ministrijas organizētā padomju grafikas un skulptūras ceļojošā izstāde, kur bija eksponēti arī latviešu mākslinieka M. Oša zīmējumi.

6. Latvijas PSR mākslinieku piedalīšanās mākslas izstādēs ārzemēs

Londonā no 1959. g. 1. janvāra līdz 8. martam tika atklāta krievu un padomju gleznu izstāde. Bija eksponēti labākie PSRS mākslas muzeju darbi, sākot ar ikonām un beidzot ar mūsdienu glezniecību. Starp 122 gleznām bija izstādītas arī Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka E. Kalniņa glezna «Jaunās buras» un J. Oša glezna «Latviešu zvejnieki».

Kairā 1959. g. aprīlī atklāja padomju tēlotājas mākslas izstādi. Bija izstādīti 117 darbi, starp tiem arī Latvijas PSR Tautas mākslinieces A. Briedes «Mīcūriniete» (porcelāns).

Polijas Tautas Republikā 1959. g. notika padomju glezniecības, skulptūras un grafikas izstāde. Tajā bija eksponēta arī G. Mitreviča glezna «Latgales partizāni».

PSRS Kultūras sakaru biedrība ar ārzemēm 1959. g. noorganizēja padomju grafikas izstādi Latīņu Amerikas zemēs (Meksikā, Argentīnā, Brazīlijā). Tika nosūtīti ap 150 padomju mākslinieku estampu. Izstādē bija eksponēti arī P. Duškina 4 oforti. Augustā—septembrī izstāde tika nosūtīta arī uz Ķīnas Tautas Republiku.

Sopotos (Polijā) 1959. g. 17. jūnijā atklāja XII tēlotājas mākslas festivālu. Festivāla

laikā līdz 13. septembrim notika astoņas mākslas izstādes. No 17. jūnija līdz 5. jūlijam bija atvērta izstāde «*Baltijas jūra grafikā*». Izstādē piedalījās Polijas Tautas Republikas, Igaunijas PSR, Latvijas PSR, Lietuvas PSR un Vācijas Demokrātiskās Republikas 64 mākslinieki ar 139 grafikām. Pēc izstādes slēgšanas Sopotos tā turpinājās citās Polijas pilsētās.

Ņujorkā no 1959. g. 30. jūnija līdz 10. augustam bija atvērta *PSRS zinātnes, tehnikas un kultūras izstāde*. Tēlotājas mākslas no daļā bija eksponētas 82 gleznas, 134 grafikas un 29 skulptūras darbi, starp tiem Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka E. Kalniņa gleznas «Jaunās buras», «Septiņā Baltijas regate», J. Oša glezna «Latviešu zvejnieki» un Latvijas PSR Tautas mākslinieces A. Briedes skulptūras «Peldētāja» un «Entuziasti», gleznotāja pašdarbnieka T. Karašas darbi.

Ar plašu darbu klāstu izstādē piedalījās arī latviešu lietišķās mākslas meistari.

22. novembrī PSRS zinātnes, tehnikas un kultūras izstādi atklāja Meksikā.

Ostendē (Beļģijā) no 1959. g. 5. jūlija līdz 5. oktobrim bija atklāta *starptautiskā keramikas izstāde*. Starp Padomju Savienības 117 darbiem bija izstādītas arī Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka G. Kruglova 4 vāzes. Ostendē eksponētie darbi 1960. g. februārī tika izstādīti arī Maskavā.

Vīnē 1959. g. jūlijā atklāja VII Vispasaules jaunatnes un studentu festivālu. *Festivāla starptautiskajā mākslas izstādē* Padomju Savienību pārstāvēja arī Latvijas PSR 13 jaunie mākslinieki ar 3 glezņēmām, 11 grafikas un 13 lietišķās mākslas darbiem.

Berlīnē 1959. g. novembrī atklāja mākslas izstādi «*Padomju mūsdienu māksla*», kurā

bija eksponētas gleznas, grafikas un skulptūras, pavisam 151 darbs. Skatītāju interesi un dzīvas diskusijas izraisīja J. Oša glezna «*Airēšanas sacikstes zvejnieku kolhozā*».

Londonā 1960. g. sākumā notika *padomju grafikas izstāde*, kurā bija izstādīta arī Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka Ģ. Vilka ilustrācija K. Skalbes pasakai «*Kā es braucu Ziemeļmeitas lūkoties*».

Prāgā 1960. g. maijā bija atvērta *PSRS zinātnes, tehnikas un kultūras sasniegumu izstāde*. Tajā bija eksponētas arī Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka G. Kruglova vāzes un Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijas studentu keramikas izstrādājumi.

Kanādā 1960. g. notika *padomju mākslinieku darbu izstāde*, kurā bija eksponēta arī K. Melnbārda glezna «*Pavasaris*».

7. Citu padomju republiku mākslas izstādes Latvijā

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 1959. g. 13. jūlija līdz 5. augustam bija atvērta *Azerbaidžānas PSR tēlotājas mākslas izstāde*. Bija izstādītas 624 gleznas, skulptūras, grafikas un lietišķās mākslas darbi no Azerbaidžānas PSR mākslas un literatūras dekādes izstādes Maskavā.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 1959. g. 7. oktobra līdz 16. novembrim bija atvērta Maskavas mākslinieka *Vladimira Šraniha gleznu izstāde*. Bija izstādīti ap 150 darbi.

Rīgas Apgabala virsnieku namā 1959. g. 22. novembrī atklāja ceļojošo izstādi «*Padomju Bruņotie Spēki tēlotājā mākslā*», ko bija organizējis Padomju Armijas Centrālais

muzejs. Bija izstādītas vairāk nekā simt gleznas un grafikas, kas attēlo Padomju Armijas varonīgo cīņu vēsturi.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 1960. g. 4. līdz 24. septembrim bija atvērta baltkrievu literatūras un mākslas dekadēi veltītā *baltkrievu mākslinieku grafikas darbu izstāde*. Tajā piedalījās ap 40 baltkrievu mākslinieku ar 202 grāmatu grafikām, estampiem, zīmējumiem, akvareļgleznojumiem un pastelēm.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 1960. g. 4. līdz 25. septembrim bija atvērta Lietuvas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka, Lietuvas PSR Valsts prēmijas laureāta *Vitauts Jurkūna grafikas darbu izstāde*. Bija eksponēti 154 darbi no mākslinieka 50 gadu jubilejai veltītās personālizstādes 1960. g. Viļņā.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā 1960. g. no 4. līdz 25. septembrim bija atvērta igauņu mākslinieka *Konstantīna Sivalo darbu izstāde*. Bija izstādītas 112 gleznas un studijas no mākslinieka 75 gadu jubilejai veltītās personālizstādes 1958. g. Tallinā.

Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 1960. g. 9. oktobra līdz 20. novembrim bija atvērta KPFSR mākslinieku darbu ceļojošā izstāde *«Padomju Krievija»*. Tā bija viena no četrām ceļojošām izstādēm, kas tika izveidotas pēc izstādes «Padomju Krievija» (izstāde bija atvērta no 1960. g. 15. aprīļa līdz 15. jūlijam) slēgšanas Centrālajā izstāžu zālē Maskavā. 18. novembrī notika izstādes apspriešana.

8. Ārzemju mākslinieku darbu izstādes

Valsts Tēlotājas mākslas muzejā no 1959. g. 22. februāra līdz 22. martam bija

atvērta Čehoslovākijas tautas mākslinieka *Maksa Švabinska grafiku izstāde*. Bija eksponēti 252 asējumi, litogrāfijas un kokgrumbi, kas parāda sirmā mākslinieka daiļradi grafikā no 1897. g. līdz 1958. g.

Jelgavas novadpētniecības muzejā no 1959. g. 25. februāra līdz marta vidum bija atvērta *Rietumeiropas grafikas ceļojošā izstāde*, ko bija organizējis Valsts Tēlotājas mākslas muzejs no muzeja fondiem (43 autoru 86 gravīras un litogrāfijas no 15. gs. līdz 19. gs. beigām). Daļa eksponātu bija izstādīti Jelgavas, Elejas un Vircavas vidusskolās.

Martā — aprīlī izstāde bija atvērta Liepājas novadpētniecības muzejā, no 12. jūlija līdz 2. augustam ar pārtraukumiem (10 dienas) izstāde darbojās Kuldīgas novadpētniecības muzeja Saldus filiālē un pēc tam Kuldīgas novadpētniecības muzejā.

Valsts Tēlotājas mākslas muzejā no 1959. g. 25. februāra līdz 27. jūlijam bija iekārtota *Indijas mūdlienu daiļamatniecības izstāde*. Bija izstādīti ap 230 metāla izstrādājumi, kokgriezumi, kaula griezumi, tekstilijas un keramika no 1959. g. muzejam pastāvīgā glabāšanā nodotās Indijas lietišķās mākslas priekšmetu kolekcijas.

No saņemtajiem darbiem un muzeja fondiem Valsts Tēlotājas mākslas muzejs noorganizēja *Indijas lietišķās mākslas ceļojošo izstādi*, kas no 29. jūlija līdz 20. augustam bija atvērta Jelgavas novadpētniecības muzejā, no 27. augusta līdz 20. septembrim — Liepājas novadpētniecības muzejā, novembrī—decembrī — Ventspils novadpētniecības muzejā, bet no 1960. g. 10. janvāra līdz 15. februārim — Kuldīgas novadpētniecības muzejā, no 8. marta līdz aprīlim — Valsts Tukuma mākslas muzejā, pēc tam līdz 5. maijam — Siguldas novadpētniecības muzejā un no 9. jūnija līdz 3. jūlijam —

Alūksnes novadpētniecības muzejā. Ceļojošā izstādē bija eksponēti 129 indiešu lietišķās mākslas priekšmeti.

1959. g. no 17. līdz 24. maijam mūsu republikā tika organizēta rumāņu kultūras nedēļa. Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā no 17. līdz 31. maijam bija atvērta rumāņu grafikas un akvareļu izstāde. Bija izstādīti 32 autoru 364 darbi.

No 11. jūnija līdz 6. jūlijam 164 šīs izstādes darbi bija izstādīti Valsts Tukuma mākslas muzejā.

Daugavpils novadpētniecības muzejā bija atvērta rumāņu mākslinieka *George Ivančenu darbu izstāde* ar vairāk nekā 30 kokgrebumiem, linogriezumiem, akvareļiem un zīmējumiem.

Valsts Tēlotājas mākslas muzejā no 1959. g. 23. augusta līdz 9. oktobrim bija atvērta *ziedru un rumāņu bērnu zīmējumu izstāde*. Bija izstādīts 101 ziedru bērnu un 186 rumāņu bērnu zīmējumi.

Valsts Tēlotājas mākslas muzejā no

1959. g. 17. oktobra līdz 20. novembrim bija atklāta *ungāru tēlotājas mākslas izstāde*. Bija izstādīti 103 autoru 188 darbi no 1958./1959. g. sociālistisko zemju tēlotājas mākslas izstādes Maskavā.

Valsts Tēlotājas mākslas muzejā 1960. g. 20. janvārī atklāja PSRS Kultūras ministrijas un Valsts Austrumu kultūras muzeja organizēto *Japānas mūsdienu tautas mākslas izstādi*. Bija eksponēti 643 Japānas zemnieku un amatnieku darinātie keramikas, lakas, koka un metāla izstrādājumi, audumi, pinumi, rotaļlietas un maskas. Izstāde bija atvērta līdz 13. martam.

Rēzeknes novadpētniecības muzejā 1960. g. 9. maijā tika atklāta ķīniešu un japāņu tautas mākslinieku darbu izstāde. Bija izstādīti 116 sīkplastikas un lietišķās mākslas darbi no Valsts Tēlotājas mākslas muzeja fondiem. Pēc tam izstāde turpinājās līdz jūlija vidum Jēkabpils novadpētniecības muzejā.

III. KONGRESI, KONFERENCES, RADOŠĀ DARBA SANĀKSMES

1959. g. 5. martā Mākslinieku savienībā notika lietišķās mākslas sekcijas paplašinātā sanāksme, kurā piedalījās lietišķās mākslas meistari, mākslas vēsturnieki, mākslinieki noformētāji, kā arī daudzu Rīgas rūpniecības mākslinieki un atbildīgie darbinieki. Sanāksme apsprieda, kā uzlabot rūpniecības ražojumu māksliniecisko līmeni.

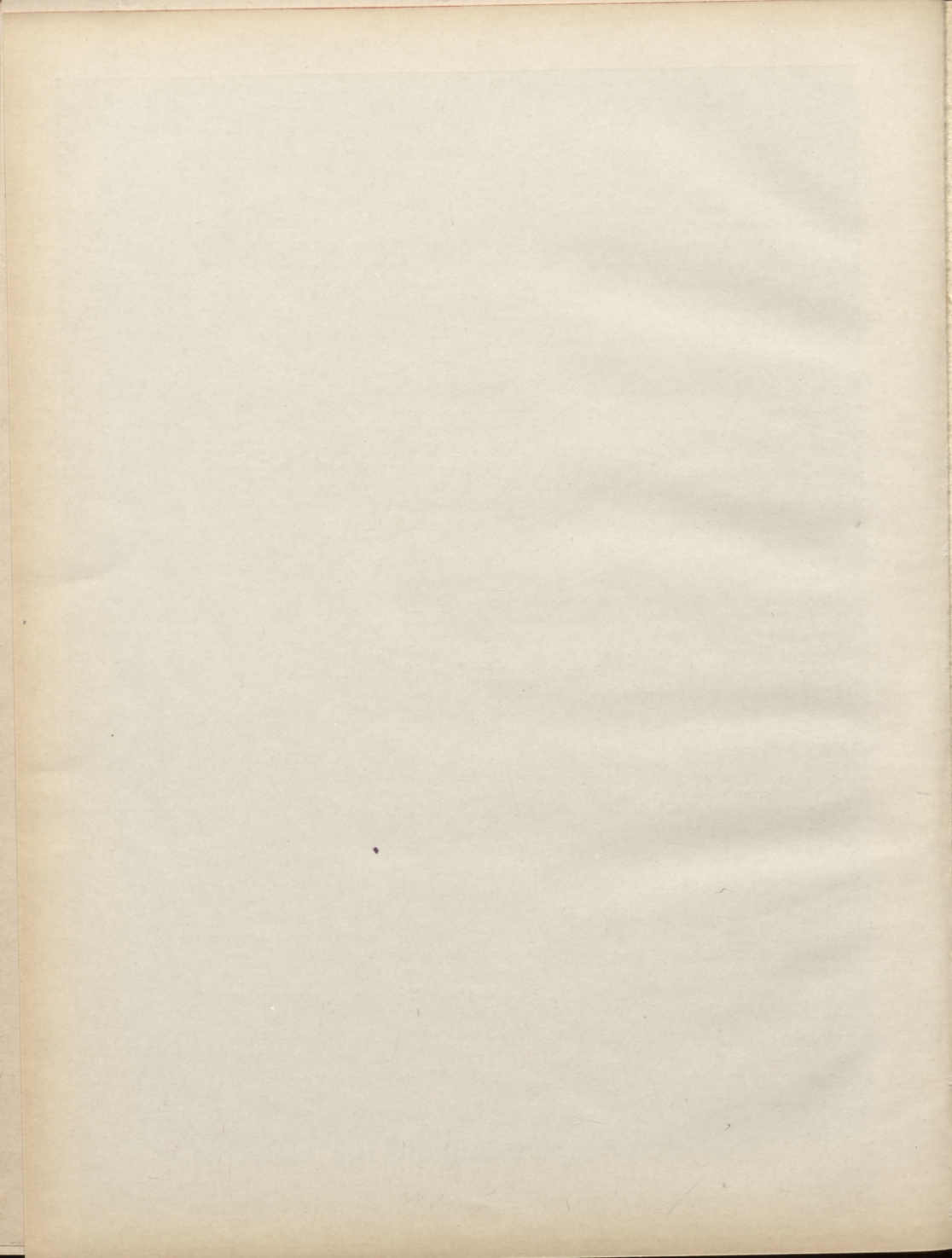
1959. g. 15. aprīlī Rīgā Politiskās izglītības namā notika *Rīgas pilsētas radošās inteliģences sanāksme*. LKP CK sekretārs A. Peļše

notika referātu «PSKP XXI kongresa lēmumi un radošās inteliģences turpmākie uzdevumi».

Mākslinieku savienībā 1959. g. 8. maijā notika mākslinieku kopsapulce par gatavojamos Latvijas PSR 20 gadu jubilejas izstādei 1960. gadā.

1959. g. 10. un 11. maijā Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijā notika *Mākslas akadēmijas 40 gadu pastāvēšanas jubilejas*

zinātniskā sesija. Sesijas darbā nolasīja šādus referātus:

1. Vec. pasn. R. Lāce — Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijas pamatlēcēji;

2. Doc. P. Upišs — Riharda Zarīna darba Latvijas Mākslas akadēmijā;

3. Prof. U. Skulme — Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijas pedagogu kolektīvs;

4. Prof. K. Zemdega — Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijas loma latviešu reālistiskās tēlniecības attīstībā;

5. Doc. V. Kozins — Čiņa Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijā par tematisko glezniecību pēckara periodā;

6. Doc. A. Egle — Zīmējums — reālistiskās tēlotājas mākslas pamats.

1959. g. 5. un 19. jūnijā Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijā notika Latvijas PSR Mākslinieku savienības organizētā *mākslinieku keramiķu konference*. Piedalījās ap 40 mākslinieku keramiķu, mākslas vēsturnieki. Tika nolasīts un apspriests J. Pujāta referāts «Tautas mākslas attīstības perspektīvas», G. Kruglova referāts «Stila problēmas mūsdienų keramikā» un M. Saltā referāts «Organizatoriskas dabas jautājumi radošo darbu izpildē», L. Mednieces referāts «Par dažiem jautājumiem latviešu porcelāna mākslas attīstībā», L. Lukšo referāts «Monumentālās keramikas problēmas» un S. Ozoliņas referāts «Blīvas drumstalas keramika».

No 1959. g. 1. līdz 3. decembrim Tallinas Mākslinieku namā notika *Baltijas republiku mākslinieku radošā konference par tematiskās glezniecības attīstības jautājumiem*. No Latvijas PSR piedalījās ap 30 gleznotāju un mākslas vēsturnieku. Par Lietuvas PSR tematisko glezniecību referēja A. Savickis, par Latvijas PSR glezniecību — E. Kalniņš, par Igaunijas PSR glezniecību — L. Sonpāja. Konference apsprieda Tallinas Mākslinieku namā un Tallinas Valsts mākslas muzejā

eksponēto Lietuvas, Latvijas un Igaunijas PSR tematiskās glezniecības izstādi. Konferences ievēlētā žūrijas komisija labāko izstādīto darbu autorus apbalvoja ar 6 PSRS Mākslinieku savienības prēmijām un diplomiem, 9 republikāniskajām prēmijām un diplomiem un ar 9 PSRS Mākslinieku savienības diplomiem.

No latviešu māksliniekiem PSRS Mākslinieku savienības prēmijas un diplomus ieguva E. Iltners par gleznām «Vīri nāk» un «Partizāņi», I. Zariņš un H. Klēbahs par gleznu «Latviešu strēlnieki». Republikāniskās prēmijas un diplomus piešķīra G. Mitrevicam par gleznu «Latgales partizāņi», U. Zemzarim par darbu «Pusdienas uz būvēm» un LPSR Nopelniem bagātajam mākslas darbiniekam G. Elišam par gleznu «1905. gads». Ar PSRS Mākslinieku savienības diplomiem apbalvoja B. Bērziņu par gleznām «Uz Daugavas» un «Uz pirti», R. Valneri par gleznu — «Lasītājas», V. Dišleru par gleznu «No sapulces», N. Petraškeviču par gleznu «Pirmie stāvvadi» un O. Ābolu par gleznu «Kolhoza ļaudis».

1960. g. 8. februārī J. Raiņa LPSR Valsts Dailes teātri notika *Rīgas pilsētas radošās intelektuāles sanāksme*. Tika nolasīts referāts «Par mākslas iestāžu darba uzlabošanu republikā». Referātā un debatēs tika kritizēti trūkumi dažādās mākslas nozarēs un izvirzīti priekšlikumi radošā darba sekmēšanai.

No 26. līdz 28. maijam Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā notika *starprepublikāniskā Baltkrievijas, Lietuvas, Latvijas un Igaunijas PSR teātra un kino mākslinieku radošā konference*, kurā piedalījās ap 50 skatuves gleznotāju un mākslinieku no Rīgas, Viļņas, Tallinas, Minskas, Maskavas un citām PSRS pilsētām. Par Baltkrievijas PSR teātra un kino gleznotāju darbu referēja P. Masļepikovs, par Lietuvas PSR — K. Um-

brass, par Latvijas PSR skatuves glezniecību — A. Eglītis un par Igaunijas PSR teātra gleznotāju darbu — V. Haas. Mākslas zinātņu kandidāte M. Požarska nolasiya referātu «Teātra dekoratoru darbs mūsdienu lugu noformēšanā».

Konferences ievēlētā žūrijas komisija teātra un kino gleznotāju darbu izstādes labāko dekorāciju metu un tērpu zīmējumu autoriem piešķīra prēmijas un diplomus. Ar PSRS Mākslinieku savienības valdes naudas prēmijām no goda diplomiem apbalvoja šādus LPSR māksliniekus:

L. Bērziņu — par dekorāciju metiem J. Lasmaņa komēdijai «Pērles sirds»;

Latvijas PSR Nopelniem bagāto mākslas darbinieku E. Vārdauni — par dekorācijas metu «Plantācija» R. Grīnblata baletam «Rigonda»;

G. Zemgali — par dekorāciju metiem V. Popa lugai «Janke, Take un Kadars».

PSRS Mākslinieku savienības valdes goda diplomus saņēma G. Balodis — par dekorāciju metiem kinofilmā «Vētra»;

L. Grasmanis — par dekorāciju metiem Ž. Grivas drāmai «Nemierīgie ūdeņi»;

M. Kitajevs — par dekorāciju metiem B. Gorbatova lugai «Tēvu jaunība»;

Latvijas PSR Tautas mākslinieks A. Lapīšs — par dekorāciju metiem. P. Čaikovska baletam «Riekstkodis»;

R. Pilādzis — par studiju dekorācijai «Ostā»;

Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Ģ Vilks — par dekorāciju metiem lugai «Poēma par vētru», pēc V. Lāča romāna «Vētra» motīviem;

Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks A. Zirnis — par dekorācijas metu A. Slavina lugai «Intervencija».

1960. g. jūnijā sākumā Latvijas Komunistiskās partijas Rīgas pilsētas komiteja rīkoja mākslinieku teorētisko semināru par ģeniskajiem partejiskuma principiem daiļradē.

1960. g. 17. jūlijā notika PSKP vadītāju un PSRS valdības tikšanās ar padomju inteliģences pārstāvjiem valdības vasarnīcā Maskavas tuvumā. No republikas pieņemšanā piedalījās Latvijas PSR Ministru Padomes priekšsēdētājs akadēmiķis J. Peive, Latvijas PSR Tautas rakstnieks V. Lācis, Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas prezidents akadēmiķis K. Plaude, Latvijas PSR Tautas mākslinieks L. Svemps, rakstnieks Latvijas PSR Nopelniem bagātais kultūras darbinieks A. Grigulis un LPSR Zinātņu akadēmijas Organiskās sintēzes institūta direktors S. Hillers.

9. augustā LPSR Ministru Padome un LKP Centrālā Komiteja rīkoja Rīgā LPSR Akadēmiskajā drāmas teātrī republikas zinātnes, mākslas un literatūras darbinieku pārrunas ar pārstāvjiem, kuri bija piedalījušies pieņemšanā 17. jūlijā. Sanāksmē piedalījās vairāki simti mākslas, zinātnes un kultūras darbinieku.

Rīgā Politiskās izglītības namā no 1960. g. 24. līdz 26. oktobrim notika Latvijas PSR Mākslinieku V kongress. Kongresa darbā piedalījās 272 biedri un 57 kandidāti (no LPSR MS 312 biedriem un 81 kandidāta), PSRS MS valdes, savienoto republiku MS un sabiedrisko organizāciju pārstāvji.

Pārskata referātu par Latvijas PSR Mākslinieku savienības darbu nolasiya valdes priekšsēdētājs Latvijas PSR Tautas mākslinieks L. Svemps.

Par Mākslinieku savienības radošo sekciju darbu referēja MS atbildīgais sekretārs M. Ivanovs. Revīzijas komisijas ziņojumu nolasiya A. Skribnovskis. Par Latvijas PSR Mākslas fonda valdes darbu referēja MF valdes priekšsēdētājs V. Dišlers, bet par mākslas padomes darbu — N. Breikšs. Kongress, noklausījies daudzo runātāju domas, novērtēja MS darbu par apmierinošu. Kongress ievēlēja jaunu MS valdi, revīzijas komisiju un pieņēma rezolūcijas projektu ar uzdevumiem MS turpmākajā darbā.

27. oktobrī notika Mākslinieku savienības valdes un revīzijas komisijas konstruēšanās sēdes. Par MS valdes priekšsēdētāju ievēlēja Latvijas PSR Nopelniem bagātu mākslas darbinieku, PSRS Mākslas akadēmijas korespon-

dētājlocekli E. Kalniņu, par atbildīgo sekretāru — M. Ivanovu, par revīzijas komisijas priekšsēdētāju A. Skribnovski, bet par MS Liepājas nodaļas priekšsēdētāju ievēlēja V. Uztiči.

IV. MĀKSLAS IZGLĪTĪBA

Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmija
1959. g. 8. jūlijā aizstāvēja diplomdarbus un beidza akadēmiju 14 jauni mākslinieki.

Glezniecības nodaļu:

Kalašņikovs Jakovs ar diplomdarbu — gleznu «Meža cirtēji» (vad. prof. E. Kalniņš),
Kaņevskis Viktors ar diplomdarbu — gleznu «Bērni» (vad. prof. E. Kalniņš),

Ranka Indulis ar diplomdarbu — gleznu «Darba pārtraukumā» (vad. prof. E. Kalniņš),
Seredins Igors ar diplomdarbu — gleznu «Drosmīgo kross» (vad. prof. E. Kalniņš).

Teātra glezniecības nodaļu:

Kangare Mirdza ar diplomdarbu — dekorāciju metiem un tērpu zīmējumiem A. Upiša lugai «Mirabo» (vad. doc. A. Spertāls),

Pelšs Jānis ar diplomdarbu — dekorāciju metiem un tērpu zīmējumiem J. Raiņa lugai «Indulis un Ārija» (vad. doc. A. Spertāls).

Grafikas nodaļu:

Dāle Karmena ar diplomdarbu — ilustrācijām A. Brigaderes «Anneles grāmatai» (vad. doc. P. Upītis),

Goltjakovs Alberts ar diplomdarbu — ilustrācijām E. Remarka romānam «Laiks dzīvot, laiks mirt» (vad. doc. P. Upītis),

Riekstiņš Jānis ar diplomdarbu — asējumu ciklu «Lielupe» (vad. doc. A. Apinis),

Varžapetova Izabella ar diplomdarbu — asējumu ciklu pēc A. Upiša romāna «Laik-

meta griežos» motīviem (vad. doc. A. Apinis).

Tēlniecības nodaļu:

Gulbis Aivars ar diplomdarbu — «Maize» (vad. prof. K. Zemdega),

Murovskis Imants ar diplomdarbu — «Uz gaismu, uz brīvi» (vad. prof. K. Zemdega).

Keramikas nodaļu:

Ajejeva-Kračkovska Tatjana ar diplomdarbu — keramikas panno «Zvejnieces» (vad. doc. G. Kruglovs),

Mackeviča Elizabete ar diplomdarbu — keramikas panno «Rudens» (vad. doc. G. Kruglovs).

1960. g. 31. decembrī aizstāvēja diplomdarbus un beidza Mākslas akadēmijas glezniecības nodaļu

Bērziņš Boriss ar diplomdarbu — gleznu «Plostnieki» (vad. prof. E. Kalniņš),

Pigoznis Jāzeps ar diplomdarbu — gleznu «Līgo vakars» (vad. prof. E. Kalniņš).

1960. g. 7. jūlijā diplomdarbus aizstāvēja un akadēmiju beidza 10 diplomanti.

Glezniecības nodaļu:

Galeviuss Arvids ar diplomdarbu — gleznu «Sliežu remonts» (vad. prof. E. Kalniņš),

Kasjanova Margarita ar diplomdarbu — gleznu «Hohlomas mākslinieces» (vad. prof. E. Kalniņš),

Vecozols Imants ar diplomdarbu — gleznu «Uz dzelzceļa uzbēruma» (vad. prof. E. Kalniņš).

Teātra glezniecības nodaļu:

Zemgalis Gunārs ar diplomdarbu — dekorāciju metiem A. Brigaderes lugai «Maija un Paija», ar dekorāciju metiem un tērpu zīmējumiem A. Arbuzova lugai «Tālais ceļš» (vad. doc. A. Spertāls).

Grafikas nodaļu:

Ignatjevs Nikolajs ar diplomdarbu — ilustrācijām linogriezumā V. Majakovska dzeju izlasei par komjaunatni (vad. doc. P. Upītis),

Krollis Gunārs ar diplomdarbu — asējumu ciklu «Latviešu strēlnieki» (vad. doc. A. Apinīs),

Rožkalns Dainis ar diplomdarbu — ilustrācijām kokgrebumā latviešu pasakai «Kurbads» (vad. doc. P. Upītis).

Tēlniecības nodaļu:

Dumpe Arta ar diplomdarbu — «Jaunība» (vad. prof. K. Zemdega),

Vijupe Māra ar diplomdarbu — Valmieras Brāļu kapu pieminekļa modeļi (vad. prof. K. Zemdega).

Keramikas nodaļu:

Šmidkena Silvija ar diplomdarbu — atpūtas telpas dekoratīvo iekārtojumu keramikā studentu klubam (vad. doc. G. Kruglovs).

1959. g. 16. februārī sāka darboties Mākslas akadēmijas zīmēšanas vakara klases strādājošiem. Mācības notiek 3 reizes nedēļā pa divām stundām, kurss četrgadīgs. No 1960. g. pie akadēmijas noorganizēta arī gleznošanas vakara klase ar viengadīgu kursu.

No 1959. g. 1. oktobra Mākslas akadēmijā atvērta 2 jaunas nodaļas — iekštelņu noformēšanas nodaļa un mākslas vēstures nodaļa.

Liepājas lietišķās mākslas vidusskola

1959. g. 26. jūnijā aizstāvēja diplomdarbus un ieguva mākslinieka meistara vai tehniķa modelista kvalifikāciju 25 audzēkņi.

Mākslas aušanas nodaļu:

Briede Lilija, Deģe Zenta, Done Maruta, Mače Erna, Mieme Dzidra, Remese Elvīra, Vaiče Alīda.

Mākslas keramikas nodaļu:

Falka Irēna, Ķīgelis Andrejs, Stube Zigrīda, Zemke Kārlis, Zvagule Edīte.

Mākslinieciskās kokapdares nodaļu:

Klaks Ansis, Prenclavs Valdis, Pudžens Arturs.

Tērpu šūšanas un modelēšanas nodaļu:

Baumane Lilija, Eņiņa Zigrīda, Freiberga Astrīda, Japeņina Alma, Kalneniece Marta, Lēvalde Irēna, Strazde Lūcija, Vaganoviča Rita, Vanaga Marija, Zālīte Marta.

1960. g. 16. janvārī un 28. jūnijā aizstāvēja diplomdarbus un beidza Liepājas lietišķās mākslas vidusskolu 29 audzēkņi.

Iekštelņu dekoratīvās noformēšanas nodaļu:

Artemjeva Vera, Baltbārde Benita, Garokalns Visvaldis, Kalese Ārija, Ozoliņa Gunta, Purmale Raita, Rūsiņa Inta, Vēbere Brigīta.

Mākslas aušanas nodaļu:

Čirkše Olga, Eiduka Vita, Embūtņiece Ilga, Levīta Ilga, Nātra Velta, Priede Austrā, Rosijska Irēna, Treide Ausma.

Mākslas keramikas nodaļu:
Kere-Keruže Mirdza.

Mākslinieciskās dzintara
apdares nodaļu:

Grosa Mirdza.

Mākslinieciskās koka
apdares nodaļu:

Dalbiņš Jānis, Kālis Māris, Vistiņš Jānis.

Tērpu šūšanas un modelēšanas
nodaļu:

Betuža Irēna, Lamberga Brigita, Lejmal-
niece Vija, Sileniece Anna, Simsone Velga,
Stempele Izolde, Vanaga Natālija, Vitoliņa
Emilija.

Rīgas lietišķās mākslas vidusskola

1959. g. 21. un 22. jūnijā aizstāvēja dip-
lomdarbus un ieguva mākslinieka izpildītāja
vai tērpu modelētājas-konstruktores kvalifi-
kāciju 82 skolas audzēkņi.

Ādas plastikas un galan-
tērijas nodaļu:

Avotniece Gunta, Ēriksone Zigrīda, Ilīna
Valda, Māldere Vizma, Petkeviča Vizma,
Ruble Tatjana, Vēverbrante Ilga, Ziverte
Ilga, Zvejniece Aija.

Dekoratīvās tēlniecības
nodaļu:

Folkmanis Indulis, Smalkā Aina, Treilone
Maija, Zikmane Lolita.

Keramikas nodaļu:

Baltkaula Dzintra, Baņķiere Maija, Bijeika
Undīna, Darkevica Nellija, Gulbe Inese, In-
driksone Dzintra, Matīsa Silvija, Maslova
Nadežda, Redoviča Anna, Rikmane Māra,
Odre Ilona, Vizbule Inta.

Koktēlniecības un galdnie-
cības nodaļu:

Andersone Lauma, Bišofs Māris, Ločmele
Anna, Melderis Andris, Mūrnieks Jānis,
Resnis Vilnis, Rožukalns Harijs, Strods
Alberts.

Metālapstrādāšanas nodaļu:

Breihis Oskars, Danenberga Ilona, Gaisa
Inese, Krūmiņš Andris, Medne Silvija, Ro-
māns Juris.

Modelēšanas un tērpu
šūšanas nodaļu:

Artmane Tija, Bērziņa Raimonda, Eglite
Lauma, Grauzdiņa Margarita, Helpeja Liliņa,
Kanča Valērija, Kante Nellija, Krasovska
Rimma, Kundziņa Teva, Mājniece Inta, Mēt-
riņa Aina, Plociņa Maija, Rode Astrīda, Ro-
mule Irēna, Skurba Pārsla, Šķinķe Rita, Za-
riņa Brigita.

Rokdarbu un trikotāžas
nodaļu:

Dimze Brigita, Grinberga Daila, Kurme
Sarmīte, Mitrofanova Ņina, Paegle Vija, Pi-
rāga Ārija, Sila Modra, Strazde Elza, Vitola
Skaidrite, Zarska Marija.

Stikla apstrādāšanas
nodaļu:

Lapsiņa Malda, Matvejeva Ilga, Mazurs
Leopolds, Salmiņa Ruta, Strēle Mirdza.

Tekstilmākslas nodaļu:

Keviča Laima, Mazulāne Maija, Mironova
Valentina, Neimane Jolanta, Ose Aija.

Telpu dekoratoru — nofor-
mētāju nodaļu:

Ozoliņa Līvija, Rubess Aivars, Sitnieks Jā-
zeps, Vanteris Jānis, Zikmane Gundega, Zile
Aija.

1960. g. 27. un 28. jūnijā aizstāvēja dip-
lomdarbus un ieguva mākslinieka meistara

vai tēpņu modelētājas-konstruktores kvalifikāciju 90 audzēkņi.

Ādas plastikas un galantērijas nodaļu:

Dundure Irēna, Gertnere Aina, Grīse Vita, Irša Anna, Ozola Edīte, Pozņaka Sofija, Rubene Līvija, Viksniņa Brigīta, Zvaigzne Ināra.

Dekoratīvās tēlniecības nodaļu:

Bergina Solveiga, Grīse Anna, Kaliksone Maija, Rutka Vitālijs.

Keramikas nodaļu:

Biriņa Kornēlija, Burnšteine Nora, Grauda Daina, Janšina Olga, Laksis Pēteris, Lipāns Alvis, Lisenko Tatjana, Petkeviča Līvija, Tīlpa Omula.

Koktēlniecības un galdniecības nodaļu:

Bartuševičs Jānis, Bauers Vīgants, Bekmanis Vladimirs, Lapsiņš Kārlis, Ozoliņš Auseklis, Pipurs Jānis, Utkins Jānis, Znotiņš Ramonds.

Metālapstrādāšanas nodaļu:

Baltiņa Maija, Mārtinsons Jānis, Rozenbergs Zigrīds.

Modelēšanas un tēpņu šūšanas nodaļu:

Baumane Dzidra, Birše Daimona, Briede Ruta, Čama Inta, Daiļidone Valērija, Dreimane Rasma, Egle Ruta, Gordina Mollija, Gregore Elga, Kristapsons Agnese, Kupča Ruta, More Velta, Neparēte Velta, Pedere Jūlija, Pope Vanda, Puķīte Maija, Viļuma Faniņa, Zvirbule Ināra.

Rokdarbu un trikotāžas nodaļu:

Budina Anna, Grauda Zinta, Immere Ilga, Jansone Aija, Ostrova Vija, Pranča Maruta, Pūce Dzidra, Rubene Ruta, Svārpstons Rasma, Zaķe Biruta.

Stikla apstrādāšanas nodaļu:

Blumberga Dace, Gorbāne Maija, Paudre Irēne, Purmale Ruta, Strauta Gundega.

Tekstilmākslas nodaļu:

Balanda Zenta, Guņa Malda, Karlsberga Ieva, Lavničeka Janīna, Laimane Skaidrīte, Miļšteine Dolorosa, Palmbaha Brigīta, Pārūpe Modrīte, Platone Ērika, Purmale Daina, Rozentāle Vija, Svalpe Ausma, Svīkle Antonīna, Štrause Māra.

Telpu dekoratoru — noformētāju nodaļu:

Brence Valija, Dēliņš Atis, Kalnmalis Jānis, Kiršteine Gunta, Ķivule Nora, Kukanovs Pēteris, Pilikopa Baiba, Raudzeps Vilnis, Sarmāja Maija, Veiss Ivars.

1959. g. Latvijas PSR Kultūras ministrija noorganizēja Rīgas lietišķās mākslas vidusskolas filiāli Rēzeknē. Ar 1959. g. 1. septembri Rēzeknes filiālē sāka darboties keramikas un mākslinieciskās noformēšanas nodaļas.

Jaņa Rozentāla Rīgas mākslas vidusskola

1959. g. 26. jūn. beidza pilnu kursu un saņēma gatavības apliecības 10 audzēkņi:

Būmane Lija, Cēsniece Nora, Ciparsons Maija, Ģermanis Andrejs, Janovska Anda, Kļaviņš Leopolds, Lančmanis Imants, Melbārdis Andris, Pudāns Juris, Riņķe Daina.

1960. g. 23. jūnijā J. Rozentāla Rīgas mākslas vidusskolu beidza 7 audzēkņi:

Brūvere Ruta, Ģermanis Juris, Klodāns Augusts-Andris, Lamsters Andris, Nagle Silvija, Romanovska Margarita, Zuters Uldis.

Tautas universitātes

1959. g. Republikāniskais izglītības un zinātnes darbinieku nams noorganizēja mākslinieciskās audzināšanas universitāti ar trim fakultātēm. Lekcijas par tēlotāju mākslu kopš 1949. g. lasīja Mākslas darbinieku nama div-

gadīgajā Mākslas un literatūras universitātē. Sākot ar 1957. g. noorganizējušās 44 rajonu un republikāniskās tautas universitātes ar vairākām fakultātēm.

Semināri pašdarbības māksliniekiem

E. Melngaiļa Tautas mākslas nams 1959. g. no 3. līdz 6. februārim organizēja Rēzeknes kultūras namā semināru par tautas tērpu gatavošanu. Tajā piedalījās 24 rokdarbnieces no visiem Latgales rajoniem.

1959. g. no 14. līdz 23. februārim E. Melngaiļa Tautas mākslas nams noorganizēja Rīgā republikānisko semināru audējām un rokdarbniecēm. Tajā piedalījās 31 rokdarbniece un 34 audējas no visas republikas.

1959. g. no 9. līdz 14. martam Rīgā notika E. Melngaiļa Tautas mākslas nama organizētie republikāniskie semināri tēlniekiem un kokgriezējiem. Abos semināros bija ieradies 41 dalībnieks.

1959. g. no 6. līdz 11. aprīlim E. Melngaiļa Tautas mākslas nams Preiļu kultūras namā rīkoja Latgales keramiķu semināru. Seminārā piedalījās 32 Latgales tautas keramiķi.

1959. g. no 1. līdz 20. jūnijam E. Melngaiļa Tautas mākslas nams noorganizēja republikānisko semināru gleznotājiem Rēzeknē un Talsos. Rēzeknes kultūras namā no 20. jūnija bija atklāta semināra dalībnieku ap 75 labāko studiju un zīmējumu izstāde.

18. jūnijā Talsu novadpētniecības muzejā atklāja pašdarbības mākslinieku gleznotāju darbu izstādi ar 68 autoru vairāk nekā 120 eļļas gleznām, studijām un zīmējumiem.

1959. g. no 7. līdz 12. decembrim Latvijas PSR Vēstures muzejā notika E. Melngaiļa Tautas mākslas nama rīkotais republikāniskais rokdarbnieču pulciņu vadītāju semi-

nārs, kurā piedalījās rokdarbnieces no daudziem republikas rajoniem.

1960. g. no 4. līdz 15. janvārim E. Melngaiļa Tautas mākslas nams noorganizēja Rīgā republikānisko semināru izšuvējām, adītājām un audējām. Uz semināru bija ieradušās 102 pašdarbnieces.

1960. g. no 11. līdz 17. aprīlim Rīgā notika E. Melngaiļa Tautas mākslas nama organizētie republikāniskie semināri tēlniekiem un kokgriezējiem. Seminārā tēlniekiem piedalījās 30 pašdarbības mākslinieki.

1960. g. no 1. līdz 16. jūnijam E. Melngaiļa Tautas mākslas nams noorganizēja Cēsis, Raunā un Krāslavā republikānisko semināru gleznotājiem, kurā piedalījās 103 pašdarbības mākslinieki no visas Latvijas. No 15. līdz 25. jūlijam Cēsu novadpētniecības muzejā bija atklāta semināra dalībnieku darbu izstāde par tēmu «Vecās un jaunās Cēsis». Izstādē piedalījās 49 autori ar 172 darbiem.

Arī Raunā un Krāslavā, semināru noslēdzot, tika sarīkotas atskaites izstādes.

Skolēnu jauno mākslinieku nometnes

Latvijas LKJS CK kopā ar Latvijas Arod biedrību republikānisko padomi 1959. g. noorganizēja jaunu pasākumu — skolēnu jauno mākslinieku nometni. Pirmā jauno mākslinieku nometne bija iekārtota Ausekļa Valmieras septiņgadīgajā skolā no 1. jūnija līdz 1. jūlijam. Nometnē ieradās visu republikas rajonu vidusskolu 80 skolēni, kas bija guvuši panākumus zīmēšanā vai gleznošanā.

1960. g. Latvijas LKJS CK un Latvijas Arod biedrību republikāniskā padome noorganizēja no 28. jūnija līdz 23. jūlijam 2. skolēnu jauno mākslinieku nometni Saldus rajona Remtes septiņgadīgajā skolā. Nometnē bija pulcējušies 60 vidusskolnieki.

V. DAŽĀDI NOTIKUMI

Atklāti muzeji, pieminekļi, monumentāli dekoratīvas mākslas darbi

1

Ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1959. g. 1. jūnija lēmumu nodibināts Gustava Šķiltera memoriālais muzejs — Valsts Latviešu un krievu mākslas muzeja filiāle. Muzeja radīšanai tēlnieka G. Šķiltera atraitne nodevusi valstij mākslinieka māju ar darbnīcu un 166 tēlniecības darbus, 27 lietišķās mākslas priekšmetus, 678 zīmējumus, pastelus, akvareļus un 764 vinjetes, rotaslietu un lietišķās grafikas kompozīcijas, kopā 1635 vienības. Memoriālā muzeja pastāvīgajā ekspozīcijā apskatāmi ap 800 darbi.

1960. g. 6. augustā Dobeles rajona V. Ļeņina kolhozā atklāja pirmo Latvijas PSR kolhozu muzeju. Muzeju noorganizēja Latvijas PSR Mākslinieku savienība un Latvijas PSR Mākslas fonds, nododot kolhozam 27 mākslinieku darinātās 28 grafikas un 2 gleznas.

1960. g. 5. novembrī Durbē atklāja jaunu kultūras namu un reizē arī Liepājas rajona kopsaimniecību mākslas muzeju, kas iekārtots kultūras nama telpās. Muzeja izveidošanai Latvijas PSR Mākslinieku savienības Liepājas nodaļa deponējusi 12 Liepājas mākslinieku 26 gleznas, dekorāciju skices un grafikas.

2

1959. g. 21. jūlijā Rīgā atklāja pieminekli 1905. gada revolūcijas cīnītājiem. Pieminekļis uzstādīts Komjaunatnes krastmalā, vietā, kur 1905. g. 13. janvārī notika strādnieku demonstrācijas sadursme ar žandarmiem. Pieminekļa autori — tēlnieks A. Terpilovskis un arhitekts K. Plūksne.

Meža kapos Rīgā 1959. g. rudenī uzstādīts Latvijas PSR Tautas mākslinieces tēlnieces A. Briedes kaltais kapa pieminekļis tēlniekam J. Briedim. Pusgulus stāvoklī attēlota mūza ar ozola zariņu rokā. Skulptūra izkalta brūni pelēkā granītā, tās augstums 1 m, garums 1,8 m, novietota uz 0,6 m augsta puļēta granīta pamatnes.

1959. g. 5. novembrī Matīsa kapos Rīgā atklāja pieminekli revolūcijas cīnītājiem, kas krituši varoņa nāvē 1905. gadā, buržuāziskā terora gados un fašistiskās okupācijas laikā. Pieminekļa autori — tēlnieks I. B. Kovskis, arhitekti A. Birzenieks un O. Zakamennijs.

1959. g. 7. novembrī atklāja V. Ļeņina pieminekli Cēsis. 4,5 m augsto Ļeņina statuju veidojis tēlnieks K. Jansons.

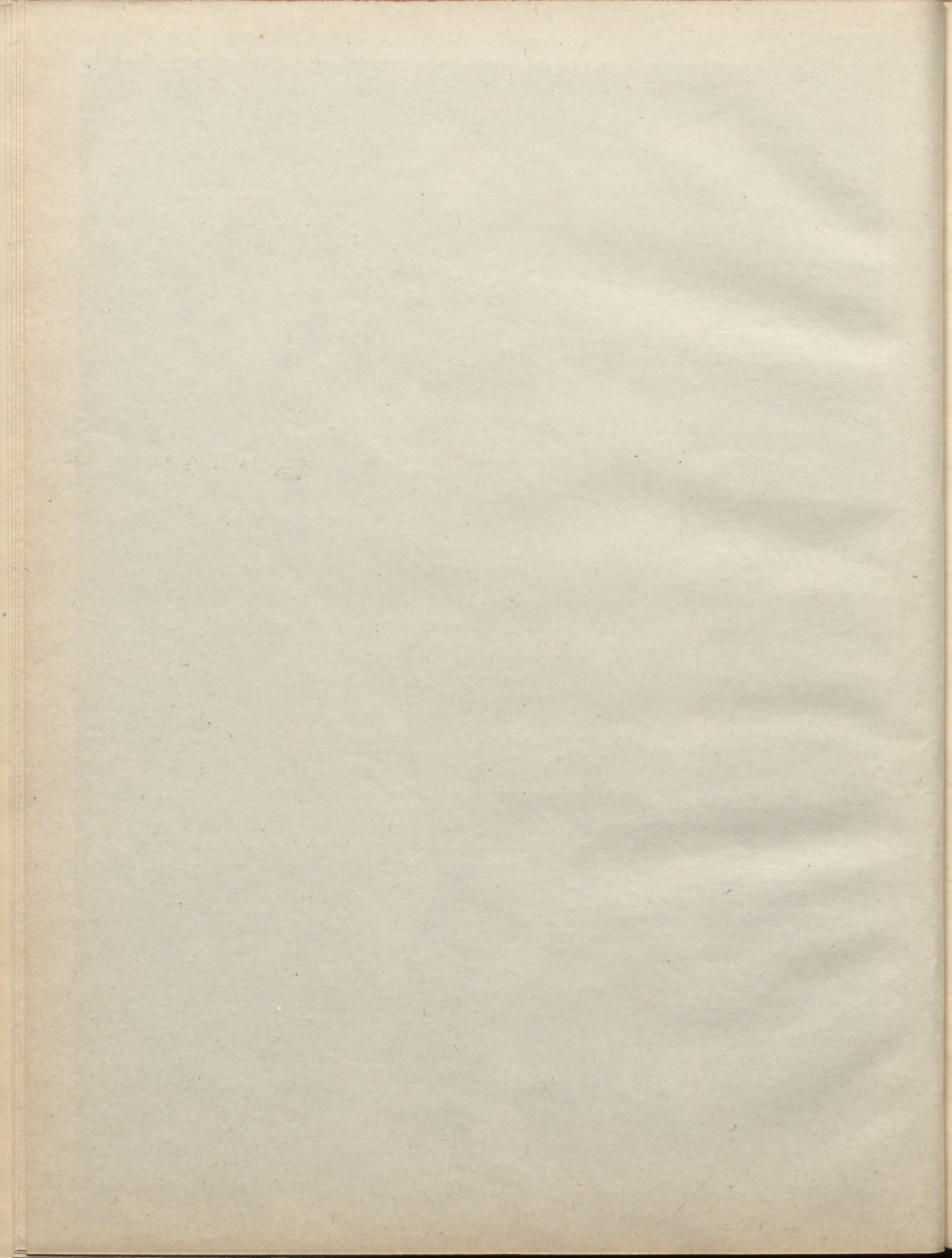
Godinot medicīnas profesora akadēmiķa Paula Stradiņa piemiņu, 1960. g. 23. janvārī, viņa dzimšanas dienā, Meža kapos Rīgā atklāja P. Stradiņa ģimenes kapu pieminekli. Autors — igauņu tēlnieks prof. A. Starkopfs.

1960. g. aprīlī Alūksnē atklāja V. Ļeņina pieminekli. 2,5 m augstā Ļeņina figura atlieta betonā. Pieminekli veidojis alūksnietis pašdarbības mākslinieks S. Opiško.

1960. g. 22. maijā Valmieras pilsētas kapos atklāja mākslinieka Teodora Udera kapa pieminekli. Pieminekļa autors — tēlnieks prof. E. Melderis.

1960. g. 12. jūnijā Galgauskas ciemā atklāja divkārtējās Sociālistiskā Darba Varo-

nes Martas Semules krūšutēlu. Izcilās slaucējas bronzas portretu darinājusi tēlniece M. Lange.

1960. g. 24. jūnijā Lielvārdes ciemā atklāja pieminekli 1905. gada revolūcijas cīnītājiem. Pieminekļa autors — tēlnieks A. Gailītis.

1960. g. 19. jūlijā Ventspilī J. Raiņa ielas skvērā pie J. Fernesta ielas atklāja pieminekli 1905. gada revolūcijas cīnītājiem. Portretiskā grupā attēloti revolūcijas varoņi — skolotājs J. Fernests, students Z. Kārklīņš un strādnieks R. Birznieks. Pieminekli veidojis un izcirtis granīta tēlnieks J. Zariņš. Pieminekļa novietojumu un postamentu projektējis mākslinieks A. Sulcs.

1960. g. 20. jūlijā Komunāru laukumā Rīgā atklāja sešus pieminekļus — krūšutēlus revolucionārajiem cīnītājiem par Padomju Latviju. Augusta Arāja-Bērces krūšutēlu veidojis tēlnieks V. Albergs, Jāņa Jansona-Brauna krūšutēla autore — tēlniece V. Zēvalde, Jāņa Jaunzema-Sīlfa portretu darinājusi tēlniece G. Grundberga, Friča Roziņa-Āža portretu — tēlniece G. Zvaigznīte, Jāņa Rudzuta krūšutēlu veidojis tēlnieks Latvijas PSR Valsts prēmijas laureāts I. Bukovskis, bet Padomju Savienības Varoņa Imanta Sudmaļa portretu veidojis tēlniece L. Davidova-Medene. Visi seši portreti atlieti bronzā un novietoti ielokā apstādījumos ap Komunāru laukumu uz granīta pamatnēm, kuras veidotas pēc arhitekta K. Plūksnes projektiem.

1960. g. 20. jūlijā Liepājā laukumā pie Rīgas ielas iepretim tiltam atklāja pieminekli «Liepājas aizstāvjiem 1941. g. 23. VI — 29. VI». To veidojis tēlnieks E. Zvirbulis pēc V. Lieknes idejiskā meta, arhitekts J. Licītis.

1960. g. 22. jūlijā Zaļenieku brāļu kapos atklāja pieminekli Lielā Tēvijas kara varoņiem (1941—1945). Pieminekli veido uz 1 m augstas pamatnes novietota 3 m augsta sūnakmens plāksne ar augstcilni izcirstu kareivi — cīņā saucēju, kas pārņem karogu no sava mirstošā biedra rokām. Pieminekļa autors — tēlnieks A. Skribnovskis.

1960. g. 27. jūlijā, atzīmējot 16. gadadienu kopš Daugavpils atbrīvota no fašistu okupācijas, Mežciemā, kur notika padomju cilvēku masveidīga apšaušana, atklāja pieminekli fašisma upuriem. Pieminekļa autors — tēlnieks H. Sprincis. Arhitekts — Z. Ābelīte.

Latvijas PSR Mākslinieku savienības tēlnieku sekcijas idejisko metu iekšējā konkursā 1959. g. autora tiesības V. Ļeņina pieminekļa celšanai Kalņingradas apg. Nemanas pilsētā ieguva tēlnieces G. Grundberga un Z. Zvāra. 1960. g. novembrī Nemanas pilsētas laukumā atklāja viņu veidoto V. Ļeņina pieminekli. 3 m augstā figūra kalta varā un uzstādīta uz apm. 2,5 m augstas cementa pamatnes, ko projektējis Nemanas pilsētas arhitekts.

1960. g. 14. novembrī Meža kapos Rīgā atklāja kapa pieminekli latviešu revolucionārajam dzejniekam Leonam Paeglem. Pieminekli darinājis tēlnieks A. Terpilovskis.

3

1958. g. 29. aprīlī atklāja Maskavas metro Rīgas staciju, kuru projektējuši Latvijas PSR arhitekti V. Apsītis un A. Reinfelds. Stacijas apakšzemes perona telpas 18 pilonus rotā iesarkanu keramikas flīžu klājums ar iegravētiem Rīgas skatiem, pēc Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka Ģ. Vilka zīmējumiem.

Rīgas Pionieru pils Sarkanajā zālē griestos paredzētajos ielogos un uz gala sienas 1958. g. un 1959. g. novietoti 6 jauni panno. Vēsturiskās gleznas «1905. gads» autors ir Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Ģ. Eliāss, panno «Padomju varas nodibināšana Latvijā» uzgleznojis V. Dišlers, bet O. Ābols radījis vēsturisku alegoriju «Uzvara (Rīgas atbrīvošana 1944. g.)». T. Grasis gleznojis panno «Dziesmu svētki» un P. Ozoliņš — dekoratīvu gleznu «Jāņu nakts». Uz zāles gala sienas novietots triptihs «Pionieru salidojums», kura autori ir gleznotāji L. Kokle, L. Mūrnieks, U. Zemzaris. Visi panno izpildīti eļļas gleznojumā uz audekla.

Viesnīcas «Rīga» lielajai zālei 1958.—1959. g. Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Ģ. Vilks uzgleznojis 2 dekoratīvus panno «Pūt, vējiņi!», pēc J. Raiņa lugas motīviem. Gleznas izpildītas temperā uz audekla un novietotas uz zāles gala sienām zem stikla.

Atklājot 1960. g. 19. jūlijā LPSR Valsts Revolucionāras muzeja republikas 20. gadadienai veltītās izstādes, sabiedrības vērtējumam tika nodotas arī 5 monumentālas vitrāžas. Muzeja vestibila logos novietotas mākslinieku A. Mucenieka un E. Česnieka vitrāžas — «1905. gads» (240×140) un «1917. gads» (240×140). III stāvā 12. zālē (Padomju Armijas ekspozīcijas zālē) uzstādītas A. Mucenieka vitrāžas «Lāčplēsis» (195×90) un «Uzvara» (195×90). IV stāvā 16. zālē (tautas saimniecības un kultūras sasniegumu ekspozīcijas zālē) uzstādīta E. Česnieka vitrāža «Dziesmu svētki» (292×503).

1960. g. 20. jūlijā atklāja jaunuzcelto Rīgas centrālās stacijas ēku. Ekas galveno zāli rotā 2 monumentāli dekoratīvas metālpastikas kompozīcijas. Kompozīciju autors —

Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Ģ. Vilks.

Konkursi

Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas Ugunsdzēsības pārvalde 1959. g. martā bija izsludinājusi konkursu par labāko plakātu — par ugunsdrošības noteikumu ieviešanu. Konkursa termiņš — 1959. g. 15. septembris.

1959. g. 24. novembrī konkursa žūrijas komisija izskatīja 67 iesniegtos plakātu zīmējumus un piešķīra 17 prēmijas:

I prēmiju (3000 rbl.) — V. Seibel par plakātu «Esi uzmanīgs!»;

II prēmiju (2000 rbl.) — G. Kamradzļusam par plakātu «Nedrīkst!» un V. Stapislavskim par plakātu «Lūk, mazais smēķa gals!»;

III prēmiju (1000 rbl.) — G. Strupulim par plakātu «Nodzēsi!», V. Kovaļovam par plakātu «Ja ugunsgrēks, zvaniet man!» un A. Kotļarovam par plakātu «Nelejiet degvielu degošā petrolejas plītiņā!»;

IV prēmiju (500 rbl.) — V. Seibei par plakātu «Uzstādiēt zibens novēdējus!», V. Šeibei par plakātu «Iemesls ugunsgrēkam», E. Ezerlicim par plakātu «Pildot degvielu — nesmēķē, eksplodēsi!» un A. Kotļarovam par plakātu «No aizmāršības līdz ugunsgrēkam viens solis!»;

7 veicināšanas prēmijas (300 rbl.) — V. Kovaļovam par plakātu «Nenomet!», V. Seibei par plakātu «Nodzēs cigaretī!», A. Kundziņam par plakātu (bez nosaukuma), A. Rankam par plakātu «Nenodzēstais papirosa gals var izraisīt ugunsgrēku!», V. Stapislavskim par plakātu «Dzēs smēķa galu laikā!», V. Svīklim par plakātu «Nepielaid!», V. Svīklim par plakātu «Pielietojiet dīrksteļu slāpētājus!».

16 gadalgotie plakāti iespiesti.

1959. g. bija izsludināts Latvijas PSR Tautas saimniecības sasniegumu izstādes pārtikas rūpniecības zāles māksliniecišķā noformējuma metu konkurss.

E. Melderis. Teodors Ūders. Cilnis. Bronza. 1958. g.

Konkursa žūrijas komisija oktobrī izskatīja iesniegtos metus un labākos godalgoja.

I prēmiju (5000 rbļ.) ieguva V. Kirkups, II prēmiju (2000 rbļ.) — S. Masļakovs ar L. Mūrnieku; III prēmiju (1000 rbļ.) dalīja E. Upeniece, H. Klēbahs un V. Rapiķis-Krištolvskis.

1959. g. decembrī beidzās Poligrāfijas un izdevniecības zinātniski tehniskās biedrības

Latvijas republikāniskās valdes rīkotais mākslinieciski un poligrāfiski labāk izpildīto grāmatu konkurss (par grāmatām, ko izdevusi LVI no 1958. g. 1. okt. līdz 1959. g. 1. okt.). Labāko ietēru autorus un izpildītājus apbalvoja ar naudas prēmijām un goda diplomiem. Konkursa žūrijas komisija piešķīra

I prēmiju — par K. Skalbes grāmatu «Kā es braucu Ziemeļmeitas lūkoties» (mākslinieks Latvijas PSR Nopelniem bagātais māks-

slas darbinieks Ģ. Vilks, māksl. redaktors R. Jansons, tehn. redaktors V. Siliņš, iespiesta Paraugtipogrāfijā);

II prēmiju — par V. Brutānes grāmatu «Jancis Princis jeb stāsts par Lielo Pingo-tāju» (māksliniece F. Pauļuka, māksl. redaktors I. Zvagūzis, tehn. redaktors A. Mironovs, iespiesta Paraugtipogrāfijā);

II prēmiju — par Erasma Roterdamieša grāmatu «Muļķības slavinājums» (apvāku, vāku un titulu zīmējis V. Ozoliņš, māksl. redaktors A. Jēgers, tehn. redaktore D. Pastare, iespiesta 3. tipogrāfijā);

III prēmiju — par «Pasaku kalendāru» 1959. gadam (mākslinieks Latvijas PSR Nopelniem bagātais darbinieks V. Valdmanis, māksl. redaktors I. Zvagūzis, tehn. redaktors V. Siliņš, iespiests Paraugtipogrāfijā) un

III prēmiju — par J. Niedres grāmatu «33 stāsti» (mākslinieks R. Tilbergs, mākslin. redaktors A. Jēgers, tehn. redaktore V. Dārziņa, iespiesta 3. tipogrāfijā).

Latvijas PSR Kultūras ministrija, Latvijas Valsts izdevniecība un Latvijas PSR Mākslinieku savienība 1959. g. novembrī izsludināja Padomju Latvijas 20. gadadienas plakāta metu konkursu (I prēmija — 5000 rbl., II prēmija — 3000 rbl., III prēmija — 2000 rbl.). Konkursa termiņš — 1960. g. 8. februāris.

Konkursa žūrijas komisija 1960. g. februārī izskatīja 73 iesniegtos plakāta metus. I prēmiju nepiešķīra. II prēmiju ieguva Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Ģ. Vilks par plakātu «Padomju Latvija mūžos lai dzīvo!», bet III prēmiju — M. Osīš par plakātu «Lai dzīvo Padomju Latvija!».

Latvijas PSR Mākslinieku savienības tēlnieku sekcija 1959. g. 11. decembrī izsludināja Latvijas PSR tautas skatuves mākslinieces Bertas Rūnietes kapa pieminekļa konkursu. Konkursa termiņš — 20. decembris. Konkursa žūrijas komisija 23. decembrī

izskatīja 21 iesniegto pieminekļa metu. Par labākajiem atzina Ļ. Bukovska, V. Mickevičs un I. Sirgedas idejiskos metus, piešķīra katram no trim autoriem prēmiju 1000 rubļu apmērā un uzaicināja turpināt savstarpēju konkursu līdz 1960. g. 1. martam par kapa pieminekļa galīgo projektu. 28. martā izskatīja 3 pilnveidotos projektus. Par atbilstošāko atzina tēlnieces V. Mickevičas projektu, pēc kura nolēma uzcelt granīta kapa pieminekli.

Latvijas PSR Kultūras ministrija, Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts celtniecības un arhitektūras komiteja, Latvijas PSR Mākslinieku savienība un Latvijas PSR Arhitektu savienība 1960. g. 19. janvārī izsludināja atklātu republikānisko konkursu par labāko pieminekļa projektu fašisma terora upuriem bijušās Salaspils koncentrācijas nometnes teritorijā (I prēmija 20 000 rbl., II prēmija — 15 000 rbl., III prēmija — 10 000 rbl., trīs veicināšanas prēmijas — 5000 rbl. katras). Konkursa termiņš — 1. jūnijs, vēlāk tika pagarināts līdz 15. oktobrim.

Tika iesniegti 24 projekti, kas no 18. oktobra līdz 28. novembrim bija izstādīti sabiedrības vērtēšanai LPSR Valsts Revolūcijas muzejā. Konkursa žūrijas komisija, izskatījusi iesniegtos projektus, I prēmiju nepiešķīra. Par labākajiem darbiem nolēma izsniegt divas II prēmijas, vienu III prēmiju un 4 veicināšanas prēmijas. Žūrijas komisija piešķīra

II prēmiju — par projektu «Violetais tainstūris» (autori arhitekti O. Ostenbergs, I. Strautmanis, A. Holcmanis, U. Volrāts, O. Buka, V. Grundmanis un tēlnieks R. Antinis);

II prēmiju — par projektu «Nē!» (tēlnieki H. Fišers, O. Skarainis, arhitekti G. Mincis, A. Paperno un mākslinieks S. Šegelmanis);

III prēmiju — par projektu «Pusloks» (tēlniece A. Veinbaha, arhitekti M. Gundars un G. Asaris);

J. Zariņš. Piemineklis 1905. g. cini-
tājiem Ventspilī. Granīts. 1960. g.

veicināšanas prēmiju — par projektu «1001» (tēlnieki V. Albergs, L. Bukovskis, G. Grundberga, O. Kalējs, A. Terpilovskis, Z. Zvāra, arhitekti Dz. Driba, O. Krauklis, O. Zakamennijs);

veicināšanas prēmiju — par projektu «Zilais kvadrāts» (tēlnieks K. Baumanis, arhitekti J. Ģinters, Dz. Ozoliņa, G. Barkāns, B. Ozols un T. Nigulis);

veicināšanas prēmiju — par projektu «Sarkanais nu melnais trijstūris» (tēlnieki T. Gaurmīgs, J. Mauriņš, arhitekti O. Treiguts un J. Vasiļjevs);

veicināšanas prēmiju — par projektu «41224» (arhitekti R. Paikune, D. Sila, G. Melbergs, A. Plēsums un tēlnieks H. Sprincis).

LPSR Valsts Revolūcijas muzejā 28. novembrī notika konkursa projektu sabiedriskā

skate un apspriešana, kurā piedalījās ap 100 arhitekti, mākslinieki un darbaļaudz pār-stāvji.

Latvijas PSR Mākslinieku savienības tēl-nieku sekcija 1960. g. 23. martā izsludināja prof. P. Stradiņa pieminekļa — bistes ide-jisko metu konkursu. Konkursa termiņš — 15. aprīlis.

Pieminekļa žūrijas komisija, izskatījusi 8 iesniegtos idejiskos metus, par labākajiem atzina L. Novoženecas, A. Briedes un I. Sir-gedas darbus un nolēma uzaicināt autores turpināt savstarpējā konkursā izstrādāt pie-minekļa metus.

1. jūnijā žūrijas komisija izskatīja L. No-voženecas un I. Sirgedas pārstrādātos piemi-nekļa metus un ārpus konkursa A. Briedes idejisko metu. Nolēma uzcelt P. Stradiņa pieminekli — bisti pēc Latvijas PSR Tautas mākslinieces A. Briedes idejiskā meta.

Latvijas PSR Kultūras ministrija, Latvijas Valsts izdevniecība un Latvijas PSR Māksli-nieku savienība 1960. g. 20. aprīlī izsludi-nāja Padomju Latvijas 1960. gada dziesmu svētku plakātu metu konkursu (I prēmija — 3000 rbļ., II prēmija — 2000 rbļ., III prēmija — 1000 rbļ.). Konkursa termiņš — 3. maijs.

Konkursa žūrijas komisija, izskatījusi 25 iesūtītos plakāta metus, nolēma I un II prēmiju nepiešķirt. III prēmiju ieguva A. Mu-cenieks, bet L. Bērziņam tika piešķirta veici-nāšanas prēmija.

1960. g. maijā beidzās PSRS Kultūras mi-nistrijas Galvenās izdevniecību pārvaldes un Poligrāfijas un izdevniecību zinātniski tehniskās biedrības valdes rīkotais II Vissa- vienības konkurss par 50 mākslinieciski un poligrāfiski labāk izpildītajām grāmatām, kas izdotas 1959. g. No 320 PSRS izdevniecībām konkursā piedalījās 93 ar 677 grāmatām.

Starp 50 labāk izpildītajām grāmatām ier-in-dojās arī Latvijas Valsts izdevniecības izdotā J. Raiņa grāmata «Indulis un Ārija» latviešu valodā (mākslinieks Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Ģ. Vilks, iespiesta Paraugtipogrāfijā). LVI, mākslinieks un šīs grāmatas izpildītāji saņēma diplomus.

Latvijas PSR Mākslinieku savienība un Latvijas PSR Mākslas fonds 1960. g. 9. sep-tembrī izsludināja politisko plakātu kon-kursu. I prēmija — 1500 rbļ. par zīmējumu, kopā ar līdzvērtīgu tekstu — 2000 rbļ.; II prēmija — 800 rbļ. par zīmējumu, kopā ar tekstu — 1100 rbļ.; III prēmija — 500 rbļ. par zīmējumu, kopā ar tekstu — 700 rbļ.; trīs veicināšanas prēmijas — 300 rbļ. par zīmējumu, kopā ar tekstu 450 rbļ.

Konkursa termiņš 1960. g. 10. okt.

Konkursa žūrijas komisija, 21. okt. izskati-jusi 19 iesūtītos aģitplakātus, I prēmiju ne-piešķīra. II prēmiju (100 rbļ.) piešķīra S. Ba-riševam par plakātu «Kosmosa tālēs «Auro-ras» zalve sauc»; III prēmiju (500 rbļ.) pie-šķīra S. Gūtmanim ar I. Koreņu; III prēmiju (500 rbļ.) piešķīra S. Bariševam; trīs veicināšanas prēmijas (300 rbļ.) piešķīra J. Plisim, H. Blunovam un Koreņam.

1960. g. decembrī beidzās Poligrāfijas un izdevniecības zinātniski tehniskās biedrības Latvijas republikāniskās valdes rīkotais kon-kurss par mākslinieciski un poligrāfiski la-bāk izpildīto grāmatu, ko izdevusi LVI no 1959. g. 1. oktobra līdz 1960. g. 1. oktobrim.

Konkursa žūrijas komisija piešķīra

I prēmiju — par albumu «Latviešu pa-domju grafika» (mākslinieks A. Apinis, mākslin. redaktors M. Osis, tehn. redaktors J. Sudars, iespiesta Paraugtipogrāfijā);

II prēmiju — par J. Raiņa grāmatas «In-dulis un Ārija» māksliniecisko iekārtojumu (mākslinieks Latvijas PSR Nopelniem bagā-

E. Zvirbulis. Pieminēklis Liepājas aizstāvjiem 1941. g. Bronza, granīts. 1960. g. Arhīt. J. Licītis

tais mākslas darbinieks Ģ. Vilks, mākslin. redaktors A. Jēgers, tehn. redaktors A. Kļumelis, iespiesta Paraugtipogrāfijā) un par E. Kalniņa gleznu reprodukciju mapes poligrāfisko izpildījumu (mākslinieks A. Apinis, mākslin. redaktors M. Osis, tehn. redaktors V. Siliņš, iespiesta Paraugtipogrāfijā);

II prēmiju — par V. Tootsa grāmatu «300

burtu veidi» (mākslinieks V. Tootss, mākslin. redaktors M. Osis, tehn. redaktors V. Siliņš, iespiesta Paraugtipogrāfijā);

III prēmiju — par grāmatu «Kas kaitēja man dzīvot» (mākslinieks Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Ģ. Vilks, mākslin. redaktors I. Zvagūzis, tehn. redaktore L. Vasiļevska, iespiesta Tipolitogrāfijā);

III prēmiju — par grāmatu «Baltkrievu tautas pasakas» (mākslinieks M. Karpenko, mākslin. redaktors I. Zvagūzis, tehn. redaktore — E. Erenšteine, iespiesta Paraugtipogrāfijā).

Coda rakstus piešķīra par grāmatām

«Kaza Sprogainīte» (mākslinieks M. Karpenko), A. Upiša «Laikmetu griežos» (mākslinieki A. Jēgers un T. Grasis), Ž. Grīvas «Iz-lase» (mākslinieks H. Seiers), Krilova «F-abulas» (mākslinieks V. Kovaļovs), J. Vanaga «Sūrie ziedi» (mākslinieks M. Vitoliņš).

1961. g. maijā beidzās III Vissavienības konkurss par 1960. gadā izdotajām mākslinieciski un poligrāfiski labāk izpildītajām grāmatām. Poligrāfijas un izdevniecības zinātniski tehniskās biedrības žūrijas komisija par 50 labākajām grāmatām piešķīra 16 I pakāpes diplomus un 34 II pakāpes diplomus. Latvijas PSR mākslinieki un poligrāfisti piedalījušies 5 godalgoto grāmatu izveidē.

I pakāpes diplomus piešķīra par grāmatām «Šrifta māksla» (krievu valodā. Izdevniecība «Iskusstvo», mākslinieks G. Dmitrijevs, iespiesta Paraugtipogrāfijā Rīgā);

O. Kobijanskas «Zeme» (ukraiņu valodā. Ukrainas Valsts literatūras izdevniecība, mākslinieks S. Adamovičs, iespiesta M. Frunzes Grāmatu fabrikā Kijevā).

II pakāpes diplomus piešķīra par grāmatām

V. Tootss «300 burtu veidi» (latviešu valodā. Latvijas Valsts izdevniecība. Igaunų mākslinieks V. Tootss. Iespiesta Paraugtipogrāfijā Rīgā);

«Baltkrievu tautas pasakas» (latviešu valodā. Latvijas Valsts izdevniecība. Mākslinieks M. Karpenko, iespiesta Paraugtipogrāfijā Rīgā);

«Kolobok. Krievu tautas pasaka» (baltkrievu valodā. Baltkrievijas Valsts izdevniecība. Mākslinieks M. Karpenko. Iespiesta J. Kolasa Poligrāfijas kombinātā Minskā).

Mākslinieku diena

Atzīmējot V. Leņina monumentālās propagandas plāna atceri, PSRS Mākslinieku savienības valde nolēma ik gadus 14. aprīlī vai tuvākajā svētdienā organizēt mākslinieku dienu.

Pirmo reizi mākslinieku dienu atzīmēja 1959. g. 12. aprīlī gandrīz visās padomju republikās.

Latvijas PSR bija noorganizētas 10 mākslinieku dienai veltītas tēlotājas un lietišķās mākslas izstādes (sk. izstādes). Izstādēs, mākslas muzejos un skolās notika mākslinieku tikšanās ar skatītājiem.

1960. g. mākslinieku dienu atzīmēja 17. aprīlī. Latvijas PSR Mākslinieku savienība bija noorganizējusi 13 mākslas izstādes (sk. izstādes).

Izstādēs, mākslas muzejos, 7 mākslinieku darbnīcās, vairākās skolās un kultūras namos notika mākslinieku tikšanās ar darbaļaudīm. Rīgā, Jelgavā u. c. kinoteātros demonstrēja 11 īsfilmas par māksliniekiem. Mākslinieku dienai veltītus raidījumus bija noorganizējusi LPSR Ministru Padomes Radioraidījumu un televīzijas komiteja. Rīgā un Liepājā notika mākslinieku dienas svinīgās sanāksmes. Mākslinieki un mākslas vēsturnieki muzejos, kultūras namos un lauku skolās lasīja referātus par tēlotāju mākslu.

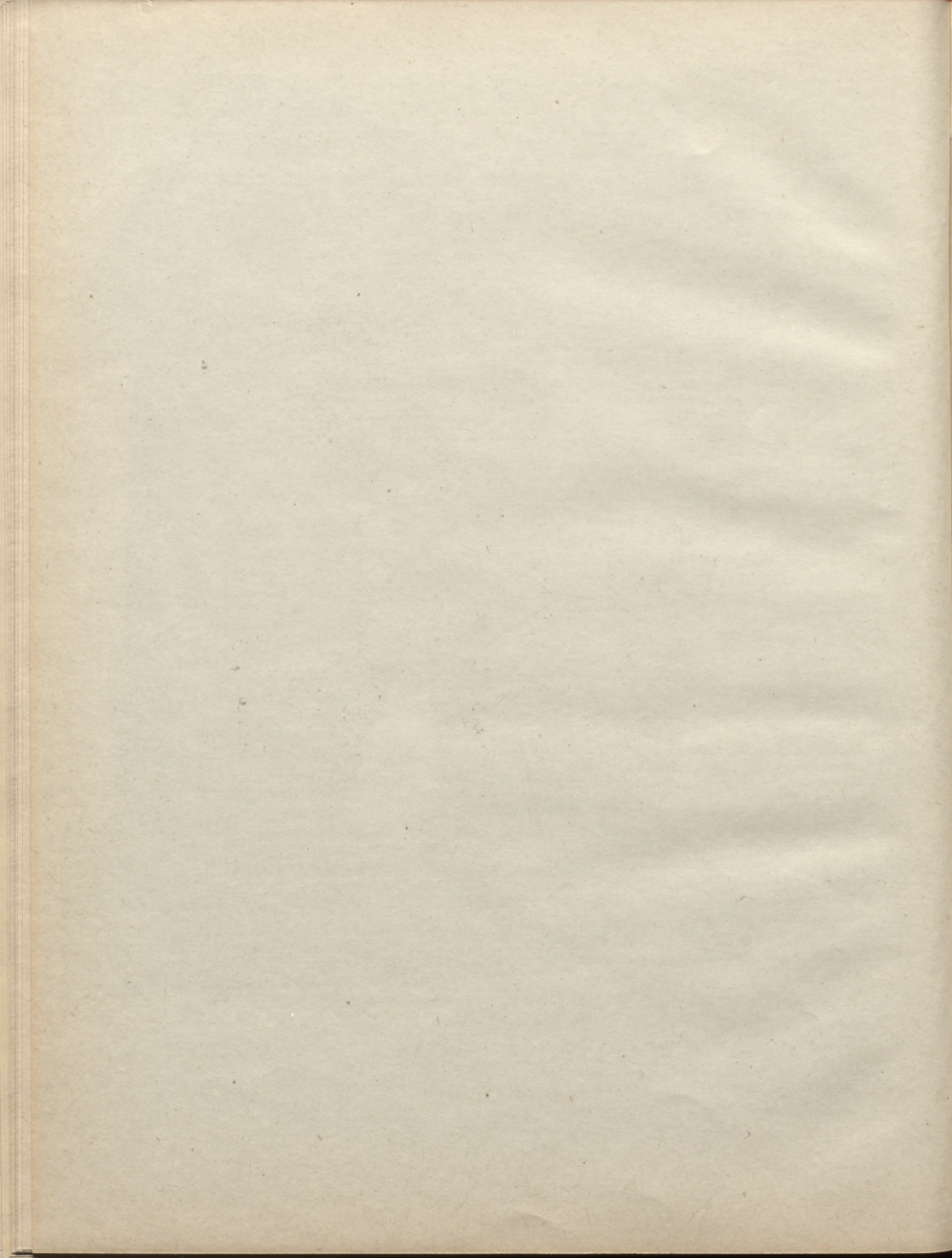
Mākslinieku dienas pasākumi aptvēra gandrīz visus republikas rajonus.

Tautas daiļamatā meistari

Ar Latvijas PSR kultūras ministra 1960. g. 6. janvāra pavēli visu rajonu kultūras nodaļām tika uzdots organizēt, sākot ar 15. februāri, pašdarbības daiļamatnieku uzskaiti un viņu darbu skates. Ministrijai nodibinātā speciālā komisija rajonu un novadu skatēs iepazīnās ar lietišķās mākslas pašdarbnieku iesniegtajiem darbiem. Mākslinieciski un tehniski labāko, radoši patstāvīgāko darbu auto-

J. Mauriņš. Jūga. Patinētais ģipsis. 1960. g.

A. Skribnovskis. Pieminēklis Lielā
Tēvijas kara varoņiem Zaļeniekos.
Granīts. 1960. g.

riem, kuri aktīvi piedalās tautas mākslas izstādēs, Latvijas PSR Kultūras ministrija piešķir kvalifikāciju «Tautas daiļamata meistars». No 1960. g. 1. marta līdz 31. decembrim tautas daiļamata meistara nosaukumu piešķir 485 audējām, rokdarbniecēm, keramiķiem, kokgriezējiem un koka tēlniekiem, dzintara apstrādātājiem, intarsistiem, metālkalējiem, sakņu pinējiem, ādas plastikas un tās izstrādājumu meistariem.

Teātru pavasari un kinofestivāli

1959. g. aprīlī notika IV Baltijas teātru pavasara republikāniskā skate. No dekoratoriem II pakāpes individuālo Latvijas PSR Teātra biedrības prēmiju saņēma Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Ģ. Vilks par dekorācijām V. Šekspīra traģēdijai «Hamlets».

1960. g. 1. jūnijā beidzās Latvijas PSR V

teātru pavasaris. Par labāko izrāžu māksliniecisko noformējumu prēmijas saņēma Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks M. Āboliņš par dekorācijām A. Čehova lugai «Ķiršu dārzs» LPSR Valsts Krievu drāmas teātri un P. Šenhofs par dekorācijām J. Drda un I. Štoka lugai «Velna dzirnavas» Leļina komjaunatnes LPSR Valsts Jaunatnes teātri.

1960. g. no 25. līdz 30. janvārim Rīgā notika II Baltijas republiku un Baltkrievijas PSR kinofestivāls. Speciālo prēmiju par labāko mākslinieka (dekoratora) darbu piešķīra L. Grasmanim par filmu «Šķēps un roze».

Valsts līgumi ar māksliniekiem

Gatavojoties Latvijas PSR 20. gadadienai veltītajai tēlotājas mākslas izstādei, Latvijas PSR Kultūras ministrija 1958. g. noslēdza līgumus ar 101 mākslinieku par jauniem mākslas darbiem dažādos tēlotājas un lietišķās mākslas žanros. 1959. g. 18. februārī,

21. februārī un 31. martā Valsts Latvijā un krievu mākslas muzejā notika izstādei pieteikto darbu metu skates. Papildus iepriekšējā gadā noslēgtajiem līgumiem 1959. g. un 1960. g. Latvijas PSR Kultūras ministrija noslēdza valsts pasūtījuma līgumus vēl ar 88 māksliniekiem (kopā par 881 400 rubļiem).

1959. g. PSRS Kultūras ministrija noslēdza ar 15 Latvijas PSR māksliniekiem valsts pasūtījuma līgumus (294 000 rubļu kopvērtībā) par jaunu tēlotājas un lietišķās mākslas darbu radīšanu Vissavienības mākslas izstādēm.

Žurnāls «Māksla»

1959. g. sāka iznākt Latvijas padomju mākslinieku, arhitektu, komponistu, kinematogrāfijas darbinieku un teātra biedrības žurnāls «Māksla». Apjoms 9 iespiedloksnes ar 8 vairākrāsu reprodukciju lapām. Iznāk 4 reizes gadā.

VI. LATVIJAS PSR MĀKSLINIEKU SAVIENĪBAS RINDAS

Uzņemti Mākslinieku savienībā par biedriem 1959. gadā

1. Gorskis Eduards — gleznotājs,
2. Jaunarājs Oļģerts — gleznotājs,
3. Karitons Eduards — tēlnieks,
4. Lāce Rasma — mākslas vēsturniece,
5. Lejnieks Kārlis — gleznotājs,
6. Samoilovs-Babins Ļevis — karikatūrists,
7. Šterns Pauls — grafiķis,
8. Anduža Dzidra — mākslas audēja,
9. Auniņš Eižens — mākslas metālkalējs,
10. Baumanes Biruta — gleznotāja,
11. Baumanis Kārlis — tēlnieks un grafiķis,
12. Birīte Milda — gleznotāja,
13. Bruzīte Rasma — tēlniece,
14. Burka Konrāds — mākslas metālkalējs,

15. Čerņavskis Polikarps — mākslas keramiķis,
16. Dālbergs Elmārs, Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks — skatuves gleznotājs,
17. Dimiņš Arnolds — grafiķis,
18. Diņģelis Staņislavs — gleznotājs,
19. Dreimane Mirdza — mākslas keramiķe,
20. Fjodorovs Aleksejs — gleznotājs,
21. Goģe Biruta — skatuves gleznotāja,
22. Goldšteine Agaida — tēlniece un lietišķās mākslas māksliniece,
23. Grundberga Gaida — tēlniece,
24. Gūtmanis Simanis — karikatūrists,
25. Ivanova-Kostina Zinaida — gleznotāja,
26. Kalna Ingrīda — gleznotāja,

A. Gailītis. Pieminēklis 1905. g. revolūcijas cīnītājiem Lielvārdē. Granīts. 1960. g.

<p>27. Kalve Staņislavs — mākslas keramiķis,
 28. Karjamins Vladimirs — gleznotājs,
 29. Karkunovs Vitālijs — gleznotājs,
 30. Kitajevs Marts — skatuves gleznotājs,
 31. Krastiņš Voldemārs — grafiķis,
 32. Lauva Helēna — lītišķās mākslas māksliniece,
 33. Lauva Jānis — gleznotājs,</p> | <p>34. Lielkraste-Leitlande Marga — gleznotāja,
 35. Mailītis Arturs — skatuves gleznotājs,
 36. Mežavilks Uģis — karikatūrists,
 37. Meija Kārlis — skatuves gleznotājs,
 38. Merkmanis Leonīds — skatuves gleznotājs,
 39. Mucenieks Arturs — grafiķis,</p> |
|---|---|

40. Muļnieks Oskars — skatuves gleznotājs un grafiķis,
41. Nalogins Aleksandrs — gleznotājs,
42. Orlovska Liliņa — lietišķās mākslas māksliniece,
43. Ošeļa Erna — lietišķās mākslas māksliniece,
44. Pauzers Voldemārs — kokgriezējs,
45. Pormalis Andrejs — mākslas keramiķis,
46. Purviņš Harijs — grafiķis,
47. Puto Helmutis — skatuves gleznotājs,
48. Rapiķis (Kristovskis) Vladimirs — tēlnieks,
49. Rītums Reinis — lietišķās mākslas mākslinieks,
50. Rodins Aleksandrs — gleznotājs,
51. Romane Erika — gleznotāja,
52. Sauka Kārlis — grafiķis,
53. Siliņa Margarita — tēlniece,
54. Sipāns Bruno — gleznotājs,
55. Spuravs Arturs — lietišķās mākslas mākslinieks,
56. Stendere Elizabete — tēlniece,
57. Šēnberga Beate — mākslas keramiķe,
58. Šimanovska Velta — mākslas keramiķe,
59. Tomašickis Leons — tēlnieks,
60. Trepšs Modests — lietišķās mākslas mākslinieks,
61. Upeniece (Upiniks) Evi — tēlniece,
62. Urbāns Oļģerts — gleznotājs,
63. Uzticis Valters — gleznotājs,
64. Veidemanis Ēvalds — mākslas metālkalējs,
65. Zēbergs Zigmunds — gleznotājs,
66. Zvaigzīte Guna — tēlniece,
67. Zvirgzdiņa-Milgrāve Ausma — mākslas keramiķe.
3. Beitners Rolands — dekoratīvās apdares mākslinieks,
4. Bēms Romis — mākslas vēsturnieks un gleznotājs,
5. Bērziņš Ludvigs — skatuves gleznotājs,
6. Blunova Valda — tēlniece,
7. Blunovs Harijs — gleznotājs,
8. Buldinskis Pauls — gleznotājs.
9. Cīrulis Kārlis — grafiķis,
10. Čaupovs Aleksandrs — grafiķis,
11. Dušķins Pauls — grafiķis,
12. Ezergaile Dzidra — grafiķe,
13. Gulbis Aivars — tēlnieks,
14. Ivanovs Ivans — gleznotājs,
15. Kačalova Tatjana — mākslas vēsturniece,
16. Klēbahs Henrijs — gleznotājs,
17. Lesiņš Alfrēds — dekorators,
18. Mažeiks Eduards — tēlnieks,
19. Ostrovs Ēriks — grafiķis,
20. Ozoliņa Sarmīte — mākslas keramiķe,
21. Ozoliņš Valentīns — grafiķis,
22. Ozols Vilis — gleznotājs,
23. Pauļuks Jānis — gleznotājs,
24. Saltais Miervaldis — mākslas keramiķis,
25. Siliņa Natālija — tēlniece,
26. Sīrgēda (Krūmiņa) Inese — tēlniece,
27. Strautniece-Novikova Betija — tēlniece,
28. Šegelmanis Semjons — grafiķis,
29. Šelkovs Vasiļijs — grafiķis,
30. Vesmanis Konstantīns — tēlnieks,
31. Viduka Vera — mākslas audēja,
32. Vucēns Alberts — gleznotājs,
33. Zavickis Matīss — gleznotājs,
34. Žilvinska Jadviga — gleznotāja.

Uzņemti Mākslinieku savienībā par biedriem 1960. gadā

Uzņemti par Mākslinieku savienības biedru kandidātiem 1959. gadā

1. Anšulis Voldemārs — lietišķās mākslas mākslinieks,
2. Baušķenieks Auseklis — gleznotājs,

1. Baumanis Arturs — gleznotājs,
2. Jupatovs Aleksejs — grafiķis,
3. Rozenbergs Jānis — gleznotājs un dekorators,

4. Doncovs Hermanis — gleznotājs,
5. Feoktistovs Jurijs — skatuves gleznotājs,
6. Fleišmanis Solomons — gleznotājs,
7. Gaumīgs Tāivaldis — tēlnieks,
8. Hermanovskis Gunārs — gleznotājs,
9. Kampars Zigurds — gleznotājs,
10. Lakševics Teodors — grafiķis,
11. Mednieka Latvīte — mākslas keramiķe,
12. Mednis Oto — grafiķis,
13. Melleupe Aina — mākslas keramiķe,
14. Pole-Āboliņa Elfrīda — mākslas keramiķe,
15. Polakovs Vitālijs — gleznotājs,
16. Rubauma Ilga — tēlniece,
17. Siliņš Herberts — gleznotājs,
18. Stārstas Kārlis — tēlnieks,
19. Tiščenko Vasiļijs — gleznotājs,
20. Viduka Vera — mākslas audēja,
21. Zaļkalne Pārsla — tēlniece,
22. Zariņš Indulis — gleznotājs,
23. Zvāra Zenta — tēlniece,
24. Žūriņa Ausma — mākslas keramiķe

Uzņemti par Mākslinieku savienības biedru kandidātiem 1960. gadā

1. Akopjans Karušs — tēlnieks,
2. Ajejeva Tatjana — mākslas keramiķe,
3. Brākere Rūta — mākslas vēsturniece,
4. Dāle Karmena — grafiķe,
5. Dubins Herberts — mākslas vēsturnieks,
6. Dumpe Arta — tēlniece,
7. Dumpis Oto — koka tēlnieks,
8. Eltermāne Anna — lietišķās mākslas māksliniece,
9. Ģinters Raimonds — akvarelists,
10. Gleihš Maksims — grafiķis,
11. Gudena Mirdza — mākslas audēja,
12. Gulbe Ērika — gleznotāja,
13. Jansons Rūdolfs — grafiķis,
14. Korti Igors — gleznotājs,
15. Liepiņa Valija — skatuves gleznotāja,
16. Lukāža Mirdza — tēlniece,
17. Lukšo Leons — mākslas keramiķis,

18. Mironovs Valentīns — gleznotājs,
19. Muceniece Zenta — gleznotāja,
20. Pilikšere Milda — mākslas audēja,
21. Porietis Andrejs — lietišķās grafikas mākslinieks,
22. Ranka Indulis — gleznotājs,
23. Salenieks Arnolds — mākslas vēsturnieks,
24. Svīle Ruta — tēlniece un mākslas keramiķe,
25. Šmidkena Silvija — mākslas keramiķe,
26. Varžapetova Izabella — grafiķe,
27. Vecozols Imants — gleznotājs,
28. Vlasjūks Pēteris — lietišķās grafikas mākslinieks.

Pārcēlušies uz dzīvi citās republikās un izstājušies no Latvijas PSR Mākslinieku savienības vai izslēgti 1959. gadā

1. Bočarovs Andrejs — dzīvo Kislovodskā,
2. Jansons Imants,
3. Ķiseļevs Valērijs,
4. Paršikovs Vasiļijs,
5. Šeins Georgijs,

1960. gadā

1. Beļukins Anatolijs — dzīvo Maskavā,
2. Kirilovs Vasiļijs,
3. Kuzmenko Vladimirs — dzīvo Krasnodarā,
4. Medvedevs Vsevolods — dzīvo Maskavā,
5. Samoilovs-Babins Ļevs — dzīvo Maskavā.

1959. g. un 1960. g. miruši 6 Latvijas PSR Mākslinieku savienības biedri.

Līdz 1961. g. Latvijas PSR Mākslinieku savienībā bija apvienoti 393 radošie mākslinieki, no tiem 312 biedri un 81 biedra kandidāti.

1959. g. 27. jūlijā miris lietišķās mākslas mākslinieks *Vladimirs Lācis*. Apglabāts Meža kapos Rīgā.

V. Lācis dzimis 1915. g. 28. jūnijā Kubanas guberņā. No 1934. g. mācījies Rīgas Valsts mākslas amatniecības skolā un 1939. g. beidzis skolas grāmatniecības, ādas un papes darbu nodaļu. Pēc tam strādājis lietīšķās grafikas jomā. Kopš 1941. g. nepārtraukti strādājis ādas plastikas nozarē un izpildījis daudzus valdības pasūtījumus. Ar saviem darbiem piedalījies republikas, Vis-savienības un starptautiskajās izstādēs. Visus peckara gadus ļoti aktīvi piedalījies sabiedriskajā dzīvē un Latvijas PSR Mākslinieku savienības darbā.

1959. g. 7. decembrī miris grafiķis un rakstnieks *Jānis Sprīngis*. Apglabāts Lielvārdes kapos.

J. Sprīngis dzimis 1892. g. 29. augustā Lodes pagastā «Liellustēs». Līdz 1914. g. strādājis dažādus gadījuma darbus un ar pārtraukumiem mācījies Pēterburgas Mākslas veicināšanas biedrības mākslas skolā. Viņa grafikas darbi — tušas zīmējumi, sākot ar 1912. g., publicēti daudzos žurnālos. No 1919. g. līdz 1920. g. strādājis par zīmēšanas skolotāju Valkas sieviešu ģimnāzijā. Sarakstījis grāmatu «Zīmēšanas mācība» (1924) un vairākus daiļliteratūras darbus. Darbojies grāmatu grafikā un stājgrafikā. Izstādēs piedalījies no 1920. g. Viņa darbi atrodas Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā un privātās kolekcijās.

1960. g. 1. aprīlī miris gleznotājs un mākslas kritiķis *Oļģerts Saldavs*. Apglabāts Meža kapos Rīgā.

O. Saldavs dzimis 1907. g. 29. jūlijā Koknesē. Pirmo mākslas izglītību guvis K. Miesnieka mākslas studijā. 1927. g. iestājies Latvijas Mākslas akadēmijā, kur 1936. g. beidzis prof. V. Purviša ainavu meistardarbnīcu. No 1940. g. līdz 1941. g. strādājis par mākslinieku Rīgas muzejos. No 1945. g. līdz 1947. g. O. Saldavs bija zīmēšanas un gleznošanas pasniedzējs J. Rozen-

tāla Rīgas mākslas vidusskolā, bet no 1947. līdz 1950. g. — pedagogs Rīgas daiļamatniecības vidusskolā. No 1950. g. līdz 1958. g. strādāja kombinātā «Māksla». Izstādēs ar ainavām un žanra gleznām piedalījies kopš 1935. g. Viņa darbi atrodas vairākos Latvijas PSR muzejos. Daudz rakstījis par tēlotāju mākslu presē.

1960. g. 26. aprīlī Krasnodarā mirusi gleznotāja *Aleksandra Kuzmenko*.

A. Kuzmenko dzimusi 1916. g. 23. aprīlī Pavlodaras pilsētā. 1940. g. beigusi mākslas vidusskolu Rostovā pie Donas un iestājusies I. Repina institūtā Ļeņingradā. No 1941. līdz 1943. g. strādā Rostovā pie Donas un Kurganā. 1943. g. sāka studijas Mākslas akadēmijā Samarkandā, bet 1944. g. atgriezās Kurganā un līdz 1946. g. strādāja par mākslinieci Apgabala muzikālās komēdijas teātrī. No 1946. g. dzīvoja Rīgā un strādāja kombinātā «Māksla». Ar portretiem un figurālām kompozīcijām piedalījies gandrīz visās Latvijas PSR republikāniskajās, vairākās Baltijas republiku un Vissavienības mākslas izstādēs. A. Kuzmenko gleznas atrodas Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā.

1960. g. 27. maijā miris gleznotājs *Raimonds Auniņš*. Apglabāts Meža kapos Rīgā.

R. Auniņš dzimis 1907. g. 5. oktobrī Rīgā. Pēc vidusskolas beigšanas 1927. g. iestājies K. Miesnieka mākslas studijā, bet no 1928. g. mācījies Latvijas Mākslas akadēmijā, kur 1935. g. beidzis figurālās glezniecības meistardarbnīcu. Pēc akadēmijas beigšanas darbojies žanra glezniecībā un no 1939. g. strādājis par zīmēšanas skolotāju Rīgas skolās. No 1944. līdz 1947. g. bija Mākslas lietu pārvaldē pie LPSR Ministru Padomes par tēlotājas mākslas inspektoru. No 1947. līdz 1954. g. strādāja Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijā par zīmēšanas katedras asistentu un (1947—1949) par pedagogu J. Rozentāla

Rīgas mākslas vidusskolā, bet no 1954. g. līdz pat nāvei bija Rīgas lietišķās mākslas vidusskolas pedagogs. Izstādēs piedalās kopš 1935. g. Padomju laikā piedalījies gandrīz visās republikas un vairākās Vissavienības mākslas izstādēs. Daudzas viņa gleznas ieguvīs Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejs.

1960. g. 28. maijā miris gleznotājs *Aleksandrs Toropins*. Apglabāts J. Raiņa kapos Rīgā.

A. Toropins dzimis 1924. g. 10. oktobrī Kaļiņinas apgabalā. No 1940. līdz 1941. g. mācījies Vitebskas mākslas vidusskolā, bet no 1945. g. turpināja izglītību Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmijā, 1951. g. ar portretu eļļā piedalījies Moldāvijas PSR mākslas izstādē, ilustrējis vairākas grāmatas Moldāvijas Valsts izdevniecībai un 1951. g. uzņemts Moldāvijas Padomju mākslinieku savienībā. 1952. g. beidza Latvijas PSR Valsts Mākslas akadēmiju stāgglezniecības speciālistātē un tika uzņemts Latvijas PSR Mākslinieku savienībā. Kopš 1949. g. daudz strādājis arī grāmatu grafikā (akvareli). Ar portretiem, figurālajām kompozīcijām eļļā un bērnu grāmatu ilustrācijām aktīvi piedalījies Latvijas PSR un Vissavienības mākslas izstādēs. Par izciliem nopelniem latviešu mākslas attīstībā A. Toropins apbalvots 1956. g. ar medaļu «Par teicamu darbu». Daudzas viņa gleznas atrodas Latvijas PSR, PSRS muzejos un mākslas krātuvēs.

1960. g. 23. jūlijā miris grafiķis *Pāvils Kuncendorfs*. Apglabāts Meža kapos Rīgā.

P. Kuncendorfs dzimis 1909. g. 23. maijā Irlavas pagastā «Norietās». No 1929. līdz 1940. g. mācījies Latvijas Mākslas akadēmijā un beidzis grafikas meistardarbnīcu. No 1939. g. līdz 1940. g. strādājis par zīmēšanas skolotāju, pēc tam līdz 1957. g. — par rasētāju un par ģipša formu veidotāju dažādos Rīgas uzņēmumos. Ar 1957. g. pie-

vērsās grāmatu grafikai un aktīvi piedalījies mākslas izstādēs ar žanra darbiem, ainavām, portretiem asējuma, kokgrebuma un lino-griezuma tehnikās. Strādājis arī tušas zīmējumā un akvareli.

1960. g. 23. septembrī miris grafiķis *Vol-demārs Krastiņš*. Apglabāts Meža kapos Rīgā.

V. Krastiņš dzimis 1908. g. 18. maijā Rīgā. No 1927. g. mācījies Latvijas Mākslas akadēmijā. 1938. g. beidzis prof. R. Zariņa grafikas meistardarbnīcu. No 1931. līdz 1944. g. strādājis par grāmatu ilustratoru un kopš 1933. g. piedalījies mākslas izstādēs Latvijā un ārzemēs. 1945./1946. mācību gadā strādājis par skolotāju Rīgas daiļamatniecības vidusskolā. No 1955. līdz 1957. g. dzīvoja Džambulas pilsētā un strādāja Abaja Džambulas Apgabala kazahu dramatiskajā teātrī par galveno mākslinieku. Kopš 1957. g. dzīvoja Rīgā un ar ainavām un žanra skatiem asējuma tehnikā aktīvi piedalījies republikas un Vissavienības mākslas izstādēs. Viņa darbi atrodas vairākos Latvijas PSR un ārzemju muzejos.

1960. g. 2. novembrī miris dekoratīvās mākslas mākslinieks *Ferlands Eduards Pika*. Apglabāts Meža kapos Rīgā.

F. Pika dzimis 1895. g. 30. martā Lestenes pagastā. Apguvis krāsotāja amatu. 1924. g. mācījies Latvijas Mākslas akadēmijā, kuru beidzis 1931. g. No 1930. g. strādājis par pedagogu Rīgas daiļkrāsotāju skolā. No 1946. g. strādājis par J. Rozentāla Rīgas mākslas vidusskolas un no 1949. g. līdz mūža galam par Rīgas lietišķās mākslas vidusskolas pedagogu. Pika projektējis un vadījis telpu un izstāžu dekoratīvā noformējuma darbus Latvijā un ārzemēs. Sākot ar 1930. g., piedalījies mākslas izstādēs ar ainavām, portretiem, žanra gleznām un dekoratīvās glezniecības darbiem.

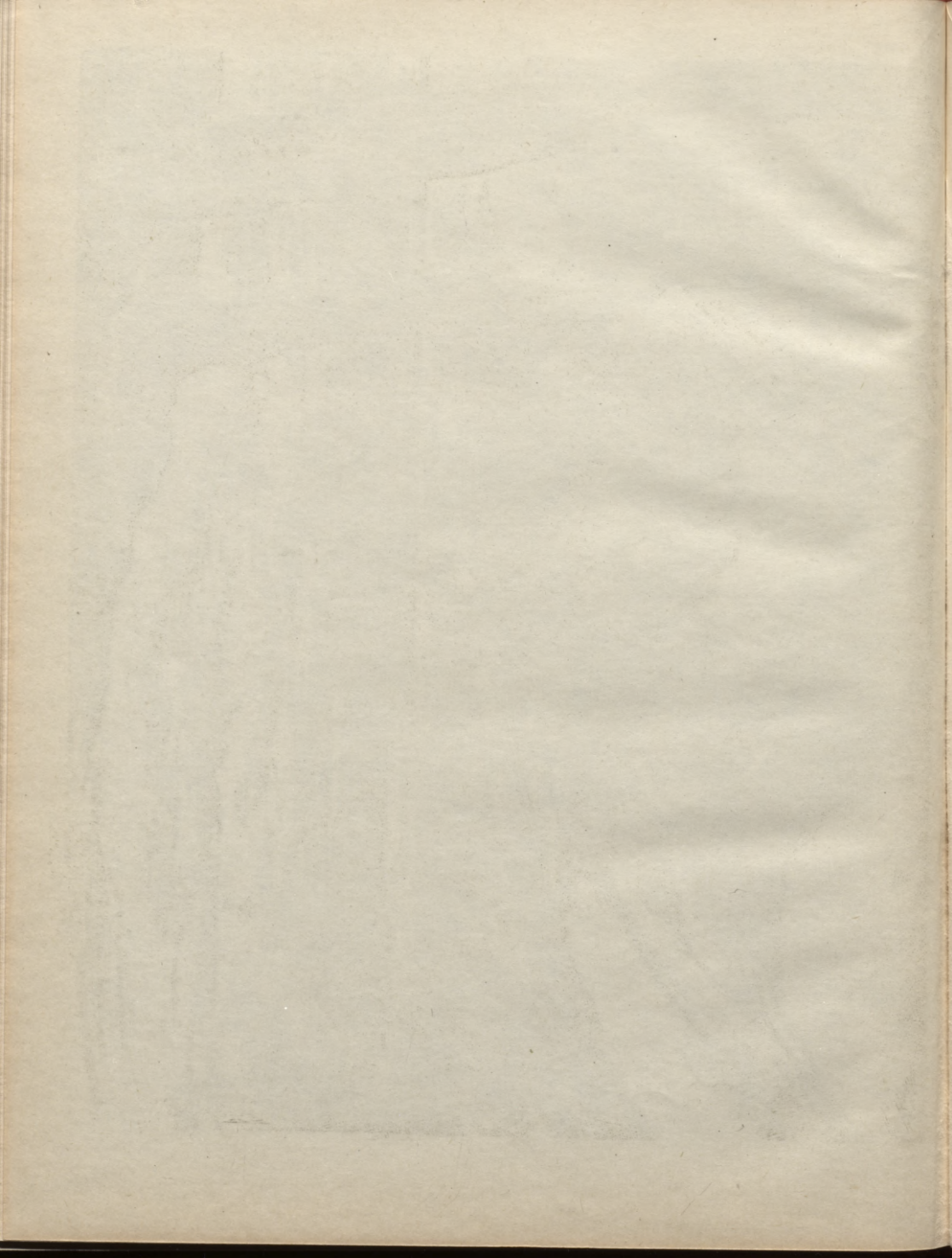
VII. TĒLOTĀJAS MĀKSLAS LITERĀTŪRA
1959.—1960. GADOS

Grāmatas, reprodukciju sakopojumi un citi izdevumi

I

1. Brāļu kapi. (Albums.) R., LVI, 1959. 142 lpp. ar 88 fotoattēliem. 30 000 eks. Sastādītāji A. Birzenieks un E. Briedis. (Teksts latviešu, krievu, angļu un franču valodā.)
2. K. Eliāss. Onorē Domjē un viņa laikmets. R., LVI, 1960. 103 lpp. ar il. 27 reprod. lp., krās. reprod. (ielīmes). 15000 eks.
3. Krišjānis Kugra (Albums.) Sakārtotājs, teksta un mākslinieciskā noformējuma autors J. Skulme. R., LVI, 1959. 85 lpp. ar 65 reprod., 1 lp. foto. 5000 eks. (Teksta kopsavilkums krievu, angļu, franču un vācu valodā.)
4. Latviešu padomju grafika. (Albums.) Sastādītājs un teksta autors M. Ivanovs. R., LVI, 1960. 287 lpp. ar 216 reprod., 16 krās. reprod. ielīmes. 10 000 eks. (Teksta kopsavilkums krievu valodā.)
5. Latviešu padomju lietišķā māksla. (Albums.) Sastādījis J. Pujāts. R., LVI, 1960. 315 lpp. ar 289 attēliem, 20 krās. attēlu lp. 8000 eks. (Teksta kopsavilkums krievu valodā.)
6. Latviešu padomju tēlniecība. (Albums.) Sakārtojis K. Zemdega. Teksta autori K. Baumanis un M. Zauris. Rīgā, LVI, 1960. 176 lpp. ar 156 reprod. 10 000 eks. (Teksta kopsavilkums krievu valodā.)
7. Latviešu tēlotāja māksla. (Almanahs.) 1958. gada materiāli. R., LVI, 1960. 418 lpp. ar il., 20 krās. un vienkrās. reprod. ielīmes. 7000 eks. (Teksta kopsavilkums krievu valodā.)
8. Kārlis Miesnieks. Mana dzīve un darbs mākslā. (Autobiogrāfija.) A. Lapiņa ievads. R., LVI, 1959. 349 lpp. ar 93 reprod., 16 krās. reprod. lp. 10 000 eks.
9. Kloda Monē glezna «Ziemas ainava». M. Zakkes un A. Kozorovicka teksts. R., Valsts Tēlotājas mākslas muzejs, 1959. 23 lpp., 1 krās. reprod. lp. 1000 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)
10. G. Pļehanovs. Māksla un literatūra. R., LVI, 1959. 525 lpp. 3000 eks.
11. J. Pujāts. Latgales keramika. R., LVI, 1960. 264 lpp. ar il. un 167 reprod. 8000 eks.
12. Rakstu krājums vispārējā mākslas vēsturē vidusskolām. R., Latvijas PSR Skolotāju kvalifikācijas celšanas institūts, 1960. 109 lpp., 8 reprod. lp. 3000 eks.
13. Luizas Rolan-Broē glezna «Rudens augli un puķes». E. Robes un A. Kozorovicka teksts. R., Valsts Tēlotājas mākslas muzejs, 1959. 17 lpp. 1 krās. reprod. lp. 1000 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)
14. Jānis Roberts Tilbergs. (Albums.) Teksta autore J. Baga. R., LVI, 1959. 142 lpp. ar 152 reprod., 8 krās. reprod. ielīmes. 5000 eks. (Teksta kopsavilkums krievu un vācu valodā.)
15. V. Valdmanis. (Albums.) M. Ivanova ievads. R., LVI, 1959. 128 lpp. ar il., 4 krās. reprod. lp. 10 000 eks. (Teksta kopsavilkums krievu un vācu valodā.)
16. Z. Ventaskrasts. Izšuvumu, adījumu un audumu raksti, II. R., LVI, 1959. 6 lpp., 32 rakstu paraugu lp. 50 000 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)
17. Z. Ventaskrasts. Izšuvumu, adījumu un audumu raksti, III. R., LVI, 1959. 6 lpp., 36 rakstu paraugu lp. 50 000 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)
18. К. Бауман. Теодор Эдуардович Залькалн. М., «Советский художник», 1960. 60 стр. с 38 репрод. 2000 экз.
19. Р. Лацис. Отто Скулме. М., «Советский художник», 1959. 115 стр. с 91 репрод., 3 цветные вклейки. 2000 экз.
20. Е. Минухин. Витражи. Р., АГИ, 1959. 181 стр. с илл., 12 вклеек.
21. С. П. Фортинский. Книжные знаки Алексея Юпатова. (Альбом.) Р. (А. Юпа-

тов), 1960. 95 стр. с 36 наклеенными книжными знаками. 100 нумерованных экз.

II

1. Baroka māksla. Itālija. 5 atklātnes. Baroka māksla Latvijā. 5 atklātnes. Franču māksla. Holbeins Hans, jaunākais. Atklātne. Kallo Žaks. Atklātne. Klasicisms arhitektūrā. Francija. 2 atklātnes. Renesanses māksla. Itālija. 14 atklātnes. Renesanses māksla. Vācija. 3 atklātnes. Seno laiku māksla. 41 atklātne. Viduslaiki. 4 atklātnes. Viduslaiku māksla. 11 atklātnes. Viduslaiku māksla Latvijā. 8 atklātnes.

(Pasaules mākslas pieminekļu 99 reprodukciju vienkrāsainas atklātnes vidusskolām.) R., Latvijas PSR Skolotāju kvalifikācijas celšanas institūts. 1959. 200 eks.

2. Rīga. Brāļu kapi. V. Upiša foto. R., LVI, 1960. 23 krāsainas atklātnes apvākā. 15 000 eks.

3. Eduards Kalniņš. Gleznu reprodukciju mape. (M. Ivanova ievads.) R., LVI, 1959. 2 lp., saloc. (8) lpp., 25 krās. reprodukt. lp. 8000 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)

4. Latgales mākslas izstāde. Glezniecība. Gleznu reprodukciju mape. (J. Pujāta ievads.) R., LVI, 1959. 2 lp. saloc. (8) lpp., 20 lp. ar krās. reprodukt. 15 000 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)

5. Latvijas PSR Valsts Tēlotājas mākslas muzejs. Gleznu reprodukcijas. R., LVI, 1960. 20 krās. atklātnes. 10 000 eks.

6. Kārlis Miesnieks. Gleznu reprodukciju mape. (V. Ziedaiņa ievads.) R., LVI, 1960. (11) lpp., 25 krās. reprodukt. lp. 4000 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)

7. Pirmā republikāniskā akvareļu izstāde. Reprodukciju mape. (R. Bēma ievads.) R., LVI, 1959. 2 lp., saloc. (8) lpp. 25 krās. reprodukt. lp. 15 000 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)

8. Rīgas lietišķās mākslas vidusskola. R., LVI, 1960. 25 krās. atklātnes apvākā. 8000 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)

9. Изобразительное искусство Латвийской ССР. Всесоюзная юбилейная художественная выставка. М., «Советский художник», 1959. 25 открыток в обложке. 5000 экз.

10. Лео Симанович Свемп. Избранные произведения. (Вступит. статья Е. Буториной). М., «Советский художник», 1959. 10 цветных репрод.

Izstāžu katalogi

I

1. Mākslinieka Edvina Andersona izstādes darbu saraksts. Jelgavā, 1959. 4 lpp. 500 eks.

2. Mākslinieka Edvina Andersona izstādes darbu saraksts. (O. Tiliņa ievads.) Liepājā, 1960. 1 lp., saloc. (5) lpp. 200 eks.

3. Gleznotājas Dzidras Baumas gleznu izstādes katalogs. (A. Kapmanes ievads.) Tukumā, 1960. 4 lpp. 100 eks.

4. Alfeja Bromulta gleznu izstāde Madonā 1960. gadā no 31. I līdz 28. II. (J. Tomsona ievads.) Madona, 1960. 19 lpp. ar 12 reprodukt. 500 eks.

5. Kārļa Celmiņa darbu izstādes katalogs. Liepājā, 1960. 31 lpp. ar 13 reprodukt. 400 eks.

6. Staņislava Diņģeļa gleznu izstāde Liepājas muzejā 1959. g. (K. Lejnietka ievads.) Liepājā, 1959. 1 lp., saloc. (4) lpp. 200 eks.

7. Madonas novada mākslinieka Arvīda Dūmiņa gleznu izstāde 1960. gadā no 24. IV līdz 15. V. (V. Brennera ievads.) Madonā, 1960. 14 lpp. ar 8 reprodukt. 400 eks.

8. L. Dzeguzes un R. Aldera izstādes katalogs. (A. Sulca ievads.) Ventspilī, 1960. 8 lpp. 600 eks.

9. Raimonda Ģintera akvareļu izstāde. (M. Ivanova ievads.) R., 1960. (7) lpp. ar 3 reprodukt. 500 eks.

10. Aleksandra Junkera kokgrebumu izstādes katalogs. (Sastādījis A. Dukurs. M. Ivanova ievads.) R., 1959. 39 lpp. ar 14 reprodukt., 1 lp. repr. 1000 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)

11. Eduarda Jurķeļa akvareļu izstādes katalogs. (R. Bēma ievads.) R., 1959. 4 lpp. 400 eks.
12. Vladimira Kadiša gleznu izstāde. (R. Bēma ievads.) R., 1960. (8) lpp. ar 5 reproduc. 500 eks.
13. Vitālija Kalvāna gleznu izstādes katalogs. Daugavpili, 1959. 18 lpp. ar 6 reproduc. 500 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)
14. Vitālija Kalvāna gleznu izstādes katalogs. (Sastādījis A. Dukurs. J. Pujāta ievads.) R., 1959. 55 lpp. ar 17 reproduc. 1000 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)
15. Teodora Karašas gleznu izstāde 1959. gadā no 20. IX līdz 15. X. (R. Bēma ievads.) R., 1959. (7) lpp. ar 3 reproduc. 500 eks.
16. Staņislava Kreica gleznu izstādes katalogs. Daugavpili, 1959. 19 lpp. ar 7 reproduc. 500 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)
17. Mākslinieka Krišjāņa Kugras kokgriezumu izstādes katalogs. (J. Skulmes ievads.) Jelgavā, 1960. (23) lpp. ar 7 reproduc. 200 eks.
18. LPSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka profesora Jāņa Liepiņa gleznu izstādes katalogs. Sastādījusi L. Macijevska. (M. Ivanova ievads.) R., 1959. 31 lpp. ar 4 reproduc. (500) eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)
19. Sergejs Masļakovs. Gleznu izstādes katalogs. (R. Bēma ievads.) R., 1960. 14 lpp. ar 4 reproduc. 300 eks.
20. Gleznotāja Ādolfā Melnāra un LPSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka Pētera Upiša darbu izstādes katalogs.
(Sastādījusi L. Macijevska. R. Bēma ievads «Ādolfis Melnārs» un M. Ivanova ievads «Pēteris Upišis».) R., 1959. 35 lpp., 2 lp., 16 reproduc. lp. 800 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)
21. LPSR Tautas mākslinieka Kārļa Miesnieka darbu izstādes katalogs. (Sastādījusi A. Saleniēks un T. Kačalova. A. Egliša ievads.) R., 1959. 54 lpp., 13 lp. ar 24 reproduc. 500 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)
22. LPSR Tautas mākslinieka Kārļa Miesnieka darbu izstādes katalogs. (J. Bregmaņa ievads.) Cēsis, 1959. 1 lp., saloc. (6) lpp. 200 eks.
23. LPSR Tautas mākslinieka Kārļa Miesnieka darbu izstādes katalogs. Jēkabpili, 1959. 1 lp., saloc. 200 eks.
24. LPSR Tautas mākslinieka prof. K. Miesnieka darbu izstādes katalogs. (A. Šulca ievads.) Ventspilī, 1960. 5 lpp. 300 eks.
25. Laimdota Mūrnieka gleznu izstādes katalogs. (R. Bēma ievads.) R., 1960. 11 lpp. ar 7 reproduc. 200 (numurēti) eks.
26. Skatuves gleznotāja Rūdolfa Pilādža darbu izstādes katalogs. (Sastādījusi L. Macijevska. O. Dunkera ievads.) R., 1960. 31 lpp., 9 reproduc. lp. 500 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)
27. Rūdolfs Pinnis. Izstādes katalogs. (A. Ambulta ievads. A. Krūķļa veltījums.) R., 1959. 3 lp., saloc. (24) lpp. ar 7 vienkrāsas un 4 ielīm. krās. reproduc. 700 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)
28. Jūrgis Skulme. «Ceļojumu piezīmes». BASB «Daugava» Republikāniskā tūristu-alpinistu kluba izstāde. (O. Ribovskas ievads.) R., 1960. 1 lp., saloc. (4) lpp. 1500 eks.
29. Roberta Stārosta darbu izstādes katalogs. (Sastādījis E. Mažeiks.) Liepājā, 1960. 31 lpp. ar 11 reproduc. 300 eks.
30. Jūlija Straumes ornamentu izstādes katalogs. (Sastādījis A. Dukurs. J. Pujāta ievads.) R., 1959. 29 lpp. ar 7 reproduc. 1000 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)
31. Vitolda Svirska gleznu izstādes katalogs. (Sastādījis J. Veiss.) Jēkabpili, 1959. 16 lpp. ar 6 reproduc. 500 eks.
32. Latvijas PSR Tautas mākslinieka Jāņa Roberta Tilberga darbu izstādes katalogs. (Sastādījis A. Saleniēks.) R., 1960. 32 lpp., 15 reproduc. lp. 500 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)
33. Voldemāra Tones mākslas darbu izstādes (1892—1958) katalogs. (Sastādījusi T. Ka-

čalova, A. Lapiņa ievads.) R., 1959. 69 lpp. ar 15 reprod. 1000 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)

34. Teodora Ūdera izstādes katalogs. Valmierā, 1960. 3 lpp. 500 eks.

35. Hildas Vikas gleznu un grafikas izstādes katalogs. (Sastādījis A. Salenieks. O. Ābola ievads.) R., 1959. 10 lpp. 500 eks.

36. Gleznātajās Hildas Vikas darbu izstādes katalogs. (R. Bēma priekšvārds.) R., 1960. 15 lpp. ar 7 reprod. 500 eks.

37. Gleznātajās Hildas Vikas darbu izstādes katalogs. (G. Grūtupa ievads.) Dobelē, 1960. 4 lpp. 300 eks.

38. Ulda Zemzara gleznu izstādes katalogs. R., 1960. 11 lpp. ar 7 reprod. 500 eks.

39. Выставка пейзажей П. Пинниса (Рига) в Москве. М., 1959. 1 л. слож. 161 стр. 1000 экз.

40. Книжные знаки Алексея Юпатова. (Каталог-альбом с 30 книжными знаками.) М. [Рига, авторское издание], 1960. 80 стр. с илл. 250 экз.

41. Книжные знаки Алексея Юпатова. (Каталог-альбом с 30 книжными знаками.) Л. [Рига, авторское издание], 1960. 77 стр. с илл. 250 экз.

II

1. II republikāniskā akvareļu izstāde. (Sastādījis A. Salenieks. R. Bēma ievads.) R., 1959. 23 lpp., 16 reprod. lpp. 800 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)

2. Akvareļu izstāde. (Sastādījis E. Jurķelis. R. Bēma ievads.) R., 1960. 1 lp., saloc. 5 lpp. 200 eks.

3. Latvijas PSR mākslinieku ceļojošās estampu izstādes katalogs. (Sastādījis A. Salenieks. M. Vitoliņa ievads.) R., 1959. 15 lpp., 12 reprod. lp. 1000 eks.

4. Latvijas PSR mākslinieku darbu ceļojošās izstādes katalogs. (Sastādījis A. Salenieks.) R., 1960. 8. lpp. 300 eks.

5. Cēsu novada IV mākslas izstādes katalogs. (Sastādījis B. Grisle.) Cēsis, 1959. 37 lpp. ar 12 reprod. 250 eks.

6. Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas 43. gadadienai veltītās Cēsu novada V mākslas izstādes katalogs. (Sastādījuši B. Grisle un A. Salenieks. B. Grīse ievads.) Cēsis, 1960. 14 lpp., vāks 2 lp., saloc. 5 lpp. ar 8 reprod. 350 eks.

7. XV Cēsu lietišķās un tēlotājas mākslas pašdarbības izstādes katalogs. Cēsis, 1959. 39 lpp. ar 12 reprod. 300 eks.

8. Padomju Latvijas XX gadadienai veltītā XVI Cēsu rajona lietišķās un tēlotājas mākslas pašdarbības izstāde. Katalogs. Cēsis, 1960. 38 lpp. 200 eks.

9. Liepājas muzeja izstādes katalogs 1960. gada februārī. Dzintars. (Sastādījis J. Sudmalis.) Liepājā, 1960. 32 lpp. ar reprod. 300 eks.

10. Grāmatu, grāmatu grafikas un plakātu izstādes katalogs. (Sastādījuši K. Bērziņa.) R., LVI, 1959. 141 lpp. ar 41 reprod. 1009 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)

11. Latvijas PSR jauno mākslinieku 3. darbu izstādes katalogs. (Sastādījis A. Salenieks. R. Bēma ievads.) R., 1959. 30 lpp., 23 reprod. lp. 500 eks.

12. Latvijas PSR jauno mākslinieku IV darbu izstādes katalogs. (Sastādījis A. Salenieks.) R., 1960. 77 lpp. ar 20 reprod. 600 eks.

13. Izstāde. Adījumu, audumu, izšuvumu katalogs. Jelgavā, 1959. 22 lpp. ar 12 reprod. 300 eks.

14. Izstāde, veltīta Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas 41. gadadienai. Gleznniecība, grafika. Katalogs. Jelgavā, 1958. 20 lpp. ar 12 attēliem. 300 eks.

15. Mākslas keramikas izstāde. Katalogs. Jelgavā, 1959. 22 lpp. ar 12 attēliem. 300 eks.

16. Jelgavas mākslas keramikas izstādes darbu saraksts. Jelgavā, 1960. 10 lpp. 100 eks.

17. Latgales mākslas izstādes katalogs. (Sastādījuši E. Detlavs, R. Paukste. P. Čerkovska ievads. Rakstu autori J. Pujāts,

- E. Detlavs, E. Rubene, I. Kreituse.) Daugavpīlī, 1959. 120 lpp. ar 64 attēliem. 1500 eks.
18. Latvijas PSR XX gadadienai veltītās mākslas darbu izstādes katalogs. R., 1960. 79 lpp., 1 lp., 37 reprod. lp. 1000 eks.
19. Liepājas mākslinieku ainavu izstādes darbu saraksts 1960. gadā no 30. X līdz 6. XII. Liepājā, 1960. 4 lpp. 100 eks.
20. Liepājas mākslinieku mākslas darbu katalogs Liepājas rajona kopsaimniecību muzejā Durbes kultūras namā. Liepājā, 1960. 1 lp., saloc. (4) lpp. 250 eks.
21. Liepājas novada lietišķās mākslas izstāde. (Sastādījuši A. Eltermāne un V. Uzti-
cis. E. Ošeles ievads.) Liepājā, 1959. 43 lpp. ar 12 reprod. lp. 200 eks.
22. Limbažu novada mākslinieku darbu izstādes katalogs. Limbažī, 1960. 1 lp., saloc. (4) lpp. 500 eks.
23. Padomju Latvijas mākslinieku pašportretu un Jāņa Raiņa Dailes teātra aktieru portretu izstādes katalogs. (O. Saldava priekšvārds.) R., 1959. 34 lpp. ar 16 reprod. 1500 eks.
24. Vissavienības mākslinieku dienai veltītās mākslinieku portretu un pašportretu izstādes katalogs. (Sastādījuši K. Baltgailis un A. Salenieks.) Cēsis, 1959. 15 lpp. 200 eks.
25. Pirmā Latvijas PSR kolhozu muzeja katalogs. R., 1960. 10 lpp. 200 eks.
26. Padomju Latvijas mākslinieku otrās portretu izstādes katalogs. (Sastādījis A. Salenieks. M. Ivanova ievads.) R., 1959. 41 lpp., 10 lp. ar 20 reprod. 500 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)
27. Talsu novada mākslinieku 8. mākslas darbu izstāde 1959. gadā no 18. X līdz 1. XII. Talsī, 1959. 4 lpp. 50 eks.
28. Talsu novada mākslinieku 9. mākslas darbu izstāde 1960. gadā no 16. X līdz 1. XII. Talsos, 1960. 3 lpp. 400 eks.
29. Tautas mākslas izstādes katalogs. (Sastādījuši A. Kalniņš un E. Rozenberga.) R., 1960. 232 lpp., 42 lp. ar reprod. 2500 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)
30. Tukuma mākslinieku darbu izstādes katalogs. Tukumā, 1960. 4 lpp. 100 eks.
31. Izstādes «Tukums tēlotājā mākslā» katalogs. Tukumā. 1959. 7 lpp. 200 eks.
32. T. Uldriķis, J. Lauva, V. Uztičis. Katalogs. Liepājā, 1960. 1 lp., saloc. (5) lpp. ar 3 reprod. 200 eks.
33. Ziemeļkurzemes mākslinieku darbu izstādes katalogs. (A. Sulca priekšvārds.) Ventspilī, 1960. 4 lpp. 200 eks.
34. Ziemeļlatvijas mākslinieku darbu izstādes katalogs. Valmierā, 1959. 14 lpp. ar 7 reprod. 500 eks.
35. Zīmēšanas-gleznošanas un tēlniecības studiju audzēkņu izstādes katalogs. (R. Bēma ievads.) R., 1959. 12 lpp., 9 reprod. lp. 500 eks.
36. Выставка работ латвийских художников-акварелистов. Каталог. (Вступительная статья Р. Бема). Каунас, 1960. 16 стр. 500 экз. (Текст на литовском и русском языках.)
37. Выставка работ художников В. Андриенко, Г. Велдре, Г. Донцова, А. Звиедриса, В. Карякина, А. Налогина, В. Тищенко в Окружном Доме офицеров 17 апреля 1960 г. в день художника. Р., 1960. 1 лист (3 стр.). 300 экз.
38. Каталог выставки Изобразительного искусства, посвященной XX-летию Латвийской ССР. Р., 1960. 81 стр.; 1 лист; 37 стр. с репрод. 1000 экз.
39. Каталог выставки искусства Латгалии. (Составили Э. Делта и Р. Паукште.) Даугавпилс, 1959. 128 стр. с илл. 500 экз.
40. Каталог выставки работ художников—красных латышских стрелков. (Составили А. Эглит и В. Зедайн.) Р., 1959. 50 стр. с илл.; 10 листов с репрод. 300 экз.
41. Выставка произведений художников-маринистов Латвийской ССР в Москве. Каталог. (Составил М. Иванов.) Р., 1959. 42 стр., 15 листов с репрод. 1000 экз.
42. Выставка произведений художников Советской Латвии, посвященная 41-й годовщине Советской Армии и Военно-Мор-

ского флота. Каталог. (Составил А. Салениек.) Р., 1959. 8 стр. 300 экз.

43. Изложба Латвийска графика. (Каталог.) София, 1960. 1 лист (8 стр.) с 4 репрод. (На болгарском языке.)

III

1. Baltkrievijas, Lietuvas, Latvijas un Igaunijas Padomju Sociālistisko Republiku teātra un kino gleznotāju darbu izstādes katalogs. (Sastādījusi L. Macijevska. A. Eglīša ievads.) R., 1960. 47 lpp., 12 lpp. ar reprod. 500 eks. (Teksts latviešu un krievu valodā.)

2. Wystawa Bałtyk w grafice. (Выставка «Балтийское море в графике».) XII Фестиваль изобразительного искусства. Июнь—июль 1959. 101 стр. с 45 репрод. Текст на польском, русском и немецком языке.

3. Седьмая Всесоюзная выставка дипломных работ студентов художественных вузов СССР выпуска 1959 г. Каталог. М., Изд. АХ СССР, 1959. 93 стр. 1500 экз.

4. Восьмая Всесоюзная выставка дипломных работ студентов художественных вузов СССР выпуска 1960 г. Каталог. М., Изд. АХ СССР, 1960. 95 стр. 1500 экз.

5. Выставка офорта. Каталог. (Составители Е. Гришнина, В. Суслов.) «Художник РСФСР», 1959. 99 стр. 1000 экз.

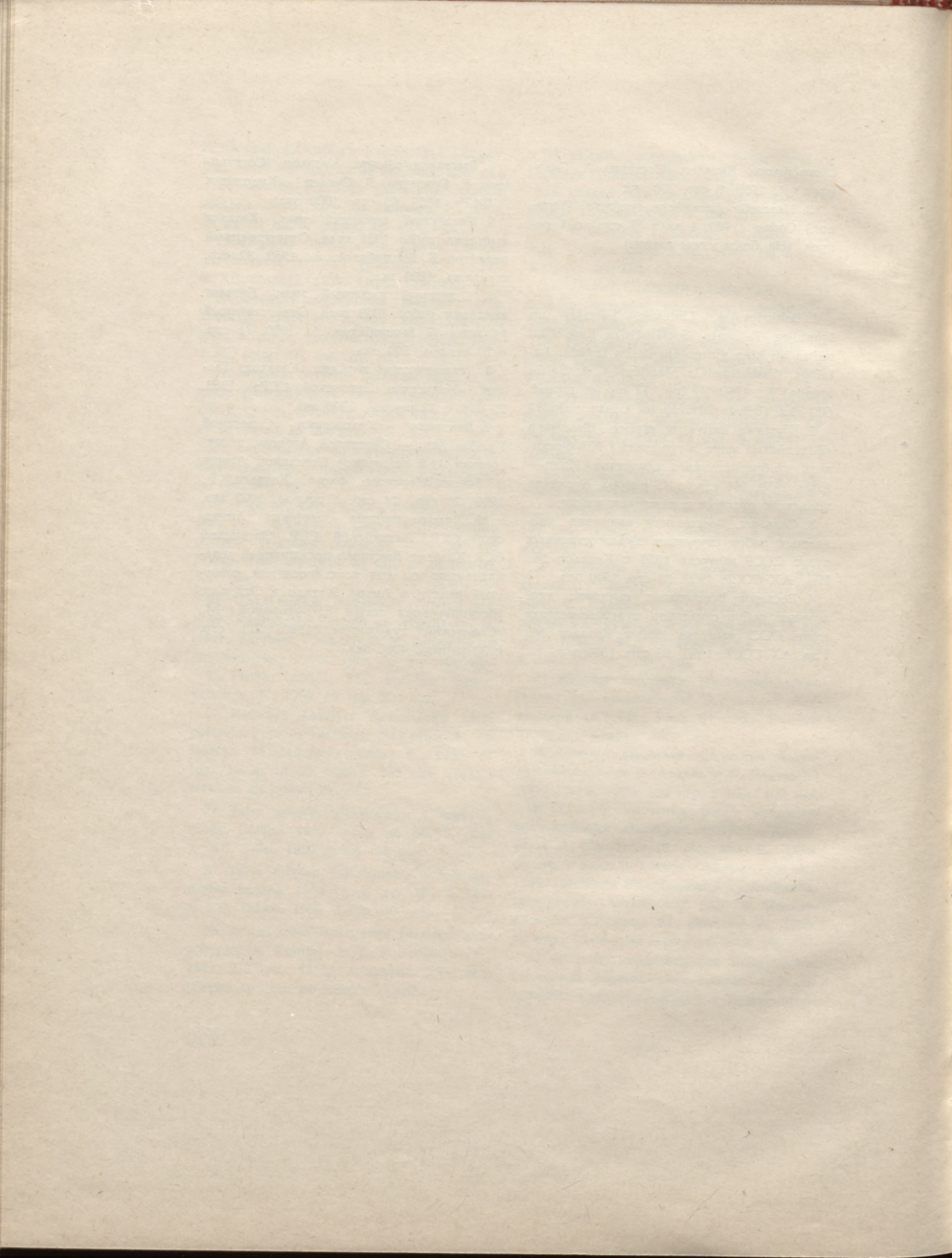
6. Советский книжный знак. Каталог выставки работ 1958 года. Ответственный редактор Б. Вилинбахов. Л., 1959. 32 стр. с репрод. 1000 экз.

7. Советский книжный знак. Каталог выставки работ 1959 года. Ответственный редактор Б. Вилинбахов. Л., 1960. 71 стр. с 20 репрод. 500 экз.

8. Тематическая картина. Каталог. Таллин, «Искусство Эстонской ССР», 1959. 23 стр. с 12 репрод. 1200 экз.

9. Выставка «Художники Советской Прибалтики — Советской Армии», посвященная 42-й годовщине Советской Армии и Военно-Морского флота. Каталог. Р., 1960. 20 стр., 14 стр. с репрод. 1000 экз.

10. Художественная выставка Литовской ССР, Латвийской ССР, Эстонской ССР. Каталог. Выставка посвященная двадцатилетию со дня восстановления советской власти в Литве, Латвии и Эстонии. (Вступительная статья Е. Буториной.) М., «Советский художник», 1960. 211 стр. с 30 репрод. 4000 экз.

Л А Т Ы Ш С К О Е
ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ
И С К У С С Т В О

THE UNIVERSITY OF
MICHIGAN LIBRARY
ANN ARBOR, MICH.

ЛАТЫШСКОЕ СОВЕТСКОЕ ИСКУССТВО

РАЗВИТИЕ ЛАТЫШСКОГО СОВЕТСКОГО ИЗОБРАЗИ- ТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА С 1958 ПО 1960 Г., ЕГО ДОСТИЖЕНИЯ И НЕДОСТАТКИ

ДОКЛАД ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ПРАВЛЕНИЯ СОЮЗА
СОВЕТСКИХ ХУДОЖНИКОВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР
Л. СВЕМПА НА V СЪЕЗДЕ ХУДОЖНИКОВ
СОВЕТСКОЙ ЛАТВИИ В ОКТЯБРЕ 1960 ГОДА

Работу наших художников следует рассмат-
ривать прежде всего в свете реше-
ний XX и XXI съездов Коммунистической
партии Советского Союза, в свете выска-
зываний Н. С. Хрущева о коммунистиче-
ском воспитании трудящихся, о развитии
советского искусства и культуры. Период
между IV и V съездами художников Со-
ветской Латвии был богат значительными
событиями в области внутренней и меж-
дународной политики Советского Союза.
Задача советского искусства — показать
во всем многообразии и богатстве содер-
жания и формы стремления и достиже-
ния современности.

Советский народ неустанно борется за
светлое будущее человечества. Худож-
ники нашей республики не стоят в сто-
роне от этой борьбы. В нее включились
все деятели изобразительного искусства

Советской Латвии, об этом свидетель-
ствует их активное участие в выставках
и в первую очередь — успех респуб-
ликанской выставки, посвященной двадца-
тилетию Советской Латвии, и выставки
изобразительного искусства прибалтий-
ских республик в Москве.

Выставка в Москве резюмировала твор-
ческие достижения художников Совет-
ской Латвии, исчерпывающе показала ны-
нешнее состояние изобразительного ис-
кусства республики.

Экспозиция латышского искусства на
выставке в Москве открывалась большими
полотнами О. Скулме, Э. Калныня, Э.Илт-
нера, А. Скриде. Долго и неустанно ра-
ботал О. Скулме над образом В. И. Ле-
нина. Результат этой работы — картины
«В. И. Ленин с латышскими стрелками
в Кремле 1 мая 1918 года» и «В. И. Ленин

на IV съезде Социалдемократии Латвийского края в Брюсселе в 1914 году». Эти картины заслужили всеобщее признание уже на предыдущих выставках. Картина Г. Элиаса «1905 год» — одно из значительнейших произведений латышской живописи, рассказывающих о первой русской революции. С большой экспрессией на полотнах Я. Лиепия показана тяжелая судьба трудящихся в буржуазной Латвии. Большую популярность завоевали также композиции Э. Калныня из жизни латвийских рыбаков, много раз экспонировавшиеся на общесоюзных и международных выставках. Большой силы и решимости полны образы тружеников села, созданные Э. Илтнером в картине «Хозяева земли»; значительное место занимает на выставке картина Я. Осиса «Соревнования по гребле в рыболовецком колхозе». Ряд тематических картин, созданных в 1960 году, показал А. Скриде. Многие живописцы среднего поколения — Ю. Вилюмайнис, А. Звиедрис, Н. Брейкш, А. Мелнар, Н. Петрашкевич и другие активно включились в творческую работу, в результате которой созданы многие новые тематические произведения.

Из художников молодого поколения значительного успеха в решении новых тем добился И. Заринь, героизм труда звучит в картинах Г. Митревица, вдумчиво работал над своим большим полотном «На колхозной лесопилке» Х. Ведре, тематически значительную картину — «Из армии на завод» показала Д. Скулме, эмоционально насыщены картины Р. Валнере. Следует отметить также работы А. Родина, В. Андриенко, В. Дишлера, М. Корнецкого, А. Федорова, А. Станкевича, Т. Граписа, В. Озола, К. Андреева, В. Козина.

Как бы обособленно от всех других стоят работы Л. Кокле. Несмотря на то что в своих портретах художник изображает определенные лица, его произведе-

ния скорее приближаются к жанровой живописи. Хорошее впечатление оставили работы О. Абола, показанные в Москве, в то время как его картина «В гравийном карьере», выставленная в Риге, вызвала довольно острые критические замечания. Лиепайские художники Т. Уддрикис и В. Узтицис трактуют в своих произведениях темы, характеризующие жизнь трудящихся этого города. О большей конкретности в своих работах следует подумать Я. Паулюку. Яркость красок не мешает конкретному отображению действительности в произведениях Л. Грасманиса, однако о больших достижениях в его творчестве говорить пока еще преждевременно.

Наши портретисты еще недостаточно интенсивно работают над созданием портретов героев труда. Творчеству портретистов до сих пор не уделялось должного внимания, отставание в этой области необходимо устранить. Однако следует отметить, что в этом жанре плодотворно работают мастера старшего поколения Я. Тилберг и Г. Элиас, а также Х. Бобинский и некоторые другие живописцы. Из молодых художников наибольших успехов достиг У. Земзарис.

Пейзажная живопись была представлена на московской выставке произведениями ведущих латышских пейзажистов К. Миесниека, Э. Калныня, В. Калнрозе, К. Убана и других.

Хорошо была представлена на выставках в Риге и особенно в Москве латышская графика. Прежде всего следует упомянуть гравюры на дереве А. Юнкера, О. Абелите, П. Упитиса, причем последний из них с большим успехом изображает советскую тематику в гравюре. Офортист А. Апинис выставил цикл офортов и книжных иллюстраций, отличающихся классической ясностью. Особенно хороши его иллюстрации к поэме А. Блока «Соловьиный сад» и к сборнику сти-

хов Я. Судрабална. Следует также отметить работы М. Витолина, М. Озолина, Э. Озолина. Большой популярностью пользуются иллюстрации В. Валдманиса, видное место в этой области принадлежит и Г. Вилку, заслуживают внимания работы С. Адамовича, К. Фрейманиса, А. Егера, М. Карпенко. В целом же в развитии книжной иллюстрации замечается некоторый застой.

Из молодых графиков в первую очередь надо отметить работы Э. Андерсона, М. Осиса, Р. Тилберга и других.

Активно работают акварелисты К. Сунинь, Я. Бректе, Э. Цесник и другие. Коллектив акварелистов организовал ряд выставок в республике, завоевал признание и за ее рубежами.

Изо дня в день дают свой отклик на актуальные события современности художники-карикатуристы С. Хаскин, Г. Иорш, А. Станкевич, У. Межавилк и другие. Однако в развитии агитплаката, имеющего не меньшее политическое значение, чем карикатура, значительных сдвигов не наблюдается.

Наши декораторы Г. Вилк, А. Лапинь, Э. Вардаунис, А. Грасманис, А. Спертал, Р. Пиадазис, О. Муйжниец, К. Миезитис, Б. Гоге, П. Шенхоф, Я. Розенберг и другие создали для театров республики много интересных декораций. Принимая во внимание фактически проделанную ими работу, эскизы театральных декораций могли быть представлены на выставке в Москве более широко.

Большое общественное значение принадлежит произведениям скульпторов Э. Мелдериса и К. Янсона, которые работали над созданием образа В. И. Ленина. Высокую оценку заслужил памятник революционерам 1905 года работы Л. Буковского, Из скульптур Я. Зариня большое впечатление оставляет «Портрет жены». Неустанно ищет новые изобразительные средства Л. Давыдова-Медене. Следует

отметить работы Э. Звирбулиса, Г. Грундаберг, М. Скулме, К. Баумана, П. Залькалн, З. Звара, Л. Резевской, А. Бриде, Л. Дзегузе, Я. Мауриня и других. Народный художник СССР Т. Залькалн представил на выставку произведения, овеянные глубоким поэтическим чувством. Привлек внимание зрителей одухотворенный образ великого латышского поэта Я. Райниса, созданный К. Земдегой. В целом же о скульптуре можно сказать, что в этой области не чувствуется той вечной неудовлетворенности достигнутым, тех поисков нового, которые характерны для творчества живописцев. Создается впечатление, что большинство скульпторов удовлетворилось достигнутым и почило на лаврах.

Много положительных отзывов заслужила на выставке в Москве экспозиция произведений прикладного искусства, причем наиболее богато был представлен раздел керамики. Анализируя показанные на выставке интерьеры, следует подумать о том, не наступила ли пора для создания интерьеров большого общественного значения — помещений Домов культуры, театров, клубов или читален, что соответствовало бы возросшим эстетическим требованиям нашего народа.

В эстетическом воспитании трудящихся большую роль играет декоративное искусство. Перед художниками, работающими в этой области, открывается широкое поле деятельности, однако они не проявляют особенной заинтересованности в дальнейшем развитии декоративного искусства. Мало до сих пор предприняла в этом отношении и секция декоративного искусства Союза советских художников АССР.

Наряду с признанием достижений латышских художников на московской выставке был высказан также ряд критических замечаний. Много еще недостатков в тематико-идеологическом отношении. В произведениях художников Латвийской

СССР отсутствуют такие важные темы, как развитие промышленности, мир и дружба народов. Художникам республики присущи и другие недостатки — они подчас мало занимаются изучением советской действительности, не уделяют должного внимания проблемам повышения профессионального мастерства.

Кроме Москвы и Риги произведения латышского советского изобразительного искусства экспонировались в Ленинграде, Тбилиси, Смоленске, Вильнюсе, Пскове, Новгороде, Киеве, Кишиневе, Минске,

Каунасе, Таллине и других городах. Художники республики участвовали также на выставках, организованных в зарубежных странах.

Основывая свое творчество на принципах социалистического реализма, художники Советской Латвии достигли в своей работе значительных успехов. Эти успехи оказались возможными прежде всего благодаря повседневно проявляемой Коммунистической партией Советского Союза заботе о развитии изобразительного искусства.

Р. Лаце

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ЛАТЫШСКОЙ ЖИВОПИСИ

(О ВЫСТАВКАХ В РИГЕ И В МОСКВЕ, ПОСВЯЩЕННЫХ
ДВАДЦАТИЛЕТИЮ СОВЕТСКОЙ ЛАТВИИ)

С большим воодушевлением латышские художники готовились к республиканской выставке в Риге, посвященной двадцатилетию Советской Латвии. В то время как на рижской выставке демонстрировались достижения последних двух лет, в Москве в Центральном выставочном зале были, наряду с новыми произведениями, показаны работы, уже вошедшие в золотой фонд изобразительного искусства республики. Обширная экспозиция дала возможность выявить основные проблемы развития латышского изобразительного искусства. Наиболее тесно эти проблемы связаны с понятием о тематической живописи, объединяющим две категории традиционных жанров — историческую и бытовую живопись. Одним из наиболее актуальных вопросов в латышском искусстве является проблема новаторства, в разрешении которой большую активность

проявляет молодое поколение художников. Однако сегодня нельзя было бы говорить о победе социалистического реализма в латышском изобразительном искусстве, если бы начиная с первых шагов его развития истинное новаторство не стало бы основой творчества художников всех поколений. Обширный материал для доказательства этого положения дают юбилейные выставки. «Новые паруса» Э. Калныня (1945 г.) и «Восстание каугурцев» О. Скулме (1947 г.) — не только хронологический фактор, эти картины положили начало основному пути развития латышской советской живописи.

Говоря о латышской тематической живописи, нельзя обойти молчанием дипломную работу Я. Осиса «Латышские рыбаки» (1951 г.). Новое толкование темы труда в этом произведении — труда как дела чести и славы советского человека

было продолжено в ряде работ других художников в последующие годы.

Широко представлен на юбилейной выставке 1957 год, положивший начало новому подъему в развитии тематической живописи. Этот новый этап начался с подготовки к всесоюзной выставке, посвященной сорокалетию Великой Октябрьской социалистической революции. Большое значение имел также Первый Всесоюзный съезд художников в 1957 году, на котором обсуждались вопросы творческой индивидуальности, профессионального мастерства и стиля художника социалистического искусства. С 1957 года в латышской живописи все сильнее проявляется активность молодых художников. Это поколение выросло в условиях советского строя и еще на школьной скамье освоило основы марксистско-ленинской эстетики. В их творчестве главное место занимает тема современности. Однако наряду с активным использованием новых изобразительных средств для раскрытия важного с общественной точки зрения содержания многие молодые художники пас-

сивно используют эти средства для создания декоративно броских, но идейно незначительных композиций. В творчестве молодых художников имеют также место отсутствие индивидуализации образа человека, условность рисунка, стремление к крайностям, неправильный подход к вопросу о традициях, пассивность по отношению к идейному содержанию картины.

В нашей стране созданы все условия для всестороннего развития творчества молодых художников. И если внимание заостряется на противоречиях их творческих исканий, то это объясняется лишь желанием, чтобы молодые художники ясно осознали свои недостатки и в дальнейшем работали бы в области тематической живописи с такой же серьезностью, как это делают их старшие товарищи.

Большой удельный вес тематической живописи на юбилейных выставках весьма значителен, это является предпосылкой дальнейшего развития латышского социалистического искусства.

Б. Артманис

О ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТИ АРХИТЕКТУРЫ И ПРИМЕНЕНИИ СКУЛЬПТУРЫ В СТРОИТЕЛЬСТВЕ

В статье рассматриваются вопросы восприятия архитектурного образа в сравнении с другими видами искусства, соединения художественного и технического элементов в ходе осуществления творческого замысла архитектора, использования скульптуры в строительстве.

Понимание выразительности архитектурного образа вызывает значительно большие трудности, чем в других обла-

стях искусства, так как оно осложняется рядом факторов, а именно: в архитектурном образе не отражается природа в ее непосредственном виде; в архитектурном сооружении одинаково важны как внутреннее пространство, так и его внешний объем, которые лишь в своем совместном выражении и восприятии создают архитектурное целое; в понятии выразительности архитектурного образа синтезируют-

ются художественные и инженерно-технические моменты, формирующие ее своеобразный «язык».

В Латвии первые шаги в использовании новых приемов в области синтеза изобразительных средств архитектуры и скульптуры были предприняты еще в тридцатых годах, что хронологически совпадает с периодом стабилизации латышской монументальной скульптуры. Из сооружений последних лет наиболее характерным примером синтеза архитектуры и скульптуры является высотное здание в Риге (Академия наук Латвийской ССР). В целом здание следует рассматривать как принципиально правильный образец синтеза ар-

хитектуры и скульптуры, несмотря на то что в нем сказывается свойственное архитектуре пятидесятых годов увлечение декоративностью и отсутствие лаконичности в использовании изобразительных средств.

Другими значительными объектами, для которых характерен синтез архитектуры и скульптуры, являются перонный зал станции московского метро «Рижская», новый железнодорожный вокзал в Риге, здание Института строительства и архитектуры Академии наук Латвийской ССР, где в результате единства стилей архитектуры и скульптуры достигнута лаконичность, соответствующая требованиям нашей эпохи.

В. В а л д м а н и с

О ТРАДИЦИЯХ И РАЗВИТИИ ЛАТЫШСКОГО СОВЕТСКОГО ЭСТАМПА

Задача статьи — дать краткий обзор развития латышской советской графики за последние двадцать лет. Латышская графика имеет большие революционные традиции. В период господства буржуазии она всегда стояла во главе классовой борьбы трудящихся, используя для этой цели все разнообразие своей специфики и прежде всего — способность быстро реагировать на каждое актуальное политическое событие, применять в условиях острой классовой борьбы наиболее меткие и лаконичные изобразительные средства. Многие художники, работавшие в сложных условиях того времени (Э. Каллис, С. Хаскин, Я. Айжен, А. Пупа, А. Жургин, К. Буш, Б. Данненхирш и другие), принимали активное участие в подпольной работе Коммунистической партии, в борьбе за победу Советской власти в Латвии.

В годы Великой Отечественной войны прогрессивные латышские графики продолжали активно работать как на фронтах, так и в тылу Советского Союза. В первые послевоенные годы значительно развилась книжная иллюстрация, что объясняется большим интересом народных масс к произведениям советских писателей, а также к русской, латышской и зарубежной классической литературе. В пятидесятых годах на выставках появляются целые серии эстампов (работы А. Юнкера, О. Абелите, П. Упита и других). Развитие профессионального мастерства молодого поколения графиков в этот период во многом способствовала Академия художеств Латвийской ССР, большое внимание уделяя проблемам мастерства также Союз советских художников республики. В последние годы роль молодого поколения в развитии графических техник

и их специфических возможностей значительно возросла.

Профессиональный уровень латышских графиков, в том числе и представителей молодого поколения художников, весьма высок и неуклонно продолжает расти. Нельзя, однако, считать нормальным пассивное отношение к боевым задачам со-

временности, свойственное отдельным работам, а подчас и всему творчеству некоторых молодых художников. Партийность и боевая направленность были неотъемлемыми составными частями латышской советской графики уже в период ее зарождения, без них немислимо и ее дальнейшее развитие.

Ж. Вентаскраст, Х. Рысин

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА

В последние годы в Советской Латвии значительно развилось прикладное искусство. Однако выставка, посвященная двадцатилетию Советской Латвии, не смогла отразить всех достижений прикладного искусства, что объясняется его спецификой: многие произведения прикладного искусства сразу же передаются заказчикам — клубам, народным домам и другим общественным организациям, многие экспонаты экспонируются на выставках за рубежом. Достаточно напомнить, что только за последние несколько лет латышское прикладное искусство было представлено на более чем десяти зарубежных выставках.

Наиболее широко на юбилейной выставке была показана керамика, более скупой — изделия из дерева и кожи. Произведения мастеров по художественной обработке металла мало экспонируются на выставках, так как произведения в основном являются составной частью архитектурных комплексов — станций метро Москвы и Ленинграда, украшают интерьеры высотных зданий, клубов, гостиниц. Многие из латышских мастеров по металлу выполняли работы для замечательного уникального сооружения — Кремлевского Дворца съездов.

Сравнительно небольшое число экспонатов этого раздела выставки все же дает представление о достижениях и противоречиях, характерных для прикладного искусства республики. За последние годы заметно выросли теоретические знания латышских мастеров прикладного искусства, они выдвигают в своих произведениях новые проблемы, ищут новые пути для создания декоративных и утилитарных предметов, необходимых советскому человеку. Не отрицая наличия многих достижений в этом направлении, следует, однако, отметить, что многие мастера, особенно в области керамики, прибегают к приемам западноевропейских абстракционистов, другие же чрезмерно увлекаются орнаментальными украшениями, что прежде всего относится к изделиям из дерева и кожи. Как к поискам формы, так и к решениям орнаментальных композиций следует подходить творчески, а не догматически. Все зависит от того, насколько творчески и своеобразно художник может использовать богатство форм и орнаментации, насколько глубоко знаком он с традициями народного искусства и эстетическими требованиями современности.

ВОПРОСЫ ИСТОРИИ ЛАТЫШСКОГО ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

Р. Лаце

ОСНОВАНИЕ И НАЧАЛО РАБОТЫ АКАДЕМИИ ХУДОЖЕСТВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР

В героические весенние дни 1919 года, когда Советская власть в Латвии, несмотря на все трудности, приступила к осуществлению грандиозного плана социалистического строительства, были осуществлены многие мероприятия в области культуры, имевшие историческое значение в жизни латышского народа. К таким мероприятиям следует отнести создание Академии художеств, или, как она тогда называлась, Мастерской пролетарского искусства.

После прихода к власти сил контрреволюции буржуазное правительство не смогло отказаться от многих начинаний Советской власти, с воодушевлением встреченных широкой общественностью, в том числе и от создания Академии художеств, директором которой осенью 1919 года был назначен В. Пурвит. Организационная работа протекала, однако, крайне медленно. Первое заседание Совета академии состоялось только 24 февраля 1921 года, т. е. полтора года спустя после на-

значения директора. Лишь с большими трудностями, преодолевая сопротивление реакционных партий и правительственных кругов, мало заинтересованных в существовании высшего художественного учебного заведения, руководству академии в октябре 1921 года удалось приступить к работе. Наряду с В. Пурвитом большие заслуги в начальном периоде работы академии имели его ближайший помощник П. Феддер и остальные члены Совета академии — Р. Заринь, Я. Тилберг, Я. Фелсберг, Я. Куга и другие. Как видно из заявления В. Пурвита, опубликованного в печати в 1921 году, работа академии в основном базировалась на принципах реализма и демократизма.

Многие воспитанники академии стали видными деятелями латышского изобразительного искусства, отразившими в своем творчестве те прогрессивные идеи, начало которых было заложено в Советской Латвии еще в 1919 году при основании Академии художеств.

А. Гоба

АВТОПОРТРЕТ ВОЛДЕМАРА ЗЕЛТИНЯ

(из воспоминаний)

Среди работ покойного художника А. Штрала недавно обнаружен автопортрет живописца и графика Волдемара Зелтиня, трагически погибшего в 1909 го-

ду. Как и А. Штрал, В. Зелтинь происходил из рабочей семьи, рано познакомился с нуждой. Живописи он отдавался всей душой, стремился найти свой индиви-

дуальный подход к отображению действительности, но не встретил ни сочувствия, ни помощи. Если его картины в редких случаях кто-нибудь и приобретал, то за смехотворно низкую цену. Например, большое, хорошо написанное полотно «В болоте» он должен был продать за пять рублей. Поэтому он часто предпочитал отдавать свои картины даром. В вопросах искусства он был непримирим, его критика была острой и беспощадной, причем он не боялся критиковать людей, достигших славы и почестей. На автопортрете, написанном в последние годы его жизни, мы видим Зелтиня изможденным, худож-

ник находился в тяжелой душевной депрессии: ко всем его жизненным неудачам в этот период прибавилось тяжелое, в то время почти неизлечимое нервное заболевание.

Год спустя после смерти Зелтиня его друзья собрали довольно большое количество картин художника и устроили выставку его работ. Однако позднее многие картины были утеряны. В настоящий момент трудно определить количество сохранившихся произведений Зелтиня. Известно только, что кроме картин, хранящихся в музее, некоторые его работы находятся в частных коллекциях.

А. Эглит

ЛАТЫШСКАЯ РЕВОЛЮЦИОННО-ДЕМОКРАТИЧЕСКАЯ САТИРА

Латышская революционная сатира двадцатых и тридцатых годов — одна из наиболее неизученных и неосвещенных в печати областей графического искусства. Автор считает своей задачей привлечь внимание общественности к этому забытому участку предьстории латышского советского изобразительного искусства.

Как свидетельствует сохранившаяся периодика двадцатых и тридцатых годов, в Латвии за это время, несмотря на буржуазный террор, было издано и конфисковано большое число наименований революционно-демократической печати — газет, журналов, книг, брошюр. Значительная часть этих изданий была иллюстрирована рисунками и карикатурами, имевшими острую политическую направленность.

В области политической сатиры рассматриваемого периода активно работали Э. Калис, С. Хаскин, К. Буш, А. Пупа,

А. Жургин, Я. Айжен и другие, в большинстве своем в то время еще начинающие художники. Авторами отдельных работ были также Я. Лиепинь, Б. Данненхирш (ныне заслуженные деятели искусств Латвийской ССР) и А. Лапинь (ныне народный художник Латвийской ССР). Установление авторства ряда политических карикатур затрудняется не только исключительно большим количеством работ в этой области, но и тем, что многие из них были анонимными.

Большую роль в развитии латышской революционной сатиры сыграла также латышская периодика, издававшаяся в Советском Союзе. Помимо газет, в том числе и фронтовой печати латышских стрелков, издавались журналы и альманахи, в которых систематически помещались политические рисунки, шаржи и карикатуры латышских художников Э. Гринвалда, К. Вейдемана, В. Андерсона, П. Ирбита,

А. Кинка, К. Ринкуса и других. В отличие от нелегальной и полунелегальной революционной сатиры, выходявшей в буржуазной Латвии, в которой типичность образа иногда подменялась схематичностью, а непосредственное художественное раскрытие темы — излишней символикой, латышская революционная графика, издававшаяся в СССР, всегда отличалась своей приверженностью к реализму, к раскрытию индивидуальных психологических черт каждого персонажа.

Художник должен служить своей эпохе, утверждал великий французский мастер сатиры Домье. Многие латышские графики выполняли этот завет с последо-

вательностью подлинных революционных художников. Сделав свое искусство оружием борьбы латышского пролетариата, они боролись против буржуазной националистической клики и ее предательской политики, враждебной истинным интересам трудового народа, против угрозы фашизма, за победу Советской власти. Их искусство было борьбой, а оружие этой борьбы — искусство. Оставаясь всегда в самой гуще жизни, искусство латышских мастеров революционной сатиры поднимало трудящиеся массы Латвии на борьбу против капиталистического строя, за светлое будущее пролетариата.

А. Эглит

ХУДОЖНИК-БОЕЦ

Вильгельм Якуб (1899—1942 гг.) принадлежит к числу тех деятелей латышского изобразительного искусства, которые только в двадцатых-тридцатых годах, после суровых лет революции и гражданской войны, смогли обратиться к искусству и бороться за его развитие также, как они боролись за власть Советов, за построение социализма в нашей стране.

Начиная с 1917 года Вильгельм Якуб принимал активное участие в революционной борьбе, а в 1918 году был принят в ряды партии большевиков. Превратить свое искусство в оружие классовой борьбы пролетариата за укрепление его диктатуры, за строительство социализма — такова была задача, которую ставил перед собой художник. Уже в первых своих самостоятельных произведениях — пейзажах и портретах, экспонировавшихся на выставке молодежного объединения

«Рост», Вильгельм Якуб стремился к конкретности в передаче изображаемого. Многие его произведения начала тридцатых годов посвящены советской тематике: «Принимают в партию» (1930 г.), «Политический час на корабле» (1931 г.), «Субботник в пограничном колхозе» (1933 г.), «На вахте» (1933 г.), «13 января 1919 года в Риге» (1935 г.).

Работая над темой обороны нашей страны, В. Якуб постоянно стремился отобразить в своих картинах жизнь красноармейцев и осовавиахимовцев, убедить зрителя в том, что Красная Армия — это подлинно интернациональная, пролетарская армия. Творчество Вильгельма Якуба, самобытного живописца и страстного бойца, является ярким примером глубокой, неразрывной связи деятельности художника с окружающей жизнью.

Я. Бирзгалис

**НЕКОТОРЫЕ СВЕДЕНИЯ О ЛАТЫШАХ, ОБУЧАВШИХСЯ
В ДВАДЦАТЫХ ГОДАХ В ВЫСШИХ
ХУДОЖЕСТВЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ
МОСКВЫ**

Если в прошлом столетии и в годы, непосредственно предшествовавшие революции, латышские художники учились главным образом в Петербурге, то после Великой Октябрьской социалистической революции, в первый период существования советской власти, ведущее место в подготовке кадров латышского советского изобразительного искусства заняла Москва. Молодым художникам приходилось учиться в те годы в сложных условиях острой борьбы между сохранившимися еще с дореволюционного периода антиреалистическими и декадентскими направлениями с одной стороны и нарождавшимся новым советским социалистическим искусством — с другой.

Одним из первых латышских художников, учившихся в этот период в Москве, был В. Андерсон. Почти одновременно с

ним из 9-го латышского стрелкового полка на учебу в Москву были направлены А. Пуце, К. Вейдеман, Г. Клуцис, К. Авотинь. В Москве учились также латышские живописцы В. Якуб, П. Ирбит, Ж. Маурер, А. Паулинь, Э. Пурнова, Р. Пикельный, О. Видук, М. Трейберг, А. Лиепинь, З. Якуб, графики К. Ринкус, А. Дирик, А. Крейчик, Н. Фрейман, Ю. Апсит и другие. Многие латыши обучались в Москве прикладному искусству.

В статье приводятся данные о годах учения молодых художников, многие из которых заняли затем видное место в латышском изобразительном искусстве, оставили богатое творческое наследие или же отдали свои силы педагогической и организационной работе в различных областях культуры.

В. Краст

**БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ИСТОЧНИКИ ЛАТЫШСКОГО
ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА**

Несмотря на отсутствие специальных библиографических указателей по латышскому изобразительному искусству, в республике имеются подробные универсальные библиографические указатели, охватывающие все отрасли науки и культуры, в том числе изданные в Латвии книги и статьи по вопросам изобразительного искусства.

Наиболее значительным библиографическим указателем книг является капитал-

ный труд известного библиографа Я. Мисиня «Указатель латышской литературы», первая часть которого охватывает период с 1585 по 1910 год и содержит подробные данные по всем разделам, кроме художественной литературы, искусства и частично фольклора. Эти разделы, в том числе и книги по искусству, включены во вторую часть указателя, охватывающую к тому же более продолжительный период времени (1585—1925 гг.).

В 1920 году начался выпуск ежегодника Государственной библиотеки «Латышская наука и литература». Начиная с 1927 года в нем публиковались сведения только о периодических изданиях, в то время как данные о книгах помещались в «Бюллетене Государственной библиотеки», прекратившем свое существование в августе 1943 года. После освобождения Риги от немецких оккупантов, начиная с октября 1944 года, начала издаваться «Хроника печати Латвийской ССР».

Библиографические указатели об отдельных художниках имеются в большинстве монографий, изданных Латвийским государственным издательством, а также в изданиях двадцатых годов — «Илустретс журналс» (1925—1929 гг.) и «Латвю грамата» (1922—1931 гг.).

Недостатком латышской библиографии по вопросам изобразительного искусства следует считать отсутствие систематизированных данных о выпуске репродукций. В последние годы к сбору материалов о репродукциях произведений латышских художников приступил Государственный музей латышского и русского искусства, в картотеке которого имеются данные о 136 наиболее видных латышских художниках (репродукции в периодической печати, статьи о художниках, рецензии, сведения биографического характера и т. д.). Обширная картотека опубликованных в печати иллюстраций и репродукций имеется в отделе латышской литературы Фундаментальной библиотеки Академии наук Латвийской ССР.

РАБОТА МУЗЕЕВ

Т. Качалова

РАБОТА ГОСУДАРСТВЕННОГО МУЗЕЯ ЛАТЫШСКОГО И РУССКОГО ИСКУССТВА С 1957 ПО 1960 Г.

Деятельность Государственного музея латышского и русского искусства весьма обширна. В нее входят учет и хранение художественных ценностей, их экспонирование, организация выставок, политико-воспитательная работа (лекции, экскурсии и т. д.), научная работа. В 1956 году в фондах музея было 7832 работы, за отчетный период к ним прибавилось еще 824. Ценными экспонатами пополнился отдел старых мастеров латышской живописи, увеличилось количество произведений К. Гуна («Голова старика»), Я. Фед-

дера, Я. Розенталя («С кладбища»), В. Пурвита, Я. Тилберга, Г. Элиаса.

Расширился отдел латышского советского искусства. В фонды музея поступили произведения художников — латышских красных стрелков — В. Андерсона, Г. Клуциса, а также картины и рисунки А. Древиня, историческая картина О. Скулме «В. И. Ленин с латышскими стрелками в Кремле 1 мая 1918 года», натюрморты К. Убана и Л. Свемпа, работы К. Миесниекса, Э. Кальныя, Г. Вика и других живописцев, скульпторов, графиков.

Для отдела русского искусства приобретены два портрета работы В. Боровиковского. Министерство культуры СССР передало музею эскизы А. Куинджи, С. Иванова, С. Коровина и других. Получены также «Портрет Срединой-Гречаниновой» Н. Ульянова, «Натюрморт с камелиями» И. Машкова, «Золотая осень» М. Сарьяна, «Женский портрет» елгавского художника начала XIX века Я. Эгинка.

Однако многочисленные новые произведения не смогли заполнить все пробелы, существующие в экспозиции музея (советская графика, отдел русского изобразительного искусства).

О высоком уровне экспонатов музея свидетельствует то, что ряд работ часто используется для показа на всесоюзных и зарубежных выставках (картины Э. Калыня, Я. Осиса, скульптуры А. Бриде и др.).

За отчетный период в стенах музея было организовано 46 выставок, причем некоторые из них не соответствовали профилю музея и поэтому могли бы быть открыты в других помещениях, так как они затрудняли выполнение основных функций музея по популяризации латышского искусства. Остро назрела необходимость выделить за пределами музея отдельные помещения для выставок.

За три года музей посетило 304 358 че-

ловек. Из года в год увеличивается число экскурсий. Успешно развивается работа по пропаганде изобразительного искусства на периферии. За три года организовано 18 передвижных выставок, в том числе шесть — за пределами Латвии. Наиболее значительной из них была выставка латышского изобразительного искусства в Тбилиси.

Лекторий в музее из-за отсутствия помещений не работал. Лекции (свыше 300) проводились на заводах, в школах, в клубах. В целях популяризации русского и латышского искусства выпущен ряд листовок о творчестве отдельных художников.

Большое внимание уделяется вопросам хранения фондов. Переоборудовано хранилище живописи. С 1959 года при музее существует реставрационная мастерская.

В области научной работы осуществлен выпуск ряда каталогов. Тщательно изучаются произведения неизвестных художников, уточняются имена изображенных на портретах лиц. В результате этой работы были получены новые данные, касающиеся хранящихся в музее произведений Неврева, Коровина, Пурвита и других.

В целях популяризации изобразительного искусства в музее были проведены встречи зрителей с художниками и обсуждение четырех выставок.

В. Спроге

**РАБОТА ГОСУДАРСТВЕННОГО МУЗЕЯ
ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА
С 1957 ПО 1960 Г.**

С 1957 по 1960 год количество экспонатов музея увеличилось на 643. Главные источники пополнения фондов музея — Министерство культуры СССР и Мини-

стерство культуры Латвийской ССР. Из Министерства культуры СССР поступили целые коллекции произведений прикладного искусства Китая, Индии, Японии.

Особенно стремительно расширяется отдел искусства Дальнего Востока. Увеличилось количество экспонатов и в отделе западноевропейского искусства.

Научные работники музея подготовили ряд выставочных каталогов, буклеты об отдельных коллекциях музея (искусство XX века, картины английских и австрийских художников XIX века, произведения искусства Индии, Китая, Японии).

За год в музее проводится свыше семисот экскурсий. Большое внимание уделяется работе с учащимися.

С расширением международных связей в области культуры повысился интерес зрителей к зарубежному искусству. Значительным событием в жизни музея была организованная в 1957 году первая за послевоенный период выставка западноевропейского искусства, а именно — выставка рисунков, офотров и литографий художников Италии. Летом того же года открылась выставка французских репродукций

с произведений живописи художников Франции, за которой последовала выставка прикладного искусства Индии и выставка работ швейцарских графиков Барро, Энара, Эрни и Штруба. Затем в музее состоялась выставка аргентинской графики, финского искусства, произведений американского художника Р. Кента, чешского графика М. Швабинского, чешской книги, рисунков румынских и шведских детей, современного венгерского искусства, народного искусства Японии. В музее были также организованы Вторая республиканская выставка работ портретистов, выставка работ молодых художников, персональная выставка художника Р. Пинниса.

Кроме стационарных выставок музей организовал ряд передвижных выставок, наибольшее признание зрителя завоевала выставка современного прикладного искусства Индии, Китая, Японии.

SATURS

Latviešu padomju māksla

Latviešu padomju tēlotājas mākslas attīstība, tās sasniegumi un trūkumi no 1958. līdz 1960. gadam. (LPSR Mākslinieku savienības valdes priekšsēdētāja L. Svempa referāts Padomju Latvijas mākslinieku V kongresā 1960. gada oktobrī. Saisināts.)	9
R. Lāce. Dažas latviešu padomju glezniecības attīstības problēmas	27
B. Artmanis. Arhitektūras izteiksme un būvniecība	48
V. Valdmanis. Par latviešu padomju estampa tradīcijām un šodienu	73
Ž. Ventaskrasts, H. Risīns. Daži mūsdienu lietišķās mākslas attīstības jautājumi	85

Latviešu mākslas vēstures jautājumi

R. Lāce. Latvijas Mākslas akadēmijas dibināšana un darba sākums	91
A. Goba. Voldemāra Zeltiņa pašportrets. (Atmiņu skice.)	98
A. Eglītis. Latviešu revolucionāri demokrātiskā karikatūra	102
A. Eglītis. Mākslinieks cīnītājs	111
J. Birzgalis. Dažas ziņas par latviešu māksliniekiem, kas mācījušies Maskavas mākslas augstskolās 20. gados	117
V. Krasts. Latviešu tēlotājas mākslas bibliogrāfiskie avoti	137

Muzeju darbs un mākslas dzīves hronika

T. Kačalova. Valsts Latviešu un krievu mākslas muzeja darbs laikā no 1957. līdz 1960. gadam	147
V. Sproģe. Valsts Tēlotājas mākslas muzeja darbs laikā no 1957. līdz 1960. gadam	155
A. Salenieks. Mākslas dzīves hronika	163
L. Kaņāns. Ievietoto rakstu anotācijas krievu valodā	225

ЛАТЫШКОЕ
ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ ИСКУССТВО

Латвийское государственное
издательство
Рига — 1962

Обложка художника Г. Вилка
Оформление художника К. Суныня

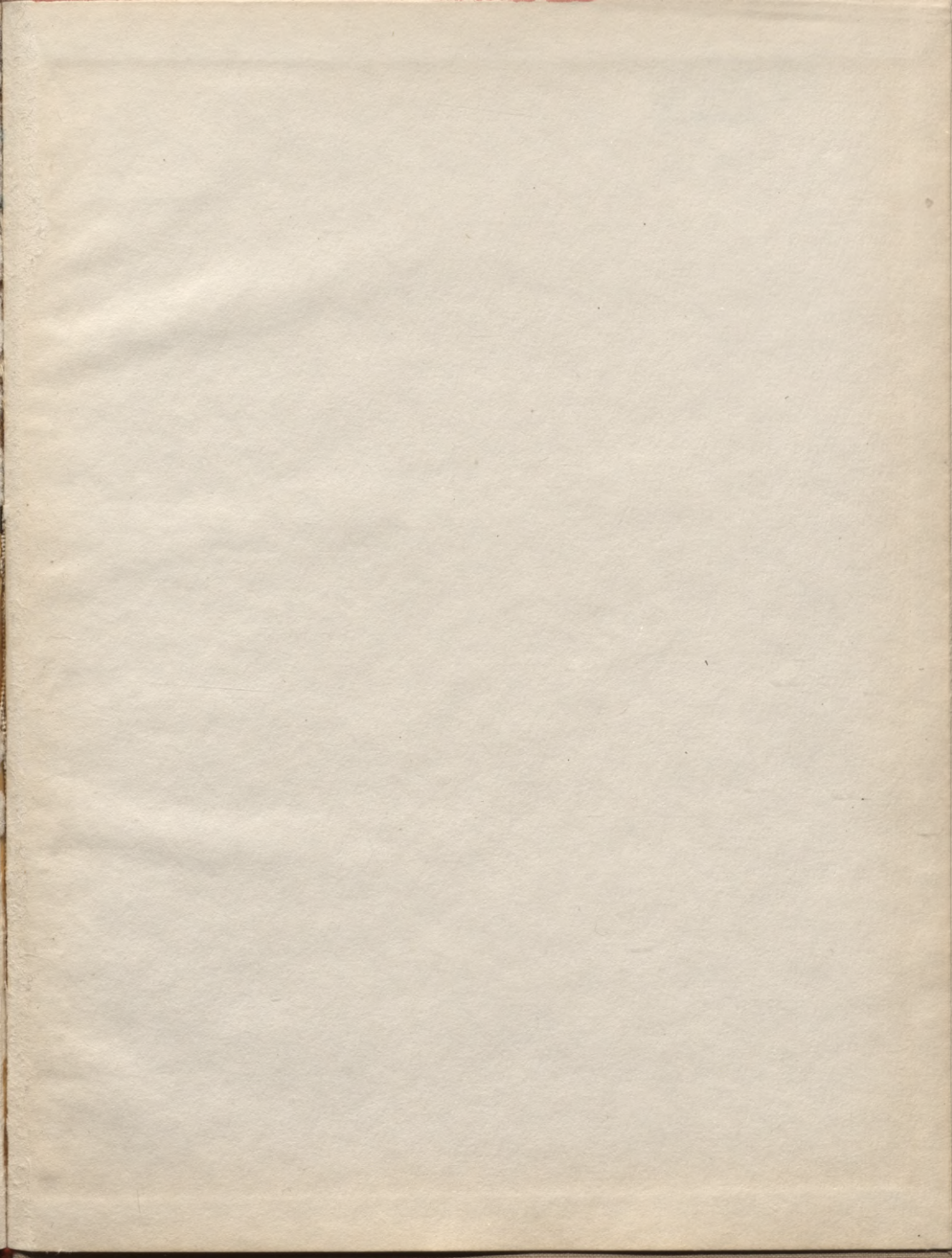
На латышском языке

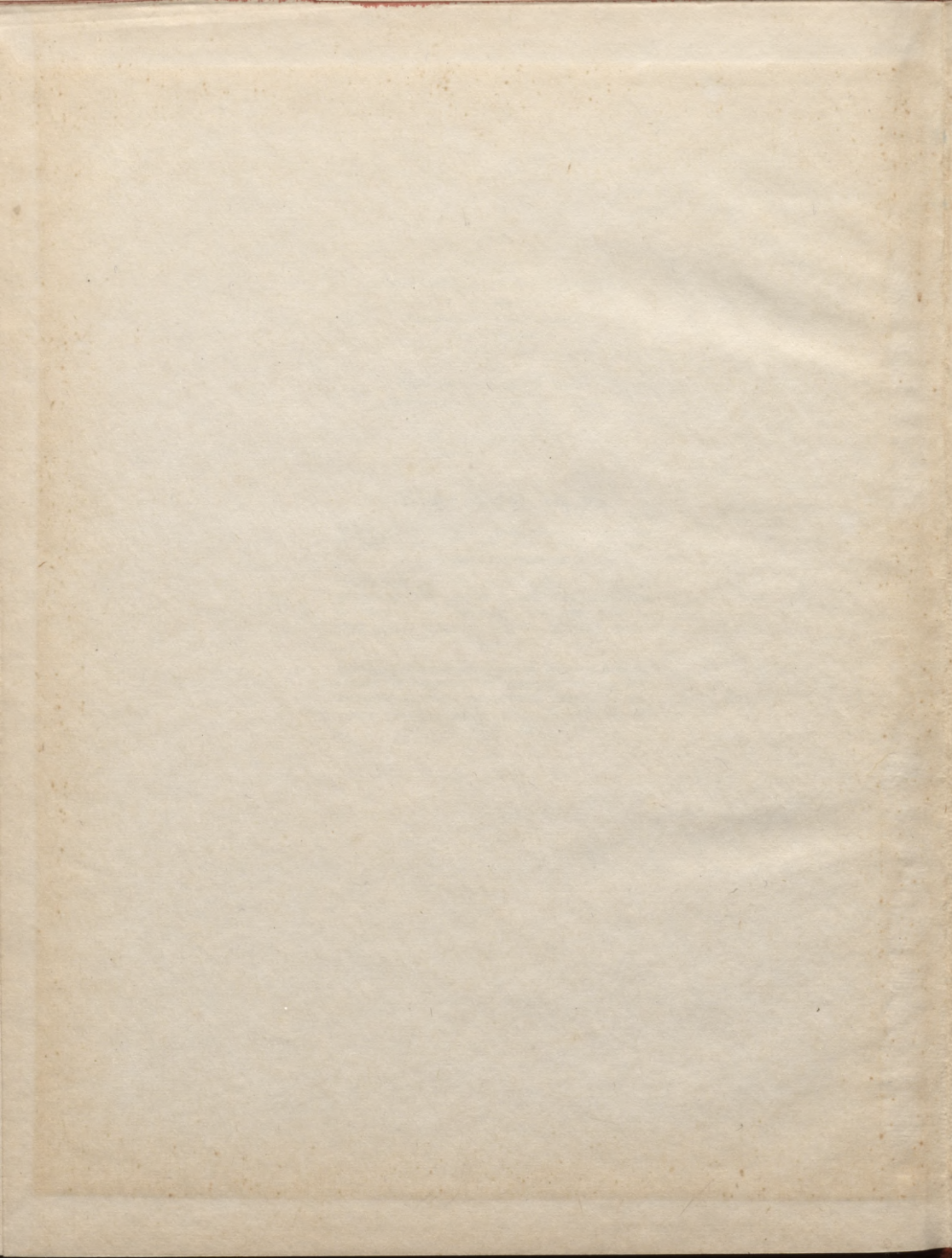
LATVIEŠU TĒLOTĀJA MĀKSĻA

Redaktore K. Bērziņa. Mākslinieciskais redaktors
M. Osis. Tehniskais redaktors J. Sudars. Korektori
I. Gintere, I. Bramberga.

Nodota salikšanai 1961. g. 19. decembrī. Parakstīta
iespiešanai 1962. g. 23. martā. Papīra formāts
84×108¹/₁₆. 17 fiz. iespiedl.; 27,88 uzsk. iespiedl.;
19,48 izdevn. l. Metiens 3000 eks. JT 01875. Maksā
2 rbļ.

Latvijas Valsts izdevniecība Rīgā, Padomju bulv. 24.
Izdevn. Nr. 15020 MM899. Iespiesta Latvijas PSR
Kultūras ministrijas Poligrāfiskās rūpniecības pār-
valdes Paraugtipogrāfijā Rīgā, Puškina ielā 12.
Pasūt. Nr. 1859.

[31-]

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0303069096

76062

2482